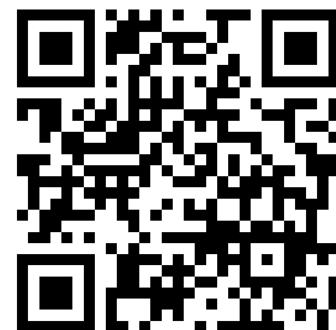
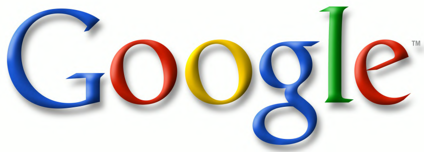

JUBILEUM-NUMMER

Lith. E. Fuhri & Co., Soerabaia.

INHOUD. van nr. 1, elfde jaargang: De Gouverneur-Generaal en mevrouw Idenburg (met portretten en een autogram van den G.G.). — Het paleis te Buitenzorg (met foto's van het interieur), door Henri van Wermeskerken. — Buitenzorg en „Het Plein" (met een portret van minister Pleyte), door M. v. G. — Na tien jaren (met penteekeningen van M. van Meeteren Brouwer), door M. van Geuns — De Raad van Indië (met portretten van de heeren D. F. W. van Rees, J. B. van der Houven van Oordt, W. J. Coenen, J. H. Liefrinck, mr. dr. M. S. Koster en mr. J. van Davelaar). — De Algemeene Secretaris (met portret van Jhr. mr. A. C. D. de Graeff). - Een brief van den oud-Gouverneur-Generaal Rooseboom (met portret) — Een woord van Staatsraad dr. E. B. Kielstra (met portret). — De commandanten van leger en vloot, (met portretten van luit. generaal Van Daalen en schout bij-nacht Pinke). — De raad van directeuren van algemeen bestuur (met portretten en bijschriften van mr. J. W. C. Cordes, F. A. Liefrinck, dr. G. A. J. Hazeu, J. Homan van der Heide, R. de Kat, H. J. Lovink en D. Tollenaar). — De procureur generaal (met portret van mr. A. Brouwer).

Verschillende openbare diensten (met portretten en bijschriften van de heeren G. J. C. A. Pop, dr. J. C. Koningsberger, E. W. Ph. M. Nittel, dr. W. Th. de Vogel, W. G. van Wettum, M. H. Damme, G. L. Waanders en A. Th. L. Salverda). — Een bloeiend bedrijf met een donkere toekomst, door A. Th. L. Salverda — De waterstaatsingenieur in Nederlandsch-Indië door A. G. Lamminga (met portret). — De inlandsche zelfbesturen, door S. van der Plas, resident van Sumatra's Oostkust. — Een Weekblad voor de vrouw in Indië, door T. ter Horst-de Boer, — Verzorgers van het geestelijk heil in Indië (met portretten van mons. E. S. Luypen en dr. W. van Lingen). — Een wensch voor Indië, door dr. W. van Lingen. - Wat ik als resident zou wenschen, door J. van Aalst, resident van Soerabaja. — De Koloniale Tentoonstelling te Semarang, door D. G. Buurman c i (met foto's) — De bouwkunst in Indië, door P. A. J. Mooijen (met verschillende foto's). — Het tooneel in Indië in de jaren 1904 — 1914, door mr J. A. van Dijk jr. — Een Indisch landschap (teekening van E. Mc. Neill — van Rees). — Caprice, een gedicht van Geisha — Een Liedeken door Annie Ultée — Verandering in het muziekleven te Batavia, door dr. W. van Bemmelen — Traum durch die Dämmerung, compositie van Annie Mesritz — van Velthuysen — Veranderingen in de muziekwereld te Soerabaja. door dr. A. J. A. Prange — De geestelijke en zedelijke ontwikkeling van het Javaansche meisje, (de opening der Bataviasche Kartinischool; met foto), door D. van Hinloopen Labberton. — De schoone koningsdochter, een sprookje (met teekening van E. Mc. Neill-Van Rees). — Nederlanders in het Fransche Vreemdenlegioen (een verhaal, met teekeningen van Arthur B. ten Sytthof) — Een legende van den Prambanan, door Victor Ido (met teekeningen van Arthur B. ten Sytthof). — Herinnering, door Henri Borel (met teekeningen van M. van Meeteren Brouwer). — Tango, door Jeanne Reyneke van Stuwe (met teekeningen van M. van Meeteren Brouwer) — Tot slot: symfonie in D. D. kruis, door M. van Geuns. —

10

WEEKBLAD VOOR INDIË.

TEVENS **DAMESWEEKBLAD VOOR INDIË**

ONDER HOOFDREDACTIE VAN M. VAN GEUNS.

Elfde jaargang No. 1. *Soerabaja, 19 April 1914.*

Uitgeefster: N. V. Soerabajasch Handelsblad en Drukkerijen, Soerabaja.

ABONNEMENTSPRIJS:
voor Indië f3.75 per kwartaal
„ Nederland „ 3.75 „ „
BIJ VOORUITBETALING.
Afzonderlijke nummers à 30 cents.

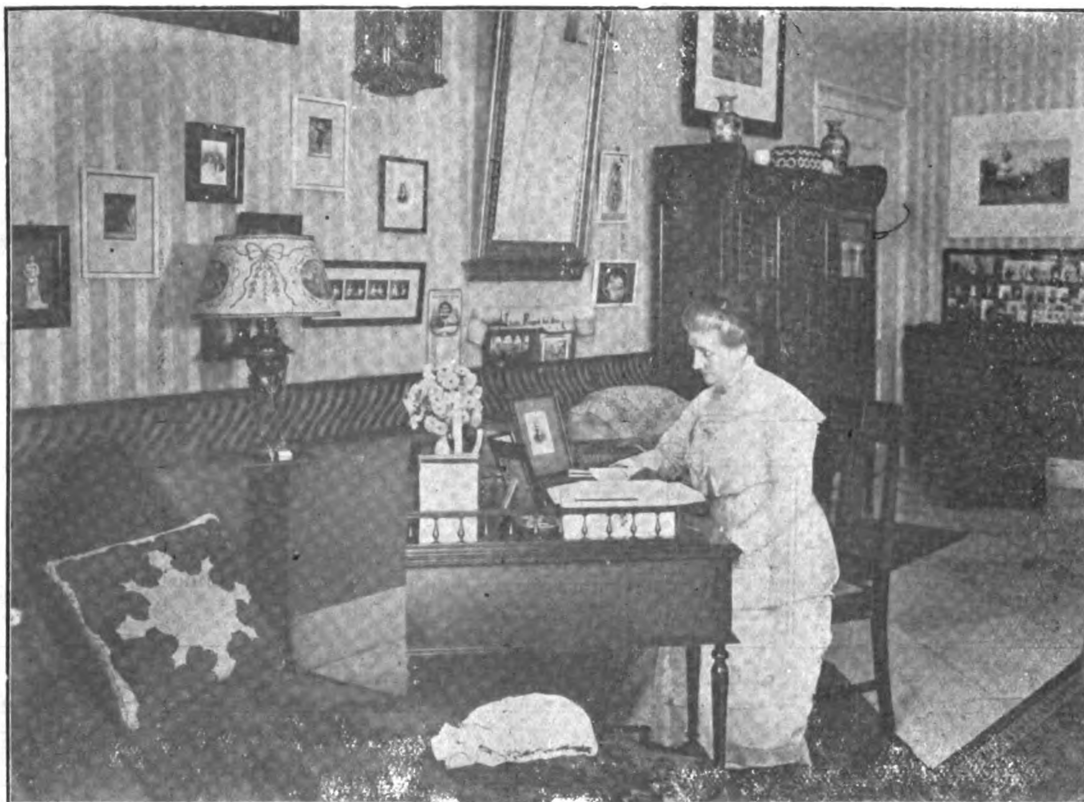
BUREAU:
Sociëteitstraat, Soerabaja.
Hoofdvertegenwoordiger in Nederland
D. Berreklouw, Overtoom 504,
Amsterdam.

VOOR PRIJSOPGAAF VAN ADVERTENTIËN in dit WEEKBLAD wende men zich tot DE ADMINISTRATIE.

1904 Jubileum-nummer 1914.

De Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië A. W. F. Idenburg aan zijn schrijftafel

Mevrouw Idenburg

De bloei van eene periodieke pers, die de waarheid dient; getrouw het leven weerspiegelt, beginselvast de publieke opinie leidt en, ook in den vorm, zich zelf respekteert is een groot koloniaal belang.

Idenburg

Het paleis te Buitenzorg.

Statig lijnen tegen den vaagblauwen ochtendhemel de donkere contouren van Salak en Gedeh.

Heel vroeg in den morgen sliepen zij nog in grauwe nevelen van West- moesson.

Maar de zon rees nader tot den horizon,... zacht en mild kwam het eerste licht door de nevelsluiers gloren, ... de nevelen zonken naar de aarde of vervluchtigden in den aether ... dan staken de trotsche reuzen hun majestueuze koppen omhoog... in ontwaken.

In droomerigen sprookjesluister hechtten zich daar schuchter de eerste zonnestralen, tooverend om de bergkoppen een aureool van heiligheid....

. . . .

Over de aarde sluipt nog de schemer rond ... deinzen droomerig de sluiers van ochtendnevelen.

Daar hoog in de hemelen over de bergtoppen glanst reeds de morgen, de jonge blonde morgen in het goud dat stil gevloeid is over het groen der zware wouden, over de grauwe kratermuilen, die van de aarde niet worden gezien.

Het licht van terzijde daarover geslagen, is als schitterend verguldsel, zwart gestreept door diepe ravijnen en kloven,

waarlangs eenmaal de lava gloeiend en schroeiend omlaag joeg.

Zoo goedig en liefelijk zijn de bergen thans, zoo argeloos en als van geen kwaad bewust rijzen ze uit de aarde, geheiligd door den goudglans, die is als de glimlach van een jonge schoone vrouw verleidelijk, roerend en ... onbetrouwbaar.

Geleidelijk komt het zonlicht van de berghellingen dalen. . . het milde morgenlicht zet de wouden en rotsen in warmen gloed van kleur. . .

Nu koesteren zich de breede bergflanken.

Hier en daar uit een spleet, uit een kloof stijgt een lichte nevel op, . . . snel, als geschrokken dat alle wolken zijn weggevaren. . . , en het is dan of de flanken ademen.

Over den bergvoet glijdt het zonnegoud omlaag, de lichtere plekken van ondernemingen, over de beken die neerbruisen . . . over de heuvelen

Heel laag bij de aarde is een wolkbank blijven slapen.

Daarover vloeit het jonge zonnegoud.

En het is of die boomen, elk blad, elke bloem, alles wat leeft en schoonheid is, zich richt naar dat licht, om er een deel van te ontvangen en het in zich op te nemen, zoolang het koesterend is, en heilzaam.

Alles is nu in aller-reinsten staat, alles schijnt minder reëel, minder aardsch, .. broozer in dit geluk van licht en goud.

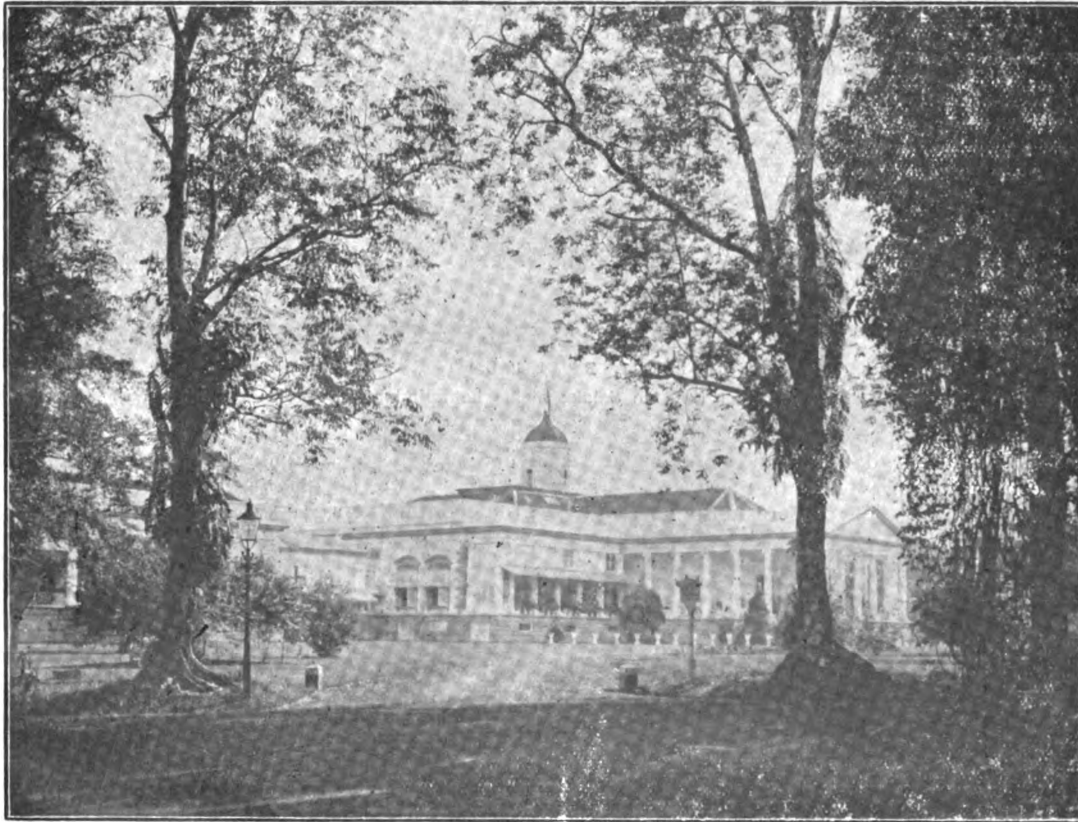
De jonge luchten stralen.

Hoort, daar fluistert de bergwind door de hoogste boomtoppen, zingt er een zacht lied van ongekend mysterie.

En dadelijk is er zacht geruisch van vallende dauwdroppelen, ... dwarrelt een regen van fonkelende diamanten omlaag . . .

Een droom van duizenden geuren waart rond onder het hooge hout.

De Tjiliwoeng huppelt over zware gesteenten en fluistert

GEZICHT OP HET PALEIS TE BUITENZORG.
(Gezien van uit den Plantentuin)

De randen verven zich purper . . . en plots gloeit de gansche wolk als van innerlijken glans.

Tot een jonge dartele morgenwind er door stoeit, als de hond door een kudde, .. de schapekens stuiven links en rechts uiteen en vervagen in den stralenden aether.

Geheel vrij, wolkloos en gansch ontbloot, liggen dan de groote bergen, zich geheel gevend in al hun schoonheid, in hun massale geweldigheid aan het koesterende zonneoog. . .

Zij liggen daar onwrikbaar op de aarde gestrekt, — de koppen hooggeheven als twee waakzame trouwe honden, als twee machtige stoere wachters, die van geen wijken weten, de geweldige contouren hoog tegen de blijde luchten gelijnd —, te waken aan beide zijden achter het onderkoninklijke paleis, daar beneden op de nu stralende aarde.

Groot en vorstelijk, veilig bij die massale trouwe wachters, ligt het witte paleis daar, tusschen het tapijt van boomengroen, als een glanzende schitterplek. . .

Naar alle zijden, om en rond het paleis, opgaand langs de glooiing, tot hoog aan de flanken is dat weeke groen van wouden en klapperkruinen.

een geluksgeheim aan de afhangende twijgjes van heel fijne bamboe. Een groote fluweel-zwarte vlinder fladdert over het zilveren, bruisende water. De lucht is vol van windgeruisch en kweelgeluiden der vogelkens ... onzichtbaar in de weelde van groen die rust op slanke boomzuilen.

Over alles ligt de fragiele teederheid van een blonden morgen, alles is doorgloeid en doorglanst van het mild-lachende morgenlicht.

Een droomwereld, ... een sprookjeslandschap...

En te midden daarvan het witte paleis...

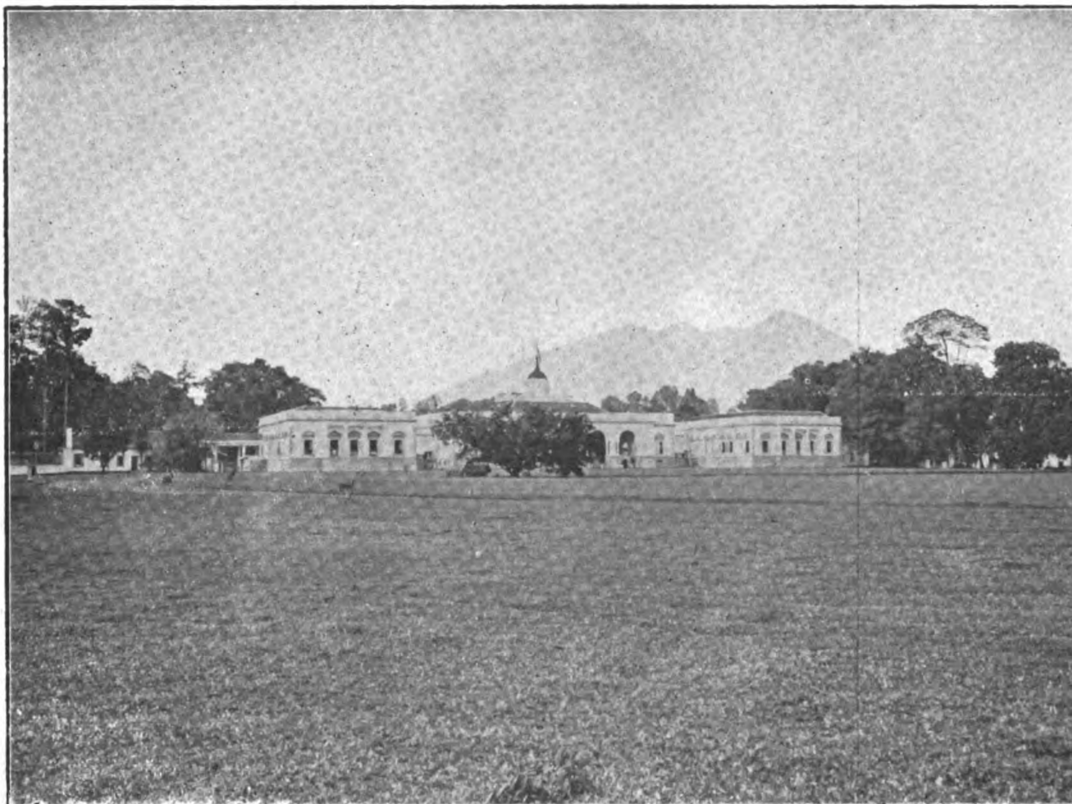
. . . .

Het ligt daar blank en majestueus tusschen de breede statige gazons, de droomerige vijvers en het hooge tropische woud.

Een groot middengebouw, met koepeldak gedragen op massieve zuilen, door een kleinen koepeltoren gekroond.

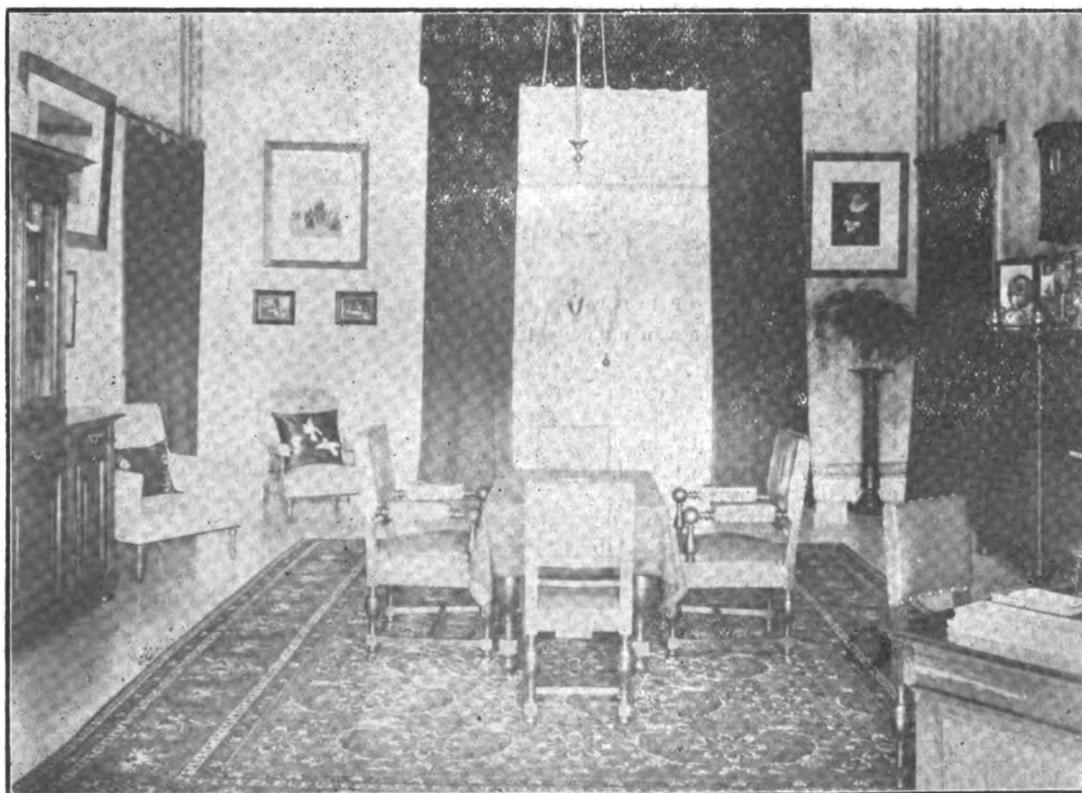
Twee vleugels, rechts het adjudanten-huis, links het logeergebouw, doen het paleis breeder en uitgestrekter schijnen dan het werkelijk is.

Zóó biedt het, blank tusschen de boomen, een trotschen aanblik, ... is het een lustslot een onderkoning over 40 mil-

GEZICHT OP HET PALEIS.
(Van de voorzijde gezien; op den achtergrond de Salak; rechts het adjudantenhuis en links het logeergebouw.)

lioen onderdanen waardig.
Het boeit... en toch mist het iets, dat bouwmeesters er niet in kunnen brengen... een verleden. Het is te nieuw.
Het verhaalt zoo heel weinig van de vroegere landvoogden die er heerschten,... het spreekt niet van ons grootsch verleden, van de onderkoningen, die hier namens de Zeven Provinciën... de compagnie den scepter zwaaiden... van de groote ontdekkers... en nog van zoovèèl meer... van den

DE CONFERENTIEKAMER.
(Waar de landvoogd over regeeringszaken confereert.)

geweldigen kamp om het bezit van Insulinde.

Het is te nieuw... te jong.

De Bantammers en een aardbeving zijn daaraan schuld... zij hebben ook de tradities weggevaagd.

Ziet, daar staat het paleis, en men weet niet precies wanneer daar voor het eerst een Nederlandsche onderkoning den scepter zwaaien ging De eerste vermelding is in de acte van overschrijving op G. G. Van der Parra (28 Oct 1763).

Het blijft nog steeds een raadsel, hoe het met den bouw van het paleis is gegaan...

Onze kundige archivaris, dr. De Haan, heeft er naar gespeurd, en zelfs *hij* heeft den sluier niet geheel kunnen opheffen.

Thumberg zegt dat het oorspronkelijk is gebouwd door Van Imhoff. En ook mr. P. Meijer is die meening toegedaan. Hij meent zelfs te weten dat bij den dood van Van Imhoff de twee zijgebouwen, waaruit het toen bestond, voltooid waren.

„Plusieurs beaux édifices très élevées et divisées en deux pavillons avec une galerie et des jardins délicieux."

In ieder geval,— zegt dr. De Haan—, heeft Van Imhoff er ijverig aan gebouwd.

DE GROOTE BALZAAL.
(Deze zaal wordt bij plechtige gelegen heden ook voor feestmaaltijden gebruikt.)

In 1752 had echter de inval der Bantammers plaats, waarbij „alles wat vuur wilde vatten daar verbrand werd," zoodat wel aan te nemen is dat van de door de Van Imhoff opgetrokken gebouwen niet veel meer rest.

De oudste, bestaande teekeningen van Rach, — zooals er ook een in het tegenwoordige paleis hangt — vertoonen „twee steene huijsen," elk van drie verdiepingen. Deze noemt dit „Gezigt van Heere Huijs, van Buijten' Zorgh." (1772).

Het paleis moet toen bestaan hebben uit de twee bovengenoemde „groote steene huijsen" die aan elkaar verbonden waren door (volgens die teekening) boogvormige coulissenachtige verbindingsgebouwen met blinde ramen aan het einde waarvan twee smalle en oudiepe gebouwtjes stonden. Die teekingen zijn echter zeer gebrekkig, en moeten volgens dr. De Haan (die zoo vriendelijk was mij eenige inlichtingen daarover te geven) weer volstrekt niet kloppen met de oude kaarten, die een enkele maal óók den plattegrond van het lustslot aangeven

Ook weet men niet zeker waar het oude fortje „Philippine" gelegen heeft, dat ter bescherming „vant Heere Huijs" was gebouwd.

Daarnaar snuffelend in de oude portefeuilles van het Bat. genootschap van Kunsten en Wetenschappen, collectie Boursse Wils die de teekeningen van Rach bevat, vond ik dit op de eene teekening, zich geheel aanpassend aan den boog van de verbindingsgebouwen en zoo goed als tusschen de beide paleisgebouwen van die dagen;... Op een andere weer, die het fortje grooter en meer nauwkeurig in details weergeeft, kwamen de paleisgebouwen *niet* voor, zoodat de indruk gewekt werd, dat deze verder af moesten liggen. Rach teekende hier tenminste *geen* paleisgebouwen op den achtergond.

Dat was in 1772. Er is sindsdien veel aan veranderd.

Uit een schrijven van den „Commandant," gedateerd 15 Maart 1799, heeft de toenmalige Gouverneur-Generaal o a. goedgevonden den tuin voor de „groote huijsen" te laten veranderen in een plein.

In een schrijven van 15 Januari 1802, waarin gehandeld wordt over reparatie aan de gebouwen spreekt men van „een huis aan de Westzijde," . . . lang 98, breed 52 voeten, verder van „'t huis aan de Oostzijde," waartoe ook een kerk schijnt te hebben behoord, en van een „bakkerij", een „coffijzaal na de thuijn", een „biljaartzaal", een „hospitaal" en coffijpakhuijsen."

Uit dien brief blijkt ook dat er toen een „kruijthuijs" en een „nieuwgemaakte casern voor Europeesen en inlanders" was en een „visvijver" met een „lontijnbak" bij de Commandantswoning

Nog altijd ontbrak echter het hoofdgebouw. Daendels, de man van de daad, begon dit te zetten en liet er van 1808 tot 1810 voor 4.259 Rds zilver en 112.082 Rds papier aan verbouwen.

Het schijnt dat hij de zijgebouwen met de verdiepingen liet staan, terwijl zijn hoofdgebouw uit twee verdiepingen bestond, in nogal pretentieusen stijl opgetrokken, zoodat dit volstrekt niet met de vleugels harmonieerde.

In het midden sprong het front half cirkelvormig naar voren zooals thans de groote danszaal dit nòg doet.

Maar reeds in 1812 moesten het middengebouw en de zijvleugels zware herstellingen ondergaan, vooral ook het groote „coepelhuijs" waarvoor ondeugdzaam hout was gebruikt Doch vermoedelijk zal Van Hogendorp een beetje overdreven hebben toen hij in 1816 zeide, dat het „schier tot een puinhoop was vervallen."

Het „coepelhuijs" is toen gerestaureerd, terwijl de ouderwetsche „thuijne" (zooals Rach die weergaf) in Engelsche plantsoenen werden omgelegd.

Toch waren in 1817 wederom reparaties noodig en dempte men den grooten vijver bij het paleis Steeds grooter metamorphose

Toen kwam de grootste. Een aardbeving verwoestte in 1834 de gebouwen zoo goed als geheel Slechts enkele hoeken van de oudste vleugels bleven staan.

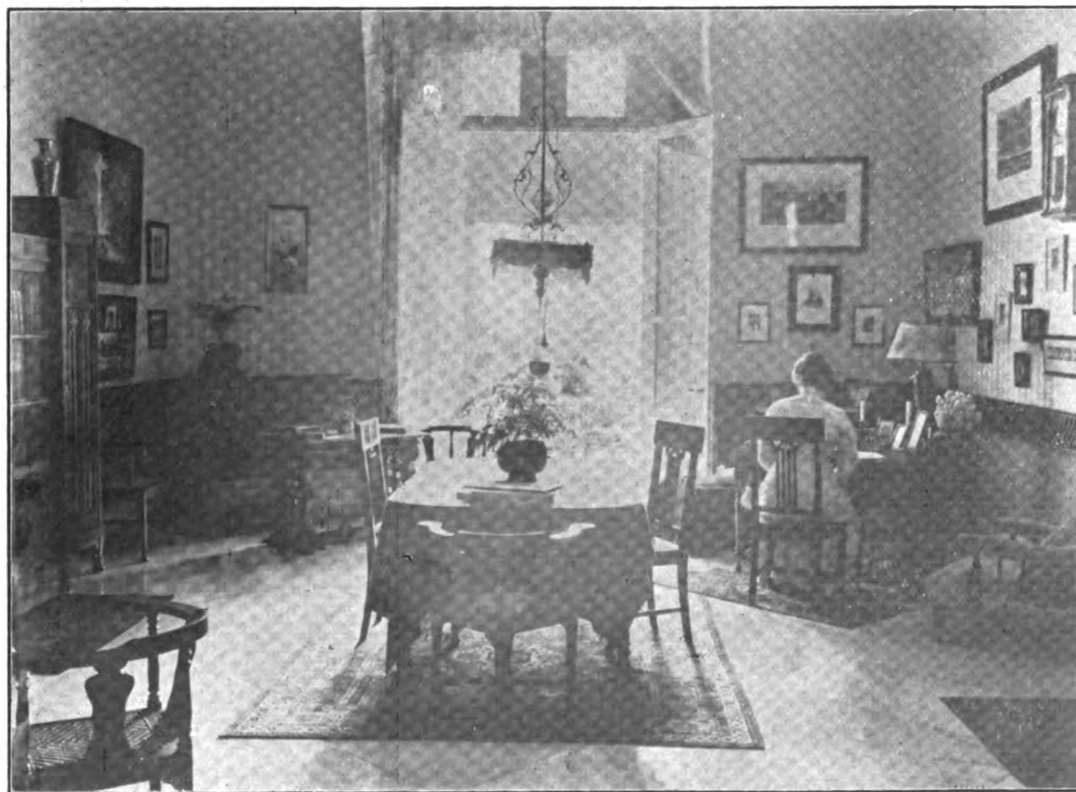
Het paleis werd herbouwd, maar het was niet hetzelfde meer.

De binnengalerij.

In moderner stijl werd het opgetrokken, naar men meent gedeeltelijk op de fondementen van het oude en naar alle waarschijnlijkheid zijn de resten der oude vleugels daartoe ook benut, vormend nu het adjudantenhuis en het logeergebouw. Deze doen tenminste nog aan de oude gebouwen (volgens de platen van Rach) denken, vooral aan de voorzijde gezien, ook al dragen zij geen verdiepingen meer.

Op nog géén eeuw kan het nieuwe paleis terugzien. het spreekt niet meer tot degene die er binnentreden van de mooie witte pruiken, van tradities uit de achttiende eeuw, het

De kamer van mevrouw Idenburg.
(met uitzicht in het park.)

is enkel een lustslot, paleis van de onderkoningen der laatste tachtig jaren hoewel toch nog eerbiedwaardig genoeg.

De plaats vanwaar tachtig jaren lang millioenen onderdanen geregeerd zijn.

Het tegenwoordige paleis, waarvan hierbij eenige afbeeldingen, speciaal voor dit jubileumnummer opgenomen door den Buitenzorgschen schilder Huijsmans bevat tien kamers in het hoofdgebouw en acht in ieder der vleugels.

Van de groote en ruime voorgalerij is een ver en heerlijk uitzicht te genieten over het groote terras, bijna een kilometer lang en omkranst door zwaar geboomte. Het is geen Indisch landschap wat zich daar opent,... het mooie gelijkgesneden gazon, waar herten statig rondgaan, het zware geboomte daar òm, zoo zag ik het vaak bij Engelsche oude kasteelen... Maar in Indië nooit. Er is geen palm, geen gewas dat van verre gezien aan Indië herinnert. In koele schemeravonden

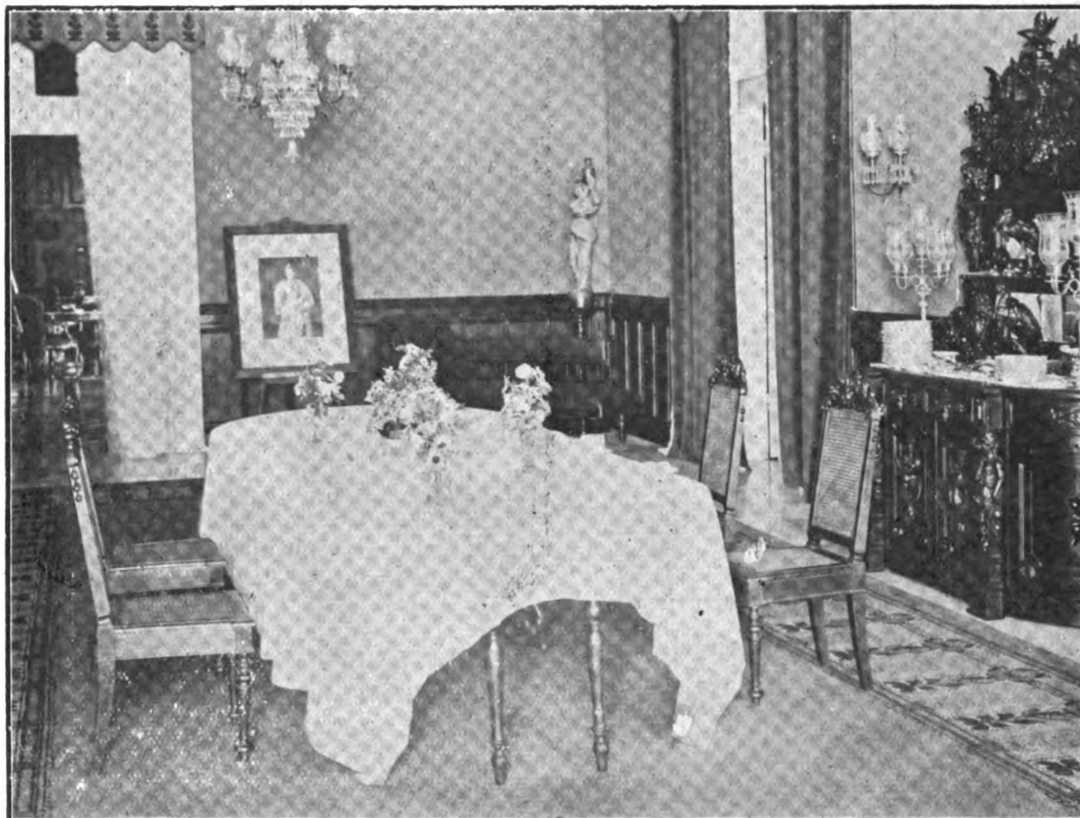
opneemt, met een notitieboekje rondscharrelen. Links van de binnengalerij is de eetkamer. Een grijs behangen stil en deftig vertrek. Dààr gebruikt de landvoogd om half negen het ontbijt, om èèn uur de lunch en om half negen het diner. Daar hebben ook kleine diners plaats, van hoogstens 25 personen.

Zijn er meer gasten, dan wordt de groote danszaal daarvoor ingericht.

Het vertrek is verder stil en streng gemeubeld, eenvoudige stoelen en tafel, de portretten van ons vorstenpaar... een mooi gebeeldhouwd buffet . . . niet veel meer, bijna te eenvoudig voor een onderkoning.

Weelderiger zijn de ontvangsalons, . . . de roode en blauwe kamers, waar alles in kleur gehouden is, heel modern gemeubeld, waarvan de foto's een duidelijk beeld geven.

En vandaar komen wij tot het gedeelte van het paleis dat de familie het meest bewoont, waar zij het liefste wijlt.

De eetzaal waar de familie in intiemen kring pleegt te dineeren.

als den Indische zon achter de kim is gezonken en de bergwinden neerstrijken, wanneer de reeën groot-oorig in de schemer gaan, kan men zich verbeelden in Engeland te zijn, op een der landelijke kasteelen ergens in het Derbyshiresche of in Schotland.

De voorgalerij is breed en ruim, en in den glanzend-gewreven marmeren vloer weerspiegelen zich de silhouetten van gezellige zitjes.

Breede openslaande deuren voeren naar de warm aangekleede binnengalerij, een groote zaal met veel spiegels en kristallen gaskronen, luxueus gemeubeld. De familie Idenburg wijlt hier maar weinig, kiest zich in tegenstelling met den vorigen landvoogd liever de rustige achterzijde van het paleis tot verblijf, waar het huiselijker is. Achter de binnengalerij is de groote balzaal (zie foto), welke doorloopt tot aan de achterzijde van het paleis en een vorstelijken indruk maakt met den glanzenden marmervloer, de sierlijke glazen kronen, en de statige zuilen die het kunstig versierde koepelvormige plafond dragen... Maar een uitvoerige beschrijving van elke zaal of kamer op zichzelf wil ik u sparen... de foto's zeggen mèèr dan een pen kan beschrijven zonder vervelend te worden, en ik kon er ook moeilijk als een deurwaarder die den boel

Dat is aan de rechter-achterzijde van het gebouw, de achtergalerij met de daarin loopende werkkamer van den Gouverneur-Generaal, de conferentiekamer en die van mevrouw Idenburg.

De werkkamer van den landvoogd is een rustig hoog vertrek, . . . twee ramen rechts, die uitzien in het park en op het adjudantenhuis, en breede openslaande deuren, die naar de achtergalerij voeren. De aankleeding is stemmig en stil. Een groot bureau-ministre en een boekenkast zijn de voornaamste meubelen. Tot nu toe was er zelfs een houten vloer, maar van het verblijf der familie te Tjipanas is gebruik gemaakt om er, evenals in enkele andere vertrekken, marmeren vloeren te leggen. De witte en andere mieren, begonnen er heel oneerbiedig al te familjaar te worden.

Van voor die groote schrijftafel (zie foto) worden 40 millioen onderdanen geregeerd. Dààraan brengt de landvoogd bijna den geheelen dag door. Alleen de ochtenduren vòòr het ontbijt, — en Zijne Excellentie staat vroeg op, — gebruikt hij om te wandelen.

Aan zijn werkcabinet grenst de conferentiekamer, waar de G.G. ambtelijke bezoeken ontvangt, een vertrek dat door

Een stil hoekje in de z. g. roode kamer.

zijn strenge stemmigheid wel geschikt is, om de bezoekers onder den indruk te brengen. Zware lederen fauteuils, een bureau, een donker tapijt over den marmeren vloer...

Daaraan grenst de kamer van mevrouw Idenburg, vol en warm van tint, maar toch zoo heel ernstig van meubileering. De vrouwenhand heeft er toch iets liefelijks in gebracht. Veel portretten, veel bloemen, veel boeken en veel licht .. allemaal vroolijke dingen. Van haar schrijftafel af heeft mevrouw een prachtig uitzicht in het park.

Bij haar schrijftafel de spreuk: „I have prayed for thee!"

Deze drie vertrekken komen alle uit, deur naast deur, in de achtergalerij.

Ten slotte de achtergalerij...

Doet het uitzicht van de voorgalerij aan het terras en de oprijlaan van een Engelsch kasteel denken, aan de achterzijde is alles tropisch.

Zoo tropisch als slechts mogelijk is.

Is het wonder dat die achtergalerij het hart van den onderkoning voor zich won?

Nooit vergeet ik dien heerlijken blik vandaar over het park.

Voor mijn geest rijst dat beeld weer op, zuiver zooals het zich toen in mijn ziel hechtte...

. . . .

De zon is laag naar den horizon gezonken.

Een donkere wolk, die dreigend overtrok, heeft koelte en herleven in regen gesproeid.

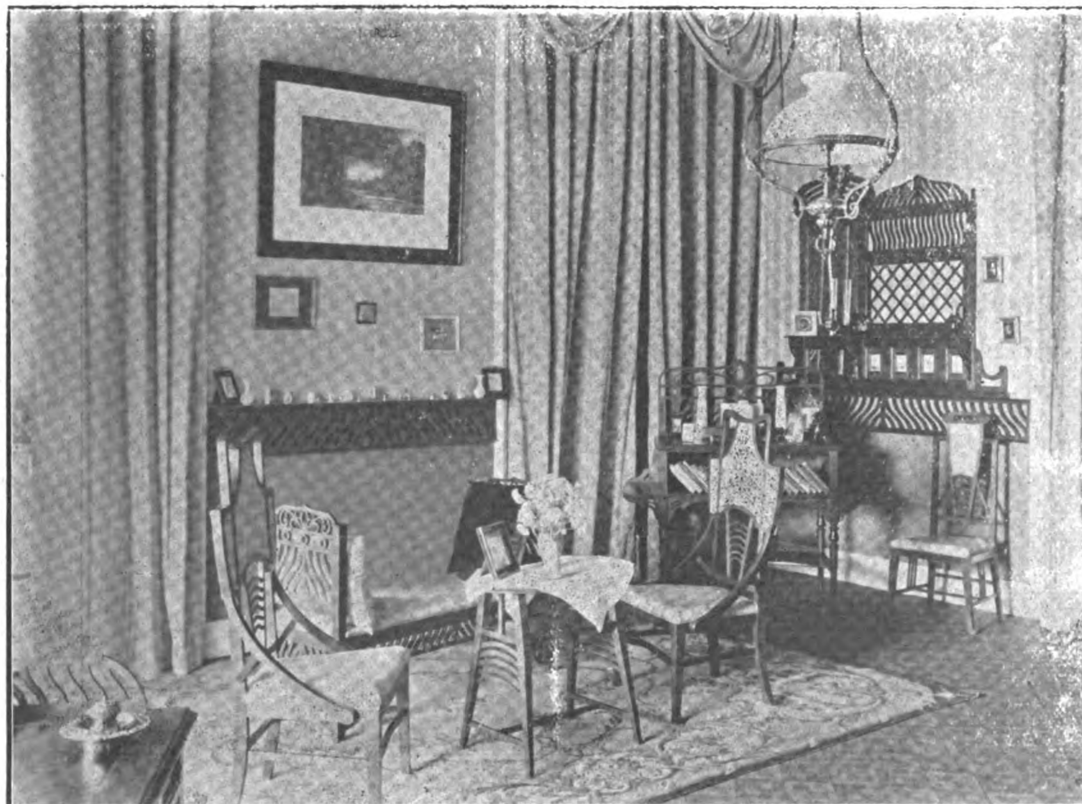
En ineens klaart het weer op... eerst in zachten gloed van schemer, dan in laag gouden zonneschijn.

Dat goud vloeit over de boomen, de stille palmkruinen, de roerlooze vijvers.

Weer ruizelen van de boomen miljoenen diamanten neer. Een wondere en feestelijke rust ligt over het park.

De gladde gazons strekken zich ver uit, tot in de slapende vijvers, waar de Victoria Regia's roerloos drijven als groote schotels.

Een waaierpalm spreidt plechtig zijn breede

De z. g. blauwe kamer.

armen uit ..., spiegelt zich in het water.

Daarboven en overal rondom, wolkt het warme groen van geboomte, van zon doorlicht. En nog hooger donker-contourend tegen den avondhemel heft de Salak zijn trotschen kop. Als pluim daarboven zweeft een enkele gaaf gelijnde blanke wolk, die zonnigheid over de randen draagt.

Ergens klept een klokje.

Of is het een melodie? Is het de gamelang? Door de florieuze lucht wiekt eenzaam een groote donkere vogel met graag-loomen vleugelslag.

Nog gloeit het avondlandschap in enkel wonderbaar rood ... in den gloed dien alleen Rembrandt verstond.

zwaar massale lijnen van donkeren bergkegel is de blanke wolk gaan gloeien...

Een machtige pluim van mat-goud hangt daar uit neer en sluipt om den krater.

De gansche lucht in rooden brand. Daartegen staat de zwarte, gebroken lijn van bergkam, heel licht sleept daarover de matgouden wolkpluim.

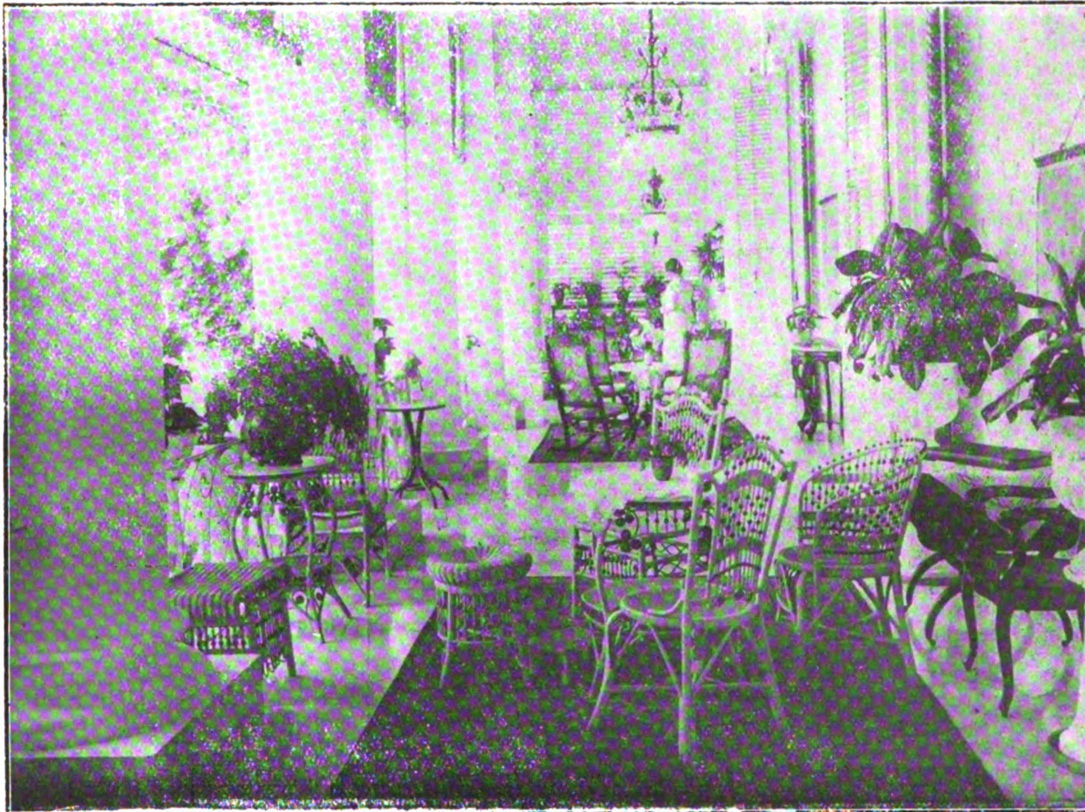
De brand verbleekt... het licht bluscht.

Steeds vager teekent zich de berg tegen den avondhemel.

De pluim van goud versmelt...

Nu gloort alleen nog vaag de groote wolk na.

Nog even een vreemd mystersich oplaaien, dan is het ook

HET ZITJE IN DE ACHTERGALERIJ.
(Hier heeft men een uitzicht op het park en wordt door de familie van Zijn Excellentie doorgaans de thee gebruikt.)

Maar het rood vervluchtigt, verwaast tot rose ... het rose tot blauw! Het vredige avondblauw dat den nacht aankondigt.

Even nog de klank van menschenstemmen, wereldgeruchten die onwerkelijk schijnen ... een schelle verre lach...

Dan wordt het stil... avondstil.

In de Kanarilaan, tusschen de slanke hooge stammen wijlt reeds de nacht in al zijn diepte.

Over de boomkruinen is het donkerste blauw getogen... de vijvers zijn ingeslapen.

Mysterisch als een deel der stilte, zingt het sjirpen van een krekel...

Maar o wonder, hoog boven de boomkruinen, boven de daar hoog in de hemelen, nacht, donkere nacht.

En in het park zoo stil, zoo roerend stil, een stilte die wijding is.

Dan vaart plots de nachtwind door de meest nabije palmen, ritselend met een enkel dor blad over het grint.

En mystersich herleven de geluiden, een voor een, tot het een koor vormt... een monotone zang als van een droom.

De vreemd-beangstigende zang van tropennacht... zwaar en zwart over het blanke paleis neergezegen.

Alleen de sterren turen klaar...

HENRI VAN WERMESKERKEN.

Buitenzorg, 1914.

„Buitenzorg" en „Het Plein."

„Het Plein", dat is het departement van koloniën. Het gebouw waarin dit departement is ondergebracht en de man, die er bevelen geeft, zijn hieronder afgebeeld.

Hoe staan „Buitenzorg" en „Plein" tegenover elkaar?

„Plein" voert het opperbestuur. Toch komt het in dit Weekblad nà Buitenzorg.

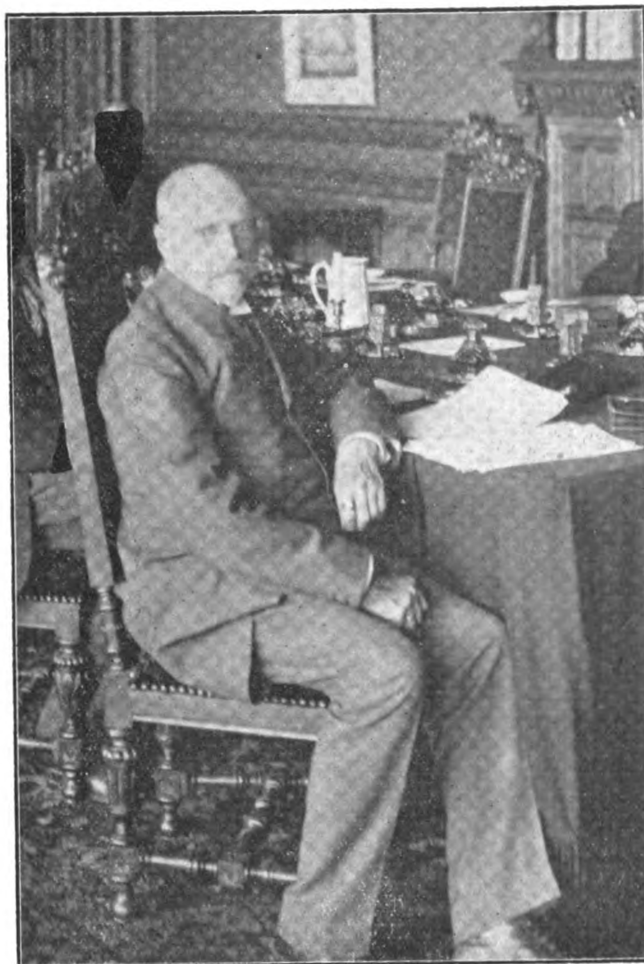
De gouverneur-generaal is verantwoording verschuldigd aan den minister van koloniën. Toch denken wij er in Indië niet aan dezen boven genen te plaatsen.

Kort en goed: wij hebben een visie die indruischt tegen het staatsrecht (dat intusschen niet klaar gedefinieerd is).

Als de minister van koloniën eens een reis door Indië maakte? Zouden hem de eer en de hulde ten deel vallen die men den gouverneur-generaal schenkt?

Neen. De landvoogd wordt gezien als onderkoning. Hij heeft een hofhouding. De minister kan wonen in een pension „op kamers." Voor de inlandsche bevolking is het ministerschap een ontastbaar begrip.

Op den landvoogd straalt iets van de koninklijke glorie af; de minister is het product van politieke factoren. En de politiek heeft niets koninklijks,

Mr. Th. B. Pleyte, minister van koloniën, sinds 29 Augustus 1913.

niet aristocratisch; zij is in haar wezen democratisch, af en toe plebejisch.

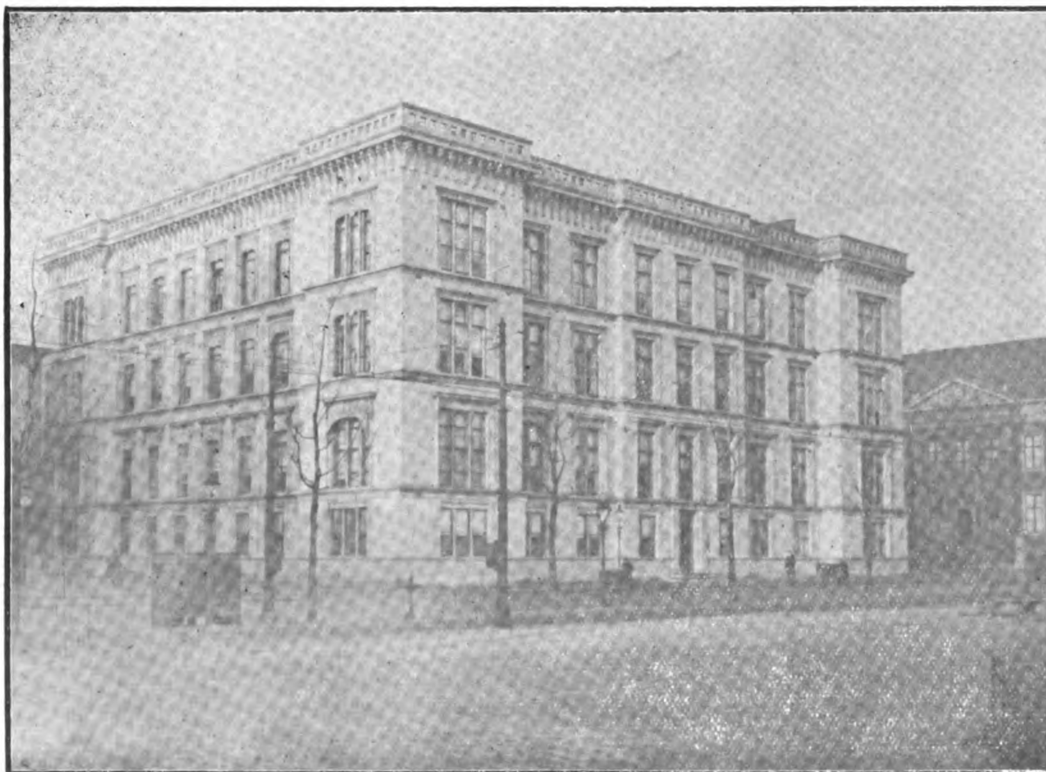
Men denke niet datdit door ons in Indië niet gevoeld wordt.

Personen die als minister van koloniën kunnen bevredigen, zouden het als gouverneur-generaal niet bolwerken. De minister heeft niet te regeeren; hij heeft slechts te besturen. Hij kan zeer weinig doen buiten den landvoogd om, terwijl deze in vele gevallen kan gehoorzamen aan zijn initiatief, op wetgevend gebied en daarbuiten.

Dit alles is logisch. De gouverneur-generaal komt direct in aanraking met de levensuitingen van de overheerschte gewesten; hij is de man die te handelen heeft „on the spur of the moment;" die een zuiverder oordeel heeft dan de minister omdat hij leeft in de tropische atmosfeer, onder den invloed van den genius loci.

„Het Plein" arbeidt rustiger, meer in het verborgen. De minister werkt uit, de gouverneur-generaal handelt. Vandaar dat van den laatste veel meer gevergd wordt. Deze toont een veelzijdigheid die bij den minister onopgemerkt blijft.

De verhouding tusschen de beide grootwaardigheidsbekleeders wijzigt zich in verband met hun persoonlijke eigenschap-

Het gebouw van het departement van koloniën.
(Op het Plein te 's-Gravenhage.)

pen. Een De Waal Malefijt staat in een andere verhouding tot een gouverneur-generaal als bijv. een Colijn zou staan. De laatste is in staat gewichtige quaesties een eigen oplossing te geven, terwijl De Waal Malefijt achter Buitenzorg moest aanloopen.

In de laatste jaren is de koloniale politiek, meer dan vroeger, belichaamd geweest in den gouverneur-generaal. Deze is niet alleen een onzer „mannen van beteekenis", hij is bovendien bezield door een apostolischen drang, voelt een bijzondere roeping. Waar hij die roeping niet zou kunnen volgen, zou hij zich krachtig verzetten.

Men mag zelfs, naar mijn gevoelen, getuigen dat speciaal onder den heer Idenburg de landvoogdij een meer zelfstandig en eigen karakter heeft erlangd dan zij ooit te voren heeft bezeten. Dit komt niet omdat hij een ijzeren figuur is, maar omdat in hem iets leeft van de bezieling van den kruisvaarder.

Hierin ligt — ten deele — de verklaring waarom de liberale minister van koloniën zoo weinig aan den huidigen aard der landvoogdij gewrikt heeft. Hij heeft een te helder inzicht in zaken om niet te beseffen dat hij den heer Idenburg had te ontzien. En zoo maakte mr. Pleyte zich een weinig schuldig aan dikdoenerij, toen hij in de Eerste Kamer met zooveel woorden betuigde dat hij in zaken van politiek het commando voerde. Dit is slechts in zoo ver waar dat de heer Idenburg thans rekening zal houden met de gevoeligheid van de anti-clericale Kamermeerderheid en minder zal doordrijven dan hij zou gedaan hebben, ware de uitslag der vorige verkiezingen anders geweest.

Om te besluiten: men constateert weer dat de natuur sterker is dan de leer, ook in het staatsrecht. Moge mr. Pleyte toonen dat hij den tact bezit te voelen waar hij het recht heeft te handhaven en waar hij de natuur heeft te eerbiedigen.

M. v. G.

Na tien jaren.

Op den 1 Mei 1904 verscheen het eerste nummer van het *Weekblad voor Indië*. Het heeft thans den leeftijd van tien jaren bereikt, en dit feit wordt feestelijk herdacht.

Het is, meen ik, de oud-minister Fransen van de Putte geweest die zulke herdenkingen in de koloniën wenschelijk vond. Indië, zoo was zijn gedachtengang, is een land waar geschiedenis en traditie zich niet vasthechten aan de generaties, omdat dezen — althans voor een aanzienlijk deel — met het eene been in Europa staan. De eindelooze menschenwisseling in de tropen — die onverzadigbare landen die maar aldoor het intellect en de moraliteit der Westerlingen opslorpen — is een beletsel voor het ontstaan van wat ik zou willen noemen een nationaal geheugen. Dit geheugen vindt men in steden als Den Haag waar de koloniale werkers uitrusten van hun

.... WAAR DE KOLONIALE WERKERS UITRUSTEN ...

arbeid tusschen de keerkringen, doch niet in de koloniën zelve. Dezen zijn wat het Europeesche deel der bevolking aangaat bijna het symbool van ongestadigheid.

Fransen van de Putte moet dit gevoeld hebben en zoo ried hij: herdenkt de koloniale gebeurtenissen. Bij zoo'n herdenking worden de feiten als 't ware onder de asch van 't verleden te voorschijn gehaald. Zulke gebeurtenissen te kennen is nuttig voor de ervaringloozen die met de regelmaat van het gebladerte aan de boomen de ervaringrijken vervangen.

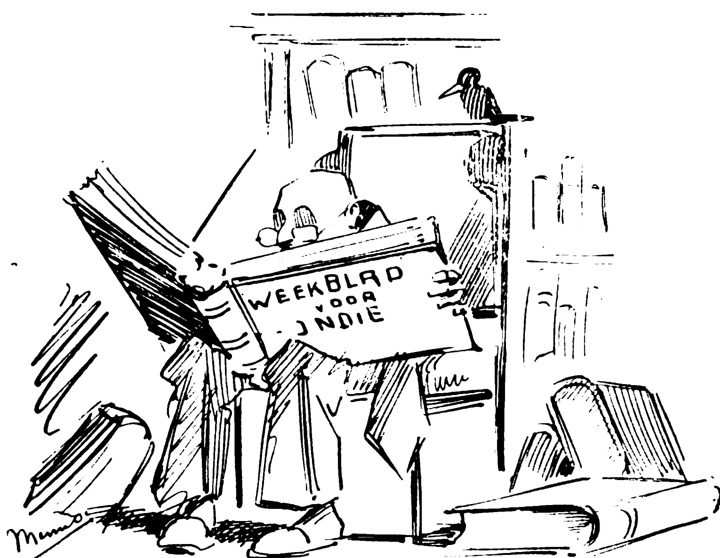
Is het feit, dat het *Weekblad voor Indië* een decennium geleefd heeft herdenkenswaard? Het antwoord op deze vraag hangt samen met de beteekenis, die het periodiek voor de cultureele ontwikkeling dezer gewesten heeft. Men zal aan stonds erkennen dat dit weekblad voor de koloniën iets anders is dan de geïllustreerde bladen in het moederland, dat wèl een geschiedenis en een traditie heeft. In patria worden de gebeurtenissen van den dag op talrijke wijzen geregistreerd; in de koloniën is dit niet het geval. Vooral het beeld, ter versterking van het woord, komt niet tot zijn recht. Wel worden gebeurtenissen van eenige beteekenis veelal op het gevoelige papier gebracht, maar deze foto's verbleeken spoedig of raken verloren. Het *Weekblad voor Indië* heeft de taak al die beelden die het wenschelijk is aan volgende geslachten over te leveren, voor lange jaren vast te leggen.

.... VOOR DE ERVARINGLOOZEN DIE MET DE REGELMAAT VAN HET GEBLADERTE AAN DE BOOMEN ....

Dit is het wat het *Weekblad voor Indië* een geheel bijzonder karakter verleent; wat het een eind verheft boven de periodie-

ken-met-prentjes elders. Dit weekblad is meer geschiedschrijver. En het sticht meer nut, omdat er in de tropenlanden veel

Dit weekblad is meer geschiedschrijver.

meer onbekends is dan in de Westersche cultuurlanden.

***

Het is geen toeval dat, met uitzondering van enkele politieke weekbladen, alle mededingers van het *Weekblad voor Indië* na een kort bestaan zijn te niet gegaan. In een bonte rij verschijnen *Insulinde Vertelt*, *Het Daghet*, de *Indische Revue*, de *Echo*, de *Indische Kroniek*, *Jong-Indië* en nog eenige sportrevues — alle zijn in het schimmenrijk beland. Indië's litteraire tuin heeft veel bloemen zien opschieten, maar bitter weinig tot wasdom zien geraken.

Dat het *Weekblad voor Indië*, sinds vereenigd met het *Damesweekblad voor Indië*, niet alleen zich heeft staande gehouden, maar ook zich in bloei verheugt, moet wel tot de gevolgtrekking leiden dat het andere kwaliteiten bezit dan al die verdorde periodieken. Het moet door de Europeesche bevolking dezer gewesten — en tevens door het ontwikkelde deel van het Inlandsche en Chineesche element — op prijs worden gesteld.

Zij die tegen een weekblad *aan* kijken — zonder er *in* te kijken — beseffen niet dat het aan de redactie geheel andere eischen stelt dan een courant. Een dagblad brengt *nieuws* en ontleent reeds hieraan een deel zijner aantrekkelijkheid. Immers het publiek, vooral in afgelegen landen als de koloniën, wil in contact blijven met de Westersche wereld; tevens wil het op de hoogte gesteld worden van 't geen in de tropische omgeving voorvalt.

Een weekblad nu mist dit aantrekkelijk nieuws-element. Het kan alleen nog pakken door de afbeelding van wat reeds bekend is. Voor 't overige heeft het bijzondere attracties te *scheppen*.

Dat het *Weekblad voor Indië* eenige beteekenis heeft voor de geestelijke cultuur dezer koloniën, meen ik met gepaste bescheidenheid te mogen constateeren. Het werkt onderrichtend, ontwikkelend. Het verruimt den geest en verbetert het gemoed. Het plaatst onbekende, maar nuttige zaken in het volle licht. Het doet de velen die in deze koloniën in afgelegen oorden een plantenleven leiden, de eenzaamheid minder zwaar vallen, doordat het hen in staat stelt eenigermate het drukke leven elders mee te leven.

Toen het weekblad door mij werd opgericht, had de toenmalige Gouverneur-Generaal Rooseboom de vriendelijkheid mij te schrijven dat het nieuwe periodiek „in een bestaande behoefte voorzag." Op deze uitspraak hebben tien jaren het zegel gedrukt.

***

Het is wel belangwekkend de tien jaargangen van dit weekblad eens door te bladeren. De voornaamste mannen en

Het is wel belangwekkend de tien jaargangen van dit weekblad eens door te bladeren.

vrouwen die in deze landen geleefd en gestreefd hebben; een keur van artisten wier kunst door de dorstige menigte hier te lande als werd ingedronken; een bont verscheiden reeks van allerlei gebeurtenissen, waarvan vele als etappes kunnen worden beschouwd op de baan der koloniale ontwikkeling — zij filmen voorbij het onvermoeide oog en roepen honderden herinneringen wakker. Ik treed maar niet in details — ik zou niet kunnen eindigen.

En hoe reflecteert in die galerijen van afbeeldingen de vooruitgang dezer gewesten, speciaal op architectonisch gebied. Hoe duidelijk wordt zichtbaar dat het Oosten — in uiterlijkheden — het Westen gestaag nadert.

...komt het bericht dat meneer met verlof gaat.

Welk een afwisseling ook in de medewerkers! Hoe geheel anders is het op dit gebied in de koloniën dan in het moederland, waar men te kust en te keur kan gaan. Hier in Indië... Ocharm. Als de redacteur beslag gelegd heeft op een gewaardeerden medewerker, komt het bericht dat meneer met verlof gaat of door bezigheden is overstelpt of „met het oog op zijn positie" de schrijverij moet staken. Zij die litterair iets vermogen te presteeren, klagen erover dat is zoo weinig stof is.

En zoo gaat de leider van het weekblad vaak met bange zorgen de toekomst tegemoet.

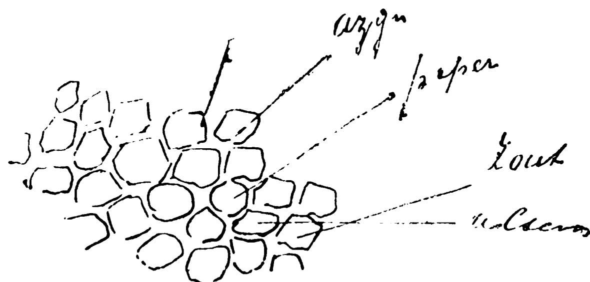
En, wat is vooral „geest" schaarsch onder de onderdanen

van koningin Wilhelmina. Als ik daarover eens een boekje ging openen. En het ongelukkige is dat onder de schotels die het weekblad opdischt er toch wel één mag zijn, die op de tong een bijzondere sensatie achterlaat.

Edoch, het is heden geen dag van klagen. Laat mij liever met dankbaarheid constateeren dat ik het weekblad in het leven heb kunnen houden.

***

De journalist in patria ziet in gedachten zijn confrater in de koloniën als een penhanteerend wezen, opgebouwd uit cellen die gevuld zijn met stoffen als azijn, peper, zout, alsem en dergelijke. Heelemaal juist in deze zienswijze niet. Heden heb ik

CELLEN, DIE GEVULD ZIJN MET STOFFEN ALS PEPER, ZOUT ETC.

den inhoud mijner lichaamscellen laten onderzoeken; de chemische analyse luidt: in hoofdzaak ... saccharose.

Ik sta er natuurlijk van te kijken; zooveel zoets wist ik niet in mij aanwezig.

En ik ga aan het tellen, hoeveel persdelicten ik als redacteur van dit weekblad bedreven heb. Laat eens zien.. Daar kom ik zoowaar tot de in zekeren zin beschamende erkentenis dat ik als hoofdredacteur van het *Weekblad voor Indië nimmer* voor den strafrechter geroepen ben. Het is iets ongelooflijks, iets wonderbaarlijks, vooral waar de heeren van het Hof mij eens heel zwart hebben gemaakt.

... VOOR DEN STRAFRECHTER GEROEPEN BEN.

Ik voel plotseling aanleg tot ijdelheid. En met den heiligen Augustinus moet ik wel aannemen dat er in mijn lichaam twee zielen huizen. Of naar een anderen wijsgeer heb ik te constateeren: tot qualitates, tot homines.

Zooveel kwaliteiten, zooveel menschen!

Ik kom zoo langzamerhand terecht bij de psychologische analyse van den hoofdredacteur van het *Weekblad voor Indië.* Deze is inderdaad een ander mensch dan de hoofdredacteur van het *Soerabaiasch Handelsblad.*

Laat mij analyseeren.

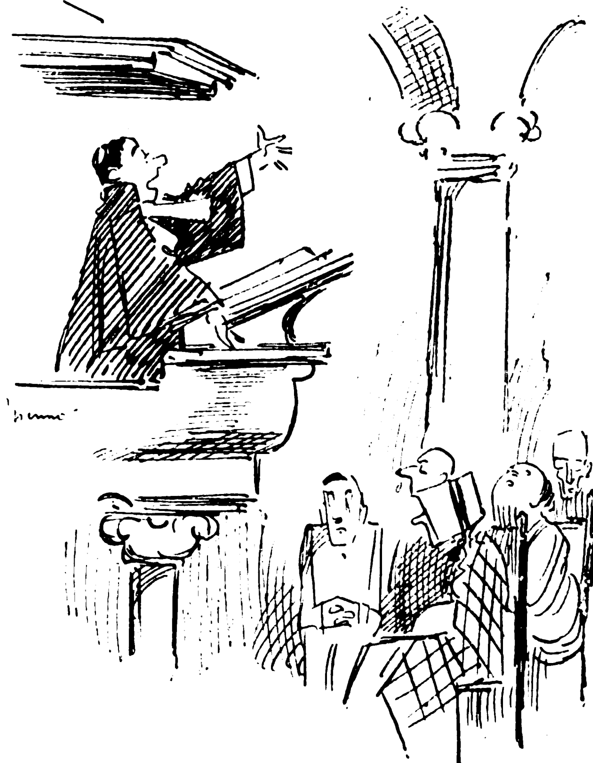
Het weekblad heeft een lezerskring die alle lagen der Indische maatschappij omvat. Ook de eenvoudigen van geest lezen het. Met deze wetenschap houdt een journalist-met-een-geweten rekening zooals een redenaar die improviseert reageert op het gehalte zijner hoorders. (Hieruit zou men zelfs de stelling kunnen putten dat een op papier gestelde redevoering nimmer to the point kan zijn).

De publicist voelt dat hij heeft *charge d'âmes.* Hij heeft niet de taak te zijn *a mender of bad souls,* zooals Shakspere het

... A MENDER OF BAD SOULS.

ergens zegt (een versteller van slechte zielen; bedoeld als woordspeling, omdat „zielen" en „zolen" in het Engelsch gelijk klinkt); hij is niet de geestelijke die de geloofszede-

HIJ IS NIET DE GEESTELIJKE...

leer predikt; niet de moralist die met een wereldsche

ethiek aankomt — hij is de voorlichter die, zonder in zijn arbeid een bepaalde strekking te leggen, toch in aanhoudende correspondentie is met zijn geweten. Dit geweten laat als een telegraaftoestel een tik hooren, als de publicist vergeet tot wie hij zich richt en uit het oog verliest dat hij niet op de wereld is om kwaad te stichten.

NIET DE MORALIST ...

Als dagbladredacteur voelt hij dat geweten natuurlijk óók tikken. Maar in deze kwaliteit is hij meer een politicus die staatkundige denkbeelden ingang heeft te doen vinden en de fouten of zwakheden of verkeerdheden heeft bloot te leggen. Ook komt hij als dagblad-schrijver meer in contact met de personen die een leidende rol spelen; moet hij actueeler zijn. Zet hij zich om een weekblad-artikel te schrijven, dan heeft hij zijn strijd achter den rug en verandert in zoo iets als een vreedzamen moralist. Waar nog bij komt dat hij zich — gelijk ik releveerde — tot een meer gemêleerd publiek heeft te richten.

Zoo komt het dat ik als leider van het *Weekblad voor Indië* braver ben geweest dan ik eigenlijk zelf wist.

*
* *

En thans zit dan de lezer van het *Weekblad voor Indie* aan den feestmaaltijd... onder praesidium van Zijn Excellentie den Gouverneur - Generaal.

Het past bij zoo'n gelegenheid een kleine toespraak te houden.

Ik verzoek de duizenden die vandaag in gedachten mijn gast zijn, op te staan, hun glazen vol edelen wijn op te heffen en met mij te drinken:

op den Gouverneur-Generaal Idenburg, die de groote beminnelijkheid heeft gehad met mevrouw Idenburg voor het weekblad te poseeren en tevens foto's af te staan van het interieur van het Buitenzorgsche paleis — foto's, die nog nimmer gereproduceerd zijn;

op de vele dignitarissen in Indië en in Nederland die hun beeltenis hebben afgestaan en eenige regelen schrifts als gecomprimeerde wijsheid en ervaring hebben willen toezenden;

op de pen- en stiftvoerders die uiterlijke en innerlijke aantrekkelijkheid aan dit jubileumnummer hebben willen schenken;

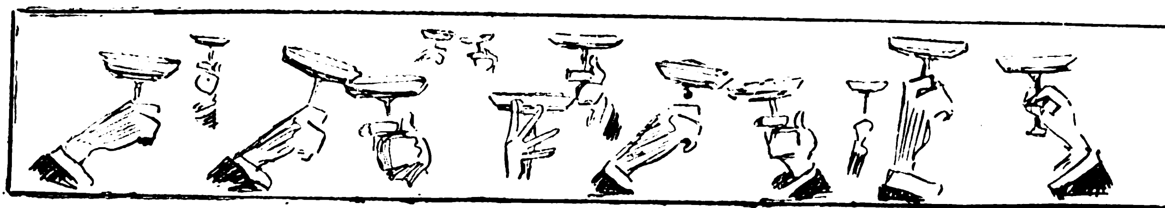
op de zeer velen die in den loop der heengerolde tien jaren mij gesteund hebben met bijdragen, teekeningen, foto's of op andere wijze;

aan de duizenden die het Weekblad begroetten en begroeten als een vriend des huizes; als een bode die prettige dingen komt brengen.

En moge het *Weekblad voor Indië* tot in lengte van dagen die met blijdschap verwelkomde bode blijven!

M. VAN GEUNS.

Met teekeningen van Menno van Meeteren Brouwer.

De Raad van Indië.

Artikel 7 van ons Regeeringsreglement zegt:

„Er is een raad van Nederlandsch-Indië, bestaande uit eenen vice-president en vier leden.

„Hij wordt bijgestaan door eenen secretaris."

De hoogste eer, die een burgerlijken ambtenaar kan ten deel vallen, is benoemd te worden tot lid van den Raad van Indië. In die kwaliteit, zoo wil het het aloude gebruik, draagt hij een hoogen hoed. En hij heet Edeleer, in den mond der inlanders.

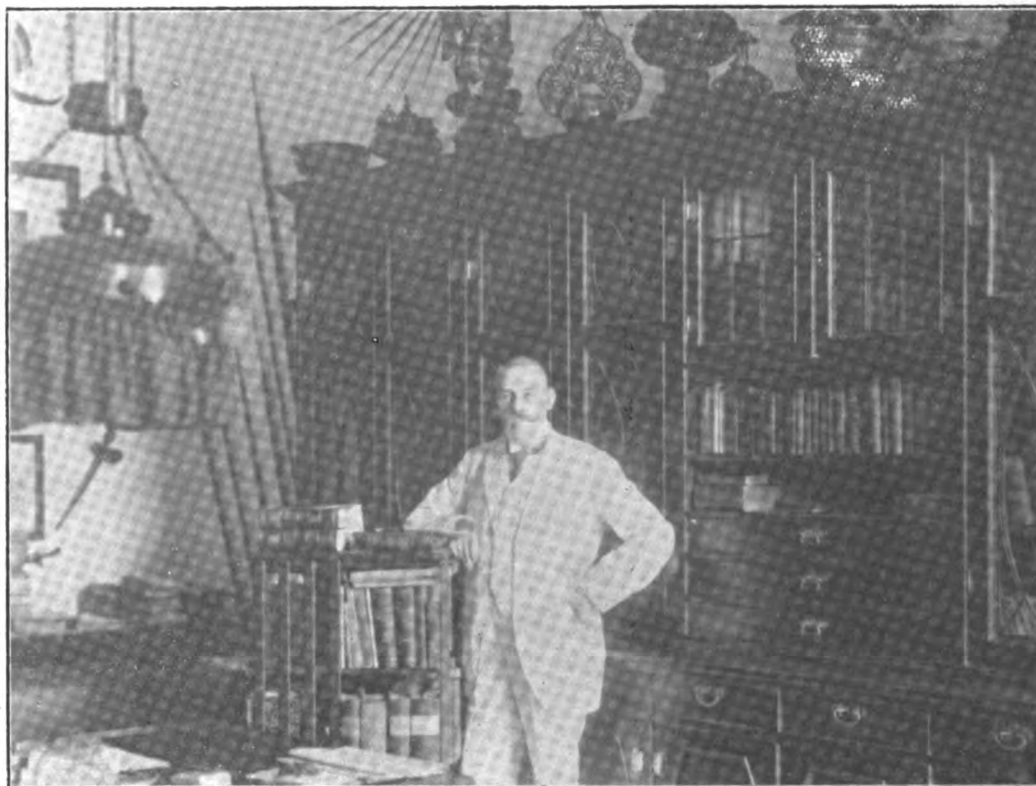
Er is een tijd geweest dat de Raad van Indië heel wat in de melk te brokken had en niet alleen adviseerde, maar ook uitvoerende macht bezat. Dit is veranderd in 1836, toen de gouverneur-generaal alléén belast werd met de regeering, in naam des konings. Uit die dagen dateert de aanstelling van een vice-president; het geregelde voorzitterschap toch van den landvoogd verviel. De vice-president is niet *lid* van het hooge college; hij is de schakel tusschen gouverneur-generaal en raad; hij ontvangt de te behandelen stukken van de regeering en doet die bij de leden rondgaan.

Er is weleens op aangedrongen het getal leden van den Raad van Indië te vergrooten. Doch hier is niets van gekomen. Wel echter constateert men het verschijnsel dat leden van den Raad uit het college treden en dan, met het traktement, den rang en de staatsie van Edeleer, met aparte opdrachten belast worden. Ik denk hier aan de heeren S. de Graaff en mr. J. G. Pott (de laatste pas afgetreden). Tegen deze clandestiene uitbreiding van het college, in strijd met onze grondwet, is verleden jaar door mr. D. Fock in de Kamer (zitting van 13 November 1913) verzet aangeteekend.

Bij het ontwerpen der decentralisatieplannen hier te lande is het denkbeeld geopperd aan den Raad van Indië niet-ambtelijke leden toe te voegen. Totnutoe is het niet verwezenlijkt en het zal ook wel niet verwezenlijkt worden, omdat de voorgestelde „Koloniale Raad" een apart lichaam zal worden.

Hieronder vindt men de beeltenissen van den huidigen vice-president en de leden van het hooge college.

Zij zijn door den fotograaf genomen in de vertrekken waar zij tot heil van deze koloniën arbeiden.

D. F. W. van Rees,
sinds 24 April 1908 vice-president van den Raad van Nederlandsch-Indië, te voren directeur van binnenlandsch bestuur en algemeen secretaris. De heer Van Rees zendt ons het onderstaande:

[illegible] [illegible] die de leiding mist
van een [illegible] doch, waar noodig,
sterk en machtig zich uitende Overheidsgezag,
[illegible] in een Oostersch land zij in eene
voor het algemeen [illegible] [illegible], zij en
maatschappelijke ontwikkeling.

VanRees.

J. B. van der Houven van Oordt,
in dienst sinds 8 Februari 1913.

W. J. Coenen,
benoemd met ingang van 2 September 1913, te voren gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden.

Boven: J. H. LIEFRINCK, lid sinds 20 September 1913, te voren resident van Djokja.
Onder: MR. DR. M S. KOSTER, te voren directeur van onderwijs en eeredienst.
Hij wordt opgevolgd door Mr. J. van Davelaar.

MR. J. VAN DAVELAAR,
president van het Hooggerechtshof, opvolger van Mr. dr. Koster.

„De beantwoording der vraag waar de grens ligt tusschen recht en onrecht, is dikwijls zeer moeielijk, en zal wel altijd, voor een groot deel, afhankelijk blijven van de wisselende inzichten der rechters.

Honderden vonnissen worden jaarlijks in appèl vernietigd, omdat de hoogere rechter onrecht acht, wat de lagere rechter voor recht heeft aangezien.

En zelfs de jurisprudentie der hoogste rechtscolleges is vaak wisselvallig. Es erben sich Gesetz' und Rechte wie eine ewige Krankheit fort! Gelukkig de sterveling, die gedurende zijn aardsch bestaan nooit in processen is gewikkeld geweest, en tot aan zijn dood de illusie behouden heeft, dat het recht ten slotte toch steeds en overal zegeviert."

J van Davelaar

De Algemeene Secretaris.

JHR. MR A. C D DE GRAEFF.

de Graeff

Een brief van den oud-Gouverneur-Generaal Rooseboom.

Geachte Heer Hoofdredacteur!

's-Gravenhage, 2 Maart 1914.

Ter gelegenheid van het aanstaande tienjarig bestaan van het door U opgerichte weekblad heeft U aan verschillende autoriteiten verzocht U hun portret en eenige regelen schrift te doen toekomen. Hoewel geen autoriteit meer, richt U dat verzoek ook tot mij, omdat uw weekblad onder mijne landvoogdij is opgericht. Daar ik geen bezwaar heb om aan uw verzoek te voldoen, voeg ik hierbij een portret, dat nu ruim tien jaar geleden, tijdens mijn verblijf te Buitenzorg, werd gemaakt. Dat sedert dien het uiterlijk van den thans bijna-één-zeventigjarige wel wat is veranderd — en niet in zijn voordeel — zal U wel begrijpen. Maar veel grooter verandering heeft in die jaren Nederlandsch-Indië ondergaan en hier gelukkig in *gunstigen* zin.

Liet de aanvang van mijne landvoogdij zich niet ongunstig aanzien; de ongelukkige oogstjaren 1901 en 1902 brachten hierin verandering en zelfs in die mate, dat men in het moederland sprak van eene algemeene inzinking op Java, eene inzinking, waaraan echter reeds bij mijn vertrek in 1904 door velen in Indië niet meer werd geloofd. En daarna heeft die verbetering krachtigen voortgang gehad. Ontzaggelijk is inderdaad in de laatstverloopen jaren de ontwikkeling van Ned.-Indië geweest. Bedroegen de *ontvangsten* volgens de Indische begrootingsrekening van 1904 ruim 152.5 millioen, die van 1912 wijzen een cijfer aan van ruim 267.5 millioen; zij zijn dus met 115 millioen of met ruim 75 pct. vooruitgegaan, en dat in *acht* jaar tijds.

Die vooruitgang betreft niet alleen Java, maar ook de Buitenbezittingen, waar het Nederlandsche Bestuur zich thans nagenoeg overal krachtig kan doen gelden. Werd onder de

landvoogdij van mijn voorganger (Atjeh, Lombok) en onder de mijne (Gajoe- en Alaslanden, Djambi, Korintji, Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo) reeds in die richting gewerkt, aan het bestuur van mijn opvolger is het te danken, dat wij thans bijna overal een werkelijk bestuur voeren.

Ik geloof hier wel als mijne overtuiging te mogen uitspreken, dat het aan geen anderen Gouverneur-Generaal, zelfs al had hij dezelfde karaktereigenschappen als de oud-Gouv.-Gen. Van Heutsz, gelukt zou zijn hetzelfde tot stand te brengen en wel om twee redenen: vooreerst omdat deze het Indische leger door en door kende en juist wist wat daarvan gevorderd kon worden, zoodat hij niet afhankelijk was van het advies van het legerbestuur; maar in de tweede plaats omdat aan geen ander dezelfde vrijheid van handelen zou zijn gelaten in het militair optreden; hevige aanvallen in de Volksvertegenwoordiging wegens de veelvuldige expeditiën en de daaruit blijkende zucht naar imperialisme zouden den Minister van Koloniën wel hebben genoopt remmend op te treden, waarvan ik trouwens zelf de ervaring heb opgedaan. Wel zijn die aanvallen ook tijdens het bestuur van den Gouverneur-Generaal Van Heutsz niet geheel uitgebleven, maar deze had, door zijn als bestuurder van Atjeh en Onderhoorigheden verkregen succès, een zoodanig prestige verworven, dat die geen invloed konden hebben op zijn handelingen.

Daarom beschouw ik het als eene bijzonder gelukkige omstandigheid dat bij de voordracht tot benoeming van mijn opvolger het oog van den toenmaligen Minister Idenburg is gevallen op den Generaal Van Heutsz. Wat door diens optreden is verkregen, zal, bedrieg ik mij niet, in de toekomst ruim vruchten opleveren.

Dat het mij nog gegeven zal zijn, die vruchten in haar vollen omvang te aanschouwen, is niet waarschijnlijk. Hoe dit ook zij, evenals ik mij thans verheug over hetgeen verkregen is, zal elke verdere belangrijke stap in de ontwikkeling en den bloei van Ned.-Indië mij een ware blijdschap zijn.

Met de beste wenschen voor Uw weekblad blijf ik hoogachtend

Uw dienstw.

W. Rooseboom.

W. Rooseboom.

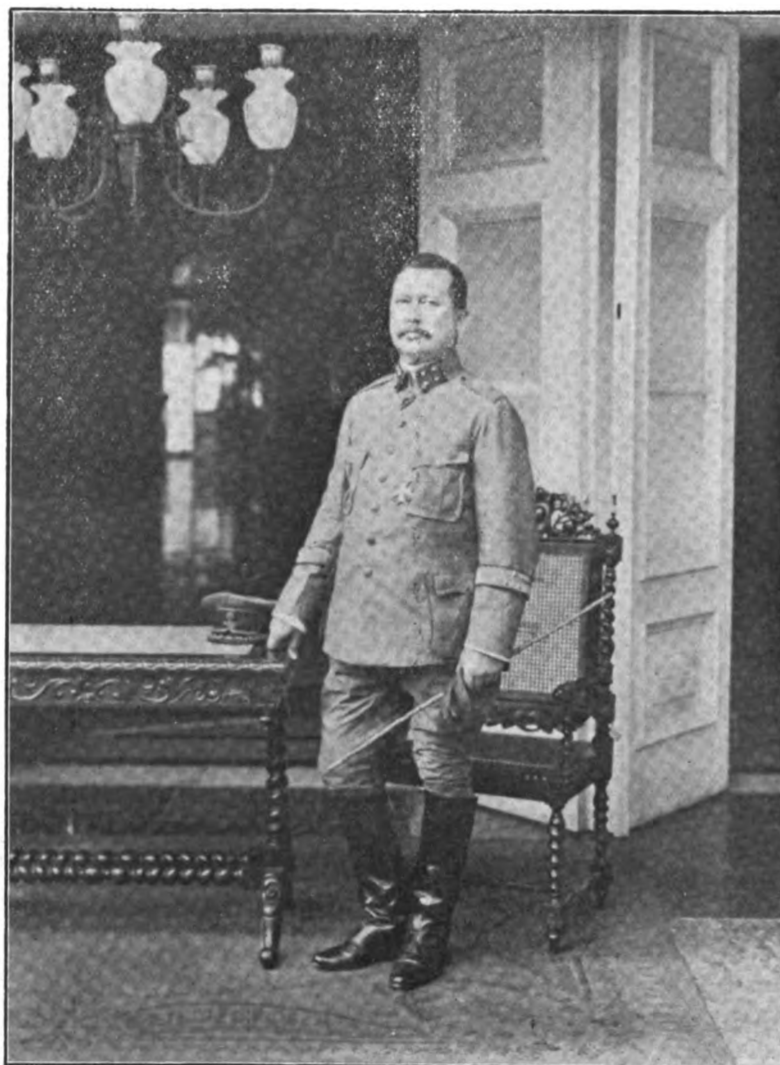
Een woord van Staatsraad dr. E. B. Kielstra.

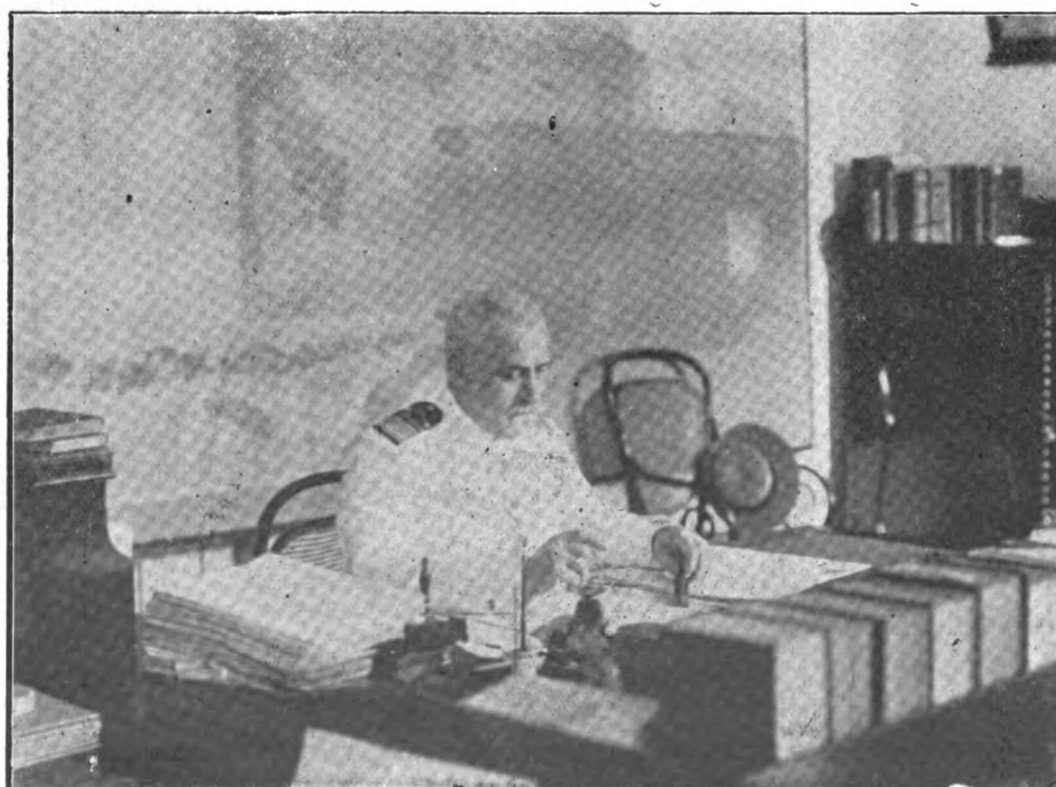

Laat ons allen samenwerken, om van
Nederlandsch-Indie te maken eene model-
kolonie waarop Nederland tegenover heel
de wereld trotsch mag zijn

Kielstra

De commandanten van leger en vloot.

LUITENANT-GENERAAL G. C. E. VAN DAALEN, commandant van het leger (thans afgetreden), en SCHOUT-BIJ-NACHT F. PINKE, commandant der marine.

Een volk, dat zijn zonen niet meer opvoedt tot het besef van den dueren plicht om zich persoonlijk beschikbaar te stellen voor den krijgsdienst te land en ter zee, en dat zich niet bewust is van de bepaalde noodzakelijkheid van het onderhouden van een krachtig leger en van een krachtige vloot, ook in de overzeesche bezittingen, in staat om elke poging tot aanranding met beslistheid af te weren, zal op den duur zijn onafhankelijkheid verliezen.

Van Daalen.

Het brengt ten slotte geen principieel verschil mede in de middelen, waarmede men die verdediging voeren moet, of men zich de verdediging van den geheelen Archipel of alleen die van het eiland Java ten doel stelt. Voor beide toch is de eenige, maar dan ook onafwijsbare eisch, dat aan den vijand het beheerschen der zee wordt belet. Gelukt ons dat, dan is de Archipel veilig; gelukt ons dat niet, dan kan ook Java, verarmd en verellendigd als het door de algeheele afsluiting zijn zal, niet behouden blijven.

Pinke

De raad van directeuren van algemeen bestuur.

MR. J. W. C. CORDES,
directeur van justitie sinds 24 Mei 1913.

„De wetgeving beweegt zich tegenwoordig in de richting van unificatie, d. w. z. eenheid van rechtspraak en rechtswezen voor alle groepen der bevolking van Ned. Indië. Het bestaand dualisme, gegrond op art. 75 van het Regeerings-Reglement, zooals dit nog onveranderd sedert 1856 geldt, voldoet niet meer algemeen; de tijdsomstandigheden zijn er naar om die bevolkingsgroepen, die tot nog toe in een anderen en— volgens velen— minderen rechtstoestand verkeeren dan de Europeanen, nader tot het overheerschende ras te brengen en mede te doen deelen in de voordeelen van een hoogere rechtsorde, waardoor de bestaande ongelijkheid meer en meer en zooveel mogelijk zal worden opgeheven.

Toch heeft dat dualisme zijn zeer goede zijden gehad en is het er verre van, dat daarmede opeens en 'ten eenenmale zou behooren te worden gebroken. De Aziaten zijn nu eenmaal menschen, wier zeden en gewoonten, rechtsopvattingen en rechtsbehoeften verschillen van die der Europeanen. Waar geen gelijkheid is, mag ook geen gelijkheid geïngeerd worden Dit heeft de wetgever van 1855 begrepen; terecht is dus een scheiding gemaakt tusschen Europeanen en met dezen gelijk gestelden eenerzijds en Inlanders en met hen gelijk gestelden anderzijds. En dit beproefd beginsel van regeeringsbeleid mag niet klakkeloos worden prijs gegeven.

Geleidelijk en met groote voorzichtigheid zal dus de weg der unificatie moeten worden bewandeld. Waar in de laatste jaren de Aziatische grootmachten in het Oosten een buitengewoon ontwikkelingsproces hebben ondergaan, spreekt het vanzelf dat de invloed daarvan zich ook doet gevoelen bij de Vreemde Oosterlingen in Nederlandsch-Indië en dat onze politiek ten aanzien van deze bevolkingsgroep daarmede rekening heeft te houden. Maar ook de Inlandsche maatschappij in deze gewesten is, deelende in de algemeene opleving van het Oosten, niet meer dezelfde van een halve eeuw geleden. Door beter onderwijs in ruimen kring hebben de hoogere lagen dier maatschappij zich ook krachtig ontwikkeld; het gevoel van eigenwaarde is verhoogd; denkbeelden en wenschen, die vroeger niet tot uiting kwamen, worden met klem op den voorgrond gesteld en blijven niet beperkt tot de intellectueelen, maar dringen ook langzamerhand tot de groote massa door. Het is dus billijk dat wanneer de Chineezen om verbetering van rechtstoestand vragen, de Inlanders daarop eveneens aanspraak kunnen maken en dat dus de invoering van eenheid van rechtsbedeeling evenzeer ten goede zal moeten komen aan de Inlanders als aan de met hen gelijk gestelden.

Een belangrijke stap is nu gedaan op het terrein der politierechtspraak; in den loop van dit jaar zal de landrechter zijn intrede doen, voor wien allen, zonder onderscheid van landaard, justiciabel worden ter zake van lichte delicten. En deze stap staat gevolgd te worden door andere.

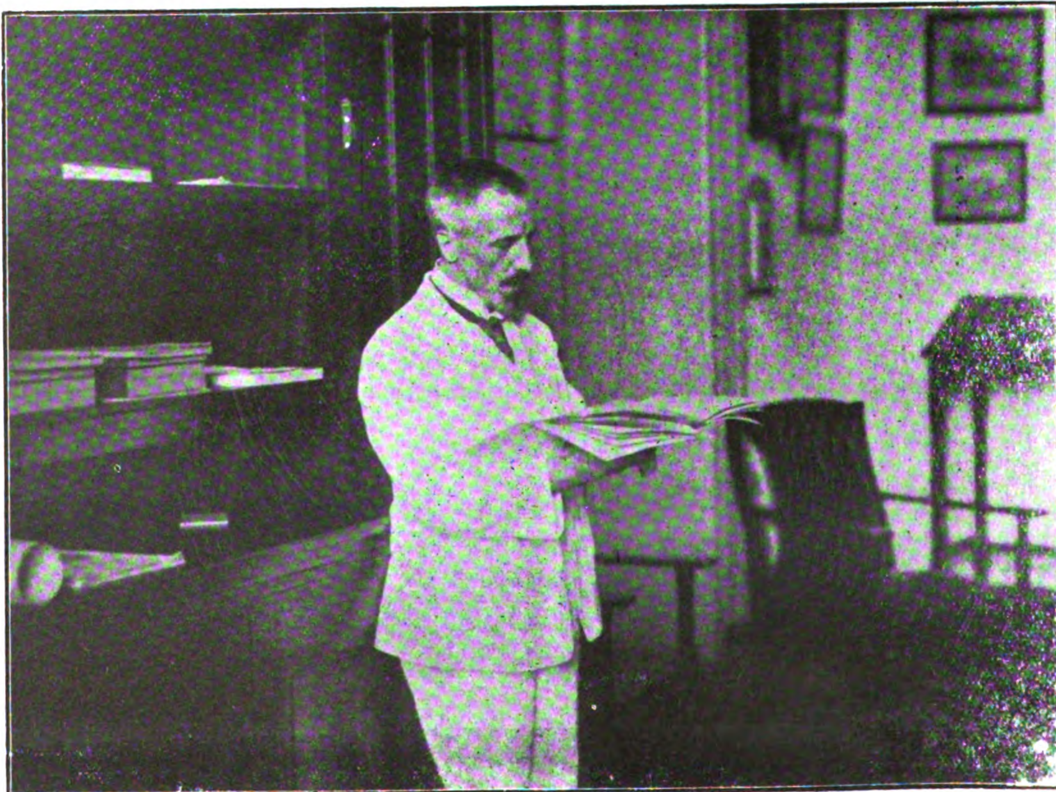
Het plan bestaat de strafvordering zoodanig te herzien, dat ook in zwaardere strafzaken de dagelijksche rechter voor allen gelijk zal zijn en dus de rechtspleging ook te dien aanzien een uniform karakter zal krijgen. Een algemeen wetboek van strafrecht voor Nederl. Indië, dat de twee thans vigeerende zal vervangen, is nagenoeg gereed. Ook ontwerpen van een burgerlijk wetboek en een wetboek van koophandel zijn reeds gemaakt, die mede voor de geheele bevolking zullen gelden, slechts met die uitzonderingen en verschillen, welke in het belang der afzonderlijke groepen niet te vermijden zijn. En in verband daarmede moet dan ook t. z. t. het burgerlijk procesrecht worden geünificeerd.

Zonder overijling maar met vaste hand wordt deze rechtshervorming tot stand gebracht. Dan zal zij in hooge mate kunnen strekken tot bevestiging van ons gezag in deze koloniën."

Liefrinck

15/3 1914.

Boven: F. A. LIEFRINCK, directeur van Financiën.
Onder: DR. G. A. J. HAZEU, directeur van Onderwijs en Eeredienst.

„Onder alle groepen van de bevolking van Nederlandsch-Indië komt met voortdurend-toenemende kracht tot uiting de intens-gevoelde behoefte aan onderwijs; alle voorstanders van de „kemadjoean" hier te lande vragen uitbreiding van de onderwijsgelegenheid als een onmisbaar middel tot verhooging van de volkswaarde.

Nederland en de Nederlandsch-Indische Regeering worden door dien met klimmenden aandrang herhaalden roep gewezen op een plicht, welks vervulling thans meer dan ooit urgent is. Een zware taak is daardoor gelegd op de schouders van hen, die geroepen zijn op dit gebied te leiden en te organiseeren. Tallooze moeilijkheden doen zich hier voor, niet het minst ten aanzien van het hooger-ontwikkelend onderwijs dat, oorspronkelijk op Nederlandsche lees' geschoeid, voortaan in toenemende mate met specifiek-Indische behoeften zal hebben rekening te houden.

Alleen de vaste overtuiging dat hier inderdaad periculum in mora is, kan den moed en de kracht schenken tot snel en doortastend handelen, ook waar de discussie's over het betere, dat immers de vijand is van het goede, nog geenszins beëindigd zijn."

Weltevreden, 23 Maart 1914.

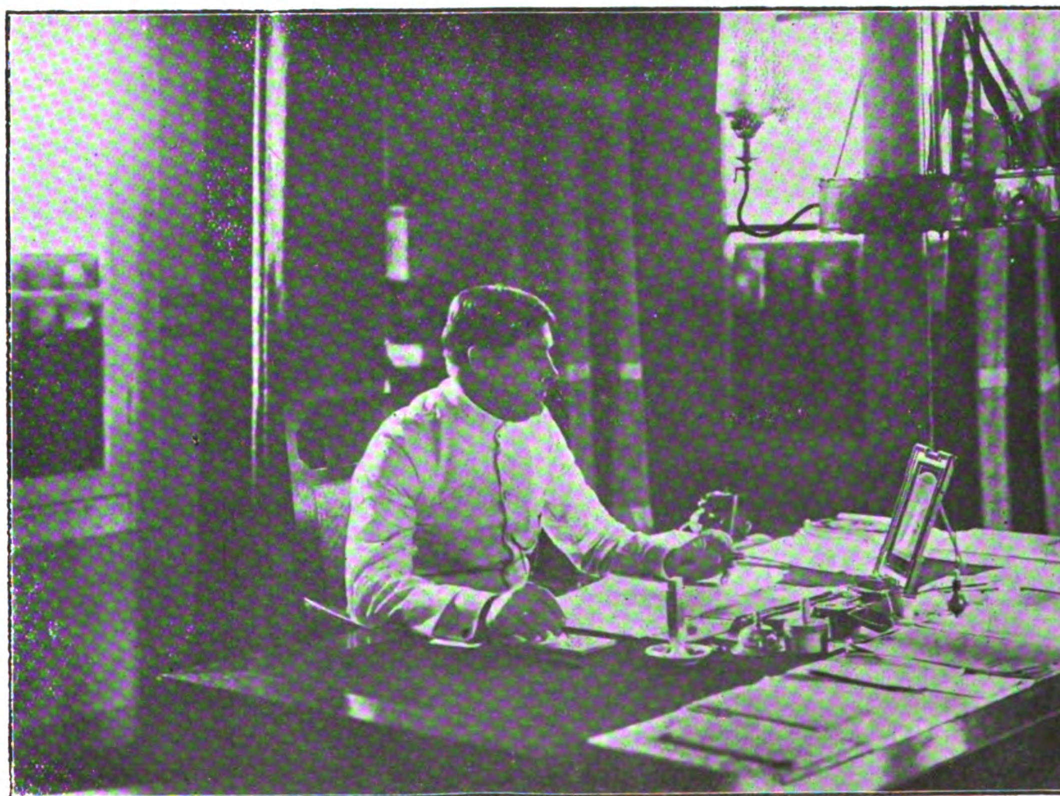

J. Homan van der Heide,
directeur van Burgerlijke Openbare Werken.

„Ten aanzien van openbare werken en verkeersmiddelen zal het in acht nemen van eene zakelijke verhouding tusschen het beoogde doel en de aan te wenden middelen steeds de bijzondere aandacht eischen."

R. de Kat

Boven: R. DE KAT, directeur van Gouvernementsbedrijven,
Onder: H. J. LOVINK, directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel.

„Het is voor hem, die na een jarenlange werkzaamheid op landbouwkundig gebied in het moederland, geroepen is in de tropen aan de bevordering van den landbouw en de ontwikkeling der landbouwers mede te werken, een voldoening te kunnen vaststellen, dat, hoezeer in om den evenaar gelegen streken in dit opzicht ook groote verschillen bestaan met niet tropische landen, niettemin vele punten van treffende overeenkomst zijn aan te wijzen.

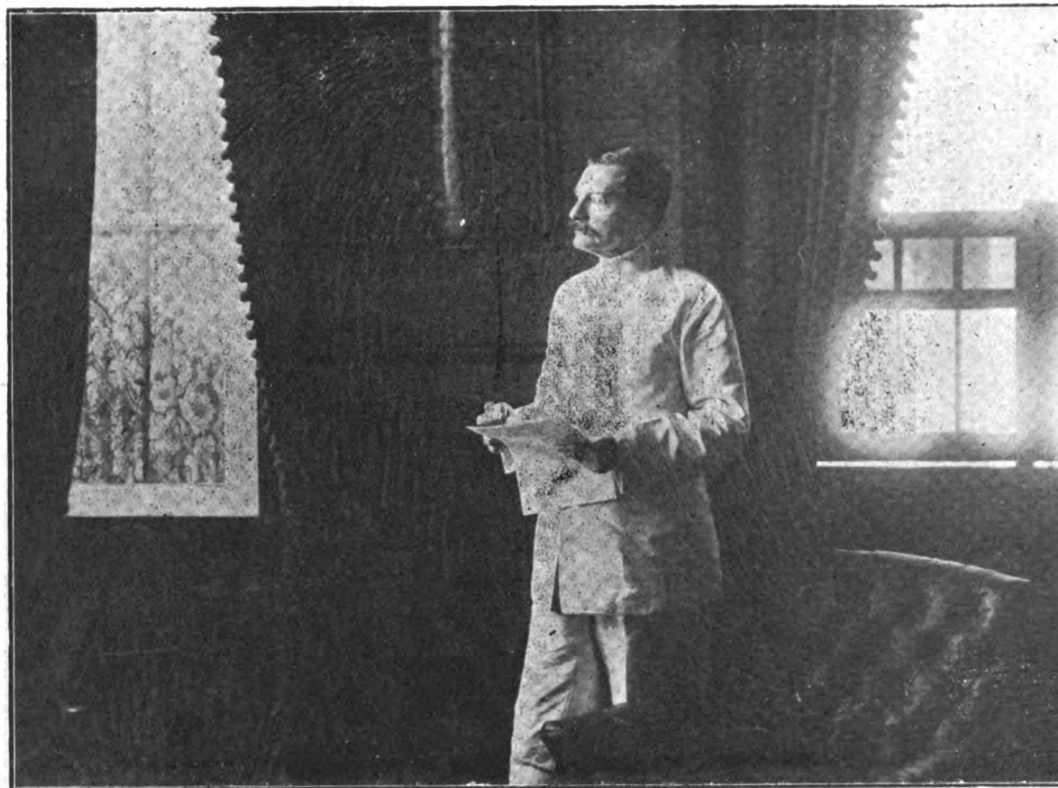
Terwijl in gene landen, mede door de toepassing van, aan de groote vorderingen der natuurwetenschappen te danken, nieuwe methoden de techniek van het landbouwbedrijf een tot dusverre ongekende ontwikkeling heeft bereikt, waarin ook de klein-grondbezitter zoowel door doelbewuste samenwerking als door een uit degelijk vakonderwijs voortvloeiende verheldering van inzicht heeft kunnen deelen, blijkt het, dat ook in de tropen dezelfde invloeden werkzaam zijn!

Voor het groot landbouwbedrijf, d. w .z. dat van de door Europeanen beheerde landbouwondernemingen, staat dit onomstootelijk vast.

Maar ook bij den kleinen landbouw begint zich op verschillende plaatsen op Java en de Buitenbezittingen een streven naar verbetering en ontwikkeling te openbaren, dat zich wel het sterkst uit in den drang naar eenvoudig en zich bij de behoeften aansluitend vakonderwijs.

Voor een Regeering, die, met het versnipperd en tot op zekere hoogte beperkt grondbezit op Java en een steeds toenemende inheemsche bevolking onder gelijk blijvende agrarische toestanden voor oogen, krachtig moet aansturen op verhooging van de opbrengst van den bodem, is het een verblijdend verschijnsel dat zij bij deze taak in steeds meerdere mate de belangstelling en medewerking ondervindt van den zoo zeer „an der Scholle klebenden" Javaan."

10 Maart 1914.

D. Tollenaar,
directeur van Binnenlandsch Bestuur.

Bij het besturen, ook van de inlandsche bevolking, schaadt een te-veel meer dan een te-weinig.

De Procureur-Generaal.

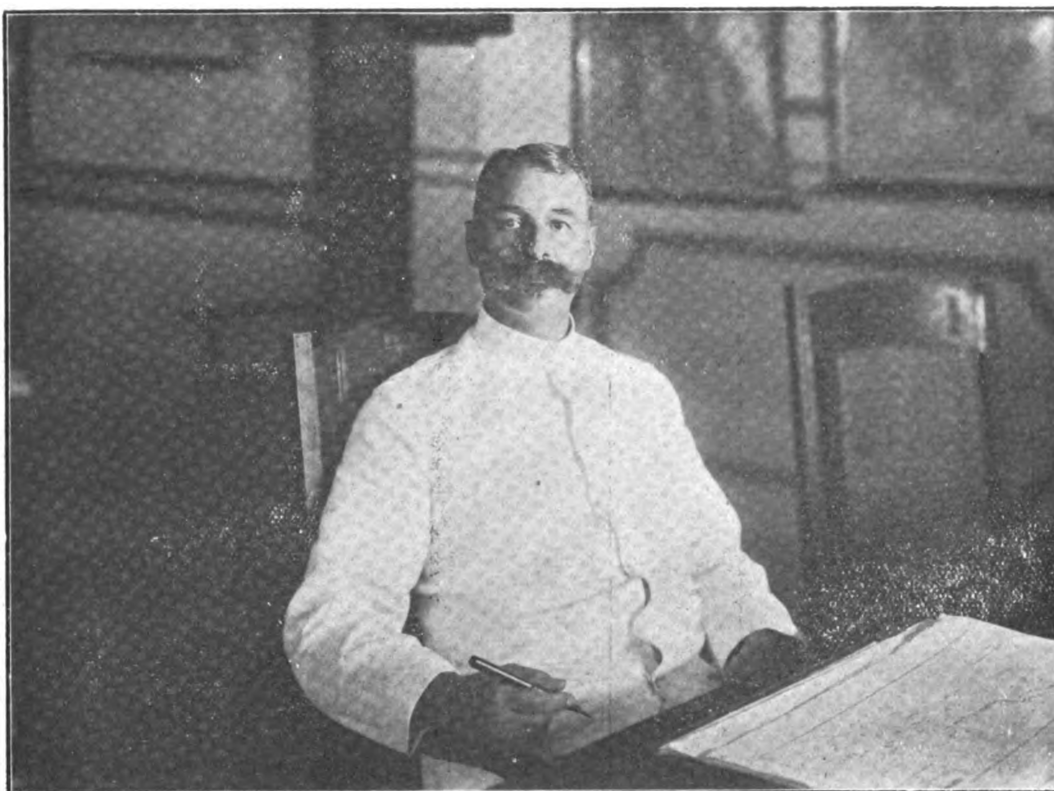
MR. A. BROUWER,
Procureur-Generaal.

Voor Nederland is het ongetwijfeld van het hoogste belang zich het behoud van Nederlandsch-Indie te verzekeren en daartoe is m.i. geen sterker middel te bedenken dan met spoed de staatsrechtelijke en economische eenheid en gelijkheid van Nederland en Nederlandsch-Indie tot stand te brengen, zoodanig dat alle Nederlandsche en Inheemsche ingezetenen

in deze gewesten hetzelfde belang hebben bij een onafhankelijk en zelfstandig Nederland als dit land zelve en bereid zijn voor het behoud daarvan desnoods de wapenen op te vatten.

A. Brouwer.

Verschillende Openbare Diensten.

G. J. C. A. Pop,
Chef van den Post-, telegraaf- en telefoondienst.

„Reeds in mijn prilste jeugd gingen mijne gedachten uit naar Indië, het land van mijn droomen, wenschen en verlangens.

Doch de gelegenheid naar de koloniën te kunnen gaan zou zich eerst voordoen, nadat mijn leven tot meer dan volle rijpheid was gegroeid.

Door omstandigheden, onafhankelijk van mijn wil, is daarvan bij- en kort na het bereiken van den mannelijken leeftijd niets gekomen, al stonden enkele malen de kansen schoon, dat het gebeuren zou.

Toen nu, in den nazomer van mijn leven, op zeer onverwachte wijze, die droomen van mijne jeugd verwezenlijkt zouden worden, kwam als vanzelf de gedachte bij mij op of de illusiën van die lang vervlogen tijden, in het licht der werkelijkheid gezien, niet teleurstellingen zouden blijken en met spanning wachtte ik de uitkomst af van persoonlijk zien en ondervinden. Wij, ouderen, weten het immers bij ondervinding hoe de kleuren, waarmede de verbeelding van de jeugd haar toekomst maalt, langzamerhand in schittering afnemen en verbleeken.

Welnu ik heb mij, naar hetgeen ik tot dusverre van Indië zag — en dat is door bijzonder gunstige omstandigheden reeds heel wat geweest — gelukkig in geen enkel opzicht teleurgesteld gevoeld. Integendeel!

De verwachtingen van die dagen zijn in alle opzichten door de werkelijkheid overtroffen en de dichterlijke uiting van Multatuli: „ dat de Indiën zich als een gordel van smaragd slingeren om den evenaar", is mij gebleken een juiste beeldspraak te wezen.

Welk een reeks van vruchtbare lusthoven toch geeft Indië te aanschouwen en wat woont daar een schoon volk, zij 't ook dat het zich nog in zijn kindsheid bevindt; een volk dat bij oordeelkundige opvoeding, leiding en voorlichting kan opbloeien tot rijpe en krachtige mannelijkheid. Wil Nederland bij dit ontwikkelingsproces hulpe blijven bieden en zich die taak niet afgenomen zien, dan zal het echter noodig wezen, dat de Hollandsche jongelingschap, meer dan tot dusverre, den moreelen plicht gaat gevoelen, die op elken zoon van de lage landen rust, om naar vermogen tot de ontwikkeling, den bloei en het behoud van onze Indiën mede te werken en daaraan haar beste krachten te wijden. Er komen hier namelijk veel, zelfs veer vele handen te kort en zulks niet alleen bij het bestier van's lands zaken, maar ook bij scheepvaart, handel, nijverheid, verkeer, cultuur en onderwijs.

Versterking van het Hollandsche element in Indië is dan ook, mijns inziens, vóór alles noodig om onze roeping als koloniale mogendheid, zoowel voor het tegenwoordige als in de naaste toekomst, naar behooren te kunnen vervullen en het is daarom ook een gebiedende eisch, dat de zonen van ons volk zich aangorden om met hun durf, hun volhardende arbeidzaamheid en hun flinken handelsgeest de gelederen te

komen versterken van het kleine aantal, dat Nederland's naam hier hoog houdt en vooral in oeconomischen zin verdedigt. Geschiedt dit binnenkort en wordt dan door de leidende organen in Indië zorg gedragen, dat die jonge mannen voor hun werken eene zoodanige geldelijke belooning genieten, dat zij, met Hollandsche vrouwen getrouwd, kunnen uitkomen, zoodat zich hier Hollandsche gezinnen zullen vestigen, dan zal de band die Nederland en Indië, vooral in moreelen zin omstrengeld houdt, nauwer worden toegehaald dan op eenigerlei andere wijze ooit bereikbaar is of zal wezen.

Komaan, Jong Holland, laat zien dat de geest der ondernemende vaderen uit vorige eeuwen nog vaardig over U is en dat ge, nu het misschen nog tijd is, gaat medewerken aan de taak, die Nederland ten opzichte van Indië te vervullen heeft. Een schooner roeping bestaat er, dunkt mij, voor U niet."

G. J. C. A. Pop.

Weltevreden, 10 Maart 1914.

Dr. J. C. Koningsberger,
directeur 's Lands Plantentuin.

.....Er is wel geen land ter wereld, waar de natuuronderzoeker werkzaam is onder gunstiger omstandigheden dan op Java, dan in Nederlandsch-Indië in het algemeen Aan deééne zijde een bij uitnemendheid rijke natuur, die niet nalaat, op elke goed gestelde vraag een duidelijk antwoord te geven, ook al maakt ze daarmede openbaar, wat te voren als een harer geheimen werd beschouwd. Aan den anderen kant eene Regeering, die steeds heeft getoond een open oog te hebben voor de — in velerlei richting gaande — belangen der natuurwetenschap en deze altijd op de meest onbekrompen wijze heeft bevorderd en gesteund."

Koningsberger,
Dir. 's Lands Plantentuin.

E. W. Ph. M. Nittel,
Chef van den pandhuisdienst.

De Gouvernements-pandhuisdienst.

Wijl van den gewonen Inlander op Java en Madoera zonder overdrijving kan worden getuigd dat hij vrijwel zonder uitzondering in eene chronische geldverlegenheid verkeert en nog steeds onbekend is met gezonde begrippen omtrent financieel beheer, neemt de credietverschaffing in dit land eene bijzonder beteekenisvolle plaats in, waarbij vooral de credietverstrekking door de pandhuizen op den voorgrond treedt, omdat deze instellingen zonder eenige formaliteit of onderzoek dadelijk in den credietnood voorzien.

De invoering van de Gouvernements-exploitatie van de pandhuizen, in 1901 begonnen en sedert geleidelijk voortgezet, is voor de Inlandsche bevolking dan ook van groot belang, omdat haar daardoor eene credietverschaffing onder de meest gunstige voorwaarden wordt gewaarborgd. De Gouvernements-pandhuizen ressorteeren geenszins onder de instellingen van liefdadigheid, wel onder de inrichtingen van openbaar nut, welke uitsluitend ten bate van de bevolking in het leven zijn geroepen en waarmede geen winst wordt beoogd anders dan om de kosten te dekken. Met ingang van 1 Januari 1915 is de invoering van eene tariefsverlaging te verwachten, waarbij dit beginsel zooveel doenlijk tot uiting zal komen.

Echter missen de Gouvernementspandhuizen de opvoedende kracht, welke van de tegelijk met deze leenbanken in het even geroepen „Afdeelingsbanken" uitgaat, welke instellingen alleen crediet verstrekken wanneer de behoefte daaraan, voor een geoorloofd en nuttig doeleinde, deugdelijk is aangetoond. Vandaar dat de credietverschaffing door afdeelingsbanken noodwendig gepaard moet gaan met inachtneming van formaliteiten en onderzoekingen, welke bij de gouvernementspandhuizen achterwege blijven en uit dien hoofde begrijpelijker wijze de laatstgenoemde instellingen meer gewild doen zijn bij de bevolking, omdat — gelijk gezegd — daarbij naar het doel van de leening niet gevraagd wordt en in den credietnood onmiddellijk wordt voorzien.

Wanneer men de Gouvernementspandhuizen als een noodzakelijk kwaad wil beschouwen, ligt juist in dat noodzakelijke hare aanbeveling, omdat de van Regeeringswege met zorg beheerde leenbanken uiteraard een kleiner kwaad zijn om een grooter te voorkomen. Het particulier leenbankbedrijf toch heeft zich in de geschiedenis steeds gekenmerkt door misbruiken en vexatiën, welke eene Gouvernementsexploitatie ten zeerste wenschelijk maakten.

Wanneer in 1916 de Gouvernementsexploitatie voor alle pandhuizen op Java en Madoera zal zijn ingevoerd, zal het jaarlijks bij de ca. 325 instellingen uit te leenen bedrag op ongeveer 60 millioen gulden zijn te stellen, terwijl bij de gezamenlijke pandhuizen alsdan een personeel van ruim 6000 man zal werkzaam zijn onder centrale leiding van het hoofdbureau te Batavia.

E. Nittel.

Weltevreden, 25 Februari 1914.

DR. W. TH. DE VOGEL,
hoofdinspecteur, chef van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst.

Volksgezondheid vormt den grondslag voor Staatskracht en volksgeluk

de Vogel

W. G. van Wettum,
Hoofdinspecteur, chef van den dienst der Opiumregie.

Salus populi suprema lex esto.

V. Wettum.

5/3 '14

M. H. Damme,
Hoofd-Inspecteur, chef van den dienst der staatsspoorwegen op Java.

Bij de beoordeeling van den invloed dien spoor- en tramwegen op economisch weinig ontwikkelde streken uitoefenen, moet er rekening mede worden gehouden, dat die invloed ten deele van katalytischen aard is, waarbij dan de, ijzeren weg het reagens vormt, dat, zonder zelf tot direct economisch gewin of verlies bij te dragen, de reactie tusschen streken, die een verschillende economische potentiaal bezitten, inleidt en tot krachtige werking brengt.

Weltevreden, 6 Maart 1914.

Damme.

G. L. WAANDERS,
Hoofdinspecteur van den dienst der In- en uitvoerrechten en accijnzen.

Door de buitengewone stijging in de laatste jaren van de opbrengst der in- en uitvoerrechten en accijnzen zijn deze middelen thans de rijkst vloeiende bron van inkomsten voor de Indische schatkist geworden. Bedroeg de bate, welke de dienst der in- en uitvoerrechten en accijnzen in 1908 afwierp, bijkans f 25.000 000; in 1913 steeg de opbrengst tot rond f 40.000.000, dat is ruim f 4.000.000 meer dan in het jaar tevoren (1912) werd verkregen.

Waar voor het jaar 1913 de raming van de gezamenlijke in Nederlandsch-Indië te ontvangen middelen in eene ronde som f 222.600.000 bedroeg, hebben derhalve in dat jaar de in- en uitvoerrechten en accijnzen slechts weinig minder dan het 1/5 gedeelte van die totale raming opgebracht.

G. WAANDERS.

18-3-'14.

Een bloeiend bedrijf met een donkere toekomst.

De kruik gaat zoo lang te water tot ze breekt.

Bij het verlaten van Ned-Indië om een verlof in Europa te gaan doorbrengen, bereikte mij aan boord het verzoek om eenige gedachten neer te schrijven voor de jubileum-uitgave van dit Weekblad.

Met het onderstaande voldoe ik gaarne aan dat verzoek, en zal, overeenkomstig de aanleiding tot het uitgeven van dit feestnummer, hier en daar een greep doen in 't vermeldenswaardige, dat de Dienst van het Boschwezen in 't laatste decennium opleverde

Ongeveer 10 jaar geleden hadden we juist de z.g.n. crisis in den houthandel, welke oorzaak is geweest van den onderhandschen afstand van djatihout aan de groote houtaankapmaatschappijen, een maatregel, welke thans reeds zijn tweede lustrum kent en in dat tijdsverloop heel wat pennen in beweging heeft gebracht. De bedoeling van dezen maatregel was, steun te verleenen aan de groote houtaankap- tevens houthandel-maatschappijen, welker bestaan, door de lage houtprijzen bedreigd, wij toen bezwarend konden ontberen.

Sedert zijn de toestanden aanmerkelijk veranderd; er is sinds eenige jaren een buitengewoon groote vraag naar djatihout ontstaan, zelfs is er een houtaankapmaatschappij, welke 17pCt. dividend uitkeert en wier aandeelen op 300 staan, maar dat neemt niet weg, dat de arme stakkers toch hulpbehoevend bleven. Een der kamerleden trad zelfs voor hen in het krijt. Er is iets raadselachtigs in dit alles, niet waar? Toen in 1910 de hoeveelheden ondershands afgestaan hout langzamerhand begonnen op te raken wist „de stille kracht" het middel om de machtige maatschappijen nog verder in de kaart te spelen, te bestendigen; ten behoeve der bedrijfszekerheid werd eenigen tijd later dus opnieuw overgegaan tot onderhandschen afstand. Wat is er toen te velde getrokken tegen hen, die dezen maatregel hadden uit te voeren!

Een strijder voor recht, die 't bestuur over een boschrijk gewest voerde, gaf op de meest ondubbelzinnige wijze lucht aan zijn overkropt gemoed, niet door die „stille kracht" eens duchtig onderhanden te nemen, zooals men zou denken, maar door den genomen maatregel, welken hij verkeerd achtte, maar waarvan hij altijd in gebreke is gebleven, 't verkeerde aan te toonen, op heftige wijze af te keuren. Onze resident-scribent had jammer genoeg niet de moeite genomen, den maatregel in zijn vollen omvang te analyseeren; dan zou menig hartstochtelijk maar absoluut onjuist betoog in zijn pen zijn gebleven.

De courant, die deze stukken opnam, had een goeden tijd, maar 't is nog te bewijzen, dat behalve deze courant ook de betrokken houtaankapmaatschappijen voordeel van den onderhandschen afstand van 1910 hebben gehad ten koste van den fiscus!

Er zijn zooveel vraagstukken, welke èn het Boschwezen èn het bestuur raken; kwesties, waarvoor geen speciale boschwetenschappelijke opleiding en geen ervaring en inzicht van jaren in ons bedrijf noodig zijn, om ze te kunnen beoordeelen; ik heb mij dikwijls afgevraagd, waarom een resident, die aan zijn eigen werk niet genoeg heeft, zich daar niet in verdiept. Om een voorbeeld te noemen; waarom is er zoo weinig belangstelling bij de bestuursambtenaren voor 't boschreservevraagstuk? 't Kan geen sterveling, die aanspraak maakt op algemeene ontwikkeling, onbekend zijn, dat de boschreserve ten slotte de bron is van alle welvaart, door de hydrologische beteekenis, welke er aan moet worden toegekend. Wat zou Java zijn zonder bevloeiingswater en waar zou dat bevloeiingswater vandaan moeten komen, als er geen bosschen op de bergen waren?! Hoewel dus verwacht zou moeten worden, dat zij, die de belangen van den bijna uitsluitend van zijn sawah levenden inlander moeten behartigen, en de belanghebbenden b.v. bij de suikerindustrie, de voorvechters zouden zijn in den strijd om de vorming en 't behoud eener voldoende boschreserve, is de werkelijkheid geheel anders. Op dit gebied speciaal geeft 't laatste decennium echter eenige gunstige feiten te boekstaven.

In 't begin van dit tijdperk was er nog eene algemeene en geprononceerde neiging bij de bestuursambtenaren tot verijdeling der pogingen door 't Boschwezen gedaan, om de bosschen in 't hooggebergte vast te leggen en zoo noodig uit te breiden. Het gouvernement houdt er bovendien een cultuur op na, welke de opvoedende kracht heeeft allen roofbouw der inlanders in de schaduw te stellen: voor die cultuur is door 't vernielen der bergbosschen het algemeen belang met voeten getreden. Zeker, de gedwongen koffiecultuur wordt nu opgeheven, maar dat is uitsluitend, omdat de directe opbrengsten ervan tot een gering bedrag zijn gereduceerd; een ruimer inzicht ligt daaraan niet ten grondslag, want dan zou 't ondenkbaar zijn, dat die boschvernieling nog bekroond zal worden door uitgifte in ontginning der koffiereserve, welke voor een groot deel in de boschreserve ligt en nagenoeg uitsluitend bestaat uit dicht oerwoud.

A. Th. L. Salverda,
Hoofd-Inspecteur, chef van den dienst van het Boschwezen.

Maar zooals gezegd, er komt licht: vroeger was er feitelijk geen enkele bestuursambtenaar, die de hydrologische waarde der bergbosschen begreep of erkennen wilde; thans zijn er reeds 3 hoofden van gewestelijk bestuur in de Buitenbezittingen en een assistent-resident op Java zoodanig overtuigd van die waarde, dat ze op krachtdadige wijze door woord en daad het reserveeren van bosschen voor hydrologische doeleinden helpen bevorderen.

Vroeger heette 't altijd, dat 't Boschwezen dit en zooveel meer deed uit eigenbelang! Ik herinner me b.v. dat de rechtschapen resident-scribent, hiervoor bedoeld, in een vergadering van den gewestelijken raad heeft gezegd: „Het geheele streven van het Boschwezen is gericht op benadeeling van het gewest met het doel om het eigen bedrijf te bevoordeelen." Ook de staatsexploitatie, b.v. werd en wordt nog door velen beschouwd uitsluitend uit eigenbelang door de ambtenaren van het Boschwezen te worden voorgestaan.

Maar is 't algemeen belang er dan niet bij betrokken, als de opbrengst der bosschen tot een maximum wordt opgevoerd? En is 't directe gevolg van de staatsexploitatie voor de houtvesters niet uitsluitend vermeerdering van werk?

Het afgeloopen decennium was ook op 't gebied van den strijd tusschen de voorstanders van particuliere en van staatsexploitatie van 's lands djatibosschen belangrijk. Ook hier heeft de „stille kracht", die de particuliere exploitatie trachtte hoog te houden, de vlag moeten strijken want „an höchster Stelle" is thans het voordeel der staatsexploitatie van de djatibosschen boven een aankap door tusschenkomst der particuliere industrie erkend moeten worden; 't mag slechts verwondering wekken, dat dit niet veel eerder geschiedde, waar uit de cijfers van het Boschwezen onomstootelijk en bij herhaling werd aangetoond, dat de opbrengst per H. A. zelfs gemiddeld tweemaal zoo groot is in het eerste geval!

Trouwens wij staan thans geheel in het teeken der staatsexploitatie. Ik betwijfel echter of dat wel altijd juist is, omdat, als 't er op aankomt geld te fourneeren voor 't bedrijf, de bekende kruidenierspolitiek tusschenbeide komt. Ik heb dit voorzien, toen mijn advies gevraagd werd inzake 't oprichten van gouvernementsrubberondernemingen; 't was toen nog in den tijd van twaalf shilling per Eng. pond; maar ik begreep dat, als de prijs eens ging dalen, wij met de fondsen moeilijkheden zouden krijgen. 't Is nu al zoover!

Tien jaar geleden was er van een gouv. caoutchoucbedrijf nog geen sprake: wij hadden hier en daar, verspreid in ieder boschdistrict, wat ficus-elastica-cultuurtjes liggen, die jaarlijks eenige uitbreiding verkregen. 't Was toen de tijd, dat 't woord rubber op ieders lippen lag: van oogsten, coaguleeren enz, enz, wisten we nog niet heel veel. Zelfs scheen 't toèn, dat ficus elastica voor Java de voorkeur verdiende boven hevea brasiliensis, omdat de eerste inheemsch is en de tweede niet. Hadden we tóen alles geweten, wat nu bekend is, dan zou er heel anders gehandeld zijn; maar dat neemt niet weg, dat de dienst van het Boschwezen met het getij de bakens tijdig heeft verzet en met groote volharding in dezen heeft doorgewerkt, zoodat we nu kunnen wijzen op 't bestaan van elf rubberondernemingen, terwijl een twaalfde in voorbereiding is. Dat hierbij door den energieken bedrijfsleider aan de hevea de plaats gegeven is, welke hem thans toekomt, behoeft geen betoog. De terreinen zijn nog niet geheel volgeplant; dat kan niet anders dan langzamerhand geschieden naar gelang van de beschikbare fondsen en het beschikbare werkvolk. Ook de fabrieksinstallaties moeten, wat voltooiing betreft, gelijken tred houden met de toename der oogstbare culturen en met de steeds ontstaande verbeteringen in de afwerking van het product. De rubberprijzen zijn intusschen zooals bekend is, sterk gedaald, en nu kost 't de grootste moeite de betrokken autoriteiten te overtuigen van de wenschelijkheid om 't bedrijf voort te zetten, niettegenstaande de groote uitgaven (kapitaaluitgaven) waar geen dadelijke gelijke inkomsten tegenover staan volkomen te verdedigen zijn! Waarom toch die gouv. rubberondernemingen begonnen??

Of liever waarom, nu eenmaal begonnen is, niet uitsluitend de kwestie onder de oogen gezien of die gouv. ondernemingen onder alle te voorziene omstandigheden al dan niet rendabel zijn? Het bedrag, dat voorloopig jaarlijks noodig is om de voltooiing der ondernemingen tot stand te brengen, verzinkt in het niet tegenover het totaal der uitgaven op de Indische begrootingen, en bovendien, als men, wat in overweging is, een deel der thans reeds bestaande ondernemingen sluit, dan is 't daarin gestoken kapitaal van vele tonnen gouds weggegooid. 't Is helaas al zoo dikwijls gebleken, dat men in hoogere ambtelijke kringen in commerciaal inzicht te kort schoot; moet ook daarop weer deze zaak schipbreuk lijden! De kwestie is eigenlijk zoo uitermate eenvoudig; de eenige vraag, welke gewicht in de schaal mag leggen bij de beoordeeling der wenschelijkheid de bestaande ondernemingen te voltooien dan wel ze te sluiten is deze: „behooren deze ondernemingen

tot de beste en de meest ecomomisch werkende op de geheele wereld?" Deze vraag moet op grond van de bestaande statistische gegevens, zeer beslist bevredigend beantwoord worden, zoodat alleen 't bereiden van rubber langs synthetischen weg tegen lageren kostprijs dan die van het natuurproduct dan wel een plotseling overbodig zijn van rubber over 't algemeen de zaak in gevaar zou kunnen brengen. Ieder, die het vraagstuk der synthetische rubberbereiding in de phase, waarin 't thans verkeert, kent, zal van die zijde niet 't minste gevaar verwachten, terwijl ook de vraag naar rubber steeds belangrijk stijgt en niets, een vrees voor achteruitgang daarvan kan wettigen. Integendeel! Gezien dus de omstandigheid, dat rubber in toenemende mate noodig zal blijven in de naaste toekomst en de fabrikanten, die de grondstof verwerken, met hun bod niet lager kunnen gaan, dan tot een prijs, waarbij een behoorlijke winstmarge voor den producent mogelijk blijft, terwijl de boomen en de lianen, welke in 't wild voorkomen, niet alleen de wereldbehoefte thans al niet dekken kunnen, maar bovendien een product leveren, waarvan de prijs kunstmatig hoog gehouden, geen hoogere waarde heeft, maar aanmerkelijk meer aan productiekosten vergt; staat 't als een paal boven water, dat een blijvende behoorlijke winstmarge per KG. voor de goede ondernemingen op Java bereikt zal worden. 't Zou van groote kortzichtigheid getuigen, thans 't gouv. rubberbedrijf, zij 't ook ten deele, te staken. Integendeel, waar we alle condities voor een bloeiend rubberbedrijf ten onzen gunste aanwezig hebben, moeten alle krachten worden ingespannen om die ondernemingen zoo volmaakt mogelijk in te richten, en om aan de aanplantingen een zoodanige uitbreiding te geven als met 't oog op de minimum-productiekosten per KG. rubber noodig is. De kansen voor 't rubberbedrijf van het Boschwezen staan goed: men late zich toch vooral niet intimideeren door de lage marktprijzen.

Over 't algemeen geeft 't afgeloopen decennium voor 't Boschwezen aanleiding tot tevredenheid. Niettegenstaande de miljoenen, welke het rubberbedrijf en de eigen exploitatie der djatibosschen aan kapitaaluitgaven vorderden, uitgaven, welke nog altijd aan 't einde van 't jaar tot het volle bedrag als debetpost moeten worden geboekt, maar welke intusschen de kapitaalwaarde van de bosschen belangrijk verhoogen, zijn de jaarlijksche overschotten voortdurend gestegen. Heeft die stijging zich ook afgespiegeld in de bezoldiging der houtvesters, door wier onvermoeid streven die gunstige resultaten verkregen zijn? Heeft de overweging, dat de levensstandaard in Indië in 't laatste tiental jaren zoo uitermate gestegen is, de regeering er toe geleid, al ware 't alleen maar om over goede ambtenaren te kunnen blijven beschikken de toch al niet hooge bezoldiging der houtvesters te verbeteren? Helaas neen! De regeering schijnt blind te zijn voor de dure lessen bij andere ambtenarencorpsen betaald. Ook bij 't Boschwezen schijnt men 't er op toe te leggen eerst alles te laten vastloopen (we zijn al een aardig eind op weg in die richting; candidaten zijn er nog genoeg, maar op 't gehalte wordt dan ook niet gelet!) en daarmede de batige saldi te verspelen, alvorens tegemoet te komen aan de billijke wenschen der houtvesters om hun tractement, waarvan alleen 't maximum sedert vijf en veertig jaren met f 25 (zegge vijf en twintig gulden) werd verhoogd, zoodanig te regelen, dat men er tenminste mee kan rondkomen. Met dooddoeners als „opdrijven der bezoldiging" enz, is de toestand niet te redden; zonder verbetering der opleiding en der bezoldiging staan wij onfeilbaar binnen afzienbaren tijd voor een debâcle; er is een onderzoek gedaan naar de fouten, welke tegenwoordig de opleiding aankleven en waardoor 't voor een ieder mogelijk wordt den houtvestersrang te bereiken; er zijn volledige voorstellen gedaan tot verbetering van die opleiding, maar de zaak is nog steeds in beraad!

Er wordt hier met vuur gespeeld en 't einde zal den last dragen! ... Maar dan zijn de knappe koppen, die daarop ondanks alle waarschuwingen aangestuurd hebben, van 't tooneel verdwenen!

A. b. s. s. *Oranje*, 21, 1, '14.

SALVERDA,

hoofdinspecteur, chef van den dienst van het boschwezen.

De Waterstaatsingenieur in Nederlandsch-Indië.

De heer Ch. G. Cramer Jr., ingenieur van den Indischen Waterstaat, thans met verlof hier te lande, heeft in de zomervergadering der Vereeniging van Delftsche Ingenieurs van 1913 een voordracht gehouden over de positie der staatsingenieurs in Nederlandsch-Indië, meer in het bijzonder over die van den Waterstaat en van de Staatsspoorwegen Daarbij is door hem gewezen op verschillende grieven van het corps en zijn de middelen aangewezen, om verbetering aan te brengen; zijn voordracht vond in de Vereeniging weerklank en zij gaf aanleiding tot een tweede vergadering op 31 Januari 1914, waarin de materieele voor- en nadeelen der positie van waterstaatsingenieurs uitvoerig zijn besproken en waarin werd besloten om het Bestuur dier Vereeniging uit te noodigen zich c.q. te wenden tot den Minister van Koloniën met het verzoek, om in die positie verschillende verbeteringen aan te brengen, waardoor de geregelde aanvoer van een voldoend aantal Nederlandsche ingenieurs voor den Kolonialen Staatsdienst beter gewaarborgd zou worden.

Naast de mededeeling van grieven heeft de ingenieur Cramer ook gewezen op het aantrekkelijke in den werkkring van den waterstaatsingenieur, op de ideale zijde der betrekking en dit schijnt hij meer in het bijzonder op den voorgrond te hebben gesteld bij een voordracht door hem gehouden in een der Delftsche Studentenvereenigingen. En inderdaad is het goed, dat daarop de aandacht is gevestigd. Ik hoop van harte, dat het moge gelukken de materiëele positie van den waterstaatsingenieur te verbeteren; maar die materiëele positie is toch niet alles en moet ten slotte slechts het middel zijn, om tot krachtige, opgewekte werkzaamheid te kunnen komen. Een jonge man, die na volbrachte studie het leven intreedt, heeft ongetwijfeld de illusie om nuttig werkzaam te zijn in de maatschappij, om zijn aandeel bij te brengen in haar opheffing, om uit altruïstischen aandrang te trachten voor vele zijner medemenschen de levensomstandigheden te verbeteren. En juist in dat opzicht heeft de werkkring van den Indischen waterstaatsingenieur zoo veel aantrekkelijks. In Indië vindt hij het land, waar nog een groot arbeidsveld onbewerkt ligt, dat wacht op de werkzaamheid van zijn hand — het land, waar denkbeelden in daden worden omgezet, waar hij van zijn streven en werken de resultaten kan zien. Bestaat er grooter voldoening voor den ingenieur, dan de herschepping van dorre, schraal bevolkte, armoedige streken met zeer beperkte gelegenheid voor het drijven van cultures, in rijk gezegende oorden, waar alles welig gedijt, dank zij het levenwekkend water, dat door zijn kunde, energie en toewijding werd onttrokken aan de rivieren, die het vroeger onbenut naar zee afvoerden?

Is het niet een schoone overwinning, om de gevreesde watervloeden te beteugelen, om landouwen te vrijwaren van overstroomingen, die de te velde staande gewassen vernietigden en groote schade aanrichtten? Wie het geluk heeft gehad dergelijke werken voor irrigatie en waterafvoer tot stand te brengen, dien is daarmede gegeven een voldoening voor zijn werkzaamheid, welke hooger beteekenis heeft dan de materiëele zijde der betrekking.

Ik zou den jongen ingenieurs willen toeroepen: Overtuigt U vooraf ter dege van het economisch en finantieel belang der openbare werken, die aan U worden toevertrouwd en als ge U een overtuiging hebt gevormd, als ge het belang voor land en volk inziet, wijdt U dan ook met alle kracht er aan om die werken tot stand te brengen; voelt warm voor de U toevertrouwde belangen en het zal U gelukken Uw doel te bereiken. Maar geen lauwheid, geen halfheid, geen dienstdoenerij; liefde voor het werk, krachtige overtuiging van het voorgestane belang, vrijmoedigheid in het bepleiten daarvan, desnoods in het wijzen op nadeelige invloeden, niet versagen maar aanhouden, daarmede zal men den Lande dienen en zal men overwinnen de moeielijkheden, die in den langen weg staan tusschen het concipiëeren en de uitvoering van een werk.

Met deze laatste woorden heb ik een grief aangeraakt, die ik van jonge ingenieurs dikwijls hoorde: ze moesten eeuwig projecteeren, uitgevoerd wordt er van die ontwerpen niets, tot stand gebracht wordt er weinig. Die klacht is slechts ten deele juist; zeker, er ligt gewoonlijk een lange weg tusschen het ontwerp en de uitvoering van een werk. Maar... het ligt ook heel dikwijls aan het ontwerp zelf. Gebaseerd op onvoldoende, slecht verrichte, slecht bewerkte waarnemingen en metingen omtrent debieten der rivieren in de verschillende tijden van het jaar, — uitgaande van niet beredeneerde cijfers van watergebruik, — gebrekkige en weinig zorgvuldige keuze der plaats van de prise d'eau — onvoldoend onderzoek van de geaardheid van den grond, naar de vereischte taluds van kanalen en leidingen, van de kans op grondafschuiving — onvoldoende zorg voor de afwatering van de heuvelstreken — totaal gebrek aan onderzoekingen in het stroomgebied ten opzichte van bewouding, geaccidenteerdheid, ontginningen — onvoldoende zorg voor den waterafvoer in het irrigatiegebied — ziedaar eenige gebreken, die in ontwerpen worden gevonden, geheel afgescheiden van de fouten in de constructie der kunstwerken. Wordt zulk een onvoldragen ontwerp ingediend bij de hoogere waterstaatsautoriteiten, dan spreekt het toch vanzelf, dat deze met hun critiek *moeten* komen. Maar de jonge ingenieur is lang niet altijd bereid zijn fouten in te zien, hij wijt die aan allerlei oorzaken, behalve aan zijn eigen werk; de tegenslag kweekt lusteloosheid, de opgewektheid voor den arbeid vermindert, men heeft een illusie verloren, men wordt een onbezielde dienstdoener. Zulke ondervindingen kunnen voor een carrière vernietigend zijn, zulke desillusies moeten worden voorkomen. En dat is mogelijk, wanneer eenerzijds de oudere ingenieurs veel leiding geven en in hun beoordeeling van werk humaan zijn, anderzijds de jonge ingenieurs zich inspannen om bij hun werk alle oppervlakkigheid, haastigheid, onvolledigheid te voorkomen.

Ik heb dikwijls met jongelui gesproken over een keuze van werkkring na hun ingenieursexamen; een bepaald advies kan men daarin nooit geven, men kan enkel wijzen op de voor- en nadeelen van verschillende betrekkingen; maar wel heb ik zulk een gesprek dikwijls geëindigd met dezelfde woorden, waarmede ik dit artikeltje wil besluiten: Als ik nu nog eens mijn carrière moest beginnen, dan zou ik weder ingenieur van den Indischen Waterstaat willen worden!

A. G. LAMMINGA,
Oud-hoofdingenieur in Indië en oud-hoogleeraar aan de Technische Hoogschool; thans technisch directeur van de Nederlandsche Maatschappij voor havenwerken.

's-Gravenhage, 3 Maart '14.

A. G. Lamminga c. i.

De Inlandsche zelfbesturen.

Het *Soerabaiasch Handelsblad* van 31 Januari j. l. (tweede blad) bevat een meer uitvoerige bespreking van de Regeeringscirculaire van den 20 en dier maand betreffende onze gedragslijn tegenover de Inlandsche Zelfbesturen

De Regeering gaf daarin den betrokken gewestelijken bestuurshoofden als haar wensch te kennen de zelfbestuurders en dier personeel meer en meer tot de hun toegedachte taak op te leiden, en daartoe hen tot een geregelde en meer actieve deelname aan de bestuurszaken op te wekken, ja waar noodig te dwingen.

Geen figuranten dus te kweeken, maar denkende en werkende bestuursorganen.

De Redactie van genoemd dagblad legt in haar artikel den nadruk op het gewicht van het door de Regeering daarmede uitgesproken bestuursbeginsel; betwijfelt echter of de juistheid hiervan wel vast staat en acht in ieder geval voor de practische toepassing de tijden nog niet rijp.

De Heer Van Geuns nu vraagt mijn oordeel ter zake te mogen vernemen, aan welke uitnoodiging ik gaarne voldoe.

De ingrijpende wijzigingen in onze politieke verhouding tegenover de Inlandsche Zelfbesturen, dateerende van het optreden van den Gouverneur-Generaal Van Heutsz, had onvermijdelijk meerder en intensiever bemoeienis onzerzijds in de inwendige aangelegenheden der zelfbesturende landschappen tengevolge.

De meeste hoofden waren, — naar onze begrippen, van zelf niet in eigen oogen, — onbeteekenende figuren, niet of haast niet gewend iets in het belang van hun land en volk te doen, en slechts bedacht op vermeerdering hunner inkomsten, hetgeen immers vermeerdering van aanzien beduidde.

„L' état c'est moi" was hun credo; bevordering van eigen belangen en van die van familieleden de alpha en de omega van hun doen en laten.

Tot wij ons met de zaken gingen bemoeien en ter hand namen wat op hun weg was gelegen.

Maar toen hun passiviteit en onkunde daarbij duidelijk bleken, toen ontstond vanzelf het gevaar hen als „quantités négligeables" te gaan beschouwen, terwijl aan hun kant, waar

onze nieuwe gedragslijn aanvankelijk toch al niet van harte werd aanvaard, de overtuiging post vatte dat zij overbodig waren geworden en zij nog maar werden getolereerd.

Daarin nu is gaandeweg verandering gekomen, maar het scheen niet overbodig dat de Regeering de richting nog eens duidelijk aanwees.

Als wij bovendien door waren gegaan op den aanvankelijk ingeslagen weg, dan zoude de taak onzer ambtenaren weldra te zwaar zijn geworden.

Onze hoop en ons streven zijn nu in de eerste plaats gericht op het komende geslacht, dat een betere opleiding onder onzen invloed geniet.

Onder de tegenwoordige hoofden zijn er meerderen, wier ontwikkeling absoluut te wenschen overlaat; van wie al heel weinig nog valt te verwachten, en die men dus liever vandaag dan morgen kwijt zoude willen zijn. In een tijd, waarin men zoo snel leeft als thans, zijn zij al heel ver ten achter geraakt, te ver om het nog in te halen.

Maar er is toch ook groen hout onder, elementen die nu reeds bruikbare bestuurders zich betoonen, of daartoe met eenige moeite kunnen worden vervormd.

„Nomina odiosa sunt"; ik zoude anders in dit gewest meerderen met name kunnen noemen, die inderdaad belangstelling toonen in den ruimsten zin des woords, en aan wie zonder bezwaar grooter taak en grooter verantwoordelijkheid kunnen worden opgelegd of reeds zijn toevertrouwd.

Bij die zijn de tijden daartoe rijp te achten; en aan hun kant wekt het zelfvertrouwen en waardeering, dat wij ook bij de nieuwe bestuursbeginselen hun de gelegenheid willen bieden zich nuttig en bruikbaar te betoonen.

Bij vele anderen zal eerst met het jongere geslacht resultaten kunnen worden verkregen.

Wij geven hun dus een „fair chance."

En waarom ook niet hun, waar toch zelfbestuur zooveel voordeel biedt voor een vlotten gang van zaken!

Maken zij van de hun geboden kans gebruik, men handhave ze; zoo niet, en blijven zij zich een onbruikbare of overbodige schakel betoonen, een hinderpaal voor de ontwikkeling van land en volk, men zette ze als een anachronisme op zijde.

De tijd van cajoleeren is voorbij.

Als zoodanig beschouw ik de strekking van de Regeeringscirculaire; en als zoodanig heeft die mijne instemming.

S. VAN DER PLAS,
Resident der Oostkust
van Sumatra.

Medan, Maart 1914.

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

De omslagteekening voor dit nummer is van den heer Ch. Donker te Soerabaja.

Zoo goed als al de foto's van Indische overheidspersonen hiervóór zijn genomen door de firma Charls & Van Es te Batavia, in opdracht van de redactie van het Weekblad voor Indië.

De cliché's in dit jubileumnummer zijn vervaardigd door de firma's H. van Ingen en E. Fuhri & Co te Soerabaja.

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Een Weekblad voor de Vrouw in Indië.

Den 18 Juli 1906 verscheen, onder de hoofdredactie van ondergeteekende en onder de redactie van mevrouw T. ter Horst-de Boer te Djokja, het eerste nummer van het *Damesweekblad voor Indië*. Vroeger was een dergelijk weekblad in Indië te niet gegaan.

In *Een woord ter inleiding* schreef ik het volgende:

„Als ik, in vereeniging met mijne trouwe vriendin, mevrouw Ter Horst-de Boer, de Indische vrouwen, of juister: Indië's vrouwen, met een voor haar bestemd weekblad nader, dan doe ik dit in verwachting, dat het zal ontvangen worden met

den frohen Blick, der ein zufriednes Leben
und ein geneigtes Herz dem Wirte zeigt, —

om de woorden te bezigen, door Arkas tot Iphigenia gericht in Goethes *Iphigenia auf Tauris*.

„Ik houd mij overtuigd, dat dit weekblad velen van haar welkom zal zijn. Ik weet, dat het aan speciale litteratuur voor vrouwen waarlijk niet hapert: een blik in de leestrommel is voldoende om elken twijfel dienaangaande weg te nemen. Maar in een tropisch land vinden de vrouwen een zeer bijzondere entourage; zij zien zich geplaatst in omstandigheden of zijn blootgesteld aan invloeden, die een Westersch land geheel of gedeeltelijk vreemd zijn; er doen zich hier vraagstukken voor, die iets specifiek Indisch hebben, waarvan een goede oplossing niet te vinden is in geïmporteerde vrouwenbladen. Er komt bij, dat de Indische vrouw belang stelt in de levensuitingen van het land, 't welk haar vaderland of haar tweede vaderland is; en aan deze uitingen laten organen als *De Hollandsche Lelie* bijvoorbeeld, uit den aard niet zooveel recht weêrvaren als gewenscht wordt.

„Ziedaar de reden van bestaan van dit *Damesweekblad voor Indië*."

Zoo schreef ik in 1906.

Einde 1910 verscheen het laatste nummer. Gebleken was dat voor een apart Vrouwenblad in Indië geen plaats is. Zoo werd het samengesmolten met het *Weekblad voor Indië*. Hieronder geef ik het woord aan mevrouw Ter Horst-de Boer.

M. v. G.

Mij wordt gevraagd ook eenige regels bij te dragen voor dit Jubileumnummer. Nu komt die eer mij eigenlijk niet toe, want een steunpilaar van het *Weekblad voor Indië* ben ik niet geweest.

Echter is er een rubriek die thans gastvrijheid geniet van dit blad, een gedeelte dat langen tijd aan mijne zorgen was toevertrouwd en dat hoewel het geen jubileum viert, in dezen toch niet mag worden vergeten. Ik bedoel het *Damesweekblad voor Indië* de afdeeling voor „de vrouw". Het is met zeer gemengde gevoelens dat ik deze rubriek de revue laat passeeren; gevoelens van leed en van vreugde. Vreugde bij het herdenken wat er zooal door middel van het Vrouwenblad gedaan werd ten nutte van de maatschappij; leedwezen, dat door omstandigheden buiten mijn macht, het *Damesweekblad* geen zelfstandig bestaan heeft kunnen voeren en dat deze met zorg gekweekte plant in den bloeitijd besnoeid moest worden en overgebracht in het tuinhuis van een ander. Want nietwaar, hoe goed de verzorging van den tuinier ook zijn moge, de plant die op andermans erf groeit wekt slechts half onze belangstelling op, en zoo is ook ons Indisch Vrouwenblad momenteel een te weinig gewaardeerde bloem. De vrouwen in Indië hadden nog niet de eenheid van denken en werken om de plant in eigen tuin te laten bloeien, of wel ze hebben er geen prijs op gesteld. We moeten dus dankbaar zijn dat het *Damesweekblad*, onder de hoede van het *Weekblad voor Indië* is blijven leven en de gelegenheid steeds open is gebleven door middel van het blad ten nutte van de vrouw in Indië werkzaam te zijn.

Het was waarlijk niet bemoedigend de verschillende beoordeelingen te lezen, waarmede de *Echo*, het eerste blad dat hier voor de vrouw werd opgericht, in 1900 ontvangen werd. Men vond het een waagstuk, een excentriek idee van iemand die eens wat bijzonders wilde doen; iets waarvoor de vrouwen in Indië absoluut niets voelden en waarvoor ze ook niet rijp waren. Welnu juist omdat de vrouwen in Indië voor alles wat in de wereld stond te gebeuren, de evolutie die van alle kanten in de vrouwenwereld baan brak, niet rijp waren, was het noodig te trachten hierin verbetering te brengen. En dat men spoedig iets voor de algemeene ontwikkeling, voor samenwerking zou gaan gevoelen was mijn vaste overtuiging. Ik behoef niet te releveeren hoezeer deze poging met succes bekroond werd; alles wat dezer dagen in onze vrouwenwereld omgaat geeft hiervan blijk.

Nu is het niet mijn bedoeling hier te vertellen dat aan de *Echo* — later het *Damesweekblad voor Indië* — dit leven in onze vrouwenwereld haar ontstaan en groei te danken heeft. Immers de evolutie moest hier toch noodwendig komen; zoetjes aan moesten ook hier door de verschillende stroomingen die de geheele wereld beroeren, de dingen zich wijzigen.

Dat de *Echo* en het *Damesweekblad voor Indië* deze veranderingen ten goede bespoedigd hebben en dat de inhoud velen ten goede kwam, is zeker. Ik kan dit hier veilig verklaren, daar slechts een klein deel van dit goede werk voor mijn rekening komt. Waren er aanvankelijk slechts weinigen die het nut van een vrouwenblad inzagen, al spoedig groeide dit getal aan en het heeft mij later aan medewerking op allerlei gebied nooit ontbroken. En door die verschillende meeningen en plannen, die altijd vrijelijk geuit mochten worden; door die wrijving van gedachten is veler leven en werken in goede banen geleid. Gebroken werd met allerlei wat ons vrouwen in Indië in den weg stond om aanspraak te maken op een eervolle plaats in de vrouwenwereld. Laksheid, zelfzucht en alleen denken om eigenbelangen bleken ondeugden te zijn, aan velen onzer ten onrechte toegeschreven; immers getuigen de werkzaamheden der vrouwen in Indië en de verschillende nuttige instellingen die hier in de laatste jaren verrezen van het tegendeel. En hier was zeer vaak het Vrouwenblad het middel dat tot het doel bracht.

Men meene nu echter niet dat het voldoende is dat wij den strijd hebben aangebonden en kunnen bogen op een aanvankelijk voorspoedigen arbeid!

Want de evolutie schrijdt voort en willen wij onzen vooruitgang handhaven, dan dient er in Indië niet bij stil gezeten, maar dubbel hard gewerkt te worden. Slechts dan, wanneer de vrouwen algemeen één zijn in haar streven om den vooruitgang van de maatschapdij te bevorderen; wanneer zij afstand doen van bekrompenheid en zelfzucht en verdeeldheid, in één woord wanneer zij *samen*werken, kan dit doel volkomen worden bereikt.

En dan pas zal werkelijk getuigd kunnen worden dat de vrouwen in Indië algemeen den strijd dezer dagen meestrijden; dat zij doen wat in haar vermogen is om mee te helpen aan den opbouw van het grootsche kasteel, dat moet herbergen alles wat de vrouw in de geheele wereld de grootste en schoonste macht zal geven; namelijk: hulpvaardigheid en liefde voor den naaste.

T. TER HORST–DE BOER.

Verzorgers van het geestelijk heil in Indië.

E. S. LUYPEN,
titulair bisschop van Oropo. Apostolisch vicaris en pastoor van Batavia.

Laboris non fugient. (Den arbeid niet vluchtend).

Een wensch voor Indië.

„Vogels van diverse pluimage", saamgevangen in éééne kooi — in casu het jubileumnummer van het *Weekblad voor Indië*!

En . . . „iedere vogel zingt, zooals . . . enz."

Derhalve worde in *deze* regelen een wensch uitgesproken voor Indië's *geestelijke* belangen.

„Lain sekarang, lain dehoeloe," mogen we in onze dagen wel vaak uitroepen; het „slaperige" Indië van voor 25 jaar is ontwaakt.

Al die nationaliteiten, die hier naast elkander leven, vereenigd onder de Nederlandsche driekleur, willen zich doen gelden – ieder naar zijn eigenaardigheid. En onwillekeurig denken we aan wat de sympathieke ridderdichter Ulrich von Hutten in zijne eeuw uitriep: „'t Is tegenwoordig een lust om te leven"!

Ook op religieus gebied overal opgewekt leven; geen wonder, want de religie omvat niet alleen de zuivere Godsvereering, maar ook levensopvatting en adat.

Volgelingen van den *Christus* komen hier in steeds grooteren getale om de volkeren te bekeeren; de Islam maant zijne volgelingen aan tot meerdere trouw om den grootsten *Profeet* en zet zijn propaganda onder animisten en heidenen voort; Chineesche kinderen defileeren op den jaardag van Kong-futse eerbiedig voor de beeltenis van dezen *zedeleeraar* van het hemelsche rijk en . . . zelfs de *Boedha*, op Java, vereeuwigd in beelden vol zwijgende majesteit, is ontwaakt en begint weer te getuigen en . . . heeft zijn volgelingen weer bij duizenden.

Dát is het nieuwe leven! Nieuw leven nu moet *altijd* toegejuicht worden; ook *thans*, Maar . . . één ding is daarbij noodig, opdat niet onheilig vuur op de altaren ontvlamme en daarop de toorts van den burgerkrijg ontstoken worde. Dat eene is:

Ware religieuse verdraagzaamheid.

Deze nu wensch ik aan Indië, in de schoone ontwikkelingsperiode, waarin wij thans ons bevinden, zoo van ganscher harte toe; verdraagzaamheid in den hoogen en edelen zin van het woord doordringe den wedstrijd van volkeren en rassen!

Dr. W. van Lingen,
predikant te Batavia, secretaris van het bestuur over de Protestantsche Kerken in Nederlandsch-Indië.

***

't Was in Juni van het vorige jaar 16 eeuwen geleden, dat keizer Constantijn in vereeniging met zijn medekeizer Licinius te Milaan het beroemde *tolerantie-edict* uitvaardigde.

In Europa hebben de Kerken dat hier en daar min of meer plechtig herdacht; over het algemeen — van Indië willen we maar niet spreken — is aan dat eeuwfeest niet die aandacht geschonken, die het verdient.

Nu wij toch over verdraagzaamheid handelen mogen wij den aanhef van dit gedenkwaardige stuk [1]) hier wel onder de aandacht van ons goede Indië brengen.

Die aanhef luidt aldus:

„Wij, Constantijn en Licinius, de keizers, elkander te Milaan ontmoet hebbende om alle zaken, die het belang en de veiligheid van het Rijk betreffen, te behandelen, hebben geoordeeld, dat er onder de onderwerpen, waarmede wij ons moesten bezighouden, geen enkel nuttiger voor onze volken zoude zijn dan éérst te regelen al wat de wijze van de Godheid te vereeren aangaat.

„Wij hebben besloten, aan de Christenen en aan al de anderen vrijheid te verleenen om dien godsdienst, dien zij den besten vinden, uit te oefenen, opdat de Godheid, Die in den hemel Zijnen zetel heeft, genadig en goedgunstig zij, zoowel jegens ons als jegens allen, die onder onzen scepter wonen. Het heeft ons toegeschenen, dat het een zeer goed en zeer redelijk stelsel zou zijn, aan niemand onzer onderdanen, het zij Christen, het zij tot een anderen godsdienst behoorende, te weigeren dien godsdienst te volgen, die hem de beste toelijkt. Op deze wijze zal de Allerhoogste Godheid, Die ieder van ons voortaan vrijelijk zal vereeren, ons Zijne bekende genade en goedertierenheid kunnen verleenen. Uwe Excellentie [2]) wete dus, dat wij alle beperkingen opheffen, die het vorige edict, dat wij U over de Christenen gezonden hebben, bevatte; en dat wij hun van dit oogenblik af toestaan, hun godsdienst waar te nemen, zonder dat hun op eenige wijze onrecht of last wordt aangedaan. Wij hebben er op gestaan, het U zoo nauwkeurig mogelijk mede te deelen, opdat gij goed zult weten, dat wij aan de Christenen de meest volledige, de meest absolute vrijheid geven, hun godsdienst uit te oefenen; en, daar wij ze den Christenen verleenen, zal Uwe Excellentie wel begrijpen, dat de anderen hetzelfde recht moeten bezitten. Het is der eeuw, waarin wij leven waardig; het is der rust, die het Rijk geniet, passend, dat er voor al onze onderdanen volledige vrijheid zij om den God, dien zij verkoren hebben, te aanbidden, en dat geen enkele godsdienst verstoken zij van de eer die men verplicht is, daaraan te brengen."

***

Tot zoover het edict, dat zeer zeker een bijzonder merkwaardig geschiedkundig document mag genoemd worden.

Een vrucht van wikken en wegen op politiek-godsdienstig gebied tegenover de algemeene godheid (Divinitas); 't is niet raadzaam Die te vertoornen. Hij zelf, Constantijn, had zich eerst vooral aan den dienst van Apollo gewijd, maar na de overwinning op zijn hoofdconcurrent Maxentius kwam het hem

[1]) De tekst is ontleend aan het voortreffelijke werk van Gaston Boissier, *La fin du paganisme*.

[2]) „Dicatio tua", eeretitel aan Romeinsche overheidspersonen gegeven. Het edict is aan de gouverneurs der provincies gericht.

toch voor, dat God-Christus machtiger was en dat aan Hem de toekomst zou zijn Daarom mag den Christenen nu geen haar gekrenkt worden en aangedaan onrecht moet weer worden goedgemaakt.

Edoch... hij is keizer en het hoofd van den staatsgodsdienst volgens oude traditiën; en nog altijd staat daar het trotsche oude gebouw van den staatsgodsdienst al is het reeds jammerlijk vermolmd; rekening moet gehouden worden met al die deftige familiën, hoofdambtenaren, wijsgeeren en rhetoren; daarom vrijheid voor de Christenen maar ook „voor anderen." Duidelijk evenwel is de beslissende keuze reeds gedaan... het oude gebouw moet vallen; 's keizers opvolgers namen den sloopershamer ter hand en beukten dat gebouw totdat het krakend ineenstortte; hij had dezelfde bedoeling, maar twijfelde nog en was de voorzichtige politicus.

De lust is groot om zich te wagen aan een proeve tot ontleding van eene raadselachtige persoonlijkheid als Constantijn was; wij moeten er van afzien; ons schrijven zou dan uitdijen tot een boekdeel.

Hoe 't zij, Constantijn de Groote streefde reeds 1600 jaar geleden op zijne manier naar het ideaal van den Modernen Staat: Verdraagzaamheid, en dus in de rij, waarin later onze Willem de Zwijger zulk een waardige plaats bekleedt.

***

Die ware verdraagzaamheid is noch onaandoenlijkheid noch onverschilligheid. In dagen, toen men nog meer bijbeltaal gebruikte, sprak men wel van „Gallio-naturen"; en ieder begreep dat woord. Van dien Gallio, stadhouder van Achaje, wordt verteld in de „Handelingen der Apostelen" (Hst. XVIII: 12-17), dat hij in den strijd tusschen Christenen en Joden over godsdienstige vraagstukken alles even onzinnig en mal vond. Die kibbelpartij liep nog al hoog, want „alle de Grieken namen Sosthenes, den overste der Synagoge en sloegen hem voor den rechterstoel; en Gallio trok zich geen van deze dingen aan."

'n Leuk heer, die Gallio, zou men tegenwoordig zeggen; 't feit is evenwel, dat er veel Gallio-naturen zijn in onzen tijd, menschen, die alle religieuse vraagstukken even dwaas vinden.

Maar... dàt is onaandoenlijkheid en niet wijze verdraagzaamheid; deze laatste toch leert wel verdragen in ieder geval—ook dwalenden en dwazen — maar toch beter en inniger, waar zij zich toelegt op waardeering van het goede in andersdenkenden; wat men goed acht, verdraagt men gaarne.

Dàt nu is de taal der wereldgodsdiensten, die in Indië naast elkaar staan en werken; nooit een woord van verachting, steeds van waardeering.

Een les van den Grooten Meester is onvergelijkelijk schoon; al kennen velen van hen, die zich naar Hem noemen, die les in 't geheel niet.

In het Lucasevangelie (Hst. IX: 49,50) kan men lezen:

„En Johannes sprak: Meester, wij hebben eenen gezien, die in uwen naam de duivelen uitwierp, en wij hebben 't hem verboden, omdat hij U met ons niet volgt."

„En de Meester sprak:

„Verbiedt het niet, want wie tegen ons niet is, die is vóór ons".

Wijze woorden, ook voor onze eeuw! Juist, ieder, die booze geesten uitwerpt uit mensch en maatschappij verdient onze waardeering — ook al volgt hij ons niet in namen en vormen.

***

Vindt verdraagzaamheid dan alles *even goed*; is dus propaganda van eigen denkbeelden uitgesloten?

Dat kan onmogelijk! Ieder die zich verheugt in een levensopvatting, een religie, die hij goed acht, drijft propaganda in de hoop, dat zijne opvatting eens algemeen zal worden; dat doet de Christen, de Mohamedaan, de Boedhist.

Maar dat moet geschieden edel en zonder verbittering. En... dat kan.

Laat in ons schoone Insulinde volkeren, groepen en rassen naast elkander streven naar 't hoogste, gunstig op elkander inwerken en ten slotte één worden in de verheven religie der verdraagzaamheid — of althans, in edelen wedijver naast elkaar streven naar 't hoogste.

W. VAN LINGEN.

Weltevreden, Palmzondag 1914.

Wat ik als resident zou wenschen.

De redacteur van het *Weekblad voor Indië* verzocht mij voor dit jubileumnummer om een bijdrage onder het bovenstaande opschrift. De voldoening aan dat verzoek bleek mij minder gemakkelijk dan ik mij voorstelde. Eén algemeene wensch, in den trant van dien in Camphuysens *Meische morgenstond*:

„Och! waren alle menschen wijs
En wilden allen wèl,"

zou, hoe volmaakt juist ook, in zijne algemeenheid niets zeggen en een opsomming van wenschen op alle gebieden, waarmee ik bemoeienis heb of in aanraking kom, zou naar ik vrees door hare lengte vallen onder dat afkeurenswaardigste aller genres: le genre ennuyeux. Hierbij komt dat jaar in jaar uit in de Volksvertegenwoordiging, op openbare vergaderingen en onderonsjes, in dagbladen en tijdschriften zulk een stroom van wenschen wordt geuit in zake regeerings- en bestuursbeleid, dat het al heel moeielijk gaat om met iets voor den dag te komen, waarvan de lezer zich niet afwendt met het gebaar van: Nu ja, dat weten we al.

Ziethier als slotsom van die overwegingen een zeer onvolledig en wat te hooi en te gras bijeengebracht verlanglijstje. De beleefdheid jegens de jubilarisse (*) eischt, dat ik begin met een gelukwensch aan haar en voorts dat ik als eerste punt kies de Indische pers. Wat het Europeesche deel betreft, zonder een gezonde kritiek of oppositie te willen uitsluiten, spreek ik als mijn wensch uit, dat bij haar in grooter mate dat denkbeeld voor samenwerking, zoo met Regeering en bestuur als onderling tot uiting kome, waaruit voor het algemeen belang zeker groote voordeelen zouden voortvloeien; dat zij, waar hare opstellen ook in het buitenland, zij het vertaald, gelezen worden, algemeen moge bezield zijn met een greintje van den geest, door de Engelschen voor zich vastgelegd in de bekende spreuk: my country, right or wrong!

Dat in plaats van personen beginselen, in plaats van persoonlijke kwesties bespreking van algemeene belangen meer op den voorgrond mogen treden. En vooral, dat stukken in den zoogenaamden tropenstijl (ieder weet, wat ik hiermede bedoel), die de dagbladen vaak ontsieren, die een slecht doch gaarne nagevolgd voorbeeld geven aan de Inlandsche pers en die afkeuring wekken bij het beschaafde publiek èn hier èn in Nederland, welhaast tot het verledene mogen behooren.

In niet geringe mate zou dit strekken tot verheffing van het aanzien der pers en misschien ook tot minder geringschatting van „Indische menschen" in patria, waar men ook meent, dat elk land de pers heeft, die het verdient.

Voor de Inlandsche en Chineesche pers wensch ik, dat zij niet uit het oog zal verliezen, dat in zeker opzicht de geheele Oostersche wereld ter school gaat bij de Westersche; dat voor Indië de schooljaren nog lang niet afgeloopen zijn; dat lastige leerlingen den goeden gang van het onderwijs belemmeren en dat vóórtijdig afgegeven diploma's de leerlingen meer schade dan nut doen, nog daargelaten, dat de school er een slechten naam door verkrijgt. Verder dat men, óók volgens Oostersche begrippen, zijn leermeester dankbaarheid en eerbied verschuldigd is.

Hiermede kom ik als van zelf op de Inlandsche en de Chineesche beweging van de laatste tijden, gevolg van de samenwerking veler factoren; zeker niet in de laatste plaats van de inwerking der Europeesche beschaving op de Oostersche maatschappij, vooral door middel van onderwijs. Ieder die het wèl meent met dat deel van het menschdom, dat in ons eilandenrijk zijn woonstede heeft, moet zich verheugen, dat er „leven is gekomen in de dorre beenderen", al zijn de uitingen van dat leven niet altijd verkwikkelijk. Hoezeer zou ik wenschen, dat voornamelijk bij de leiders der beweging, maar ook bij de volgers konden uitgeschakeld worden de drijfveeren van ijdelheid, zelfoverschatting en win- tevens spilzucht! Dat er minder werd gesproken en geschreven en

(*) Hoewel het Weekblad in alle opzichten onzijdig is, viel het mij moeilijk bij deze gelegenheid die onzijdigheid te handhaven.

meer gedaan! Vooral in economische richting; en dat men daarbij, als de feiten uitwijzen dat vooralsnog de noodige bekwaamheid ontbreekt, niet hoogmoedig weigere hulp te vragen aan bevoegden. Weinig ambtenaren, die er niet van overtuigd zijn, dat het hun plicht is het volk te leiden in banen van economische ontwikkeling; vele niet-ambtelijke personen, die daarvoor tijd, moeite en geld over hebben!

Altijd weer treft het, hoe moeielijk het valt „de hand in eigen boezem te steken." De omstandigheden van een groot deel der Inlandsche bevolking op Java zijn verre van schitterend. Waaraan ligt dit?

De leiders der Inlandsche beweging zijn vrijwel eenstemmig in hun antwoord: aan de overheersching en uitbuiting van den Inlander door vreemde rassen. Ik zou hen willen vragen of zij in gemoede denken, dat Java zonder die overheersching nu verder zou gevorderd zijn; of de welvaart grooter, orde en rust beter verzekerd zouden zijn. Voor mij staat het vast, dat de oorzaak van des Inlanders toestand moet worden gezocht in den Inlander zelf, vooral in zijn gebrek aan energie, en ik wensch allen, die betrokken zijn in de tegenwoordige beweging toe bestudeering en verwerking der stelling van Gustave le Bon:

„Noch toeval, noch uitwendige omstandigheden, noch vooral politieke instellingen spelen de fundamenteele rol in de geschiedenis van een volk. Voornamenlijk zijn *karakter* bepaalt zijn lot."

Zooeven noemde ik het woord a m b t e n a a r. Het is bekend, dat in het algemeen de ambtenarij niet bemind is bij de „particulieren" en dat het woord ambtenaar zelfs op sommigen werkt als een roode lap op een stier. Ik schrijf dit toe deels aan tradities uit een afgesloten tijdperk, toen de ambtenaar (vooral die van B. B) oppermachtig heerschte en *dus* soms misbruik maakte van zijn macht (die trek van de menschelijke natuur uit zich ook in het particuliere); deels aan het wezen van den ambtenaar: deze behoort boven alle partijen te staan, de algemeene boven de bizondere belangen te behartigen en komt daardoor wel eens in botsing met de laatste. Verder zullen er ook wel eens ambtenaren zijn, die aan eigenwaan of zoo iets lijden, doch voor zoover mijn ondervinding reikt, is hun aantal naar verhouding niet grooter dan bij het onambtelijke deel der menschheid

Zeer wensch ik, dat bij alle bestuurden het vertrouwen in de oprechtheid der bedoelingen en in den rechtvaardigheidszin der Regeering en Hare ambtenaren moge toenemen en dat, als een der uitingen daarvan, het in mijn oog hatelijke woord „particulieren", zich stellende *tegenover* ambtenaren, moge verdwijnen.

Ten opzichte van de ambtenaren zelf zou ik in het algemeen wenschen, dat ieder van hen geheel doordrongen werd van het denkbeeld, dat hij aangesteld is ter wille van het algemeen belang en verplicht zijn diensten te verleenen aan een elk, die er aanspraak op heeft, zonder dit te mogen beschouwen als een vriendelijkheid zijnerzijds; waartegenover staat, dat het publiek den ambtenaar beleefd heeft te behandelen en het hem niet persoonlijk mag aanrekenen, wanneer hij bij de uitoefening zijner functiën onaangename dingen zeggen of doen moet.

Voorts schijnt het mij bizonder gewenscht, dat het particularisme onder de ambtenaren verdwijne. Ik bedoel hiermede, dat de verschillende departementen en diensttakken niet elk a. h. w. op een eigen eilandje zitten en zich weinig of niet bekreunen om wat er op de andere eilandjes voorvalt. Ieder ambtenaar gevoele zich vóór alles landsdienaar, eerst daarna lid eener bepaalde groep van ambtenaren. Dan zal ook spoedig tot het verledene behooren de concurrentie, die nu niet zelden verschillende diensttakken elkaar onderling aandoen en die leidt tot onnoodige opdrijving van traktementen.

Tooverwoord voor ambtenaren: traktementen! En daarnaast bevordering! Ging het naar mijn sinds jaren gekoesterden wensch, dan werd naar traktementen, bevorderingskansen en voorwaarden en pensioenen voor *alle* landsbetrekkingen een onderzoek ingesteld door een b ij z o n d e r e c o m m i s s i e, bestaande uit ambtenaren van alle departementen en die daarna de noodige voorstellen zou hebben in te dienen en bij iedere herziening haar advies uit te brengen. De werking der wet van vraag en aanbod bij de vervulling der landsbetrekkingen zou op de een of andere wijze door toelagen e.d. moeten worden geneutralizeerd. Misschien dat dan het l a g e r e p e r s o n e e l bij sommige diensttakken wat beter zou wegkomen dan nu! Een eerste klerk op een B.B. kantoor verdient heden nog evenveel als vijftig jaar geleden; zijne werkzaamheden echter zijn in dien tijd verveelvuldigd, het leven is twee of driedubbel zoo duur geworden en zijn toenmalige bijverdiensten zijn vrijwel verdwenen.

Voor de I n l a n d s c h e a m b t e n a r e n B. B. is de bevordering slechts zeer voorloopig geregeld; in iedere residentie heeft men andere opvattingen. Ik zou wenschen dat reeds thans overal streng werd doorgevoerd het beginsel: beter opleiding, sneller promotie; en dat van dit beginsel werd uitgegaan bij de te verwachten algemeene regeling.

Nauw met bevordering in verband staat de leeftijd der hoogere ambtenaren. Ik geloof dat het Indië geen schade zou doen, wanneer men in hun rangen wat meer j o n g e k r a c h t e n had. In doorsnede stel ik b v. een resident van tusschen 40 en 45 jaar (met een minstens twintigjarige dienstpraktijk) hooger dan zulk een ambtenaar van 50 jaar. Vooral hebben jongeren het voordeel, dat zij zich niet zoo gemakkelijk buigen onder de tirannie van den sleur.

Dat de bestuursreorganisatie spoedig tot stand moge komen, wenschen velen met mij; de tegenwoordige toestand begint onhoudbaar te worden. Overdracht van bevoegdheden *moet* plaats hebben, hetzij op lager ambtenaren, hetzij op colleges. Als staaltje van de voortdurende toeneming van werkzaamheden diene dat op het residentiekantoor alhier het aantal der geagendeerde brieven bedroeg in 1852: 3750, in 1912: 37500.

In de opleiding der bestuursambtenaren zal verbetering worden gebracht; het schijnt mij echter toe dat zij evenals voorheen te theoretisch zal gehouden worden, al blijft ook voor den jongen ambtenaar het jaar toevoeging aan een ouderen Controleur of een Ass.-Resident bestaan. Ik zou er veel voor voelen, om den wordenden ambtenaar eenigen tijd werkzaam te stellen op inrichtingen van handel of van nijverheid ter bevordering van veelzijdigheid, een goeden kijk op het praktische leven en kennis van administratie. Ook die kennis komt een administratief ambtenaar zeer wel te stade en allicht zou er invoering van wat moderner stelsels in de gouvernementeele correspondentie en archieven het gevolg van zijn.

Van het algemeene op het bijzondere overgaande, laat ik hier enkele wenschen volgen, die op h e t g e w e s t S o e r a b a j a betrekking hebben.

Uitbreiding en afwerking van de Brantas-irrigatie; spoedige beslissing omtrent de Solovallei-werken.

Bouw van watervergaarkommen (wadoeks), overal waar dit met goed gevolg geschieden kan.

Verbetering van desawaterwerken waarvoor de Regeering uit de hulpverschaffingsfondsen gaarne gelden toestaat.

Voorziening in de drinkwaterbehoefte der grootere plaatsen.

Bouw van een brug over de Brantas bij Kertosono.

Aanleg van een tramlijn van Soerabaja over Grisee en Sidajoe langs de noordkust naar Toeban.

Herziening van de indeeling der residentie in de verschillende bestuursressorten.

Desavereenigingen op groote schaal ter wegwerking van een aantal veel te kleine desa's, bekoming van afgeronde desagrenzen en vermeerdering der inkomens van desahoofden en be-

sturders.

Keuze voor de a.s. Landrechters uit kenners van den Javaan.

Wat de gemeente Soerabaia betreft, heb ik den wensch, dat voor den gemeenteraad worde ingesteld een commissie van advies, bestaande uit den Voorzitter, enkele leden en de chefs der verschillende takken van Gouvernementsdienst hier ter stede. Deze commissie ware te belasten met het ontwerpen van een werkplan voor de Gemeente, waarop alle te verrichten werken in volgorde van noodzakelijkheid zouden moeten worden aangegeven, met schatting van de kosten en voorstel omtrent het aandeel van Gouvernement en Gemeente elk in ieder werk. Het spreekt vanzelf, dat het plan ware te onderwerpen zoowel aan de goedkeurig van het Gouvernement als aan die van de Gemeente. Het zitten op eilandjes, zie boven, zou hiermede van de baan zijn.

Ook wensch ik ten zeerste goeden raad in het moeielijke vraagstuk, vanwaar een duizendtal geschikte politieagenten voor deze plaats te betrekken.

Mijn tijd en de ruimte in dit Weekblad zijn beide beperkt. Bij het overlezen van dit stuk krijg ik een sterken indruk van zijn onvolledigheid; van allerlei belangrijke zaken is niet gerept, over de behandelde punten had tienmaal meer kunnen worden gezegd. Ik verzoek den welwillenden lezer, dit opstel te beschouwen als een greep op goed geluk uit een bijna onuitputtelijken voorraad en ik eindig met den wensch, (die niet alleen op dit geval slaat, maar mij voorkomt, zeer bijzonder op Indië toepasselijk te zijn) dat men niet te ontevreden moge zijn met het onvolmaakte.

J. VAN AALST,
resident van Soerabaja.

Soerabaja, April 1914.

De Koloniale Tentoonstelling te Semarang.

De dag van 13 Augustus 1914 heeft eene bijzondere beteekenis in de koloniale geschiedenis van Nederland; dan zal het de honderdjarige gedenkdag zijn van het tractaat van Londen waarbij bezegeld werd de terugkeer der Oost-Indische bezittingen onder Nederlandsche vlag.

Met dezen terugkeer is voor Nederland en Indië aangevangen een tijdperk van hernieuwden bloei, weliswaar afgewisseld door perioden van tegenspoed en inzinking, maar steeds gevolgd door nog krachtiger opleving die zich, naarmate het eeuwfeest nadert, in steeds sterker mate afteekent en in de laatste vijftien jaren tot een schier ongekende vermeerdering van welvaart is gegroeid.

Daarmede ging in den laatsten tijd samen een helder wordend besef dat niet meer bovenal het direct belang van den overheerscher mag worden gediend maar dat een harmonisch samengaan met de geestelijke en stoffelijke belangen der inheemsche bevolking noodwendig is om te geraken tot duurzame ontwikkeling van Nederland en zijn koloniaal rijk.

Het schijnt overbodig in bijzonderheden, met feiten en cijfers, te wijzen op den snellen vooruitgang van handel en scheepvaart, inlandschen landbouw en Europeesche cultures, verkeerswezen te land, industrie, mijnbouw enz., die de uitvoering van groote werken tengevolge had, het wetenschappelijk onderzoek tot ontsluiting van nieuwe bronnen van welvaart bevorderde en tot vermeerdering der internationale betrekkingen leidde.

Met waardeering moet buitendien herdacht worden, hetgeen door Regeering en particulieren is verricht op het gebied van onderwijs voor Europeaan, Inlander en Oosterling; hoe door bevordering van hygiëne het weerstandsvermogen der bevolking wordt verhoogd, hoe het zelfbewustzijn bij den Inlander levendig wordt en zijn handelsgeest zich ontwikkelt. Hoezeer nog vele eischen moeten worden bevredigd, toch kan Nederland zich met recht een eerste plaats toekennen onder de koloniale mogendheden.

Aan den vooravond van de viering van het eeuwfeest van het herboren Nederlandsche Koloniale rijk past het hulde te brengen aan de vooruitstrevende beginselen die decentralisatie van het bestuur in het leven riepen en daardoor het particulier initiatief tot krachtige ontwikkeling brengen.

Aan het particulier initiatief is te danken dat aan den datum van 13 Augustus 1914, die gevaar liep als andere dagen zonder bijzondere beteekenis te zullen voorbijgaan, feestelijk aandacht zal worden geschonken.

Op dien datum toch zal de Koloniale Tentoonstelling te Semarang worden geopend. Geen waardiger viering van het Koloniaal eeuwfeest dan deze expositie.

Zij beoogt, zooals in de eerste officieele mededeeling van haar Hoofdbestuur werd vermeld, een overzicht te geven van den merkwaardigen opbloei van Indië.

„Zij wil in ruime mate de gelegenheid openen om in aanschouwing te brengen hetgeen op elk gebied van koloniale werk zaamheid door Indië bereikt is en nog bereikt kan worden. Zij wil Koloniaal Beheer, Landbouw, Handel, Nijverheid, Verkeer in alle voorname vertakkingen omvatten. Indië zal dan met hetgeen werd bereikt in menig opzicht andere koloniën ten voorbeeld kunnen zijn, maar ook zal Indië op de Semarangsche Tentoonstelling tot vergelijken met elders bereikte resultaten in staat moeten zijn om uit de nieuwste vindingen van wetenschap en praktijk richting te kunnen kiezen voor eene verdere ontwikkeling."

Hiermede is in algemeene trekken het doel der Koloniale Tentoonstelling omschreven. Zal dat doel bereikt worden?

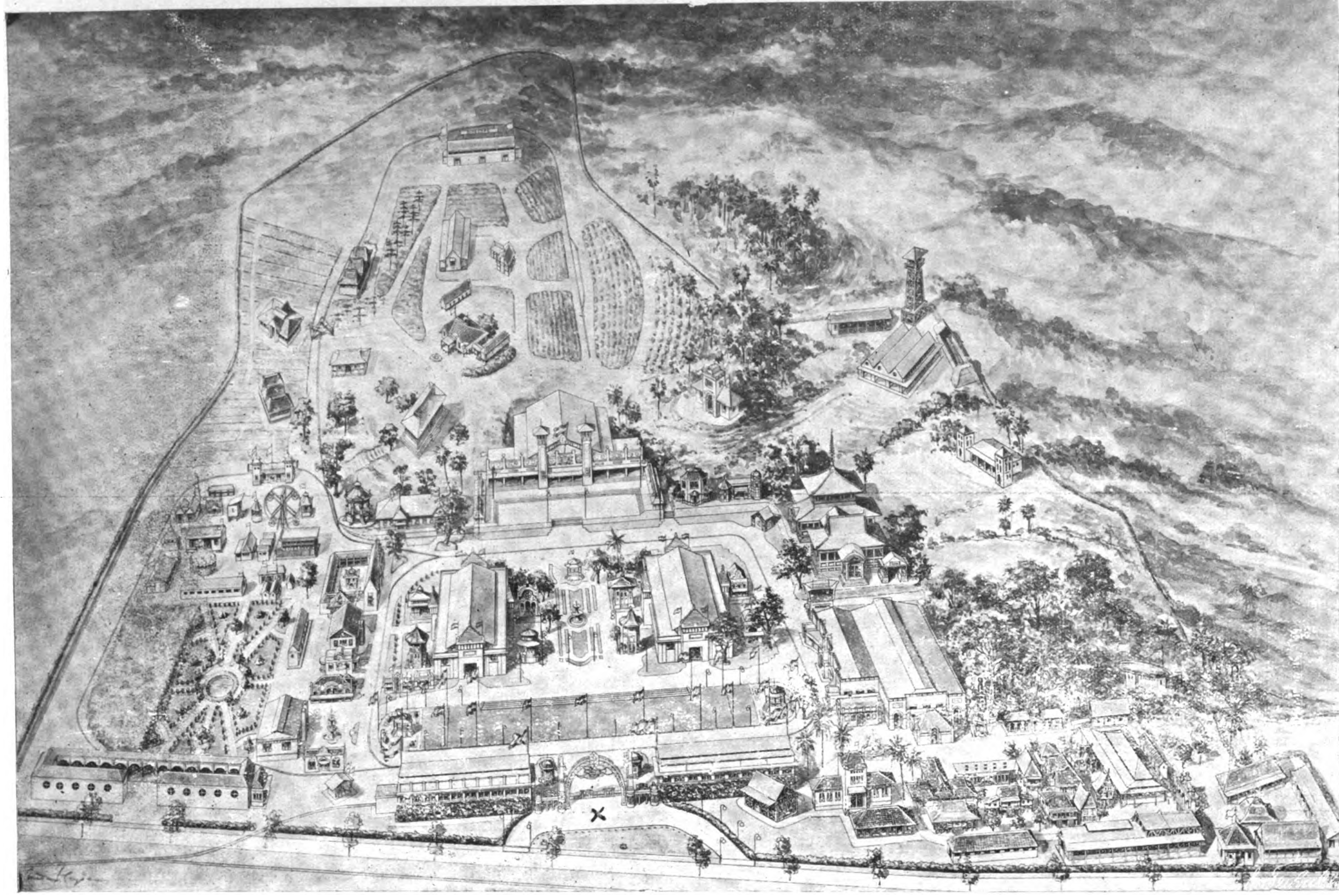
Te oordeelen naar het aantal en de verscheidenheid der inzendingen op zeer verschillend gebied, kan deze vraag volmondig bevestigend beantwoord worden. Verreweg het grootste aantal standplaatsen in de groote expositiezalen, ter oppervlakte van circa 12000 M², zijn reeds ingenomen, terwijl nog dagelijks aanvragen inkomen en enkele zalen geheel zijn uitverkocht. De algemeene tentoonstellingszalen omvatten de Inheemsche en Uitheemsche Nijverheid, het Verkeer en den Handel. Daarin worden o.m. ondergebracht eene zeer belangrijke inzending van den Larenschen kunsthandel, eene Nederlandsche tentoonstelling voor werken op sociaal gebied en de Australische en Britsch-Indische expositie. In een afzonderlijk gebouw bestemd voor inzendingen van Inlandsche kunstnijverheid uit den geheelen archipel, zal de zoogenaamde collectie Jasper een onderkomen vinden.

Buitendien zullen verrijzen of zijn reeds verrezen 62 pavilloens waaronder een Regeeringsgebouw ter demonstratie van het Koloniaal Beheer, een post-, telegraaf- en telefoonkantoor, het pavilloen „de Vrouw", dat van de Suikerindustrie, een gebouw van het Spoor- en tramwegwezen, een pavilloen der Koninklijke Paketvaart Maatschappij waarin ook andere scheepvaart-maatschappijen exposeeren, het 2000 M². groote Japansche gebouw, de uitgebreide afdeeling China en 27 pavilloens voor speciale industrieële, handels en andere exposities.

De verschillende gewestelijke pavilloens, gegroepeerd in eene specifiek Inlandsche omgeving met op den achtergrond een steil opgaande, zwaar begroeide berghelling, vormen een ruim aangelegd dorp van negentien gebouwen met bijbehoorende restauraties, een Solo'sch theater enz; onder de gewestelijke pavilloens zal dat van Semarang, rijk versierd met Japaraasch houtsnijwerk, een permanent karakter verkrijgen om later tot grondslag te dienen voor een museum van inlandsche nijverheid.

Voorts zullen door eigen gebouwen zijn vertegenwoordigd Soerabaja, Solo, Djocja, de Preanger Regentschappen en Cheribon en zal een afzonderlijke localiteit beschikbaar zijn voor diverse overige gewestelijke inzendingen, terwijl de Buitenbezittingen: Sumatra, Borneo, Celebes, de Molukken, de kleine Soendaeilanden, een tiental afzonderlijke gebouwen in den stijl des lands opgetrokken en met veelzijdige inzendingen, ter bezichtiging zullen stellen.

Door den bijzonderen bouwtrant, de schaduwrijke omgeving, den typisch Indischen achtergrond zal dit deel der Tentoon-

De Semarangsche Kol. Tentoonstelling in vogelvlucht.
(X de ingang).

stelling een schilderachtig effect opleveren en ongetwijfeld een bijzondere attractie uitoefenen.

De inlandsche landbouw zal worden gedemonstreerd door met diverse inlandsche gewassen beplante droge en natte velden en geoogste producten in een afzonderlijk gebouw.

Ook de Europeesche cultures, uitgezonderd rubber, zullen door beplanting van uitgestrekte velden, gedeeltelijk in de vlakte, gedeeltelijk op de hellingen der heuvels, verschillende soorten suikerriet, koffie, cacao, vezelsoorten, kapok, thee, kina enz. te aanschouwen geven. Behalve de reeds genoemde pavilloens der suikerindustrie en van inlandschen landbouw zullen de Semarang-Kedoe Plantersvereeniging, de Preanger theeplanters en de Klattensche tabakkers in eigen gebouwen vertegenwoordigd zijn, terwijl voor de overige cultures en de demonstratie van landbouwwerktuigen nog vier pavilloens in aanbouw zijn.

Beloven de inzendingen in hooge mate interessant te zijn, aan het uiterlijk aanzien en de inwendige versiering der gebouwen wordt, zonder in luxe te vervallen, bijzondere zorg besteed, terwijl ook aan den parkaanleg met muziekkiosken en fonteinen de noodige aandacht wordt geschonken en voor eene schitterende verlichting wordt gezorgd. Om het bereiken der uitgestrekte terreinen voor de bezoekers gemakkelijk te maken zijn spoorbanen aangelegd, waarop door motorlocomotieven getrokken personenrijtuigen zich zullen voortbewegen tot op de heuvels.

Geen tentoonstelling kan echter op volkomen welslagen rekenen indien naast de uitstallingen van handel, industrie, nijverheid, schilderkunst, landbouw enz. geen gelegenheid bestaat voor verpoozing van den geest en verzorging van den inwendigen mensch.

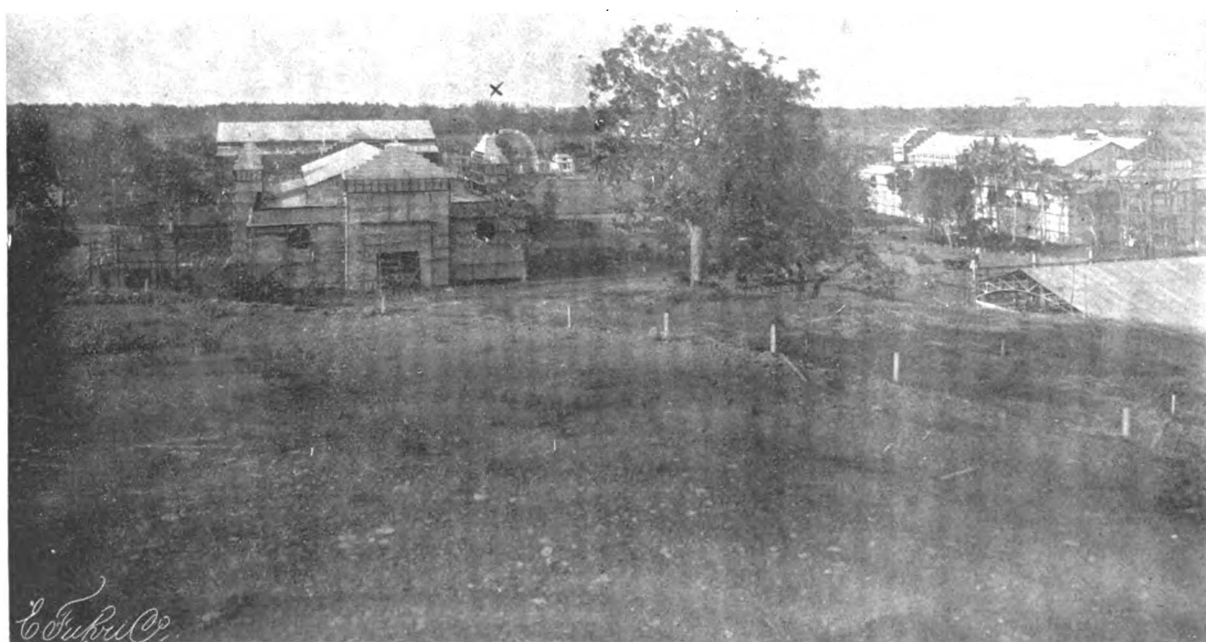
Het Tentoonstellingsbestuur heeft dit aanstonds ingezien; daarom werd in het centrum der terreinen opgericht een ruim feestgebouw met restauraties en terrassen, waarnaast in loofgangen exposities van bloemen en vruchten plaats zullen vinden.

In de eigenlijke feestzaal, tevens ingericht als schouwburg, zullen tooneel-, muziek- en operavoorstellingen worden gehouden, terwijl deze zaal zich mede eigent voor het houden van congressen, waartoe de noodige voorbereidende maatregelen worden getroffen. Over het terrein verspreid bevinden zich bars, Inlandsche en Chineesche restauraties, terwijl op den 34 M. hoog gelegen heuveltop die een schitterend uitzicht biedt achter- en zijwaarts op het bergland van Midden-Java, aan de voorzijde op de stad Semarang en de zee, zich nog een Hollandsch restaurant zal bevinden, in de onmiddellijke nabijheid van voor biljart-, kegel- en buksschietconcoursen ingerichte zalen. Een ruim terrein is voorts bestemd om liefhebbers van luchtige genoegens bevrediging te schenken in cabaret artistique, bioscoop, Chineesch theater en tal van andere vermakelijkheidsinrichtingen.

Aan een eisch des tijds, tevens middel tot verhooging van de aantrekkelijkheid der tentoonstelling, is voldaan door den aanleg van een zeer ruim sportterrein, ingericht voor voetbal-, hockey- en tennisspelen, waar belangrijke wedstrijden zullen worden gehouden.

De indeeling van het beschrevene op het terrein is aan de hand van de reeds eerder verschenen beschrijving der Koloniale Tentoonstelling in het *Weekblad voor Indië*, voldoende duidelijk uit de in beeld gebrachte voorstelling „in vogelvlucht".

Daaruit moge blijken dat de keuze van het terrein gelukkig kan worden genoemd; de werkelijkheid zal echter het gegeven

GEZICHT OP DE IN AANBOUW ZIJNDE KOL. TENTOONSTELLING TE SEMARANG.
(Genomen van het heuvelterrein. De ingang is bij X).

beeld overtreffen. Het zacht glooiend voorterrein overgaande eenerzijds in steilere heuvelhellingen, anderzijds in bijna loodrechte wanden is bij uitstek geschikt om aan het geheel relief te geven. Deze omstandigheid alleen zou echter niet voldoende de plaatskeuze motiveeren, evenmin dat van Semarang het initiatief uitging tot het houden der Koloniale Tentoonstelling.

De stad ligt in eene omgeving van natuurschoon, die zich zuidwaarts over geheel Midden-Java uitstrekt, in de nabijheid van monumentale bouwwerken der oudheid. Hare ligging in het centrum van Midden-Java maakt haar tot de uit- en invoerhaven van een in vollen bloei verkeerende streek, het knooppunt van uit Oost en West en Zuid samenkomende ijzeren verkeerswegen die jaarlijks millioenen reizigers en bijna een millioen tonnen goederen aan- en afvoeren. Semarang is van uit Batavia en Soerabaja in één dag te bereiken.

In een vorig vijfjarig tijdvak bedroeg de toename van het reizigersvervoer ruim 50, dat van het goederenvervoer ruim 64%, cijfers die een helder licht werpen op den enormen vooruitgang.

Wettigt eenerzijds de ruime deelname van exposanten en de belangrijke van Regeeringswege en van particuliere zijde ondervonden steun de verwachting dat de eerste Koloniale Tentoonstelling in Nederlandsch-Indië zal slagen, anderzijds bestaat daarvoor grond door de belangrijke uitbreidingen en verbeteringen welke zoowel de gelegenheid tot logies als de middelen van vervoer binnen de stad ondergaan, waardoor een druk bezoek mogelijk wordt.

Moge dat welslagen aan Nederland en Indië ten goede komen.

Semarang, 25 Maart 1914.

D. G. BOURMAN C. I.

De Bouwkunst in Indië.

Het moge zijn een omstandigheid van bijkomstigen aard, dat ook voor mij juist een decennium van arbeid in deze koloniën zich sluit, het is niettemin een omstandigheid, welke mij met te meer lust doet grijpen naar de pen om den toestand te beschrijven, waarin de bouwkunst zich hier in Indië bevond ten tijde, dat dit tijdschrift werd opgericht; te wijzen op haar voortschrijden gedurende de tien jaren van zijn bestaan en na te gaan in welken toestand zij zich heden ten dage bevindt.

Van jaar tot jaar, van dag tot dag in gedachten terugkeerende tot het oogenblik, waarin ik voet aan wal zette aan de kusten van dit schoone land en zoekend en schiftend in den chaos van herinneringen, verward, veelkleurig en beweeglijk als de glaasjes eener kaleidoscoop, wekt hier een opdoemende gedachte een glimlach, doet daar een beeld het voorhoofd fronsen.

Tien jaren arbeid, tien jaren strijd! En niet alleen strijd tegen conventie, leugen en verkrachting in de bouwkunst of in datgene, wat er voor door moest gaan; och ware het dit slechts alleen! Neen, strijd tegen het sociaal verkeerde, het maatschappelijk vooze doet ons zoo dikwerf de krachten schijnbaar afwenden en keeren naar gansch andere zijde, om datgene te bereiken, wat men zich ten doel heeft gesteld!

Maar och, wat maakt het ten slotte, al wordt de weg wat langer, al wordt het gaan bemoeilijkt, als aan het einde het doel slechts zichtbaar blijft! Tien jaren van werken, tien jaren van intens leven!

Wel is het een spanne tijds in ons kort bestaan, doch van welk een geringe beteekenis in het wisselspel der eeuwen! Tien jaren in de geschiedenis der menschheid, tien jaren zelfs in de geschiedenis harer beschaving en kultuurperioden! Wat zegt het?

En toch! Er kunnen tijden zijn, dat in zoo korte spanne tijds veel tot stand wordt gebracht!

Als handel en scheepvaart vertier brengen in de havens; als landbouw de velden tooit met groene waden; als nijverheid de lucht vervult met het dreunend geluid der machines; als mijnbouw onttrekt aan de diepte der aarde, wat edel is en nuttig; als het geheele land verkeert in bloei, dan wordt het menschelijk denken verhoogd, dan wordt de menschelijke kracht ten toppunt gevoerd, dan kunnen wetenschap en kunst hoogtij vieren en groote dingen worden verricht!

Voor dit land is het achter ons liggende decennium een tijdperk van bloei geweest en nog steeds mogen wij ons verheugen in een voortschrijden van den vooruitgang in handel, nijverheid en landbouw!

Deze ongekende toestand moest een terugslag geven op alle instellingen van openbaar belang en ook op die van meer bizonderen aard, zoodat uitbreiding van gouvernementeele departementen van algemeen bestuur en van particuliere maatschappijen daarvan een gevolg was.

Met die uitbreiding ging van zelf gepaard de behoefte aan grootere gebouwen voor het benoodigde meerdere personeel. Door die toename van het personeel ontstond het gebrek aan woningen, dat zich in alle plaatsen op Java laat gevoelen. Dat hiermede weer gepaard ging een verhooging van de werkzaamheid op bouwkundig gebied, spreekt van zelf! Niet wordt gezegd, dat met het stijgen der bedrijvigheid in gelijke mate de bouwkunst werd gediend! Als eene kleine karakteristiek hoe het met haar en hare beoefenaars hier een tiental jaren geleden was gesteld, moge dienen het feit, dat men nog zeer weinig begrip had — niet dat mèn er nu veel begrip van heeft! — van de taak van den architect! Dat de architect de man is en moet zijn, die het gebouw ontwerpt, in alle deelen artistiek verzorgt en als leider van den bouw zal optreden, doch niet zelf het werk aanneemt om het uit te voeren, werd „gek" bevonden.

Als hij het niet uitvoerde, wat had men dan aan hem? Dan kon men immers ook wel een Chinees nemen! Als het huis maar hecht, sterk en goedkoop was, voor het toezicht kon men wel den een of anderen ambtenaar van B. O. W. opscharrelen, die had daar wel tijd voor! Men was ook veel goedkooper uit! Artiesten kon men niet gebruiken, daarvoor had men hier geen plaats! Later in Holland, als men gepensionneerd was of den buidel vol had, dan was men van plan weer eens wat aandacht te gaan schenken aan kunst!

Dat behoort dààr nu eenmaal zoo'n beetje bij je opvoeding, hier behoeft dat niet en heeft men zijn tijd noodig om geld te maken!

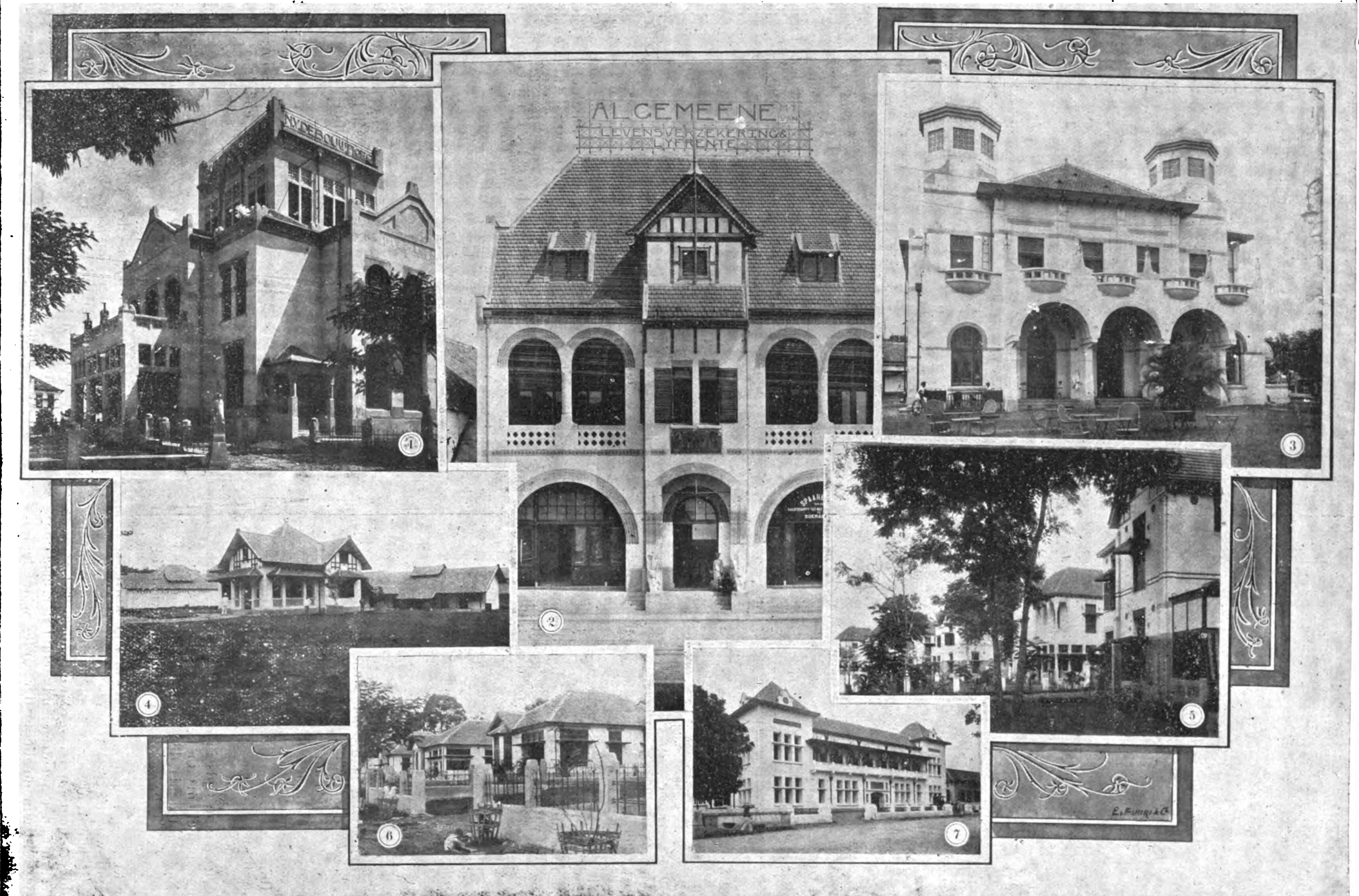
Dat liet zich niet erg bemoedigend aanzien en de onverlaat, die het gewaagd had deze schoone landen met zijn kunstenaarsdroomen te betreden, voelde zich lichtelijk gedesillusioneerd en vroeg zich zelf verwonderd af: „wat doe ik eigenlijk hier?"

Doch met den opbloei van handel en nijverheid, met den intocht van vele nieuwe krachten voor het beploegen van den Indischen akker, met het ontwaken van het land op allerlei gebied, ontkiemde gelijktijdig naast de noodzaak tot het oprichten van meerdere woningen en kantoorgebouwen het verlangen naar meer comfort, naar meer gezelligheid en — haast onbewust — naar meer kunst!

Enkelen wilden niet meer wonen in de schuren en stallen van weleer, wenschten betere verblijven, meer passend bij hun maatschappelijken staat, meer passend aan hun beschaving, meer herinnering wekkend aan hun moederland! Zij wenschten een tehuis! Zij wilden van zich schudden het gevoel van te zijn een zwerver, het gevoel van te zijn altijd vreemd in je eigen woning en zij gingen, naast het verbeteren van hun huis, ook belangstellen in een betere inrichting, een betere verzorging van hun huisraad. De enkelen werden gevolgd door velen en het mag met vreugde worden erkend, dat reeds veel op dit gebied werd tot stand gebracht.

Een verklaring voor een zoo snelle ontwikkeling, ik heb hier meer bizonder het oog op de huisinrichting, de gebruikskunst, mag wel gevonden worden in het ten eenenmale ontbreken van conventie en traditie op dit gebied. Ook het snelle leven, het vele malen wisselen van standplaats der bewoners heeft daarop grooten invloed. Het bij iedere overplaatsing verkoopen van het huisraad geeft immers de gelegenheid in de nieuwe woonplaats weer andere meubels en dan in modernen geest te laten maken.

De Chineesche meubelmaker is daarvoor een gemakkelijk en billijk adres. Het is wel niet alles even fraai, zelfs valt

VERSCHILLENDE INDISCHE GEBOUWEN.

1. Het gebouw te Weltevreden der N. V. De Bouwploeg (nieuw); 2. Het gebouw der Algemeene Mij. van levensverzekering en lijfrente te Soerabaia (nieuw); 3. Het nieuwe gebouw van den Ned. Ind. Kunstkring te Weltevreden; 4. 5. 6. Moderne Indische huizenbouw te Weltevreden; 7. Het gebouw van het departement van landbouw, nijverheid en handel te Buitenzorg (nieuw).

er heel veel af te dingen op de namaaksels uit Europeesche catalogi, over het geheel echter is het werk niet slechter dan wat door de meeste meubelfabrieken in Europa wordt afgeleverd.

Waar een degelijk echtpaar in Nederland het huisraad koopt voor langen duur, zooal niet voor het geheele leven en langer, en het reeds daardoor moeilijk wordt steeds nieuw, frisch leven te brengen in de gebruikskunst, kent men hier dien toestand niet en kan men meer met de ideeën van zijn tijd meegaan. Het aanbrengen van verandering en verbetering in het huisraad kon zeer snel in zijn werk gaan en men heeft, uitgezonderd van enkele oud-Indische families, die van verandering niets willen weten, niet veel tegenstand ontmoet.

Niet zoo eenvoudig ging dit bij de verandering en verbetering van de Indische woning. Kan men bij de huisinrichting niet van het bestaan van conventie en traditie spreken, geheel anders is dit bij de woning zelf.

Het beeld, dat men zich heeft gevormd van de Indische woning, is een aaneenschakeling van ruime galerijen, ruime vertrekken, ruime en talrijke bijgebouwen, stallen enz. enz, en een zeer ruim erf. Hoewel er natuurlijk niemand zal zijn, die zich tegen de ruime ruimte — het kàn niet ruim genoeg zijn — zal verzetten, indien hij die krijgen kan, integendeel dit naar waarde zal weten te schatten, valt er toch wel een en ander te zeggen over het eeuwigdurend gescherm met: „de Indische woning moet ruim zijn, moet voorzien zij van ruime galerijen, liefst rondom het geheele huis en als zij aan deze eischen niet voldoet is die woning niet goed, deugt derhalve de bouwkunst niet en verstaat de bouwmeester niets van zijn vak".

Om een goed denkbeeld te krijgen van de wijze waarop de honderden nieuwe woningen in de laatste jaren in de Indische steden zijn verrezen; aan welke eischen zij moeten voldoen en hoe het komt, dat zij zijn zooals zij zijn, is het noodig, al kan het hier slechts oppervlakkig geschieden, dat ik aan bovengenoemde opvattingen, welke niet zijn die van the man of the street, doch worden gehuldigd door enkele geleerde- of wetenschappelijk onderlegde theoretici, hygiënisten, en door dezen ook worden gepropageerd in geschriften, eenige nadere aandacht schenk. Het komt mij voor, dat er veel overeenkomst bestaat tusschen de immer vragenden, de immer roependen om groote, frissche, ruime woningen en dito erven en een dreinend kind, dat bij zijn vader, die nauwelijks in staat is hem een stuk Neurenberger speelgoed te geven, om een vliegmachine in optima forma zeurt.

Evenals het den vader onmogelijk is aan het verlangen van zijn kind te voldoen, kan aan den eisch der bovenbedoelde idealisten - à outrance - niet worden tegemoet gekomen! Men verlangt landhuizen, terwijl hoogstens een perceeltje in een tuinstad kan worden verkregen!

De maatschappelijke verhoudingen hebben zich in de laatste jaren dusdanig gewijzigd, dat aan de bouwkunst gansch andere eischen worden gesteld dan voorheen. Bestond tot voor kort de Europeesche bevolking in hoofdzaak slechts uit machthebbers, met in verhouding een zeer gering aantal zuiver Europeesche ondergeschikten, die toestand heeft zich door den grooten toevloed van werkkrachten absoluut gewijzigd.

Waar vroeger woningen werden gebouwd voor den Europeaan, geschiedde dit in hoofdzaak voor den chef, den gezagvoerder, om het even in gouvernements- dan wel in particulieren dienst. De kleine luiden hadden zich op te schieten in of bij de kampongs en moesten zich tevreden stellen met bamboezen of zeer inferieure, zoowel in aesthetisch als in hygiënisch opzicht, steenen woningen. Een Europeesche middenstand bestond niet en is op het oogenblik zelfs, nog in wording.

Woningen, welke voldoen aan de eischen door deze maatschappelijke klasse van ingezetenen gesteld, bestonden tot voor eenige jaren zeer weinig en dan waren zij slecht in elk opzicht. Dat deze eischen geheel moeten verschillen met die welke door de eerstgenoemde categorie van Europeanen worden gesteld, spreekt van zelf! Iemand met een half of in het geheel niet gevulden buidel *moet* nu eenmaal een toontje lager zingen den die genen, wien het geluk is beschoren meer met aardsche goederen gezegend te zijn. Dit is eenmaal de loop der dingen en wij hebben dien zonder meer te aanvaarden.

Doch ook de Europeaan-chef van tegenwoordig moet in menig opzicht zijne eischen matigen. Besteedt men heden ten dage meer aandacht aan de hygiënische en gelukkig ook aan de aesthetische verzorging, neemt men geen genoegen meer met het uitsluitend gebruik der witkwast en is de teerkwast wel voor goed verdwenen; duldt men niet meer de roode plavuizen — hoewel ik ze tusschen haakjes van wege de mooie kleur nog in mijn werkkamer heb liggen — en wenscht men zijne woning, de muren gekleurd met waterverven en de vloeren voorzien van portlandcement-tegels, wat intiemer te maken; moeten de bilikken (matten) plafonds plaats maken voor gepleisterde en ijzeren; laat men Gods water niet meer over den akker loopen als voorheen en brengt men tegenwoordig dakgoten aan; verwisselt men de schuwleelijke dakijzeren luifels voor meer aesthetische, toch niettegenstaande al deze groote verbeteringen moet ook de Europeaan-chef zijn instrument wat lager stemmen en wel ten opzichte van de ruimte van huis, de ruimte van bijgebouwen en vooral de ruimte van erf!

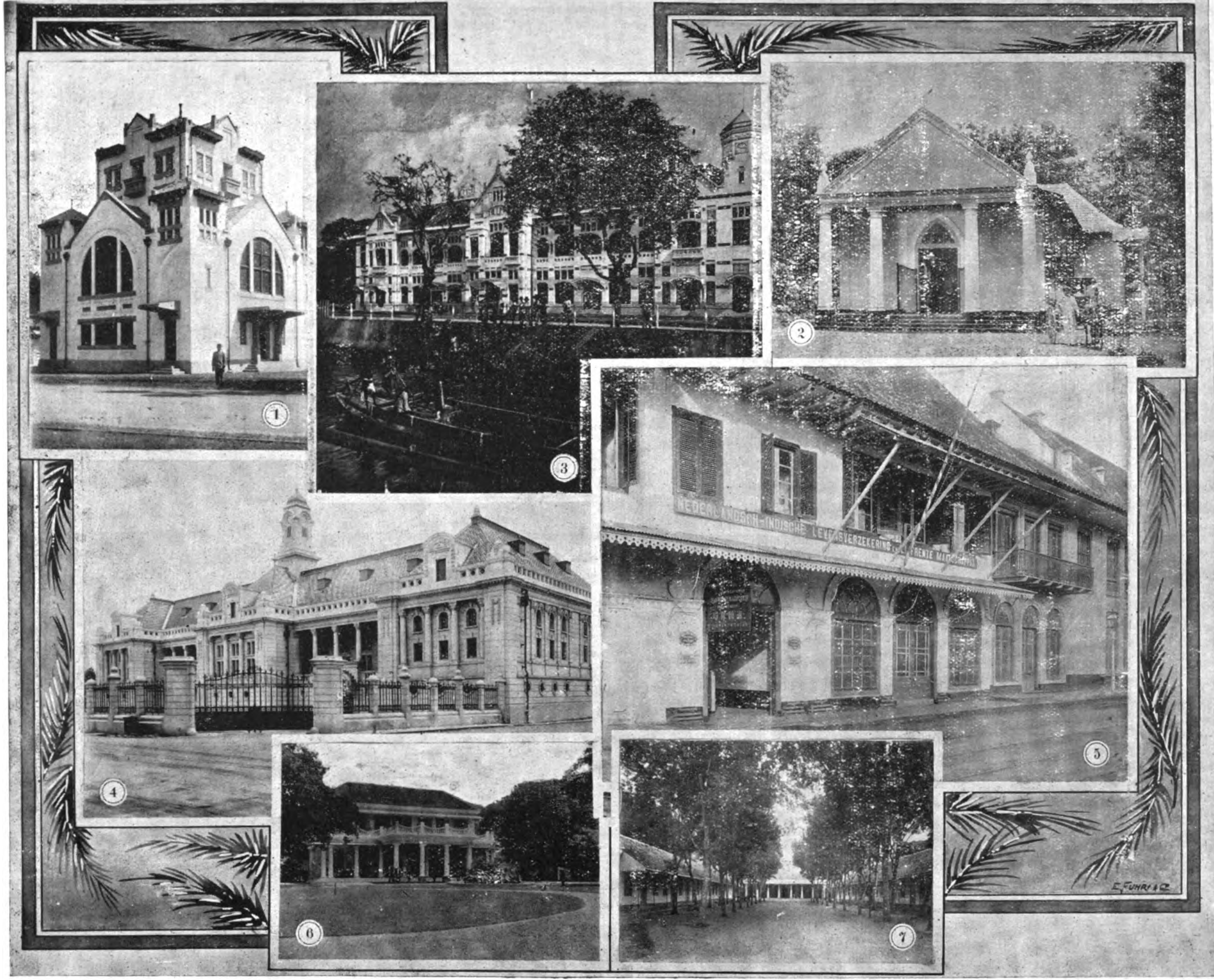
Want met het veranderen van de maatschappelijke toestanden, met de verandering vooral, die plaatsgreep bij de inlandsche bevolking dezer gewesten, heeft gelijken tred gehouden een verandering van prijzen van materialen, een verandering van loonen der werklieden en huisbedienden, een verandering van den geest dier werklieden en bedienden!

En met al deze veranderingen houdt de aard onzer woning, de ruimte van onze vertrekken, de oppervlakte van onze bijgebouwen, de grootheid van ons erf ten nauwste verband. Het is reeds veelvuldig gezegd, doch het kan blijkbaar niet genoeg worden herhaald: het bouwen hangt met al deze factoren ten zeerste samen! De bouwkunst is een afspiegeling van de gewoonten, de zeden, de beschaving, de kultuur van een zeker tijdstip. Zij moet dat zijn, wil zij zijn doelmatig, de eerste eisch dien men haar moet stellen.

Men kan van meening verschillen over de doelmatigheid eener woning, men kan daarover zeer ernstig meeningsverschil hebben; ik ben b. v. de meening toegedaan, dat een overmatig gebruik van galerijen eer schaadt dan baat, dat een Indische woning omringd door galerijen niet koel is doch kil, dat ons huis zon noodig heeft, zoo goed als de mensch hier zon behoeft.

Doch bij alle verschillen over de aan doelmatigheid en bewoonbaarheid te stellen eischen zal wel een ieder het daarover eens zijn, dat men niet boven zijn financieele krachten mag wonen. Dat dit in dezen tijd geschiedt is een zeer groot maatschappelijk euvel. Het woningvraagstuk is, en niet het minst om de economische zijde, van het grootste belang. Zeer zeker is deze oplossing echter niet te vinden in de richting van ruime huizen en van groote erven. Want al ware het mogelijk door samenwerking van gouvernement, gemeenten en groote maatschappijen den grond goedkooper te maken en dezen te nemen uit de handen van grondspeculanten, het bouwen zelf wordt met den dag duurder en het bewonen van een huis, waarvoor veel bedienden noodig zijn, steeds onaangenamer door de veranderde „mentaliteit" van den inlander en steeds kostbaarder door de hoogere eischen, welke ook onze bruine broeder aan het leven begint te stellen.

De groote behoefte aan woningen voor de Europeesche middenklasse bracht een enorme vraag naar bouwterreinen, waarvan natuurlijk weer onmiddellijk het gevolg was, dat de prijzen dier terreinen geweldig stegen. Betaalde men vroeger, in den goeden ouden tijd, van tien cent per vierkanten meter af voor de beroemde groote erven tot een gulden voor terreinen meer in het handelsgedeelte der groote Indische steden gelegen, in den laatsten tijd ziet men een stijging, welke aan het fabelachtige grenst. Voor gronden, welke eenige jaren geleden voor den toen reeds zeer hoogen prijs van tien gulden per vierkanten meter werden verkocht, wordt nu zelfs tot honderd gulden gevraagd. Geldt dit voor handelswijken, langs wegen voor de meer gegoeden zijn prijzen van tien gulden per meter niet zeldzaam, wordt vijf gulden gewoon en een rijksdaalder zeer billijk genoemd.

VERSCHILLENDE INDISCHE GEBOUWEN.

1. Het Kerkgebouw te Meester Cornelis (nieuw); 2. (oud): idem 3. Het nieuwe kantoorgebouw der Ned.-Ind. Levensverzekering en lijfrente maatschappij op Noordwijk te Weltevreden [nieuw]: 4. Het gebouw der Javasche Bank te Batavia [nieuw]; 5. Het gebouw der Nillmij te Weltevreden [oud]; 6. Het residentiehuis Soerabaja (oud); 7 Het gebouw van het departement van binnenlandsch bestuur Weltevreden (oud.)

Dat deze hooge prijzen in onmiddellijk verband staan met de grootte der tegenwoordige huiserven, behoeft wel geen nadere toelichting.

Een voor de hand liggend gevolg van de groote vraag naar bouwgrond was het splitsen van de in de kom der gemeente — de kotta— liggende groote erven. De eigenaars van die gronden zagen er hun voordeel in die terreinen in gedeelten te verkoopen en te doen bebouwen. Niet alleen dus, dat geen nieuwe huizen meer werden gebouwd, die de oude in ruimte konden evenaren, vele groote erven verdwenen door deze bebouwingen. In comfort ging men meestal echter vooruit en ook in hygiënisch opzicht deed men gewoonlijk een schrede voorwaarts. Want hoezeer wel een ieder zal betreuren het verdwijnen van die groote beschaduwde erven met dikwerf wel genoegelijk ruime huizen, ontkend kan niet worden, dat zij vaak niet alleen met de aesthetica, doch ook met de eerste regelen der hygiëne op zeer slechten voet stonden.

Niet, dat alle nieuwe huizen tevens verbeteringen zijn in dat opzicht, verre van daar, ook hier komen ontwerp en uitvoering zeer dikwijls in verkeerde handen en wij behoeven slechts door een stad als Soerabaja te rijden om ons te ergeren aan den meest gruwelijken revolutiebouw, die daar hoogtij viert.

De gemeentebesturen zijn zoo overbluft door den snellen aangroei der steden, dat regelingen op dat gebied nog geheel ontbreken. Met de eerste eischen van verkeer, hygiëne en aesthetica wordt alleen zoover rekening gehouden als het den bouwers belieft. De rooireglementen zijn onvolledig, veelal door ondeskundige hand samengesteld en voorzien alleen in het gewone toezicht op het bouwen. Zij bevatten tot voor kort geen enkele bepaling over uitbreidingsplannen.

In Soerabaja is een nieuw reglement nu in wording, in Semarang nam men pas geleden een noodverordening aan en in Batavia heeft men in de plaats van het eenige jaren geleden gemaakte reglement een geheel nieuwe verordening op het sloopen, bouwen en wonen ontworpen, waarin ook de noodige bepalingen voor eventueele stadsuitbreiding zijn opgenomen.

Waar de stadsaanleg en het stadsaanzien van Soerabaja wel reeds onherstelbaar bedorven zijn, kan Batavia zich gelukkig achten de stadsuitbreiding, door het bezit van het land Menteng, in handen te hebben, terwijl het den eigenaren van het land Gondang Dia dankbaar mag zijn, dat dezen in overleg met en in aansluiting met de plannen der gemeente, een bebouwingsplan hebben doen samenstellen, waarbij aan de eischen van verkeer, hygiëne en aesthetica op onbekrompen wijze is tegemoetgekomen. Een alleszins behoorlijke uitbreiding van de gemeente Batavia is dan ook voor de toekomst verzekerd.

Zooals reeds gezegd nam de Semarangsche gemeenteraad kort geleden een noodverordening aan; men deed dit om eenige zeggingskracht te verkrijgen in de uitbreidingsplannen tusschen de stad en het heuvelterrein. De bebouwing van laatsgenoemde gronden, waarvoor de Hollandsche architect De Bazel een ontwerp samenstelde en welk terrein iedere Indische stad der gemeente Semarang mag benijden, laat helaas nog steeds op zich wachten! Hoe dat mogelijk is, waar men het heerlijke Tjandi als voorbeeld heeft, is mij een raadsel! Hollandsche lang-zaam-heid?

Ziet men dus een verhoogde belangstelling, een verhoogde zorg, ook van de zijde der gemeentebesturen voor de woningen der ingezetenen, een belangstelling en zorg, die niet anders dan gewaardeerd kan worden door ieder bewoner dezer landen, een noodwendig daaruit volgend bezwaar is, dat, wil men aan de gestelde eischen voldoen, aan de woningen meerdere kosten zullen moeten worden besteed en daaruit volgt noodwendig weer, dat de bewoners hoogere huurprijzen zullen hebben te betalen!

Indië gaat vooruit! Goddank! Doch deze vooruitgang brengt zeer vele moeilijk op te lossen vraagstukken met zich mede. Een van de gewichtigste is zeer zeker het woningvraagstuk! Men lost dit echter niet op door steeds te zien naar wat eens was, doch nooit meer komen kan! Laat ons praktisch zijn, de hand aan den ploeg slaan, geen ziekelijke verlangens koesteren, doch slechts het mogelijke nastreven!

Door den gewijzigden tijdgeest, de verandering en verbetering van de woningen ging men ook aan de kantoorgebouwen hoogere eischen stellen.

Door de uitbreiding hunner zaken gedwongen naar ruimere lokalen om te zien, werden vele nieuwe gebouwen opgericht door particuliere maatschappijen en handelskantoren, welke in vele opzichten aan eischen van comfort, hygiëne en aesthetica voldoen. Ook hier is niet alles nog, zooals mocht worden verwacht, doch een zeer groote vooruitgang valt te staven.

Waar men eenige jaren geleden — en voor een groot deel is dat helaas nog het geval — in het geheel geen eischen stelde aan de plaats, waar men zaken deed, waar men zijn geld maakte, kan nu met vreugde worden erkend, dat ook op dit gebied betere denkbeelden baan breken en dat de bouwkunst ook hier reeds veelvuldig gelegenheid werd geboden zich in een schooner gestalte te doen kennen, dan waarin zij steeds was gedoemd te verschijnen. Als men de pakhuizen, de stallen ziet, waar het grootste gedeelte van het handeldrijvend Indisch menschdom het voornaamste deel van zijn leven slijt, kan men slechts medelijden hebben met degenen, bij wie het verlangen naar comfort, het gevoel voor schoonheid zoo stompzinnig is geworden, dat zij genoegen nemen met zulk een toestand!

Hoewel de bouwmeester bij het ontwerpen van kantoor- en bankgebouwen uit den aard der zaak over ruimer middelen zal kunnen beschikken dan hem bij den huisbouw gewoonlijk ten dienste staan en hij dus wat meer zal kunnen geven van wat hij zich heeft voorgesteld, toch zal hij nog steeds in Indië door het gebrekkige bouwmateriaal, door de weinige hulpmiddelen en door de ongeschoolde en onbekwame werkkrachten, waarover hij de beschikking heeft, slechts een zeer klein deel kunnen bereiken.

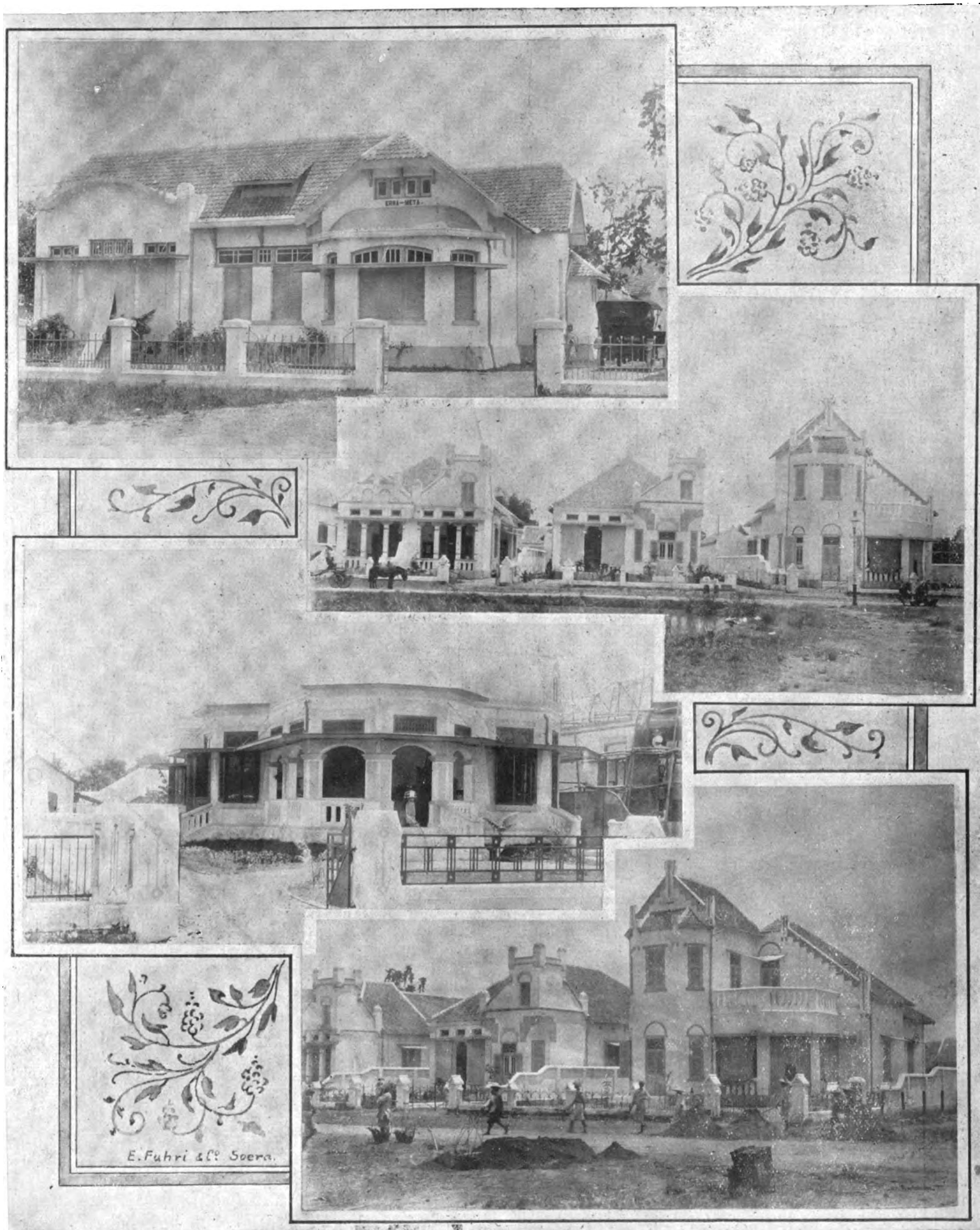
Het is natuurlijk, dat met de groote bedrijvigheid in alle takken van handel en nijverheid — en niet het minst in het bouwvak — de aanvoer van bekwame werklieden geen gelijken tred hield, dat de hulpbronnen van dit aan edele bouwmaterialen rijke land, — ik noem slechts marmer en fijne houtsoorten, — niet op eens op eene behoorlijke wijze door kapitaalkrachtige lieden konden worden geëxploiteerd; dat de opleiding van vaklieden niet onmiddellijk vruchten kon afwerpen. Dit erkennende is niettemin voor dengene, die iets schoons wil tot stand brengen, dit alles een groot beletsel en het is vaak zeer ontmoedigend te zien hoe van schoon gedachte vormen niet veel meer overblijft dan de gedachte alleen!

Niet alleen woningen en gebouwen, bestemd voor handels- en industriedoeleinden, werden verbeterd en verfraaid, ook bij de oprichting van kerken, scholen, hotels, post- en telegraafkantoren, stationsgebouwen en wat niet meer werd gebroken met de sinds menschenheugenis bestaande opvattingen. Aan den geweldigen, op eens ontstanen, aandrang naar meer schoonheid bij doelmatigheid, naar toepassing van andere en meer moderne denkbeelden in de bouwkunst, kon ook de Regeering geen weerstand bieden en, hoewel schoorvoetend, besloot zij tot de oprichting van een bureau, waar de gouvernements burgerlijke gebouwen voortaan door voor het beoefenen der bouwkunst speciaal opgeleiden, zouden worden ontworpen.

Dat deze daad der Regeering meer door den drang der omstandigheden, dan wel door redenen van overtuiging is ontstaan, blijkt wel uit het feit, dat wat voor gouvernementsgebouwen, opgericht door het Departement van Burgerlijke Openbare Werken wordt noodig geacht, nog steeds niet geldt voor gouvernementsgebouwen, welke door het militaire departement worden tot stand gebracht. Daar is nog een ieder bevoegd, niet alleen tot oordeelen over de aesthetische waarde van een bouwwerk, doch wordt hij ook capabel geacht een ontwerp samen te stellen. Wat moet er gebeuren om de Regeering de overtuiging bij te brengen, dat ook aan dezen verkeerden toestand een einde dient gemaakt te worden?

Blijkt uit het bovenstaande, dat reeds veel werd bereikt

Foto's A. F. Hermann, Soerabaja.

Een wijk met revolutiebouw te Soerabaja (Tegalsarie).

De wansmaak komt hier overal aan het licht. Afschuwelijk leelijk is bijv. het dak op het gebouw, links in het midden afgebeeld. En een ongewone disharmonie vormen de drie wanstaltige woningen, rechts in het midden afgebeeld, en rechts beneden meer van nabij weergegeven.

door het bannen van onverschilligheid, het wekken van belangstelling en het daadwerkelijk ten uitvoer brengen van veel op aesthetisch gebied, ook uit een technisch oogpunt ging de bouwkunst een schrede voorwaarts.

Moet nog veel, dat voor een betere constructie dan wel voor een monumentale opvatting der architectuur noodwendig is, uit Europa worden betrokken toch heeft de groote vraag naar bouwmaterialen bedrijven doen ontstaan, welke men voor tien jaren hier niet, dan wel in zeer kleinen vorm, kende. De cementindustrie neemt hierbij een voorname plaats in.

Niet alleen, dat op het gebied van tegelfabrikatie reeds zooveel is bereikt, dat het product van verschillende fabrieken in Indië niet behoeft onder te doen, wat kwaliteit betreft, voor het Europeesche, ook het maken van portlandcementsteenen, betonbuizen enz. heeft een groote vlucht genomen. Daar de steenfabrieken niet in de groote behoefte aan baksteenen konden voorzien en ook, omdat de kwaliteit over het algemeen door slechte verzorging inferieur was, steeg de vraag naar portlandcementsteenen ; ook de fabrikatie van kalkzandsteenen werd ter hand genomen.

De betonindustrie nam zeer in omvang toe. Zelfs in gewone huizen worden vloeren, trappen en overspannende construktiedeelen veelal van gewapend beton gemaakt. Dit materiaal is hier reeds zoo ingeburgerd, dat wel een ieder nu mede lachen zal om de waarschuwing, die een rooimeester mijn principaal gaf, toen een negental jaren geleden, de eerste gewapend-beton-kolommen in Indië werden gemaakt. De goede man achtte het voorzichtig den raad te geven alvast maar ijzeren in Europa te bestellen, daar de beton-pilaren het binnen een jaar wel zouden afleggen!

Ook op het gebied van glasindustrie is, hoewel het glas zelf nog steeds uit Europa moet worden betrokken, iets tot stand gebracht. Eenvoudige en meer ingewikkelde ontwerpen voor glas in lood worden, met behulp van inlandsche werkkrachten, reeds zeer goed uitgevoerd.

Fabrieken voor houtbewerking opgericht om eenigszins te voorzien in het tekort aan werkkrachten verrezen op verschillende plaatsen. Aan alle zijden bedrijvigheid en leven!

Ook aan vakonderwijs werd in de laatste jaren meer aandacht geschonken en men is bezig het vraagstuk te onderzoeken op welke wijze het best zal kunnen worden voorzien in de behoefte aan goed onderlegde technische krachten. Een technicum of technische hoogeschool? Hierover loopen de meeningen zeer uiteen.

Tot heden bepaalde de Regeeringsbemoeienis zich echter nog uitsluitend tot het technisch onderwijs; de gedachte aan eene meer kunstzinnige opleiding, welke voor de bevordering der bouwkunst wel niet gemist kàn worden, is haar nog ten eenenmale vreemd!

Wellicht, dat ook hierin langzamerhand verbetering zal worden gebracht. De Nederlandsch Indische Kunstkring toch ontvangt van de Regeering een subsidie voor het geven van onderwijs in het handteekenen. In de bedoeling van het bestuur dier vereeniging ligt het, om zoodra het nieuwe gebouw zal zijn in gebruik gesteld, in de beschikbare teekenzalen onderwijs te laten geven in ornamentaal en architectonisch teekenen. Nu eenmaal de Regeering heeft doen blijken dat zij het streven van deze vereeniging om kunstonderwijs te doen geven, waardeert, is zeer zeker uitgesloten dat onderwijs op ornamentaal en architectonisch gebied nog lang tot de vrome wenschen zal blijven behooren.

Is de oprichting van een gebouw te Batavia voor de kunst in het algemeen, de beeldende kunst in het bizonder, ten slotte niet het bewijs, een symbolisch beeld, van wat hierboven meer in den breede werd getracht aan te toonen: namelijk, dat de kunst— en wel meer speciaal de bouwkunst,— in de laatste tien jaren hier in Indië met groote schreden is vooruitgegaan en dat zij heeft medegewerkt niet alleen tot een geheele verandering in aanzien van het stadsbeeld, doch tevens tot een algeheelen omkeer der denkbeelden op kunstgebied van de bewoners?

P. A. J. Moojen.

Het Tooneel in Indië in de jaren 1904 tot 1914.

Dit tienjarig tijdvak is voor het tooneelleven in deze koloniën van het grootste belang geweest. Men moet zich afvragen of er voor het jaar 1904 wel van tooneelleven gesproken mocht worden, wanneer men daarbij alleen denkt aan de tooneelspeelkunst en de opera's buiten beschouwing laat.

De schouwburgen werden tot het jaar 1904 uitsluitend bespeeld door dilettanten. Beter is het te spreken van „liefhebbers" en daaronder waren personen met meer dan middelmatig talent bedeeld.

Te Batavia traden deze liefhebbers op onder de uitstekende leiding van den heer J van Kinsbergen, terwijl te Soerabaja mevrouw Van den Steen de voorstellingen verzorgde. Bepaalde tooneelgezelschappen bestonden niet en telkens, wanneer de leider een nieuw stuk voor het voetlicht wenschte te brengen, richtte hij zich tot die personen, die hij meende, dat het best voor de vervulling der verschillende rollen geschikt waren. Enkele blijvers vormden wel een kern, waar de nieuw aangekomenen omheen gegroepeerd werden. Zoo leven in de herinnering te Batavia voort de namen van mevrouw Beets-van de Pol en den heer J. M. H. van Oosterzee als die van de beste tooneelliefhebbers, die ooit de planken hebben betreden. Maar dat alles gaf nog geen tooneelleven.

En ziet, thans juist tien jaren geleden kwam uit Parijs een klein troepje, drie beroepsmenschen, twee dames en een heer, het Diez-ensemble, dat gansch Indië veroverde met de opvoeringen van kleine stukjes, die te Parijs voorkwamen op de programma's van de Grand Guignol.

Weliswaar was dit niet het eerste beroepsensemble, dat in Indië optrad, en was het trio Belder, Claus en Meunier reeds zes maanden eerder hier aangekomen, maar het feit, dat eerste-rangsartisten uit Parijs hier in Indië voorstellingen durfden te geven, was in die dagen belangrijker dan de komst van het trio, waarvan de leden tevoren wisten, wat zij hier te wachten hadden, daar zij vrienden en bloedverwanten in de koloniën bezaten, die als hunne meening te kennen hadden gegeven, dat er aan hun tocht geen financieel risico zou zijn verbonden. Deze garantie miste het Fransche trio en dit kleine gezelschap leverde het bewijs, dat Indië voor beroepsartisten onder zekere voorwaarden een goudmijn kan zijn.

Al heel spoedig daarna verkondigden de Indische couranten de plannen van Henri Brondgeest om met een volledig tooneelgezelschap naar Indië te komen en in Augustus 1904 opende Brondgeest zijn reeks voorstellingen met de opvoering van *De grootste zonde.*

In die dagen had er een verandering plaats in het leven der schouwburgbezoekers te Batavia, die aanvankelijk dreigde den goeden gang der zaken op dit deel van den aardbol te verstoren. De Bataviasche schouwburg-directie werd er toe bewogen den eisch te laten vallen, dat alle heeren in loges en parterre in zwarte avondkleeding moesten verschijnen. Van ganscher harte was dit niet gegaan; waar die directie echter moest gedoogen, dat ambtenaren, die den schouwburg in functie bezochten, op grond van het bepaalde bij staatsblad 1904 No. 98, in witte uniform verschenen, daar bracht de billijkheid mede ook niet-ambtelijke bezoekers tegen het decorum te laten zondigen.

Brondgeest had met zijn gezelschap een zeer groot succes, dat voor het grootste deel te danken was aan het feit, dat hij daaraan krachten had verbonden, die in Nederland een goeden naam hadden en die derhalve niet noodgedrongen hier hun broodje kwamen zoeken. Sophie de Vries en mevrouw Aleida Roelofsen werden in Nederland noode gemist.

Toch hadden in die dagen de liefhebbers nog niet afgedaan en aan hunne belangelooze medewerking was het te danken dat het Brondgeestensemble stukken als *Salome* en *Madame Sans-Gêne* voor het voetlicht kon brengen. Helaas kwam er onder de leden van dit ensemble eenige ontstemming en keerde Henri Brondgeest met het grootste deel naar Holland

terug, terwijl de achterblijvers trachtten onder leiding van mevrouw Roelofsen met enkele liefhebbers te Batavia nog wat geld te verdienen, hetgeen soms gelukte, zooals met de voorstellingen van Schuil's *Gedeballoteerd* in Augustus 1905. Maar de groote indruk, dien het optreden van het eerste Brondgeest-gezelschap in Indië had gemaakt, werd door dit werken van enkele achterblijvers geheel vervaagd.

Aan den ondernemingsgeest van Henri Brondgeest heeft Indië het te danken gehad dat de grootste der Hollandsche tooneelspelers het gewaagd heeft met een gezelschap deze koloniën te bereizen.

In den avond van 5 Januari 1906 trad de groote Louis Bouwmeester te Batavia op in *Voerman Henschel* onder daverende toejuichingen van een geheel gevulde zaal. Terecht wees de Indische pers erop, dat niet gesproken mocht worden van een Bouwmeester-ensemble en dit gezelschap als zoodanig minder goed was dan dat van Henri Brondgeest, maar men ging naar den schouwburg om Bouwmeester en deze sleept met zijn schitterend spel steeds een ieder mede, en al moge men dan niet hebben genoten van *De koopman van Venetië*, men zag den Shylock, zooals alleen Bouwmeester dien weet te geven, en men was dubbel en dwars tevreden. In Augustus en September van dat jaar speelde Bouwmeester weer te Batavia voor eivolle zalen om daarna naar Holland terug te keeren. Reeds het volgend jaar, in April 1907, was Bouwmeester weder in Indië terug, hetgeen wel bewijst, dat hij goede herinneringen mede had genomen naar het vaderland. Op 20 October 1910 vierde Bouwmeester zijn vijftigjarig jubileum in den Bataviaschen schouwburg, die voor dien avond rijk versierd was. Zijn keuze was gevallen op *De Fabrieksbaas*. Nimmer heeft in dien schouwburg zoo groote opgewondenheid geheerscht. Aan schrijver dezer regelen viel het voorrecht te beurt den grooten man namens de ingezetenen van Batavia te mogen toespreken. Het was een onvergetelijk oogenblik, toen na die toespraak het gansche publiek als één man oprees om Bouwmeester toe te juichen. In intieme gesprekken verklaart Bouwmeester nog heden, dat zelden iets hem in die mate heeft ontroerd als zijn huldiging te Batavia.

Nadien wisselden verschillende beroepsgezelschappen elkaar af. Nog versch ligt in het geheugen het optreden van een ander Bouwmeester-ensemble, namelijk dat van den jongen Louis.

Het bespelen der Indische schouwburgen door gezelschappen uit het vaderland was mogelijk en loonend gebleken en zoo kwam naar dit land Eduard Verkade met zijn zoo bijzonder gezelschap, waarvan de bekoorlijke Enny Vrede de hoofdfiguur was. Veel is er in Indië getwist over de vraag of deze goed verzorgde opvoeringen wel echte tooneelspeelkunst te zien gaven. Wat hiervan zij, de Haghespelers hebben vooral te Batavia een warm onthaal gevonden en wanneer het tooneel onder meer geroepen is om beschaving onder de menschen te brengen, dan hebben zij wel het best van alle gezelschappen dat deel van hun taak verstaan. De maand Juli 1912 zal voorloopig wel een der gewichtigste maanden voor het Bataviasche tooneel blijven. Toen toch hadden de vijf opvoeringen van *Hamlet* plaats, voorstellingen waarmede Verkade bewezen heeft tot de beste regisseurs van Europa gerekend te mogen worden.

Juist in die jaren kwamen in Nederland de openluchtspelen in trek en het is aardig te constateeren, dat zich hier in Indië een tegenovergesteld verschijnsel voordeed. Het Javaansche tooneel is van huis uit een openluchttooneel en nu zien wij in de jaren 1912 en 1913 de schoone Javaansche Lakons overgebracht op het Bataviasche tooneel en dit wel met zeer groot succes. De vereeniging der aanstaande Javaansche doktoren, genaamd „Langen Siswo", mag hier met eere genoemd worden. Hetgeen zij ten tooneele bracht, was voor velen een openbaring en werd door allen geprezen als een hoogstaande kunstuiting. Alvorens dit korte tooneelgeschiedverhaal te eindigen, moeten nog enkele namen worden genoemd. Het zou meer dan ondankbaar zijn geen melding te maken van de tournée Chrispijn in het jaar 1910, die ons kennis liet maken met de Hollandsche-tooneel-litteratuur uit den tegenwoordigen tijd. Zijn voorstellingen aan *De Veroveraar* waren zeer goed. Een andere naam, die hier genoemd behoort te worden, is die van Victor Ido, die het gewaagd heeft enkele Indische stukken met inlandsche figuren voor het Indische tooneel te schrijven. Zijn *Karina Adinda* is door een deel der critiek aan flarden gescheurd. Zeer zeker mag niet ontkend worden, dat het stuk aan de vertooners bijzonder hooge eischen stelt, maar een schrijver kan daarmede geen rekening houden. Indien Victor Ido bedacht had, dat hij voor de opvoering van zijn werk alleen had kunnen rekenen op de krachten van thans te Batavia vertoevende liefhebbers, zou hij van het gegeven een stuk gemaakt hebben, dat de vertolkers droeg en niet een drama gedicht hebben, dat door de vertolkers gedragen moet worden.

Misschien zijn dit fouten van het stuk maar de groote criticus, namelijk het publiek dacht er anders over. Bij elke voorstelling moesten honderden menschen naar huis gezonden worden, omdat zelfs alle staanplaatsen verkocht waren en na elk bedrijf moest meermalen gehaald worden om de toejuichingen van het publiek in ontvangst te nemen.

De opvoeringen van *Karina Adinda* zijn te Batavia een gebeurtenis geweest die in deze korte opsomming niet gemist mag worden.

Met de instelling der gemeenteraden ging de Bataviasche schouwburg deel uitmaken van de gemeentehuishouding. Het beheer is in handen gesteld van een commissie van vijf personen, waarvan minstens twee leden van den gemeenteraad moeten zijn. Op 1 November 1911 werd de schouwburg met zijn geheelen inventaris door de schouwburg-directie kosteloos aan de gemeente overgedragen.

Tot op dien datum werd de schouwburg geëxploiteerd door een commissie van notabelen, die niet alleen hun tijd, maar ook hun geld daarvoor ter beschikking stelden. Die directie schonk aan de gemeente Batavia een inventaris ter waarde van dertigduizend gulden.

Stelt men de vraag of deze verandering, deze overgang in handen der gemeente, een verbetering is, dan moet men wel onderscheid maken tusschen „beheer" en „exploitatie." Het beheer is zeker beter dan vroeger.

Het gebouw heeft verschillende veranderingen ondergaan, er is een administrateur aangesteld, die den geheelen dag in den schouwburg kantoor houdt, kleine reparatiën geschieden direct door de goede zorgen van den directeur van gemeentewerken, hetgeen alles onder de directie van particulieren niet zoo goed mogelijk was.

De gemeente geeft echter geen fondsen om gezelschappen te steunen en het bespelen van den schouwburg mogelijk te maken en dit deed de oude particuliere directie wel. Zij had haar eigen loge, die steeds gereserveerd bleef voor hare leden met hunne dames. Het zou de moeite loonen eens na te gaan hoeveel die gereserveerde plaatsen gemiddeld per jaar aan die directieleden hebben gekost. Al moet het betreurd worden, dat de gemeente Batavia als een zeer zuinige huisvrouw haar beurs voor de kunst gesloten houdt, toch dient erkend te worden dat de overname van den Bataviaschen schouwburg uit de handen van kunstlievende notabelen niet heel veel later had moeten geschieden.

Het zou reeds nu niet gemakkelijk meer zijn een tiental personen te vinden die, behalve de zorgen aan een commissariaat van den schouwburg verbonden, ook nog een aanzienlijke geldelijke bijdrage, van jaarlijks minstens eenige duizenden guldens, op zich zouden willen nemen.

Misschien komt er nog eens een tijd, die wel toelaat dat de gemeente gelden beschikbaar stelt om tooneelgezelschappen te subsidieeren, zoodat de Bataviasche schouwburg geregeld bespeeld wordt en daardoor geheel aan zijn bestemming kan beantwoorden.

Laat ons dit hopen.

MR. J. A. VAN DIJK JR.

Weltevreden, 7 April 1914.

Een Indisch landschap.

HUISJE AAN DE KANARIELAAN TE TJANDI.
Proeve van Indische landschapteekening, van E. MC. NEILL — VAN REES te Tjandi.

Caprice.

Geef hier je handen! 'k Wil ze binden
Met kamperfoelietwijgen!
En ook je voeten wil ik kluist'ren...
'k Zal plukken, zooveel ik kan krijgen!

Want heel je lichaam wil 'k begraven
Onder die zwaar riekende kelken!...
En ik zal ze voorzichtig met water bevochten...
Opdat ze nog lang niet verwelken!

En als je dan eind'lijk bedwelmd bent,
En reeds ver in het land der droomen...
En als je me dáár vergeten hebt...
Dàn zal 'k weer bij je komen!

Dàn zal 'k hem kussen, je wreeden mond,
Die me zooveel verdriet heeft gegeven!
Mèt de bloemen — kus ik je — langzaam — dood!
Langzaam — dood!.....:

neen, terùg in 't leven!

GEISHA.

Een Liedeken.

O kindje, zonnig kindje,
Nu jij mijn kindje bent,
Nu weet ik dat ik nimmer,
Het leven heb gekend.

Wanneer je kust mijn wangen,
Dan is het mij zoo goed,
En kan ik niet begrijpen,
Waarom ik schreien moet.

O kindje, zonnig kindje,
Kom, huppel aan mijn zij.
Dan is het vele dagen
Weer licht en mooi in mij!

ANNIE ULTÉE.

Verandering in het Muziekleven te Batavia.

„Evolutie" wilde ik eerst als titelwoord neerschrijven, toen ik de pen had opgevat om aan de uitnoodiging van den hoofdredacteur van dit jubileerende Weekblad gevolg te geven; maar dadelijk legde ik haar, aarzelend, neder en verzonk in gepeins, zoekend naar een juistere uitdrukking, die kenschetsend zou zijn voor het Bataviasche muziekleven gedurende de drie lustra, dat ik het van nabij en verre mocht medemaken.

Bij het woord „evolutie" denkt men te veel aan ontwikkeling tot het hoogere en het te gronde gaan van het minderwaardige en dat is niet het juiste beeld van de verandering in dat muziekleven van het laatste decennium, want wat te gronde ging was geenszins minderwaardig.

Sneller en sneller verandert tegenwoordig de Indische maatschappij; ze moduleert als een hypermodern componist op iederen regel naar een nieuwe toonsoort (vader Haydn zouden de haren te berge rijzen) en de betrekkelijk korte spanne tijds van drie lustra is voldoende geweest om in vele opzichten een radicalen ommekeer mede te maken.

Een stroom van nieuwe inwoners vult Batavia's concertzalen, een menigte van toehoorders wier plaatselijke herinnering slechts enkele jaren terugreikt en voor wie de eens zoo bekende naam van Toonkunst-Aurora een onbekende klank is. De ouderen weten echter nog, dat onder de auspiciën van die Maatschappij zich indertijd een gezond muziekleven ontplooide, hoe koorwerken met orchest werden uitgevoerd, en hoe de strijkende, tokkelende en blazende dilettanten van diverse kwaliteit onder Josa Srogl's sympathieke leiding ouvertures en symphonieën ten gehoore brachten in den Schouwburg, schitterend gevuld door het, in volle belangstelling luisterende „tout Batavia"

Hoeveel kamer-muziekuitvoeringen vonden niet plaats in de Loge, waar het publiek quartetten en trio's, sonaten en liederen kreeg te hooren, uitgevoerd door eigen dillettanten.

Is het niet een rein genot in de plechtige ruimte van een hoog kerkgebouw te luisteren naar à cappella koorzang?

Hoe vaak mochten wij dat genot niet smaken, wanneer Siep 's koor zich liet hooren.

Maar dat alles behoort tot het verleden; Toonkunst-Aurora is dood en het à cappellakoor zwijgt voor goed.

Waar thans het zwaartepunt van Batavia's muziekleven ligt, weten we allen. In Gerharz's symphonie-concerten, concerten, geregeld maandelijks terugkomend, waarop de beste orchestwerken der groote meesters onder bezielende leiding ten gehoore worden gebracht en dat bij herhaling, zoodat het publiek allengs beter leert verstaan.

Concerten, opgeluisterd door een rij van solisten, meest gevende concertstukken met orchestbegeleiding. Wel een enorme aanwinst voor dat muziekleven, maar toch de gemiddelde dilettant is teruggedrongen. Hij werkt niet meer mede in de groote werken; hij en zijn soortgenooten zijn publiek geworden en vullen met honderden anderen de zalen van Concordia, Schouwburg en Plantentuin.

Vullen! Ja, vullen tot berstens toe!

Merkwaardig die reusachtige belangstelling.

Deze concerten houden krachtig de concurrentie vol tegen de parasiet, die in dezen tijd alle kunstleven overwoekert — de bioscoop!

Misschien echter is de reden, die de concerten bijstaat in dien strijd, geen al te verhevene.

Op een concert toch behoeft de toehoorder zijn geest niet in te spannen; hij laat zich maar drijven op den stroom van tonen, die zijn oor wel bereiken, maar die hem vaak niets verschaffen dan een aangenamen achtergrond voor zijn eigen kleine gedachten.

Het is eenigermate als bij de bioscoop-voorstelling, waar hij allerminst zijn denkapparaat behoeft in te spannen, en in sterke tegenstelling met het bijwonen van een tooneelvoorstelling bij welke hij ingespannen moet luisteren en wat te overdenken krijgt.

Nog grooter is het verschil voor den dilettant, die vroeger zelf in orchest of koor meestreek, blies of zong.

Maar nieuwe evolutie is reeds te bespeuren. Het kamermuziekwezen komt weer op, zoowel in intiemen kring als in openbare uitvoering en dat mag zeker een gelukkig verschijnsel genoemd worden.

De lezer verwacht, hoop ik, geen volledigheid van mij, want dan zou hij willen vernemen over de opera's en operetten door artisten en dilettanten uitgevoerd, over Hans van de Wall's kerkconcerten of over de aangroeiende rij van Europeesche artisten, die in Batavia hun Javaansche tournée plegen aan te vangen. Maar volledigheid is een brave ondeugd die ik verre van mij wil houden.

Ik wilde een schijnlicht werpen op een verandering in het muziekleven van Batavia en dat meerdere facetten van dat leven zouden belicht kunnen worden, is voor mij nog geen reden om zulks ook te doen.

DR. W. VAN BEMMELEN.

Traum durch die Dämmerung.

Langsam und träumerisch.

Muziek van ANNIE MESRITZ-VAN VELTHUYSEN.

p *legato*

Ped.

poco crescendo

p Ped.

träumerisch

Wei- te Wie- sen im Däm- mer- grau.

p.p. *a tempo*

Ped.

Die Son- ne ver- glomm, die

p

Ster- ne ziehen,

crescendo

f.

verklärt

m.f. Nun geh' ich hin zu der schön- sten Frau,

poco ritenuto

p

Weit ü- ber Wie- sen im Däm- mer- grau;

p *a tempo*

p.p.

Tief in den Busch von Jas- min.

p.p.

mf

Durch

Däm- mer- grau in der Lie- be Land; Ich

dim.

geh- e nicht schnell, ich ei- le nicht, Mich

p

f.

dim

p

zieht ein wei- ches sam- te- nes Band,

espressivo

In ein blau- es, mil des Li- cht.

breit

p

crescendo

p

Ped 8

dim. e ritenuto.

p.p.p.

„Traum durch die Dämmerung."

Weite Wiesen im Dämmergrau. — —
Die Sonne verglomm, die Sterne zieh'n
Nun geh' ich hin zu der schönsten Frau,
Weit über Wiesen im Dämmergrau
Tief in den Busch von Jasmin.
Durch Dämmergrau in der Liebe Land
Ich geh' nicht schnell, ich eile nicht
Mich zieht ein weiches samt'nes Band
In ein blaues, mildes Licht.

Otto Julius Bierbaum.

Veranderingen in de muziekwereld te Soerabaja.

Aan het vereerend verzoek, om het een en ander over dit onderwerp in het jubileumnummer te plaatsen, wil ik mij niet onttrekken, al ontveins ik mij de moeilijkheden, aan dit onderwerp verbonden, niet.

Om tot een goed begrip van de muziekverhoudingen in onze stad te geraken, meen ik niet beter te kunnen doen, dan eenvoudigweg deze verhoudingen te schetsen in 1904 en in 1914.

In 1904 werd hier de toon aangegeven door het muziekgezelschap St. Cecilia, dat toen over een orkest van een 50 man beschikte, bestaande uit dilettanten, versterkt, vooral wat de blazers betreft, door de bruikbare krachten van schutterij- en bataljonsmuziek.

Dit orkest had het tot een ordentelijke hoogte gebracht, zoodat het niet te zware stukken zooals de Suite uit de *Arlésienne* van Bizet, werkelijk goed ten gehoore kon brengen.

Voorts had genoemd muziekgenootschap nog een koor, dat evenwel met moeite bij elkander werd gehouden en van tijd tot tijd wegens gebrek aan liefhebberij insliep. De goede strijkers van dit genootschap verzamelden zich vrij geregeld tot het instudeeren en ten gehoore brengen van kamermuziekwerken, zoodat genoemd muziekgenootschap zijn leden werkelijk goede en afwisselende concerten kon bieden. Deze concerten waren flink bezet en, kwam er een artist uit Europa, dan kon deze hier ook op een goede recette rekenen, zoodat in de eigenaardige geografie, die rondreizende artisten er op na houden, Soerabaja ook een goede plaats werd genoemd.

De toestand, tien jaar later, is, dat het bovengenoemd muziekgezelschap geen koor en geen orkest meer heeft, doch dat zijn dirigent, de bekende musicus Paci, telkens (en dit moet er bij gevoegd worden, met afwisseling en succes) hetzij een solistenavond hetzij een kamermuziekavond geeft.

Het zou de beschikbare ruimte verre overschrijden, om na te gaan welke de juiste oorzaken van dit verschil zijn; ook vrees ik, dat het mij, die mij tot voor korten tijd te midden van het muzikale leven bewoog, niet doenlijk zou zijn, deze oorzaken op te sporen, zonder te vervallen in onaangename persoonskwesties, waarmede de lezers van dit weekblad niet te maken hebben, daar ze buiten het publiek belang staan.

Ik zal mij dus bepalen met eenige der meest voor de hand liggende oorzaken op te noemen.

De groote uitbreiding van de Europeesche bevolking maakt, dat de muziekbeoefenaars elkander niet zoo spoedig meer ontmoeten als vroeger en dus zich niet meer aansluiten. Daarenboven gaan de vele gelegenheden om uit te gaan het muziekmaken als bron van amusement tegen.

Voorts zijn door de zoogenaamde strijkjes in bioscopen en restaurants vele krachten in beslag genomen, die vroeger in het orkest medespeelden, zoodat het nu onmogelijk zou zijn een fatsoenlijk orkest bij elkander te halen.

Overigens heeft Soerabaja niet te klagen over gebrek aan zich daar vestigende musici: andere combinaties dan met Cecilia en Paci beginnen op te komen. Naar mijne meening staan wij hier te Soerabaja ook op dit gebied in het begin van een ommekeer, door de uitbreiding der stad veroorzaakt.

Hoe deze ommekeer zich zal ontwikkelen, is absoluut niet te voorzien. Wel doet zich telkens meer en meer voelen het gemis van een goed muziekcorps zooals Batavia in zijne uitstekende stafmuziek heeft en zou de oprichting van een stedelijk muziekcorps met een flinke subsidie van gemeentewege een groote stap in de goede richting genoemd mogen worden.

Maar voordat ik de vroede vaderen dezer veste een jaarlijksche subsidie b.v. van F. 25000 voor deze zaak zie voteeren, zal, denk ik, nog menige druppel water door de Kali Mas in zee vloeien. Nog eerder zie ik de Krambangankwestie tot een goed einde gebracht!

DR. A. J. A. PRANGE.

De opening der Kartinischool te Batavia

De geestelijke en zedelijke ontwikkeling van het Javaansche meisje.

De Opening der Bataviasche Kartinischool.

Op den 11den Januari 1914 had eene eenvoudige plechtigheid plaats. In de vriendelijk uitziende woning op Goenoengsari 26 te Weltevreden, waar de school zoolang zij niet genoeg fondsen heeft om tot den bouw van de noodige localiteiten over te gaan, gehuisvest zal zijn, waren tal van belangstellenden van Inlandschen of Europeeschen landaard tezamen gekomen. In de vertrekken, die den volgenden morgen tot leslokalen zouden dienen, stonden de djatihouten banken gereed om de leergierige kleuters tot zetels te strekken, waar ze de beginselen der wijsheid met gretige oogen en gespitste ooren van de lippen der onderwijzeressen zouden opvangen.

Maar de banken waren nog ledig, en de jeugd vermeide zich in Zondagsche pakjes op het groenende grasveld daar buiten.

Een gamelan, bespeeld met de lenige polsgewrichten van de leden van Langensiswo (de leerlingen der S. T. O. V. I. A. welke zich het voorrecht niet hadden laten ontrooven om van hun daadwerkelijke sympathie met de Kartinischool blijk te geven), deed van tijd tot tijd zijn zachte galmen hooren, terwijl zoo waarlijk een kinema — symbool van den vooruitgang der techniek in onze dagen — gereed stond om de opening der eerste Bataviasche Kartinischool op een film vast te leggen om dit heuglijk gebeuren aan de wereld in levende beelden te kunnen vertoonen.

Nadat de schrijver dezer regelen in een kort welkomstwoord herinnerd had aan de wijze waarop deze school tot stand was gekomen, waarbij de namen van de heeren Sadikoen en Koesnoen, oud-leerling der Rechtsschool, en van mej. Theresia Sabaroeddin in het bijzonder werden vermeld, terwijl niet verzuimd werd te herinneren hoe de heer en mevrouw Van Deventer bij hun vertrek uit Batavia het initiatief tot het stichten dezer school hadden uitgelokt en gesteund, gaf hij het woord aan den Directeur van Onderwijs en Eeredienst, Dr. G. A. J. Hazeu, die zich bereid had verklaard de opening met zijn tegenwoordigheid te vereeren en een enkel woord te spreken. Dr. Hazeu betuigde zijn volkomen instemming met het streven om het Inlandsche meisje en daardoor de Inlandsche huisvrouw en de Inlandsche moeder te ontwikkelen.

De bezwaren, welke men wel daarvan gevreesd had, achtte hij niet of niet in zoo groote mate te duchten De voordeelen van eene betere opvoeding der dochters van de welgestelde Inlanders, welke later de levensgezellin van steeds beter onderlegde jongelieden zouden moeten worden, achtte hij daartegenover van veel grooter waarde. Het Gouvernement meende zich vooralsnog te moeten onthouden van het oprichten van Inlandsche meisjesscholen, zoodoende aan het particulier initiatief, dat bij het zoeken van den besten weg in alle opzichten op den steun der Regeering zou kunnen rekenen, gelegenheid biedende om zich de voorziening in deze van Inlandsche zijde dringend gevoelde behoefte aan te trekken. Na den heer Hazeu sprak de oud-directeur van het Onderwijsdepartement, Mr. G. J. Pott, herinnerend aan eene voorloopster van deze meisjesscholen in Karanganjar, waar de dochter van den vorigen regent op zeer goed geslaagde wijze als pionierster optrad. Ook hij betuigde zijn volkomen instemming met het doel, met de stichting dezer school beoogd.

Onder degenen, die van Europeesche of Inlandsche zijde daarna nog het woord voerden, verdient in het bijzonder vermelding eene zuster van wijlen R. A. Kartini, mevr. Soematri, die in hartelijke woorden dankte voor hetgeen er door de sprekers aan vriendelijks en waardeerends over hare zuster en de door haar voorgestane denkbeelden was gezegd. Mevrouw Keen, de directrice der school, sprak ten slotte nog een ernstig woordje tot de ouders van de leerlingetjes, welke zich reeds ten getale van zeventig hadden aangemeld. Zij wees erop hoe zij het als haar taak zou achten niet slechts het verstand der meisjes te ontwikkelen, maar vooral ook om het goede en schoone in het gemoed en de harten van deze jonge menschjes te doen ontkiemen. Zij ontveinsde zich niet, dat vooral ook in dit opzicht hare taak eene zware en verantwoordelijke zou zijn, en zij deed dan ook bij voorbaat een beroep op de medewerking der ouders zelf, met wie zij zich voorstelde zoo veel als mogelijk zou zijn, zich te verstaan over den inborst en de ontwikkeling harer discipelen. Een sleutel tot het hart der kleinen meende zij te bezitten in een gevoel van groote liefde, welke alle zegelen ontsluit, en stellig weerklank vinden zal.

Met een sedekah, voorgezeten door den wedana van Batavia, waar heel wat soerak's uitgebracht werden op den bloei der school, de onderwijzeressen en allen, die aan de oprichting hadden meegewerkt, eindigde de ochtend.

Op dringend verzoek van de vereeniging Boedi Oetomo ter plaatse is aan de school een Froebelklasse toegevoegd, welke thans een twintigtal leerlingen telt van beneden de zes jaar. Bijna al de leerlingen der school zijn van Javaansche afkomst, en op verzoek der ouders is naast Maleisch ook Javaansch op het programma opgenomen. Er zijn, met de Froebelklasse mee, drie Europeesche en twee Inlandsche leerkrachten aan de school verbonden.

De school zal uit zeven klassen bestaan, waarvan vier reeds thans in gang zijn. Het onderwijs wordt in het Nederlandsch gegeven voor zoover dit reeds mogelijk is. Het ligt in de bedoeling de huishoudelijke vakken niet te verwaarloozen, hoewel de eischen tot dusver voor de subsidieering van deze scholen gesteld, oorzaak zijn, dat op het leerplan daarvoor geen bepaalde uren mogen worden uitgetrokken, en dit onmisbaar onderwijs dus in extra-uren zal moeten worden gegeven. Na de vijfde klasse zal eene splitsing worden gemaakt om de leerlingen, die zich niet voor eenig examen of voor verdere studie wenschen voor te bereiden, gelegenheid te geven zich in ruimer mate op huishoudelijke vakken toe te leggen. De anderen zullen voor Mulo, H. B. S. of voor onderwijzeres worden voorbereid.

Aan de school zal een internaat worden verbonden, zoodra de behoefte daaraan bevredigd zal kunnen worden. De regeering heeft de school erkend en daarmede eene subsidieering in uitzicht gesteld. Maar om ze te drijven en aan haar doel te doen beantwoorden is *veel geld* noodig, vandaar dat dit korte woord met een opwekking tot het geven van finantieelen steun en met een aanwijzing van het adres van de Penningmeesteresse: Mevr. N. Creutzberg, Kebon Sirih, Weltevreden, moge worden besloten.

D. van Hinloopen Labberton.

De schoone koningsdochter.

Een sprookje.

„Alle Märchen sind nur Träume von jener heimatlichen Welt, die überall und nirgend ist." Novalis.

Het paleis van koning Kastano lag ver van de zee, diep in het binnenland, waar de velden vruchtbaar zijn en waar de boomen en bloemen rijke kleurfestoenen tooverden. De bloemen vooral waren mooi fluweel van glans, van bruin en grijs en zacht rose, een gamma van vele kleuren die het oog onweerstaanbaar bekoorden.

Koning Kastano was een gestreng vorst, in den omtrek bevreesd en geducht. En de goed-gevoelige bevolking had diep medelijden met zijn dochter, Antrope, die bij hem leefde in het groote paleis en die met moeite het innerlijk leed kon dragen dat haar mooie, jonge leven verging aan de zijde van haar gestrengen vader. Het leven van koningskinderen is niet altijd te benijden.

In zijn grenzenloos egoisme wilde hij het jonge meisje voor zich alleen behouden, en toen hij eenmaal aan de zielvolle woorden en smeekingen van zijn dochter haar te geven aan den man dien zij lief had, geen weerstand meer had kunnen bieden, was hij gaan zinnen op middelen om aan het liefdegeluk zijner dochter een einde te maken opdat hij geen gevolgen van zijn zwakheid zou ondervinden.

De schoone koningsdochter in haar gevangenis.
Teekening van E. Mc. Neill — Van Rees,

Niet iedere vader wil het geluk van zijn kind. En koning Kastano wilde zijn kind niet gelukkig zien met den man harer keuze.

Toen op zekeren dag de bruidegom van Antrope zich naar een ver land had begeven, van welke reis hij eerst na geruimen tijd kon terugkeeren, nam koning Kastano deze gelegenheid te baat een einde te maken aan den droom van liefde, die wonderen glans gebracht had in de oogen van zijn kind. De vorst wist niet dat een koningshand te zwak is om de macht der liefde te fnuiken.

Antrope was jong en mooi. Haar schoonheid had aan de bloemen een vreemde pracht gegeven, verklaarde de bevolking aan den vreemdeling, die het land bezocht. Als zij door de statige cypressenpracht dicht bij het paleis schreed, dan was het of een felle schittering van licht uit de blaren en stammen opging. Heur harenpracht was ongekend, de goudglans was gelijk dien van den vroegen morgenstond en de golvingen schenen eindeloos, zoo lang waren de vlechten. Wanneer die losgewonden waren, dan kon Antrope met heur haar de bloemenvelden vóór het paleis des avonds warm bedekken. Zoo vertelde het volk in het land van haar vader.

Toen Antrope's bruidegom was afgereisd, sloot de Koning zijn dochter in een toren op, in een bosch, ver, heel ver van het paleis.

Hij gaf haar een meid mede om haar te bedienen en daar de toren zoo gemaakt was, dat de prinses er in paste en er ook geen trap was, moest de meid buiten blijven zitten.

Op een keer kreeg de prinses dorst en liet zij heur lang, gouden haar buiten den toren hangen. Zij verzocht toen de meid een gendih met water aan heur haar vast te maken.

Aan den voet van den toren was een bron, waarin zich het gezichtje van de prinses weerkaatste en toen de meid zich bukte om de gendih te vullen, verbeeldde zij zichzelf te aanschouwen, en begon zij verrukt te dansen.

„— Ha ha", lachte de prinses.

Kwaad daarover, smeet de gedienstige de gendih aan stukken en riep zij naar boven dat zij geen water kon geven, er was niets om het in te halen

„— Neem dan de toelong bamboe", zei de prinses en zij begon weer te lachen.

De bamboe onderging het lot van de gendih. „De toelong is stuk", riep de meid.

„— Dan is er nog een geitenvel, waarin je water kunt halen."

Maar zoo langzamerhand was het bescheiden lachen van de prinses overgegaan in een duidelijk hoorbaren schaterlach, en dit maakte de meid buiten zichzelf van kwaadheid. Zij trok en rukte aan het geitenvel dat maar niet scheuren wou, en trok daarop de prinses aan heur haar uit den toren, waarop zij haar in de bron verdronk

Dadelijk veranderde heur ziel in een witte bloem, welke op het water dreef ..

* * *

De booze meid had haar daad volbracht, die zij, wacht houdende bij den toren, reeds vele dagen had overdacht. Zij wilde wel in de plaats zijn van de prinses, al moest zij vele weken in den toren blijven. Want straks zou de bruidegom der prinses, een koningszoon, zijn lieve bruid komen halen en zou zij koningsvrouwe worden.

Niet lang na de valsche daad van de meid, kwam de bruidegom terug van zijn tocht. Hij verlangde er naar zijn bruid te omarmen en hij had reeds boden vooruit naar het paleis van haar vader gezonden.

Toen de meid dit vernam, bedekte zij haar gelaat met een dikken sluier en kroop met moeite in den toren, die de lieve prinses Antrope gevangen had gehouden.

De prins, die aan het hof van koning Kastano vernam het geen was geschied met de schoone prinses, snelde naar den toren, diep in het bosch, om zijn bruid te bevrijden. Met groote krachtsinspanning verloste hij de gewaande prinses uit den engomknellenden toren en vlijde haar neer op het gras bij de bron.

Het was middag geworden. De luister en kleurenschittering van het zon-gelukkig land bracht overal jubeling te weeg. De vogels zongen en een lichte wind bewoog de bloemen bij de bron.

De prins was na de vermoeienissen dorstig geworden. Hij boog zich over de bron om zijn dorst aan het heldere water te lesschen. Daar viel zijn oog plotseling op de schoone witte bloem die in haar reine pracht zacht op het water dreef. Zongoud sprankelde in het rond.

De prins plukte de bloem, en stak deze achter zijn oor. En toen gebeurde er iets wonderlijks.

De ziel van de arme prinses, die in de bloem was gevaren, fluisterde zacht haar bruidegom in 't oor wat haar was overkomen. De prins wierp een blik op de vrouw die hij met zooveel innigheid in 't zachte gras had neergevlijd. Hij zag den dichten sluier, die haar gelaat bedekte. In zijn groot verlangen zijn liefste in zijn armen weg te dragen, had hij geen acht geslagen op het verborgen gelaat, op de ruwe handen, de grove vormen van de vrouw.

De prins ging naar de plaats, waar hij de gewaande prinses had verlaten en vroeg haar heur sluier op te lichten. Maar zij weigerde angstvallig:

„— Ik weet dat je een bloem bezit, geplukt in de bron, die je booze dingen toefluistert," sprak zij. „Je liefde voor mij, niet waar, mijn lieve bruidegom, verbiedt je geloof aan die valsche woorden te slaan."

De prins had echter in de stem van de bloem het lief geluid van Antrope herkend.

„— Ik kan je niet gelooven," sprak hij gestreng, „eerst wil ik de trekken zien van je gelaat, het licht in je oogen, den glimlach om je mond. Wanneer er twijfel in 't hart is gekomen, toeft reeds de Liefde in 't voorportaal van den Dood."

Met een ruk trok hij den sluier van het gelaat. Toen hij het verraad aanschouwde, kende zijn woede geen grenzen. Hij nagelde de slechte vrouw aan den eersten den besten boom met een paar scherpe dolken vast. Toen wendde hij zich af van de geheimzinnige plaats.

Met de bloem in zijn hand ging hij den weg naar het paleis. Daar vertelde hij een wonderdokter hetgeen hem overkomen was. En op een vroeg uur in den nacht, toen alles sliep en blauwe dampen de aarde hadden besluierd en aan den hemel het maanlicht, droef en bleek, de schemering wijding gaf, liet de wonderdokter een manestraal vallen op de bloem, die hij vóór den troon, bij het geopende venster hield.

Plots kwam er leven in 't paleis. Er klonk muziek in de zalen. De schoone prinses was weergekeerd.

Antrope zat op den troon en wachtte haar bruidegom. Den volgenden morgen werd het huwelijk ingezegend. En zeven maanden lang werd er feest gevierd in het land van prinses Antrope.

Nederlanders in het Fransche Vreemdenlegioen.

Uit brieven van een Nederlander, dienend in het Fransche Vreemdenlegioen, welke brieven aan het *Weekblad voor Indië* zijn afgestaan.

...... Er werd heden weer verwoed gevochten; de 24e. Compagnie Montée, 1er. Régiment Etranger, waarbij ik thans ben ingedeeld, heeft zich echter zoo kranig geweerd dat de „Marokkanen" den aftocht hebben moeten blazen, met achterlating van tal van dooden.

„Montée", noemt men onze Compagnie! Wij zijn dus een „bereden" troepje. 't Wil wat zeggen, echter. Op elke twee man slechts één ezel beschikbaar! Om de beurt kruipt één van beiden erop, — om uit te rusten, — terwijl de ander den marsch zoolang per pedes apostolorum naast grauwtje voortzet. Heer Langoor heeft behalve zijn beide berijders nog de noodige levensmiddelen voor hen en voor zich zelf te dragen, een vrachtje dus, dat niet voor de poes is.

Toch kunnen wij op deze wijze nog een 40 K.M. per dag

afleggen, niettegenstaande het gebrek aan water, het rulle woestijnzand waarin wij tot over de enkels in wegzakken, en de duizend en één moeilijkheden van verschillenden aard waarmede man en beest op den marsch te kampen hebben.

Om hier, te Bou Denib te komen, hebben wij eerst 26 uur per spoor gereisd, en daarna nog 200 K.M. te voet en te paa... pardon „te ezel" afgelegd door de Sahara, die verschrikkelijke woestijn met haar weinig en dan nog slecht water!

De troep is hier ondergebracht in een reeks van lage, donkere krotjes, opgetrokken van gestampte aarde. Als venster dient een gat in den muur. Regent het, dan komt er het deksel van een kist voor! Ons bed is een zak met alfa, gedroogd Afrikaansch gras, door de Franschen „sac-à-viande" genoemd; waarom, is mij onbekend.

Om een lessenaar te hebben heb ik mijn hoofdkussen en twee dekens op elkaar gestapeld. Primitiever kan het dus wel niet.

— — — — — — — — — — — — —

Ons speciaal werk is het vijandelijke land te verkennen. Soms gaan wij voor twintig dagen of zelfs wel een maand weg van Bou Denib, den uitersten Franschen post. Deze excursies loopen nooit af zonder botsingen met den vijand, die een meester is in de guerilla-krijgskunst.

Soms, op marsch, als men het minst erop verdacht is, hoort men plotseling het „pst" „pst" om de ooren, het geluid dat een voorbij vliegende Mauser-, Männlicher, of Lebel projectiel maakt, nu en dan afgewisseld door een doffer „brrrt" der grootere kogels uit de meer ouderwetsche schietwapens. Hier onder zijn er bij die projectielen werpen zoo groot dat zij den getroffene een gat in het lijf slaan waar men gemakkelijk een goede mannenvuist doorheen kan steken!

***

Tegelijk met mij, in dezelfde compie, doch in een andere sectie, was een zekere S. ingedeeld, een landgenoot, een jonge man nog, die eerst kort geleden voor dienst bij het „Legion" had geteekend.

Hij was een aardige flinke vent; met wien ik goed kon opschieten. Het feit dat wij landgenooten waren, en dus één taal spraken, droeg waarschijnlijk niet weinig ertoe bij om den vriendschapsband welke zich langzamerhand tusschen ons vormde, hecht te maken.

Die vriendschap heeft echter niet lang mogen bestaan. Arme kerel! Ik heb hem pas helpen begraven.

En mijn hand beeft terwijl ik dit schrijf...

Voordat het gevecht begon, had hij mij opgezocht. „Ik weet niet, wat er aan mankeert," zei hij, „maar ik heb een voorgevoel alsof het vandaag beroerd zal afloopen. Met *mij*, bedoel ik," voegde hij er haastig aan toe. Er lag een trek van angst op z'n gezicht.

Had ik hem niet reeds verscheidene malen in actie gezien en de zorgelooze wijze waarop hij zich steeds bij onze bijna dagelijksche schermutselingen met den vijand aan het gevaar had blootgesteld, dan zou ik gezegd hebben, dat hij op dat oogenblik bevangen was door vrees, physieke, démoraliseerende vrees.

— „Zeg, je bent toch niet. . .

— „Neen," viel hij mij in de rede, mijn woorden radende. „Dat moet je wel beter weten. Maar god, ik zou 't toch beroerd vinden, als mij 's werkelijk iets ernstigs overkwam. Voor mijn moeder, weet- je, en- ne voor . . ."

Verder kwam hij niet. En ik wou hem ook niet vragen, bang voor de tragiek, welke in die stippeltjes verscholen ligt.

Ik trachtte hem nog uit de sombere stemming te lachen, waarin hij verkeerde.

Hij liet mij dat echter niet toe, interrompeerde mij, en zeide: „Zeg, camarade, (deze wijze van elkaar aan te spreken hadden wij van onze Fransche makkers overgenomen), mocht het vandaag verkeerd afloopen met mij, en mocht jij er goed van af komen, dan zul-je in mijn kist twee brieven vinden. Wil je die dan bezorgen? De adressen staan er op. De rest in mijn kist kun je houden, zoo ook het beetje geld, dat je daar vindt. Met wasschen en en schrobben verdiend, weet je, zeide hij met een glimlachje van ironie om zijn lippen; een lach die de sombere uitdrukking op zijn anders open en prettig gezicht een oogenblik verdreef.

Nog voor ik hem feitelijk de door hem gevraagde belofte geven kon, klonk het fluitje van den Compies commandant. Wij hadden nog juist den tijd onze geweren te grijpen, elkaar een laatste hand te geven en ons bij onze eigen secties te voegen, toen het bevel om op te rukken werd gegeven.

— — — — — — — — — — — — —

Het was geen noemenswaardig gevecht, dat dien dag geleverd werd. Van stand houden, toen wij op hem stieten, was bij den vijand geen sprake. Deze trok zich na enkele salvo's te hebben afgegeven, dadelijk in de heuvels terug. Al schietende en beschoten wordende, achtervolgden onze secties hem, doch wij konden door het haast onbegaanbare terrein weinig uitrichten.

Er werd dan ook spoedig „verzamelen" geblazen en appèl gehouden.

De eerste naar wien ik uitkeek, was S. Deze was er niet, noch in zijn eigen, noch in andere secties.

Na appèl bezocht ik het lazaret. Ook daar vond ik hem niet.

„Wie zoekt gij, zulle?" vroeg me een mij bekende Belg.

„S."

„Dien zulde ge waarschijnlijk in de col (ravijn) vinden manneke. 'k Zag hem temet valle. Ze hèdde 'm, geleuf ik, èroakt.

Na van mijn commandant verlof te hebben bekomen, S. te zoeken, snelde ik een patrouille na, welke juist werd uitgezonden om de buitenposten te bezetten.

In het ravijn, op de plaats welke mij was aangeduid, vond ik hem liggen, bleek en met gesloten oogen. Hij had een schotwond in het onderlijf, en een lichtere wond aan het hoofd. Er was niets meer aan te doen, dat zag ik op het eerste gezicht reeds. Misschien zou de wetenschap hem er nog boven op hebben kunnen halen, indien hij ergens in de beschaafde wereld in een goedingericht hospitaal lag. Maar dáár! Met zand, vuil, stof en de honderden vliegen en insecten, die niet van de bloedende wonden waren af te slaan... De jongen was opgeschreven. Dat wist ik; dat zag ik. En het ging mij aan het hart. Toen eerst besefte ik hoe hecht de band was welke tusschen ons was ontstaan...

Het hart klopte nog, nauw merkbaar. Met mijn zakdoek en het water uit m'n veldflesch, waschte ik het bloed zoo goed en zoo kwaad als ik kon van zijn wonden en nam ik van mijn verbandpakje een paar dotten watten en gaas, welke ik op de bloederige plekken legde, om die vreeselijke vliegen er van af te houden. Ik bette zijn lippen, en goot hem wat water in den mond.

Hij kwam wat bij, opende de oogen, keek mij wezenloos aan en mompelde: „Merci, camarade!"

Zijn oogen sluiten zich weer.

Er gaan weer een minuut of wat voorbij. Ik leg hem in een wat gemakkelijker houding Plotseling vliegt hij overeind en roept met schrille stem: „Allez, allez! En avant! Vive la Compagnie Montée, vive la France!"

Met moeite breng ik hem weer tot bedaren, zet hem de veldflesch aan de lippen. De lafenis schijnt hem weer bij zijn positieven te brengen.

„Och ja!", steunt hij, „water! God, wat heb ik een dorst. En mijn hoofd doet zoo'n pijn!"

De wond in het onderlijf schijnt hij niet te voelen.

Ik geef hem weer een slok; nauwelijks is het water door zijn keel of een donkerroode bloedgolf welt hem uit den mond. Hij sluit de oogen en valt terug in mijn armen. Ik bet hem de slapen en wacht met angstig hart. De patrouille was doorgeloopen, en ik bevond mij dus geheel alleen met den stervende in een streek die nog niet geheel van vijanden gezuiverd was.

Na eenige oogenblikken opent hij de oogen weer, kijkt mij aan, herkent mij en vraagt met zwakke stem:

„Hoe heb je mij hier zoo gevonden? Of ben je misschien ook gewond?"

„Neen, mij mankeert niets", zeide ik, en maande hem aan zich rustig te houden; anders zou hij het weer te kwaad krijgen. Ik trachtte hem op te beuren door te zeggen dat de ambulance

spoedig komen zou om hem mee te nemen naar het lazaret.

„Oh neen", zeide hij, „laat mij hier blijven; het is hier zoo vredig, zoo rustig, en daar moet ik al dat gekerm en geschreeuw der anderen aanhooren. Toe, laat mij hier blijven, camarade, tot alles over is. En blijf jij bij mij?" vroeg hij smeekend

Ik stelde hem gerust, en trachtte hem nog wijs te maken dat ik zijn toestand nog zoo donker niet inzag.

Hij glimlachte toen, en zeide, met iets van den ouden geest, welke nog in hem was

Zeg, het liegen is jou fort niet, 't gaat je slecht af, ouwe jongen." En met plotselinge stemverheffing: „denk je nog om die brieven? Niet vergeten, eh! God, wat zal dat een slag zijn voor die arme oude moeder." . . . .

. . . .

Potselling keek hij mij angstig aan en ik hoorde hem nog eens fluisteren: „Moeder." Nog een zachte snik en hij zonk achterover. Ik lag geknield bij een doode.

Diep verslagen, bleef ik een oogenblik zitten. Arme beste kameraad! Doodsche stilte heerschte om ons. Toen vermande ik mij, stond op en droeg mijn vriend naar het kamp, waar hij den volgenden dag met de anderen werd begraven.

Snikkend stond ik aan zijn groeve.

Ach, men verhardt wel tusschen oorlogsgerucht, en in den omgang met ruwe kerels, en reeds menigen kameraad had ik zonder een traan zien verscheiden, rondom menige geopende groeve hadden wij ons geschaard.

Maar dat deze, juist deze trouwhartige jongen van mij moest worden weggenomen! Hij was nog zoo jong, zoo sterk en gezond! Arme, trouwe makker, die nu rust in het vreemde, onherbergzame land, ver van den geliefden geboortegrond!

Arme moeder, ginds in Gelderland, die haar jongen nooit zal terug zien!

D. B. 10154.,

Bou Denib.

Ik leg hem in een wat gemakkelijke houding...

Toen stond de vorst Dewa Koesoema van zijn gouden zetel op, balde de vuisten in hartstochtelijke gramschap en sprak den banvloek uit over het hoofd van den sidderenden hoveling.

Bange stilte volgde op dit vonnis. Het gansche hof boog zich diep ter aarde, en aller harten klopten in vreeze, want Dewa Koesoema, vorst van het Javaansche Hindoerijk Djenggala, was oppermachtig en kon naar willekeur beslissen over het leven zijner onderdanen.

Pati Kamandaka, die den toorn van den jongen monarch had opgewekt door een verkeerd uitgevoerde opdracht, beefde over al zijn leden, de oogen neergeslagen.

De oudste poenggawa, die in zijn waardigheid van hoogepriester en vroegere leermeester van den heerscher dezen zonder verlof mocht toespreken, rees uit zijn deemoedige houding op en zeide:

— „Groote Heer, vergun mij, grijsaard, een poging te wagen, U zachter te stemmen voor dezen misdadigen en ongelukkigen dienaar. Uw twintig jaren, mijn vorst, zijn oorzaak dat Uw edel bloed opbruist bij de geringste overtreding Uwer wetten door hen, die Uw vertrouwen bezitten, maar Uw medelijdend hart zal zich over een korte spanne tijds bedroeven dat gij zulk een rampzalige uitspraak deedt omtrent het lot van een Uwer meest beproefde volgelingen. Gij hebt hem zwaar gestraft, zóó zwaar, dat voor iemand van Kamandaka's karakter en positie de dood verkieslijker is dan, gelijk in dit geval, smadelijk uit Uw omgeving te worden weggejaagd. Trek Uw woorden in, verheven Dewa Koesoema, want geen daad zal den mensch ooit meer berouwen dan die van te groote gestrengheid. Zij beneemt hemzelf eenmaal voor altijd de rust. Ach, wil Uw grootheid ook toonen in de vergiffenis aan Uw knecht, die 't innerlijk diep betreurt, dat hij door zijn onbedachtzaamheid Uw wil averechts heeft begrepen. Laat de heilige geest van Gautama Boeddha Uw gemoed verlichten, machtig Heerscher dezer landen, opdat gij eens de zaligheden deelachtig worden moogt, die hij den wijzen en zachtzinnigen beloofd heeft."

Dewa Koesoema, in wiens oogen nog de woede nà-schitterde, kalmeerde zichtbaar en beschouwde een wijle besluiteloos de neergebogen gemeente, die met spanning de uitwerking afwachtte van des hoogepriesters betoog.

Dan, met een gebaar van zelfoverwinning antwoordde hij:

— „Welaan dan, het zij zoo. Geef mij Uw zegen, edele Kasyapa wijze volgeling van onzen grooten Meester. Het is gelijk gij zegt: laten wij ons niet al te zeer ergeren aan de domheden der menschen. Ik wil Pati Kamandaka's straf veranderen: inplaats van hem te verbannen uit mijn rijk, zal ik hem vergunnen in het land te blijven, maar aan mijn hof kan ik hem niet meer dulden, omdat hij mijn naam te schande heeft gemaakt bij den vijand. Mijn afgezant kan hij nooit meer zijn. Dat hij dus buiten het paleis in zijn onderhoud voorzie.

Uit mijn oogen, Kamandaka, ga!"

Een verademing ruischte door de knielende menigte, die nu bewonderend opzag naar den jongen vorst, die daar onder een bundel van gouden lichtstralen stond in volle heerschers-kracht als een zonnegod.

In sluipende houding, zwijgend-dankend voor de strafvermindering, de handpalmen plat tegen elkaar gedrukt voor het gelaat brengend, verliet de voormalige gunsteling van Dewa Koesoema de rijkversierde troonzaal.

Buiten het volksgedrang gekomen, meewarig nageoogd door de massa, die hem altijd gekend had als den verknochten vertrouweling van den jeugdigen monarch, voelde Kamandaka het bloed naar de wangen stijgen van schaamte en toorn. Te voren had hij zich goed moeten houden, had hij elke spier van zijn gelaat kunnen beheerschen om den storm te verhelen, die er opstak in zijn gemoed. Maar nu hij alleen was in het open veld, en zich in zijn vernedering vergeleek met een weggeschopten hond, na gedurende een kwart eeuw blijken van trouw en toewijding aan het vorstenhuis te hebben gegeven — nu laaide een verbittering in hem op, die weldra in fellen haat oversloeg. En van dat oogenblik af bezielde slechts één gedachte den onteerden pati: wraak.

Zijn adellijke fierheid kwam in opstand tegen zulk een bejegening van den vorst, te meer daar zij geschiedde in tegenwoordigheid van zooveel priesters, dignitarissen en hovelingen, waarachter het mindere volk zich verdrong. Dàt vooral griefde hem zeer.

Zou hij zijn vorst dooden?

Neen, dan zou Dewa Koesoema onmiddellijk uit zijn lijden zijn, en het genot der wraak zou te kort van duur wezen. Wat Kamandaka inniglijk verlangde was een langdurige, eindelooze pijniging van lichaam en geest voor den man, die hem in ongenade deed vallen.

Rees uit zijn deemoedige houding op en zeide.....

Wilde hij dit doel bereiken, dan moest hij hem treffen in het dierbaarste dat Dewa Koesoema bezat.

Zou hij de Ratoe, de eerste en meest geliefde gemalin, met zijn semilar doorsteken?

Ook die vergelding zou onvoldoende zijn, want Dewa Koesoema had honderd jonge vrouwen ter zijner beschikking, de allerschoonsten uit het gansche rijk.

De vermoorde Ratoe zou dadelijk door een andere worden vervangen, en de jonge vorst zou zich wel spoedig troosten

Maar.... de Ratoe had hem een kind geschonken, een beeldig, lief meisje. Het begon juist zoo aardig te loopen en te stamelen. En de gelukkige vader had zijn eenig kind nog inniger lief dan zichzelf, ja, hij aanbad het meer nog dan Boeddha den Verhevene.

Kamandaka besloot, zich in dat kind te wreken.

Een groote blijdschap verjoeg bij het vinden van dat wraakidée voor 'n poos àl de boosheid uit zijn verslagen gemoed, en hij glimlachte van trillende vreugde om zijn vreeselijk voornemen.

Hij zou de kleine Dewi Srikandi niet dooden, neen, hij zou haar heur ouders ontrooven en verre in de wildernis grootbrengen tot eene reine, liefelijke maagd, voor wie de prachtigste bloem in schoonheid moest onderdoen.

En dàn.....

***

Het landschap was omzoomd door ver naar den horizon zich uitstrekkende bosschages van bamboestoelen, die groenkleurige panache's geleken, zacht door den zwoelen wind be-

wogen. Achter dien breeden rand van tijn-puntig gewas verhief zich de vulkaan Merapi, donkerviolet als het schaduwbeeld van een reusachtigen drommedaris tegen een hemel van vuurgele avondschemering. Parelwitte wolkjes legden zich vleiend tegen den kolos aan, terwijl de wegzinkende zon de kratergleuven nog éven goudachtig bronsde.

De omtrekken der boomen en velden werden vager naarmate de luchtkoepel begon te lichten. Het avondduister scheen van uit den aardbodem geleidelijk zich te verspreiden over het ruischende bamboe, over de nauw merkbaar golvende rietprairieën en over de slanke, statige kokospalmen, hun door den zonneweêrschijn vergulde kruinen scherp afteekenend tegen het verbleekend azuur.

Een stilte van verlatenheid lag over deze tropische natuur.

Diep in het zwarte oerwoud, op de ruige, wildbegroeide berghelling stipte 'n nietig lichtje uit een schamele bladerhut als 'n vuurvlieg in den nacht.

Daar woonde sedert jaren Kamandaka, de verschoppeling uit het paleis van Dewa Koesoema. Hij had zich met het geroofde kind verscholen in een spelonk aan den noordelijken kant van den vulkaan, nog door geen mensch betreden. Daarvóór had hij een afdak vervaardigd van gevlochten lianen en kokosbladeren, en het plekje aan het oog van menschen en dieren onttrokken door een haag van bloeiende bamboe-doeri. De overweelderige natuur die hem omringde, verschafte hem volop lafenis en voedsel.

Voor immer had hij der hofstad den rug toegekeerd en afscheid van het wereldsche leven genomen. En in het hart der ondoordringbare bergstreek had hij een schuilplaats gezocht, om er zich aan zijn éénig en laatst levensdoel te wijden: de volkomene wraak.

Hij was een kluizenaar geworden, en de kleine Dewi Srikandi groeide naast hem op tot een schoon meisje, voor wie hij een vader en leermeester tevens werd. Zij wist niet beter, of er bestond binnen den voor haar afzienbaren omtrek geen ander leven dan dat, zooals zij het leefde. Nooit had zij meer andere menschen gezien sinds haar prille jeugd, waarvan zij zich zoo goed als niets herinnerde, dan haar verzorger. Met graagte liet zij zich door hem leiden en onderwijzen in allerlei zaken, die volgens zijn zeggen, in verre landen plaats grepen en bestonden. Hij wijdde haar in in al hetgeen een vorstendochter weten moest, zonder aan haar heur afkomst te verraden, zoodat haar denkvermogen gescherpt en haar gemoedsleven in een goede richting ontwikkeld werd. Samen dienden zij Boeddha en Brama tegelijk, want in dien tijd kampten beide verheven wezens om den voorrang in de gemoederen der Javanen. Samen vastten zij op bepaalde dagen en offerden wierook, dien zij bereidden uit de hars der heilige boomen. Zij leerde de taal der vogels en insecten verstaan, en wist uit den onuitputtelijken rijkdom van planten en heesters de geneeskrachtige te zoeken.

Diep in het zwarte oerwoud .....

Zoo wies Dewi Srikandi op tot een heerlijke maagd van betooverende schoonheid.

Zij was toen zestien jaren en had nog nooit een anderen man dan haar ouden pleegvader Kamandaka gezien.

Deze achtte nu het tijdstip der wraak gekomen, en beraamde met geraffineerd beleid zijn plan. Het vooruitzicht van te zullen slagen, zijn levensdoel te zullen bereiken, alleen reeds maakte hem innerlijk dronken van geluk.

Hij wist, dat de vorst van Djenggala elk jaar op denzelfden dag van dezelfde maand ter jacht ging langs een bepaalde route aan gene zijde van den Merapi.

Nadat hij een ganschen nacht wierook had gebrand, diep in het bosch, heel alleen, in gedachte de godengeesten aanbiddend en raadplegend, en ziende dat de walm recht als een kolom opsteeg ten teeken dat zijn offer werd aangenomen, maakte hij zich gereed de reis te aanvaarden naar de plaats die Dewa Koesoema moest voorbijgaan met zijn jachtstoet.

— Kom, sprak hij tot zijn pleegkind, wij gaan heden den heerscher van dit rijk tegemoet, waarvan ik je zoo dikwijls heb verteld, Srikandi. Éénmaal slechts komt hij langs die plek, waarheen ik je nu brengen wil, éénmaal slechts zal 't ons vergund zijn, hem te zien. Kom!

Dewi Srikandi's mooie oogen straalden van blijheid. Op reis gaan, den vorst in eigen persoon te mogen zien — dat geluk scheen haar te groot om het geheel in zich te kunnen opnemen, en zij zong het uit in wondere melodieën, wedijverend met de vogelen in het koele woud.

De tocht, dien zij ondernamen, duurde twee dagen. Aan het eind daarvan, bij een kruisweg, door de natuur zelf daar gebaand tusschen geweldige rotsblokken en zwaar geboomte aan den rand van een gapend ravijn, gekomen, rustten zij en stelden zich verdekt op achter een kamperfoelie-boschje vol witte bloesemknoppen, op 't punt uit te botten.

Plotseling weerklonk door het dichte woud het geluid van menschenstemmen en hoefgetrappel, echoënd over het holle ravijn. De grond dreunde ervan.

Kamandaka luisterde scherp toe, keek door een opening in het gebladerte, zag en herkende den vorst aan het hoofd van den jachtstoet, niettegenstaande den vollen, zwarten baard, dien deze sedert droeg. Dadelijk liet hij Dewi Srikandi naar

voren treden en midden in de kamperfoelie-bloesems staan, die nu een voor een als met een tooverslag opensprongen en een zinnenbedwelmenden geur verspreidden. Zij had niets om het schoongevormde, jonge lijf dan een gordeldoek van lichte stof, die van voren in een vouw afhing. Haar bekoorlijke gestalte was die van een Aspari, een hemelling gelijk, en schuchter trachtte zij haar nauw ontloken borsten te bedekken, rond als jonge, gele kokosvruchten, terwijl het zachte, donkere haar als een mantel om haar schouders viel.

Geprikkeld door het liefelijk aroom der bloemen, dat hem tegemoet stroomde, keek Dewa Koesoema, bij het kamperfoelieboschje genaderd, op, en ontwaarde het verrukkelijk-mooie meisje, dat daar stond met den reinen blik als van een widadari . . .

Met een ruk aan den teugel deed hij zijn statig ros stilstaan en hijzelf scheen versteend van bewondering. Nimmer in zijn leven had hij zoo een jonge, schoone vrouw gezien. En het heele gezelschap bleef verstard bij die verbijsterende verschijning.

Toen steeg de monarch, zelf een toonbeeld van mannelijke kracht en schoonheid geworden, van zijn paard, en trad op het meisje toe, dat nu een beweging van te willen heengaan maakte. Maar hij stelde haar spoedig gerust.

— Blijf, verzocht hij vriendelijk, ik ben de vorst van deze landen. Ik zal u geen kwaad doen. Volg mij, ik verkies u boven duizend andere vrouwen, volg mij, ik zal u verheffen tot mijn gemalin en u gelukkig maken...

Hij stak haar zijn schitterend beringde hand toe en werk-

Nimmer in zijn leven had hij zoo een jonge, schoone vrouw g zien....

tuigelijk, als in een droom, legde zij haar poezel-klein handje er in, en liet zich, willoos door het onverwacht, sprookjesachtig gebeuren, door hem opnemen en in den zadel van zijn vurigen hengst neerzetten. Hijzelf nam achter haar plaats, gelastte den stoet huiswaarts te keeren en volgde dien met zijn lieflijken buit....

Alles geschiedde zooals Kamandaka het gewenscht had.

***

Sedert had de maan weer een kringloop volbracht en was door Dewa Koesoema een vergadering bijeengeroepen van priesters en andere hoogwaardigen, om maatregelen te treffen voor ingekomen klachten van het volk. De oogst van den landman was namelijk mislukt, zonder dat hij daaraan schuld had; de weersgesteldheid was geheel gewijzigd, de regen kwam in het verkeerde jaargetijde (oedan salah-mángsá) en de gansche natuur scheen in verzwakking geraakt.

En niemand kende de oorzaak daarvan.

Men vreesde allerwege, dat het rijk door rampen en onheilen zou worden bezocht.

Zooals gewoonlijk bij plechtige gelegenheden, was het geheele hof, ook de Ratoe en de bijwijven van den vorst, ter bijeenkomst tegenwoordig, terwijl het volk in silo-houding op de trappen van het paleis plaats mocht nemen.

Juist had Kasyapa, de singalaoet of oudste poenggawa, de klachten van het volk breedvoerig aan den vorst overgebracht, toen een grijsaard, gekleed in de pij van een yogi, zich een weg maakte door de menigte, en verzocht om tot Dewa Koesoema te worden toegelaten.

De kemit's, die aan de verschillende poorten het paleis bewaakten, wilden den grijsaard den toegang weigeren; er ontstond een opschudding, die de aandacht van den heerscher trok.

Dewa Koesoema, nieuwsgierig naar de bedoeling van den yogi, gaf bevel dezen vóór hem te brengen. Op de vraag wat hij in het paleis kwam doen, antwoordde de grijsaard zonder aarzelen:

Ik wil U de oorzaak noemen van de ellende, door het volk geleden, en van de onheilen, die van nu af aan over dit land zullen komen. Die oorzaak, Dewa Koesoema, zijt gij! De godheid wil dat eenheid heersche tusschen het zedelijk leven van den mensch en de geestelijke krachten der natuur om hem heen. Gij hebt die eenheid moedwillig verbroken door de jonge vrouw daar aan Uw zijde tot gemalin te nemen, en U aan bloedschande schuldig te maken, want zij is niemand anders dan Dewi Srikandi, Uw eigen dochter, jaren geleden U ontroofd!

Die woorden, met beslistheid uitgesproken en in angstige stilte aangehoord, hadden een ontzettende uitwerking.

Alle aanwezigen waren als stomgeslagen. Ratoe Dewi Srikandi verloor het bewustzijn, en de vorst van Djenggala, bleek als een doode, scheen totaal verlamd.

Eindelijk verhief Kasyapa zijn sonore stem, en argwanend nog vroeg hij den onbekenden yogi:

— Hoe bewijst gij, vreemdeling, dat gij de waarheid spreekt?

Het antwoord van den yogi luidde:

— De moeder van Dewi Srikandi alleen kan mijn woorden bevestigen. Zij weet, dat haar kind een kenteeken draagt.

Kasyapa richtte vervolgens deze vraag tot de vroegere, oude Ratoe:

— Is dat zoo edele vorstin, zoudt gij uw kind uit duizenden herkennen?

— Ja, antwoordde zij: Dewi Srikandi heeft een moedervlek onder den linkerbovenarm, niet zwart maar donkerbruin van kleur.

Zij liep op de nog steeds bewustelooze gemalin des vorstentoe, verschoof een der met glanzende steenen bezette gouden banden van haar linkerarm en ontdekte daarop inderdaad een bruine moedervlek. In een luid geweeklaag losbarstend, verliet de bedroefde moeder de vergaderzaal en trok zich in het vrouwenverblijf terug, gevolgd door alle andere vrouwen, die in haar midden de ongelukkige Dewi Srikandi meevoerden.

Op het misdrijf van bloedschande stond, zonder onderscheid voor vorst en slaaf, de doodstraf door afkapping van beide handen...

De Raad der priesters besloot, uit eerbied voor de wetten des lands en ten voorbeeld aan het volk, het vonnis in volle gestrengheid op Dewa Koesoema toe te passen, in de hoop dat daardoor de begonnen en voorspelde rampen zouden worden bezworen.

Dat hoorend, maakte Kamandaka, met wellust genietend van zijn wraakneming, zich bekend als de vroegere afgezant en verstooten vertrouweling van den misdadigen vorst.

Maar de hoogepriester Kasyapa, verontwaardigd over zulk een lage daad, bepleitte verzachtende omstandigheden voor den veroordeelden bloedschender, die, zijn eigen dochter niet kennend, het slachtoffer werd van Kamandaka's wraak. Toen veranderde de priesterraad de doodstraf in de verplichting om binnen drie dagen een tempel te bouwen, schooner dan de Boro-boedoer, om de godheid te verzoenen met de gepleegde misdaad.

Het volk juichte deze erbarming toe, wierp zich op Kamandaka en velde hem neer...

***

Zoo ontstond het grootsche, eeuwentrotseerende bouwwerk van den Tjandi Prambanan.

Dewa Koesoema heeft het niet geheel kunnen voltooien binnen de vereischte drie dagen. Er ontbrak nog iets aan het hoogtepunt van den tempel, doch men liet dit onvoltooid blijven,

Ratoe Dewi Srikandi verloor het bewustzijn...

als symbool der waarheid dat al wat door menschenhanden is gewrocht, altijd den stempel der onvolmaaktheid draagt.

VICTOR IDO.

Met teekeningen van Arth. B. ten Sytthof.

Herinnering.

Een schets uit het Indische verlofgangersleven.

Het was nu acht jaren geleden, acht lange, Indische jaren, die dubbel tellen. Hij was nu ook acht jaren vooruit gekomen op de ranglijst, voor promotie, was acht jaren dichter bij zijn pensioen, en had al heel wat grijze haren gekregen. Een veertiger was hij nu, en hij had een buikje.

In acht jaar geen lente gezien te hebben, en dan opeens in het Vondelpark te loopen, als al het groen uitkomt! De voorname, fijne geur van hyacinthen, de bedden met narcissen, de rose ribes-struiken, de kastanjes met hun opgestoken blader-paraplutjes, al het teêre, pasgeboren groen, dat héél voorzichtigjes in het licht komt! De teederheid van dat alles, de maagdelijkheid, de subtiele nuanceeringen, de nieuwheid aan alle dingen, alsof het leven eigenlijk pas begint, en dan daar doorheen te loopen met den last van acht Indische jaren, en met een grijs wordenden kop, en een hoop misère achter je! En dan die jonge voorjaarslucht, die vreemd duizelig maakt, en zoo vaag doet verlangen naar ik-en-weet-niet-wat!

Beroerd toch, om oud te worden. Indische jaren maken zoo oud, zoo bruut, zoo zwaar, zoo loom, en zoo'n jonge lente in Holland maakt dat je het zoo wreed-schrijnend voelt, en je zoo bewust wordt, in al dat teedere, fijn- genuanceerde, lichtverlangende niet meer thuis te behooren.

Acht lange, Indische jaren, die dubbel tellen! En nu precies acht jaren geleden was het, dat de idylle gebeurde, de idylle, die eigenlijk van het Vondelpark was, en die drie maanden geduurd had. Drie maanden, wat heel lang was. Want idyllen duren niet lang. Dat kan niet. Anders wàren het geen idyllen.

Acht jaren geleden was hij oók in Holland geweest met verlof, toen hij nog met die half-inlandsche vrouw getrouwd was. Die vrouw, die het koud vond in „Golland", en in sarong-kabaja voor de kachel zat, dreinend en dwingend om weer

. . . en in sarong-kabaja voor de kachel zat.

naar Indië terug te gaan, Een nonnatje, aan wie hij was „blijven hangen" ergens in West-Borneo, waar hij het eenzaam en beroerd had, en die hij had getrouwd toen hij niet wist wat hij deed, hij, Hollandsche jongen, echte „tôtôk", die alleen maar zinnelijk met die vrouw samen kon zijn, nooit geestelijk. 'n Misère die pas goed losbreekt als je weêr terug bent in Holland, dat zij Golland noemt, en waar ze 't koud heeft en bevroren doet. Dan zie je daar frissche, blanke Hollandsche meisjes, met blozende wangen, die warm gloeien in de koû, en dan krijg je 't te pakken, in minder dan géén tijd, en gaat vergelijken. En dan voel je je eerst ellendig.

Johtje was een jong, mollig, blozend Hollandsch kind, met groote vraagoogen, en lippen als kersen en Alex, de controleur met verlof, werd smoor. Hij werd smoor omdat zij blond en levenslustig was, en zij werd smoor omdat hij donker en somber was. Hij was getrouwd, en zij niet, maar natuurlijk deed dat er niets toe. Als een meisje smoor is, vraagt zij heusch niet of een man getrouwd is. En als hij ongelukkig is en een beroerd leven heeft, wordt haar moederlijk gevoel wakker en wil zij hem troosten en koesteren. Daar wordt zoo'n liefde dan juist nog veel inniger door.

Johtje vroeg heelemaal niet om Lex te trouwen. Zij vroeg alleen of hij van haar hield, zooals zij van hèm, en dat was alles. Den eersten keer dat hij haar eens naar huis bracht, van een partijtje afkomend, nadat zij elkaar pas een week kenden, had ze, aan de deur, gezegd: „Geef mij een zoen". Hij had niet gedurfd. Hij had gedacht „ik ben getrouwd", het mag niet, dáár en dáárom niet, en al die dingen. Toen had zij nog eens gezegd: „Geef mij een zoen", en toen had hij het gedaan, natuurlijk, wie zou het niet gedaan hebben. Een zoen op jonge, roode lippen is zoo goddelijk, en het leven is zoo beroerd. Er is zoo bitter weinig moois in het leven, en een kus van een jong, blozend kind met vraag-oogen is het mooiste van dat weinige Weiger het nooit, het komt misschien niet meer terug, en als je oud bent zou je er om huilen.

Toen waren de afspraakjes gekomen, en de briefjes, en al de stiekume, heerlijke dingen. Zij was zoo mooi, zoo jong, zoo slank, zoo hartelijk, en hij had het thuis zoo beroerd.

Een vrouw, die zat te jammeren bij de kachel, en die zoo absoluut buiten zijn zieleleven stond. Twee schreeuwende, bruine kinderen met een baboe, die er uitzag als een aangekleed aapje uit een spel. Rommel thuis, en geschreeuw, en geklaag, en gejammer. En dat allemaal omdat hij, ver in Borneo, zoo eenzaam was geweest, en uit radeloosheid dat vreemde wezen getrouwd had.

Eer en plicht, en fatsoen, en al dat, mooie dingen allemaal. Maar twee vraag-oogen en twee roode lippen zijn sterker. En blank zoekt blank, onverbiddelijk, onvermijdelijk. Doe er maar eens wat tegen.

Een kus, een lieve blik, en wèg is het, al de rommel van de conventie.

Lex was smoor en Johtje was smoor, en zij zoenden elkaar dat het klapte, over al het fatsoen en de eer en de conventie heen. Zij had in hem, midden in zijn vergooid sleur-leven, de groote levensvreugde gewekt, en wie de levensvreugde in iemand wekt, wordt zijn liefste. Dát is de groote wet. Een andere is er niet. De levensvreugde, dat is de vreugde *om* te leven, om lief te hebben, om te omarmen, om te kussen, om te zingen, te aanbidden, om alles mooi en eeuwig te zien, in een hoog-glanzend licht. Twee roode lippen, twee groote vraagoogen kunnen het wekken. En als zij gewekt wordt, de levensvreugde, dan stormt ze over alles heen, en sleurt alles mede, en breekt alles kapot, als een vloedgolf. Niemand die weêrstaat, niemand die verantwoordelijk is. Toen Johtje hem kuste, en hij háár, voelden zij de groote levensvreugde, sidderend en dronken, in hun lijven en zielen. Hij was een getrouwd man. Wie zonder zonde is werpe den eersten steen.

In het Vondelpark waren hun meeste afspraakjes. Het was toen lente, begin April, en het groote wonder was begonnen, het grootste wonder van de wereld. Als uit den dood het leven opstaat, uit de koû de warmte, uit het duister het licht. Uitbottende knoppen, teeder jong groen, geurende voorjaarsbloemen, lief-blauwe lente- luchten, streelende winden, roode lippen, fluweelen oogen, warme meisjeswangen, doe er maar

In het Vondelpark waren hun meeste afspraakjes....

eens wat tegen!

Thuis een ellendig leven hebben, gekakel en geschreeuw, rommel en dreinen, sleur en schablone, en buiten een lief, jong kind, dat op je wacht met troost en warmte en koestering. „Ik hoû van je, hoû van je, lieveling, ik heb je zoo lief.” Hoe klinkt dat dóór in je ziel, in aller eeuwigheid! Nooit vergaat het. Eeuwig blijft het.

Johtje was zoo knap, en wat wist zij veel van botanie! Het heele Vondelpark kende zij van buiten. Alle boomen, alle bloemen, alle struiken. Hoe ze heetten, hoe lang ze bloeiden, hoe oud ze konden worden, dat alles vertelde ze hem. Vooral de narcissen, de „sterren”, waren haar lievelingen. Zij wees hem op hun mooie blaadjes, en het gouden hart daartusschen. Het waren de sterren van de aarde, zei ze. Dicht tegen elkaar, de armen om elkaars middel, stonden zij 's avonds dikwijls bij zoo'n bed narcissen te zwijgen. Niet spreken, niet spreken, het is te mooi, elkaar liefhebben bij een bed met slapende bloemen. Elkaar nu en dan alleen heel stil aanzien, en elkaars licht samen voelen vloeien. Van de weinige mooie dingen is dit het allermooiste En een kus bezegelt het.

Haar grootste lieveling was een wilg, die ergens eenzaam in het gras stond. Een wilg-peer was het, maar treur-peer noemen ze het ook. Zoo'n wilg-peer is als een buigende droefenis, maar hij bloesemt grijs, en dan is hij net een oud mannetje met een ragebol van een kop, die veel geleden heeft, maar die altijd nog liefheeft en het maar niet laten kan om te bloesemen.

„Zóó moet jij zijn als je ooit oud wordt, Lex” zei ze dan. „Het oud worden. Dáár kan je nu eenmaal niet aan doen. Maar àltijd in de lente blijven bloesemen.”

Dan zei hij, een beetje bitter, dat hij al oud was. Hij was toch vijf en dertig. Is dat niet oud? En zij pas twintig. Hij moest zich schamen, zei hij.

Maar dan lachte ze en zei: „Een man van vijf en dertig is niet oud En een man is nooit oud, zoolang hij liefheeft. Een man die liefheeft, is altijd nog jong. Kijk maar eens naar onze wilg-peer. Hoe oud lijkt die, met zijn gebogen takken. Maar altijd bloesemt hij, altijd opnieuw. En jij, mijn liefste, jij bent jong hoor, zoolang je maar liefhebt.”

Omdat ze de levensvreugde in hem gewekt had, voelde hij dat het wáár is. Er is geen ouderdom, er zijn geen jaren. Er is alleen liefde of géén liefde. En liefde bloesemt.

's Avonds is het Vondelpark op zijn innigst. Met de droomende vijvers, waarin de plechtige schaduwen van de boomen verzinken. Met de stille, donkere laantjes, waar paartjes zwijgend omarmd zitten op lage bankjes. Met de fijne bladertjes en takjes roerloos tegen de lucht. Met de zwevende zwoele nacht-geuren, neerdonzend van de bloesems boven.

Het is zóó innig en aandoenlijk, dat zelfs om een heel gewoon vrijend paartje, een dienstmeid met haar huzaar, een mysterie van heilig leven komt. Maar wie niet liefheeft, met de groote levensvreugde als een goddelijke fakkel in zijn ziel, ziet de dingen niet in dien heiligen weêrschijn staan. Loop 's avonds door het Vondelpark met uw liefste, arm in arm, ziel aan ziel, en ge voelt wat het is. Als gij dan uw liefste kust, spat het overal om u heen van heilige vonken. — Vonken van het eeuwige vuur, dat het Leven in stand houdt, en waar de sterren van branden.

Alleen wie dit vuur gekend heeft, weet waarom Lex en Johtje niet van trouwen en van de menschen spraken. Wel dachten zij er soms om, ieder apart, als zij alléén waren. En ééns schreef hij haar een brief, omdat hij het zoo pijnlijk vond, er over te spreken. Een brief van een fatsoenlijk man, een man van eer, of zooiets. Dat hij getrouwd was. Dat hij niet kon scheiden, omdat zijn vrouw niet wilde en hij nù niet van haar af kon. Of het niet beter was het af te maken. Dat zij toch nooit iets aan hem hebben zou. Dat zij een veel beteren man kon vinden. Dat hij haar niet waard was. Dat hij het recht niet had. En zoo meer.

Het antwoord kwam 's avonds in het Vondelpark. En het antwoord was een kus.

Omdat een meisje, dat smoor is, niet redeneert, en de liefde een heel andere, aparte logica heeft, in een andere taal, die niet vertaalbaar is. Eén kus van lieve jonge lippen veegt een boek vol redeneeringen en bezwaren uit. Het was alles zuiver logisch en waar wat Alex had geschreven, maar de kus is hóógere logica, hóógere waarheid. Praat er maar tegen, redeneer maar, schrijf maar. Eén kus en het is weg.

Zóó bleven zij liefhebben, dol, dwaas, kinderachtig, tegen alle belang en verstand, en logica in. En tòch volgens de rede van liefde, die een andere is dan van het intellect, volkomen logisch en onafwendbaar. Van kussen, handdrukken, warme blikken, streelende woorden, kloppende harten gaat de liefde-logica uit. Alleen wie liefheeft, kan het volgen. Voor anderen is het waanzin en schande.

Eéns, op een heel mooien avond, met roerlooze takken boven stille vijvers, en merels orgelend van plechtstatig geluk, hadden zij 't over de toekomst.

Zijn verlof zou ééns om zijn. Dan zou hij wegmoeten, terug naar Indië. Dat zou verschrikkelijk zijn. Om niet aan te denken. Maar het mooie zou het mooie blijven, en als een heilige schat bewaard in hun ziel. Iedere lente zou zij naar het Vondelpark gaan, en zijn gedachtenis aanbidden, een stillen eeredienst voor hem vieren in haar ziel. Misschien zou zij later trouwen, en rose babies krijgen, en een lieven man. Misschien. Ja. Maar *dat* zou het toch nooit kunnen zijn. *Dàt* doorleef je maar ééns, de Heilige Communie van de Liefde. *Dat* zou het hééle verdere leven duren, en met een verborgen, heilig licht zou het alles verlichten en mooi maken. Oud zouden ze worden, allebei, later. Maar àltijd, in de lente, zouden zij aan elkaar denken, en de herinnering zou heerlijk bloesemen, ieder jaar opnieuw, als de oude, grijze wilg-peer.

Dat beloofden zij elkaar, in grooten ernst, en toen zij het met een kus bezegelden, proefden zij op hun lippen elkaars warme tranen....

* * *

Een maand daarna was hij weg, op de boot naar Indië. Plotseling telegrafisch aangezocht, opgeroepen naar een mooie vacature, die promotie was, en met een dollen kop gegaan, gedreven door zijn vrouw, door ambitie, door het Noodlot. Het was niet mogelijk en tòch gebeurde het. Hij dacht om de promotie, om de kansen voor later, om het tractement, het pensioen, het belang, de eer, en al die dingen, die in een Indischen-ambtenaar zitten vastgekoekt. Toen liet hij het beste van zijn heele leven vallen. Het beste, dat nooit weeromkomt als je het laat glippen, zóó zeldzaam is het. Het volgt absoluut niet uit het vorige dat hij het deed, maar hij deed het. Het groote leven volgt nooit uit het vorige. Het onverwachte gebeurt. „La

Johtje leefde en was getrouwd. . . .

force des choses" is een bruut, die met schokken zigzag gaat.

Van Johtje had hij geen afscheid durven nemen. Hij sloop weg als een dief en zond haar een brief uit Genua, een brief van een burgerman, met burgermansideeën, vol beschimmelde dingen. En nooit hoorde hij weer iets van Johtje.

Toen volgden acht jaren van Indischen sleur en misère. Zijn vrouw stierf, aan de cholera, Hij boog en kromde zich voor zijn superieuren, offerde een vriend op om zichzelf te redden uit een compromitteerende perkara en „toetoepte" een smerig zaakje van een landsgroote, die gespaard moest worden. Hij kreeg een lintje, op voordracht van zijn chef, dien hij gesauveerd had door een vriend te verloochenen. En na acht jaren kwam hij terug, met het lintje in zijn knoopsgat, met grijze haren en met zijn zielemechaniek kapot van binnen.

Toen hij weer in het Vondelpark liep, en al de pracht van vroeger terugzag, schaamde hij zich diep, en voelde een gruwzamen honger van binnen, en dacht om Johtje. Toen wist hij ook dat hij het beste van het leven verloren had, dat nooit weer terug kon komen.

Met zijn lintje, zijn mooie promotie en zijn kansen voor resident later, was hij een doodarm, oud man, die acht jaar geleden een misdaad had gedaan aan zich zelf.

Waar zou Johtje toch zijn? Zou zij nog leven? Zou zij in de lente nog wel eens zijn teruggekomen in het Vondelpark? Zou zij nog wel eens aan hem hebben gedacht? Of zou zij dood zijn misschien?

Johtje wàs niet dood. Johtje leefde en was getrouwd, hoorde hij later, van haar zuster die hij tegenkwam. Zij was dik geworden en had vier kinderen. Zij moest erg tobben om rond te komen, want haar man had het niet breed, en zij konden maar amper toekomen. Johje was een dikke, brave burgermoeder, die opging in haar huishoudentje, en zelf de wasch streek, die zij dichtgeslagen thuiskreeg, voor de goedkoopte.

Of zij dan nooit nog eens aan hem gedacht had, vroeg hij, met een gevoel of hij een verlaten, ellendige hond was, of zij hem héélemaal vergeten was, en er niets, niets meer over was, van vroeger, of had zij er nooit iets van verteld aan haar zuster?

En toen hoorde hij het als heilige muziek, die uit de eeuwigheid klonk:

„Eéns kwam ik onverwachts bij haar binnen, en toen zat zij — haar man was uit — met een paar brieven op haar schoot, en jouw portret, dat zij héél stil zat aan te kijken. Zij schrok toen ik binnenkwam, en zeide niets, maar legde plechtig de hand op haar lippen, of zij mij bezweren wou, er niet over te spreken."

Het was voorbij, voor altijd. Het leven was er over heen gegaan. En die dingen komen nooit weer terug, nooit in Gods eindelooze eeuwigheid.

Maar heilig bloeesemt de herinnering, sterker dan het leven, en niemand die haar af kan nemen aan wie éénmaal het groote vuur in zich heeft voelen branden.

HENRI BOREL.

Toen hij weer in het Vondelpark liep...

Tango.

— Ben ik de eerste? vroeg Joan van Beveren Waes, toen hij den grooten, koelen, drie-ramigen salon van Câline betrad.

— Ja, zei Câline, zijn hartelijk-krachtigen handdruk op dezelfde wijze beantwoordend. En dat doet mij genoegen. Kom hier even zitten, dan kunnen wij nog gezellig wat praten.

Zij wees hem een plaats naast haar, op de breede, gemakkelijke Chesterfield-canapé, die, evenals de overige meubels, met gebatikt oud-rose fluweel was bekleed. Joan zonk er diep in neer, en behagelijk strekte hij zich in een der hoeken uit.

Câline, wier blonde, stralende schoonheid nog werd gerehausseerd door een toilet van *soleil brûlant* crêpe de soie, zocht bij een marmeren tafeltje tusschen de bibelots, en Joan zat haar zwijgend te beschouwen, want elk harer bewegingen was hem een intens oogengenot. Hij voelde zich altijd rustig in haar nabijheid, en hij was er trotsch op, dat zulk een schoone sterke vriendschap hen beiden verbond. Hij had een genegenheid voor haar, als voor een zuster, en door niets, verbeeldde hij zich, zou hun intieme, vertrouwelijke verhouding ooit kunnen worden verstoord. Dat zij, door den steun en den troost harer vriendelijke persoonlijkheid hem had heen-geholpen door den moeilijken tijd, toen hij, pas in Parijs zijnde, een hevige teleurstelling had ondervonden, door het bedrog eener perverse vrouw, had hen zoo hecht tot elkander gebracht, als misschien niets anders ter wereld zou hebben vermocht.

Verliefd was hij nooit op haar geweest Wel hinderde het hem vaak, als hij een harer amants ontmoette; maar dit gevoel was heel natuurlijk, wierp hij zichzelven tegen; hij zou hetzelfde hebben gehad, indien zij inderdaad zijn zuster ware geweest. Hij had haar dikwijls gezegd, dat hij haar bewonderde om haar moed haar leven vrij te durven leven naar haar eigen wil, maar toch, als hij er diep over nadacht, was er voor hem wel iets hinderlijks in het feit, dat zij . . , enfin.

Câline kwam naar hem toe met een kristallen, vreemd-driehoekig geslepen flacon in de hand, waarin hij een vloeistof als van gesmolten barnsteen zag. Zij lichtte de platte stop er af:

—Ruik eens, riep ze vroolijk, la dernière création de Gobilla: de tango-parfum.

Hij rook den sterk-zwoelen geur, terwijl zij, naast hem gaande zitten, hem den flacon overreikte.

—Dat is wel de echte tango-geur, zei hij. Wil je wel gelooven: ik heb nooit iets om dansen gegeven, er nooit over gedacht, maar de tango doet mij dat betreuren.

—It is never too late to mend. Je hebt 'n uitstekend gehoor voor muziek, en dat is het allereerste vereischte . . .

—Het allereerste vereischte misschien, maar niet het eenige. Dat begrijp ik nu wel, dat ik op mijn jaren me niet meer belachelijk moet maken. Verbeeld je toch, zoo'n dans, waar alles aankomt op lichtheid en gratie, op lenige, soupele charme . . .zal *ik* me maar met de tango als *Schautanz* vergenoegen.

—Nu, dan kan je vanavond genieten. De demoisellles de Bienfilâtre komen, en . . .

—Is één daarvan niet getrouwd?

—Ja, maar Hortense heeft gauw genoeg 'n anderen partner gevonden.

—Waren 't dan geen zusters?

—Welnee, dacht je dat? Nu ze zullen dansen. Et tu m'en diras des nouvelles. Zóó iets heb je, wed ik, nog nooit gezien . . .

—Ik mag graag vrouwen zien dansen, want niets eigent zich beter voor de vrije rhythmische beweging, dan 't bekoorlijke, elegante, elastisch-geëlanceerde figuur van een vrouw. Mannen te zien dansen staat me een beetje tegen, ik denk altijd: hebben jullie nu godsterwereld niets beters te doen? Ik heb zoo'n idee, dat 't gewoonlijk jongens zijn, die voor niets wilden deugen, die voor niets geschikt waren . . . En hun roem krijgen ze toch alleen maar door hun gezellen. Daar heb je bij voorbeeld Maurice, die met Florence Walton danst. Ik heb ze gezien in Londen, in 't Princess Restaurant; ze worden de beste dansers van de wereld genoemd; maar . . . vroeger heette Maurice „Morris" en danste hij met 'n bleek, anemisch schepseltje, Leona heette die, en niemand lette op hem. Nu, door de bloeiende, beeldmooie Florence Walton is hij wereldberoemd geworden.

—Ik kan me niet begrijpen, zei Câline, dat de tango zoo „onzedelijk" wordt genoemd. Ja, misschien is hij dat voor menschen die ook aanstoot nemen aan de *Discus-werper* en andere klassieke beelden. De tango heeft óók iets klassieks, door zijn rust van 't rhythme en z'n plastische standen. Ja, iedere zaak heeft natuurlijk twee kanten. De tango kan 'n verrukkende bekoring hebben, en . . . hij kan door z'n woeste gemeenheid 'n walgelijke Apachendans worden. Maar, dat kan zelfs de wals, denk maar aan de *Valse brutale*, en de *Valse excentrique* en de *Valse chaloupée*. . .

Op het portaal hoorden zij gerucht van lachende stemmen en spoedig na elkander traden de verwachte gasten binnen: Volker, Joan's vriend, Bernin, de gevierde journalist; de demoiselles de Bienfilâtre, sprekend gelijkend op elkaar, doordat zij zich beiden het haar hard-rood hadden laten verven, en precies dezelfde costuumpjes droegen van tangoblauwe, flard-dunne zijde, met drie over elkaar vallende paniers; nog anderen, jongelui in avond-kleedij, en jonge, frissche meisjes, als een bloeiend bouquet.

De correcte knecht in zijn beige-kleurige livrei en het knappe kamermeisje dienden ververschingen rond, *aigrettes à l'anchois* en andere delicatessen, en witten wijn. In een oogenblik was het rustig aspect van de kamer veranderd, en zaten overal spraakzame, vroolijke groepjes en paren. Achter den vleugel hadden de pianist en de vioolspeler plaats genomen; de laatste stemde zijn viool, terwijl de pianist de a aansloeg op de piano.

De demoiselles de Bienfilâtre, die op het hoofd een bandeau droegen met een reuzige witte aigrette, bevestigd door een fonkelenden steen, deden bij elk gebaar de pluimen buigen, alsof zij door een wind bewogen werden. Zij wuifden zich koelte toe met haar kleine, eigenaardige waaiers, die aan de eene zijde rood waren, aan den anderen kant blauw.

— . . . De muziek van de tango kwam 't eerst naar Europa over, en daarna pas de dans, zei Bernin. Zoodra 'n Parijsch

De correcte knecht in zijn beige-kleurige livrei . . .

danserspaar de tango op de muziek had uitgevoerd, was de nieuwe dans gecreëerd. Ze praten dan ook wel van tango argentin, tango brésilien, maar ze moesten feitelijk zeggen: tango *parisien*.

Joan zat haar zwijgend te beschouwen....

— 't Is met de tango, als met zooveel andere dingen: veel vijanden, veel eer.

— En er komt bij, dat hij alleen gedanst worden kan door personen met muzikaal gehoor. Je ziet soms wel menschen een soort van tangoachtige bewegingen maken, maar dat is 't ware niet, en dit doet de kwade roep van de dans ontstaan

— Ja, zei Bernin, du sublime au ridicule, il n'y a qu'un... step.

— De tango is de eerste dans, die de vrije beweging van 't lichaam toelaat. Men danst hem, geheel overgegeven aan de muziek. . .

— Wat waren de vroegere dansen dan?

— Gymnastische oefeningen. De wals, de mazurka, tóm-tom-tom, tóm-tom-tom, of een-twee-drie vier-vijf-zes, waren door iedereen te leeren.

Een algemeene hilariteit ontstond. En een der demoiselles de Bienfilâtre riep dwepend:

— O, de muziek van de tango is hemelsch, meesleepend... dat plotselinge overgaan van 't thema van majeur weer in mineur... je voelt je opgenomen worden door een vloed van tintelende tonen, nu smachtend, dan koortsigjagend, nu kort afgebroken, of rhythmisch in elkander overglijdend... De tangomuziek is *glanzend* gecomponeerd!

— Dat is waar, zei een muzikaal jong mensch. In de laatste jaren hadden wij de onberispelijke dans-muziek van 'n Strauss niet meer. De meeste walsen werden op 'n *thema* gecomponeerd, en verloren daardoor hun volmaakte spontaneïteit, hun ononderbroken gang. De beste tango-componisten zijn Sarablo, Villoldo, Cimino, Bergamino, en vooral Aragon; en *zij* hebben ons de onvergelijkelijke en onberispelijke dans-muziek teruggebracht, — 't suggereerende, 't volmaakte rhythme.

— De dans, zei Bernin, is ook geen passenmakerij, maar 'n gevoelskwestie.

— Daarom... fluisterde een meisje achter haar waaier, daarom dansen vrouwen... zonder onderwijding zoo slecht

— Foei, hoe ondeugend...

— „l Tango„, zei Câline, hoe vleiend, hoe week klinkt dat woord, hoe muzikaal. En zij neuriede een paar maten van Sarablo 's *Canto al suspiro*.. Nooit heb ik zoo volkomen van 'n dans genoten. Morgen aan morgen liet ik hier de kamer ruim maken, en op den goedgeparketteerden vloer heb ik me geoefend. O, ik kan me begrijpen, dat deze muziek, met die glijdende, streelende, zinnelijk bekorende klanken, de gemoederen van de wilde gaucho's en cowboy's van Zuid-Amerika in zoo'n geweldige opwinding bracht, dat de herberg, waar juist in hartstochtelijke overgegevenheid was gedanst, plotseling een tooneel van woesten strijd werd waar 't roode bloed stroomde, en waar dolk en pistool geharteerd werden door handen, die nog zoo even de *Habanera el irresistible* aan violen en guitaren ontlokten!

Haar oogen schitterden, en Joan sloot een plotseling heetgeworden hand om haar pols, en smeekte fluisterend:

Achter den vleugel hadden de pianist en de vioolspeler plaats genomen...

— Dans, dans straks voor mij, Câline.

Zij beloofde het hem, met een vage verbazing om de uitdrukking van zijn gezicht. En Joan leunde terug in de canapé, met een onrustige klopping in zijn borst en zijn armen, die hij zich niet kon verklaren. Hij wist niet, wat hem op eens bezielde, hij voelde alleen, dat het verlangen Câline te zien dansen hem geheel beheerschte. Hij trachtte te luisteren – maar nauwelijks verstond hij de woorden – naar hoe iemand vertelde, dat de Pas du Dindon uit Amerika naar Parijs werd overgebracht, waar men hem in de Revue Marigny het eerst zag dansen . . hoorde hij spreken over de Craquette, de Pericon, de Pilou-Pilou . . . over Guillaume's gezellige schildering van tango dansende paren . . . maar hij geraakte eerst weer uit zijn bedwelming vrij, toen hij Câline's kalme, heldere stem vernam:

— En een voordeel van de tango is, dat men er niets anders op dansen kan. Maar kom, Hortense en Fifiane . . . mag ik de muziek laten beginnen?

De beide meisjes sprongen rijzig op, bij de eerste tonen van den dans. Zij sloegen de armen om elkanders fijne leest, en wiegend bewogen zij zich op de klagende klanken: zij gleden vederlicht heen, en zonder gerucht, alsof hun schreden verzonken in een wollig tapijt; en zóó volkomen waren zij één in al hun zwenkingen, in al hun wendingen, dat zij slechts één statuette leken, een levend, bewegend beeld . . . Zij lijnden zich zijwaarts, en knikten rap in de knieën, en verhieven zich weer, en bogen zich soms zoo diep achterover dat hun reigerveeren den vloer bijna raakten . . . de fonkelende steenen op hun voorhoofd werden kleine fonteinen van licht, hun witte armen gaven, hoog zich strekkend, of dalend, het wisselend rhythme aan . . . en over het glanzend parket, waarin de glimplekjes spiegelden van de electrische kroon was de lichte vlucht der loop gebakte, in dof zwarte zij geschoeide voetjes nauwelijks te volgen . . .

En bij het laatste accoord stonden zij tegelijkertijd stil, met opgericht hoofd en zwijgenden, triomfantelijken lach, het enthousiast applaus ardeaanvand als een recht.

— De tango, zei Bernin, is en blijft toch maar 't elegantste spel van twee personen, voor wie de tijd altijd te kort schijnt, om alles wat zij aan rhythmische schoonheid in zich hebben, aan de anderen mede te deelen.

— 't is als 'n sprookje, zei een geestdriftig jongmensch, alle zwaarte is weg gevallen, 't is of de dansende figuurtjes *zweven*, of zij zich zoo dadelijk in den ether oplossen zullen! . .

— Câline . . . fluisterde Joan, nu jij . . .

Nerveus verschoof zij de parelsnoer-armbanden om haar polsen, maar antwoordde niet.

— De tango, zei Volker, kan alleen slagen, als hij gedanst wordt met een partnerin, waarmee je goed „ingedanst" ben. Baedeker zou bij el tango twee sterretjes zetten, en: zeer loonend, maar slechts met een ervaren gids.

— 't Is verwonderlijk, zei Bernin, die plotselinge tangomanie. Er zijn opeens talloos velen, die 's middags niets hebben te doen, en dus de een of andere thé-tango bezoeken. Eerst scheen 't, of je hier maar alleen te doen had met 'n modegril, maar gauw is 't gebleken, dat we hier veeleer moeten spreken van 'n *bienfait social*. Niemand heeft in 't namiddag-uur beter bezigheid dan naar een tango-thee te gaan. Ik voor mij geloof, dat de tangomanie de oorzaak is, dat er voorloopig . . . geen oorlog komt.

Er werd gelachen. En van het algemeen gesprek maakte Joan gebruik, om zacht te zeggen:

— Câline. . . laat me *jou* nu zien dansen.

Zij keek hem aan met een blik, waarin hij vooral verwondering zag, maar ook een weinig vrees. Er was een vreemde schroom in haar, om aan zijn verzoek te voldoen. Een innerlijke stem waarschuwde haar daarvoor, en zij zocht naar een uitvlucht . . . Maar de muziek speelde de *Irresistible* en eenige paren sprongen op, en gleden licht in het rhythme. Een jongmensch bleef voor Câline staan:

— Kom, trouwe partnerin . . . nu wij?

Zij had op de lippen om te zeggen:

— Vanavond niet . . .

Maar Bernin, die haar aarzelen zag, riep uit:

— Wie zegt, dat zij van de tango houdt en blijft zitten, wanneer de *Irresistible* wordt gespeeld, is een . . . menteuse.

Loom stond zij op. Maar nauwelijks had haar oor de onweerstaanbare melodie gegrepen, of zij gaf zich onmiddellijk over aan het geluk van den dans. Haar hoofd zonk wat achterover in kwijnend welbehagen, haar oogleden legden zich dieper over de stralende, donkere pupil . . . En met ingehouden adem staarden degenen, die niet dansten, naar het fascineerend tooneel, en Joan voelde zich, alsof hij haar danser haatte, met een plotseling-heftigen haat, alsof hij diens hand, die hoog en krachtig op Câline's rug, dicht bij het schouderblad lag, zou kunnen weg-slaan, om zijn plaats in te nemen, en Câline in zijn armen te klemmen in een felle vlaag van passie. Met korten, harden dreun hoorde hij het bloed bonzen in zijn halsaderen en slapen; een brandende gloed lag over zijn heele gezicht, en onrustig haalde hij adem. Hij kon niet meer denken; zijn gewone, welbeheerschte kalmte was weg, en één sterk gevoel verdrong alle andere: dat hij recht had op Câline, dat zij hem toebehoorde . . .

. . en de dansers volvoerden de opeenvolgende tangopasse ı

Diep klaagde de viool; de pianist sloeg het scherpe rhythme van den suggereerenden dans; en de dansers volvoerden, welig en week, in wiegend, glijdend gedein, de opeenvolgende tango passen, de pas marché, el corte, chassé gli-sé, en de verschillende pivot-figuren. Joan zag niets dan het ééne paar, dat al zijn zinnen met verlammende kracht hield geboeid; hij zag haar slank-volle leden, in het haar eng omspannende, van rood in goud verglanzende kleed met de bayadère-ceintuur; hij zag de voornaamheid en de gratie van haar gebaren, de

schoone, harmonische lijnen harer gestalte, die hij misschien nóóit te voren zóó had gezien. Hij zag, hoe om haar mond nerveuse lachjes speelden; hij zag, alsof hij het door haar aanraking voelen kon, hoe zinnelijk zij werd bewogen door de streelende melodie... Hij had haar in haar zachtheid gekend, haar teedere goedheid, haar vriendelijke sympathie,— maar nooit had hij haar *hartstocht* geweten. Die toonde zij hem nu, in al de argelooze, spontane schoonheid ervan... en als een brandende drang kwam het verlangen in hem, haar passie naar hèm te wenden.

Hij voelde zich als in een vlammend vuur van verterend begeeren, en als *zij* hem niet verloste, dan zou hij moeten vergaan...

Hij sloot de oogen. In zijn ooren ruischte de muziek als een lokkende, tartende stem. Hij wist haar daar voor zich, in al haar verleidelijke charme... en hij voelde, geen dag langer te kunnen leven als zij zich niet vanavond... in liefde aan hem gaf...

In liefde, in liefde. Voorbij was de leugen hunner vriendschap... voorbij de leugen van koelheid en rust tusschen hen. In zijn armen behoorde zij, hij had recht op den zoen van haar rooden mond, en recht op haar liefkoozingen...

Hij kruiste de armen over de borst en klemde ze vast, om zichzelf te beletten, haar naar zich toe te halen in onbedwongen, gretigen lust, ten aanzien van iedereen. En met moeite ontslóót hij zijn oogen, toen de dansmuziek zweeg. Hij sprak geen woord tot Câline, hij sprak het geheele verdere gedeelte van den avond geen woord, — en zij zag, hoe haar vrees zich bewaarheid had, en hoe er in hem een ontzettende verandering het plaats gegrepen, waar zij bang voor was..

De gasten begonnen te vertrekken; met schertsende woorden namen zij afscheid, maar Joan was nog altijd daar. Besluiteloos, toen de laatste bezoekers waren heengegaan, bleef Câline staan in de kamer, maar in het volgend oogenblik voelde zij zich omsloten in een wilde omhelzing, een gloeiende wang drukte zich tegen de hare, en een stem fluisterde heet aan haar oor:

— Laat me blijven .. laat me blijven, Câline...

— Joan! kreet zij ontsteld, trachtende zich te bevrijden, maar hij was buiten zichzelf, en haar kracht was niets tegen de zijne...

— O, Joan... Joan...

Maar hij sloeg geen acht op haar smeekend verweer.

— God, stiet hij uit, ik heb je lief. Weiger me niet, of je brengt me tot wanhoop, Câline, weiger me niet, of 'k zal dezen nacht *niet* overleven...

Zoo waarachtig gemeend was het accent van zijn stem, dat haar tegenstand brak. Zij steunde onder zijn liefkoozingen, maar zij verdedigde zich niet langer, zij sprak ook niet, maar onderging zijn hartstocht gelaten.—

Hij wilde haar hoofd ophelten van zijn borst, waar het in doodvermoeidheid was neergezonken, om haar zijn onuitsprekelijk, dankbaar geluk te toonen, maar tot zijn schrik bemerkte hij dat zij schreide.

— Câline... liefste... waarom doe je dat... waarom huil je nu?

— Ach, snikte zij, 't spijt me zoo, 't spijt me zoo vreeselijk... dat dit nu toch is gebeurd.

— Waarom? Spijt 't je, dat ik je liefheb, dat ik nu eindelijk ontdekt heb, dat ik van je houd, dat ik razend, dol van je houd, dat ik krankzinnig ben geweest om 't niet eer te weten... geef jij dan niets om mij?... Câline...?

— Ik houd juist zooveel van je, zuchtte zij, voor jou was alles wat ik aan geen ander ter wereld gaf... ik stelde je boven alle anderen... ik hield je apart van alle anderen... en ik was zoo gelukkig in onze vriendschap... zoo innig gelukkig...

— Maar, vroeg hij, en drukte haar vaster in zijn armen, zal je dat dan ook niet zijn... als mijn vrouw?

— Je vrouw... zei ze bitter, je vrouw... Je weet, Joan, dat ik dan *nooit* kan worden.

Laat me blijven, laat me blijven....

— Waarom niet? vroeg hij onstuimig, als ik 't wil.. als wij beiden 't willen?

Zij haalde diep adem, maar moedig zeide zij het:

— Men trouwt niet met zoo iemand als ik.

— Ik heb je lief.. en verder wil ik niet weten...

— Maar ik dan, zei ze heel zacht. Begrijp je dan niet, dat zoo iemand als ik niet geschikt voor 't huwelijk is?

Hij zweeg verslagen. En zij streelde hem zacht over 't haar, in een behoefte om teederheid te geven, waar zij hem het duurzaam geluk harer liefde ontzei. En diepe weemoed overweldigde haar, die haar de tranen zachtjes langs de wangen deed vloeien.

— Had ik jou vroeger ontmoet... zei ze met licht trillende stem, dan.. misschien... maar nu... nu is 't te laat.

— Te laat voor jou, zei hij gesmoord. Niet voor mij. Ik weet nu, dat ik je lief heb, en naar niets anders vraag ik, niets anders wil ik weten. Ik houd van je als van *mijn vrouw*.

Een kleine schok ging door haar heen. Maar zij schudde langzaam het hoofd.

— 't Kan niet, Joan, nooit.. En 't ergste is, dat... we ook geen *vrienden* meer kunnen zijn.

— God.. wat bedoel je... geen vrienden?

— Neen, zei ze met een treurig lachje zelfs *dat* niet. We kunnen nu alleen nog maar „amants" zijn... niets *anders*... niets *beters* meer..

JEANNE REYNEKE VAN STUWE.

Teekeningen van Menno van Meeteren Brouwer.

Tot slot symfonie in DD-kruis
door al het gejubileer in deze extra-uitgave
maakt de lezer van lieverlede wel in een min of
meer feestelijke stemming zijn geraakt.
In Nederland kunnen wendt ik te besluiten met

... een symfonie. Niet meer en niet minder Beethovens heerlijke negende symfonie als mijn inspiratie.

Men herinnert zich den lyrischen [illegible] [illegible] welke in die schepping verklankt wordt. En daarna laat hij zich op in een [illegible] [illegible] van de vreugde voor het heil der menschheid:

Alle Menschen werden Brüder,
Wo dein sanfter Flügel weilt.

En zoo componeer ik [illegible] mijn symfonie in [illegible] [illegible] heeft de [illegible] des inhouds, onze nededingers, [illegible] hij heeft [illegible] in politiek, wat niet zoo erg is, doch bevolkingsgroepen tegen elkaar opgezet wat heel erg is.

Deze strijd nu mocht zich oplossen in een blijde hymne, waar de blijdschap over den herwonnen vrede [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], waar wij elkaar nog [illegible] [illegible] als onderdanen van Koningin Wilhelmina de handen ineenleggen en [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] der Vreugde, zingen:

Alle Menschen werden Brüder,
Wo dein sanfter Flügel weilt.

Ziedaar mijn Symfonie in [illegible]

M. [illegible]

EEN POSTDIEFSTAL IN JAVA'S BINNENLANDEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

I

Djariman was bijdehand en vlug.

Reeds van jongs af aan was hij de pienterste van al zijn makkers geweest, en thans, op twintigjarigen leeftijd, was hij de vertrouwde en bijna onmisbare schrijver van den Assistent-Resident van Slamat-Tidoor.

Geen, die zoo netjes en vlug kon schrijven als hij, en geen die beter den weg wist in de archieven dan hij.

Bovendien was hij een goed opmerker, die zijn oogen goed den kost gaf, want hij wilde hooger op, en op een snelle promotie

had hij al zijn zinnen gezet.
Bedroeg zijn tractement thans, ondanks al zijn ijver niet slechts vijftien gulden in de maand, en had de vader van de lieve, bekoorlijke Aminah hem niet duidelijk te verstaan gegeven, dat op zulk een tractement van trouwen geen sprake kon zijn? Ja, dat prikkelde hem meer dan hij zeggen kon en hij piekerde en zon op middelen, en dacht zich suf, om het gewenschte resultaat te bereiken.
Hoe zou dat ook kunnen?
Boven hem in de ranglijst stonden er nog zoo velen, en van die ranglijst werd immers slechts bij hooge uitzondering afgeweken? Gunstig uitgerekend had hij nog wel twee jaren den tijd om promotie te maken, en dan zou zijn tractement nog slechts twintig gulden bedragen.

Totdat hij ten slotte meende, het goede middel gevonden te hebben.

Het was een uiterst gevaarlijk middel, doch hij zou het er op wagen: „Er op, of er onder."

Gedurende eenige dagen was hij niet zoo geheel en al met zijn gedachten bij zijn gewone werkzaamheden, doch zooveel te meer lette hij op de „faits en gestes" van zijn chef, den Assistent-Resident, en niet de minste beweging van dezen geweldigen Kandjeng ontging aan zijn spiedend oog.

Ten slotte was zijn „plan de campagne" opgemaakt, en in alle détails overwogen en nog eens getimbangd, en met een tamelijk verlicht gemoed ging hij dien dag, na het sluiten van het kantoor, naar huis.

Djariman woonde in bij zijn oom, die het hoofd der inlandsche school was en wiens woning naast de school stond, op den grooten aloon-aloon, juist aan de overzijde van het assistent-residentiehuis.

Djariman's vader, de wedono van Banjak-Nangis, woonde te ver van de afdeelings-hoofdplaats, en daarom had hij zijn zoon bij zijn ouderen broer, het schoolhoofd te Slamat-Tidoor in den kost gedaan.

De raden-ajoe van dit schoolhoofd was reeds lang gestorven, en daarom had hij zijn moeder in huis genomen, de oude Nèq, die het huishouden waarnam.

zij had alom en van iedereen gehoord, dat de kleine Mobini van vroeger opgegroeid was tot een roos van weergalooze schoonheid.

Enfin, zeide het schoolhoofd, als zijn broer, de wedono, zijn dochtertje nu maar permissie wilde geven, dan zou hij haar ook met vreugde in zijn huis begroeten.

Nog dienzelfden dag schreef Djariman een brief aan zijn vader, den wedono van Banjak-Nangis, en den tweeden Zondag, daarop, toen Djariman één dag verlof gevraagd had, haalde hij zelf zijn zusje af.

Dien Zondag, nog vóór het vallen van den avond, stapten Djariman en zijn zusje Mobini uit de dogcart die hen van het station gereden had, en een oogenblikje later hield de oude Nèq haar nichtje in haar bevende armen omklemd.

Ach ja, dat waren wel dezelfde fijne trekken van vroeger, ofschoon zij nu zeventien westmoessons telde, maar Allah! Allah wat was zij schoon, wat was zij mooi! Het overtrof nog alles, van wat zij zich ervan voorgesteld had.

Alleen een beetje pronkzuchtig; doch dat mocht immers wel voor zoo'n jong ding?

En met ware ontroering geleidde zij de vroolijk snappende Mobini naar de logeerkamer.

De assistent-resident was een ware bullebijter en de priajis vreesden hem dan ook zeer. Hoevelen van hen, die het Hollandsch niet

Toen Djariman dien dag met zijn oom en de oude Nèq het middagmaal nuttigde, was hij vroolijker en praatzamer dan anders. Hij plaagde de oude Nèq, dat zij het eten hoe langer hoe lekkerder klaarmaakte, en dan weer toonde hij zich bezorgd, dat zij zich nog steeds zoo bleef uitsloven.

Zou het niet beter zijn, als zij wat meer rust nam? En dan, was het niet erg sepie, eenzaam en vervelend, om zoo'n heelen morgen alleen in huis te zitten zonder aanspraak, behalve van de bedienden? Hij had er dan ook al eens over gepiekerd: hoe zou oom het vinden, en Nèq, indien zijn zusje eens zoo nu en dan voor een poosje overkwam, om een beetje leven in de brouwerij te brengen?

Dat zou veel gezelligheid brengen, vooral voor Nèq. En wat het logies betreft, hij zou zich dan wel voor dien tijd met een balé-balé in het buitenkamertje tevreden stellen, dan zou zijn zusje zijn eigen kamer kunnen krijgen.

Oom had daar veel ooren naar, en vooral Nèq, die haar kleinnichtje in jaren niet gezien had, verlangde erg naar haar, want

uitstekend verstonden en spraken. Doch hun bloed stolde in hun aderen, bij de gedachte om den geweldigen Kandjeng in de Nederlandsche taal aan te spreken, zooals toch feitelijk bevolen was.

Neen hoor, ze voelden zich veiliger bij hun „Noewoen Hinggihs"en hun sembahs!

Een heel andere persoonlijkheid was mevrouw de assistent-residente. Ja, wat was dat een lieve, zachte verschijning! Wat keken haar heldere oogen vriendelijk, wat was haar stem aangenaam en welluidend! Zij was zoo goed voor iedereen, stelde belang in zwakken en zieken en deze laatsten konden altijd op obat, en kleine versnaperingen, en hartsversterkingen van haar rekenen.

Was het wonder dat zij oogenblikkelijk de harten won van allen, die het voorrecht hadden haar te ontmoeten?

Helaas mocht zij zich niet in een al te goede gezondheid verheugen, en haar steeds tengerder wordend lichaam was voor velen een bron van groote ongerustheid.

Vaak moest zij zich voor korter of langer tijd onder behande-

ling stellen van de doktoren uit de verre hoofdstad en op het oogenblik dat ons verhaal aanvangt, was zij weder sinds veel maanden in de kliniek in de hoofdplaats opgenomen. Voor hoe lang nog, dat had men niet kunnen mededeelen.

Al die soesa, en waarschijnlijk nog andere redenen hadden den assistent- resident buitengewoon prikkelbaar gemaakt. Zijn krachtig lichaam kropte dat wel geruimen tijd op, doch zoo nu en dan moest toch een uitbarsting gelijk de Krakatau, zijn gemoed verlichting geven.

Was hij onlangs niet als een razende Roland naar het kantoor van den waterstaat gerend, om den mandoer van de telefoon-centrale een duchtige verzoling toe te dienen, omdat deze hem niet gauw genoeg verbonden had, (ofschoon de telefoon toen door anderen gebruikt werd), en had hij toen niet tevens den aspirant-ingenieur en den opzichter van den waterstaat, die toevallig daarbij stonden, eveneens de huid volgescholden, ofschoon dezen met de zaak niets te maken hadden?

Ja, dat was me een relletje geweest!

Uit vrees voor een aanklacht had hij toen wel zijn excuses aangeboden, doch hij had er natuurlijk niets van gemeend.

Om allerlei futiliteiten kon hij zich opwinden, en als eenmaal de drift hem overmeesterde, was er geen houden meer aan, en wond hij zich hoe langer hoe meer op. Hield men zich dan maar koest, dan wilde het nog wel eens met een sisser losloopen. Zelfs

7

trachtte hij dan door groote vriendelijkheid het gebeurde te doen vergeten, doch bepaald vertrouwen in hem stellen, deed niemand.

Ook Djariman had dien dag een geweldige schrobbeering gekregen. Hij had een briefje bij den Regent moeten brengen, en daar deze juist naar een zekere gelegenheid gegaan was, had Djariman langer moeten wachten dan anders wel noodig geweest zou zijn. Djariman had maar gezwegen op den stortvloed van verwijten, die hem naar het hoofd geslingerd werden, en had slechts met talrijke sembahs en „noewoen hinggihs" geantwoord.

Hij had immers begrepen, wat zijn meester mankeerde? Kalm was hij na kantoortijd naar huis gegaan, en de assistent-resident was toch wel een weinig verwonderd geweest over zooveel zelfbeheersching, al schreef hij dat ook grootendeels toe aan onderdanigheid.

. . . .

Zekeren avond, het was al zeer laat, toen de assistent-resident op een luiaardstoel in de binnengalerij gezeten, onder de eenige nog brandende gasolinelamp, op het punt stond om zijn lectuur dicht te slaan en de lamp uit te draaien en naar bed te gaan, was hij niet weinig verbaasd plotseling een gedaante al schuifelend in de deur-opening te zien verschijnen, die hij direct herkende als te zijn van zijn schrijver Djariman. Hij bracht dit direct in verband met het dien middag voorgevallene, en ofschoon hij zelf wel begreep dat het ongelijk toen aan zijn kant was geweest, vroeg hij vrij norsch, wat dit late bezoek te beteekenen had.

Na lang aarzelen en blijkbaar ten prooi aan de hevigste inwendige gemoedsaandoeningen, bracht Djariman ten slotte al stotterende en hortende eruit:

„Ik heb een mooie jonge vrouw gevonden voor den „edelen met een Gioconda-glimlach om den prachtigen mond, langzaam uit het duister zich aan zijn blikken vertoonde en kalm, met een sembah, vóór hem op den vloer ging zitten.

Een zoete, wulpsche, zinnenprikkelende geur steeg van haar op, en geheel onder een bedwelmende bekoring gebracht werd de sterke man door een machtig verlangen aangegrepen, dat als een onweerstaanbare banjir zijn zwakke pogingen om stand te houden, wegvaagde.

Welke gedachten toen door het hoofd van den assistent-resident gewoeld hebben, welke stormen in zijn binnenste gewoeld hebben, we weten het niet. Het verhaal vermeldt alleen, dat hij langzaam met hijgenden adem opstond, met waggelenden gang naar de buitendeur liep, die hij sloot, en dat hij daarna de gasolinelamp in de binnengalerij uitdraaide......

Heer. Indien U wilt...."

Als door een adder gebeten, sprong de assistent-resident uit zijn luie houding overeind. Met de beenen wijd van elkaar zat hij slechts op het puntje van zijn breeden stoel, terwijl zijn twee vuisten de uitgestrekte leuningen krampachtig vasthielden.

Met uitpuilende oogen keek hij naar den, aan zijn voeten zittenden Djariman, die veiligheidshalve eenigszins geretireerd was.

Wat er toen in dien man omgegaan moet zijn, zal wel voor eeuwig onbekend blijven, doch aan het zware ademhalen en de sidderingen van zijn lichaam was wel te zien dat er inwendig een groote strijd gestreden werd.

Na geruimen tijd van angstige spanning scheen de assistent resident zichzelf weer meester geworden te zijn, en met vrij kalme stem vroeg hij:

„Waar is zij?"

Djariman was reeds verdwenen en weinige oogenblikken later kon de assistent-resident nauwelijks een kreet van bewondering onderdrukken toen een jeugdig meisje van verblindende schoonheid

Moeten wij nog vertellen, dat, toen drie maanden daarna de betrekking van hulppostcommies in de naburige kotta, genaamd Tanah-Badjingan, aan welke betrekking een tractement van 75 gulden 's maands verbonden was, kwam te vaceeren, Djariman eenige tientallen in de ranglijst over het hoofdsprong, en met de betrekking ging strijken?

Ook onnoodig feitelijk om te vertellen, dat hij spoedig na zijn benoeming met beter resultaat dan vroeger, dong naar de hand van de lieftallige Aminah, die hij weldra als zijn vrouwtje in zijn nieuwe woning binnenhaalde.

Ook Mobini, die op onbegrijpelijke wijze eenige prachtige, schitterende sieraden rijker geworden was, trouwde spoedig met den naar haar smachtenden hulpschrijver Niti, die zich eveneens plotseling met voorbijgang van velen boven hem in de ranglijst, benoemd zag tot mantri-opium te Tanah-Badjingan, dus op dezelfde plaats als waar zijn zwager Djariman de functie van postcommies vervulde. Zijn tractement was echter voorloopig slechts 35 gulden in de maand.

TWEEDE HOOFDSTUK.

I.

De wedono van Banjak-Nangis, de vader, van Djariman en Mobini, was een ambtenaar die er zijn mocht.

Reeds tien volle jaren was hij nu op deze standplaats werkzaam geweest en de verbeteringen, die hij in dien tijd tot stand gebracht had, waren talrijk en hadden de meest zegenrijke uitkomsten ten gevolge gehad.

Had deze streek, toen hij pas als hoofd van het district was opgetreden, niet een beruchten en uiterst ongunstigen roep gehad? Hadden toen niet vele rooverbenden het land onveilig gemaakt, en waren veediefstallen, roofmoorden, geheime brandschattingen

etc. niet aan de orde van den dag?

Stond de bevolking toen niet als lui en twistziek bekend, en stonden niet steeds groote complexen vruchtbare gronden geheel braak wijl de nijvere handen ontbraken om er de gouden oogsten aan te ontlokken?

Ja, het district verdiende zijn naam toen wel: er werden vele tranen vergoten!

Totdat deze wedono, een reus van zes voet, zich in de kawedanan van Banjak-Nangis installeerde.

Reeds zijn eerste optreden, zijn eerste toespraak tot zijn verzamelde ondergeschikten, had een ware sensatie in het geheele district veroorzaakt: de goeden hadden begrepen hun Messias gevonden te hebben, de kwaden hadden gebeefd.

Binnen één jaar tijds had hij 22 van de grootste schelmen aan de galg gekregen, vele onbetrouwbare dessahoofden zuchtten in 's Lands boeien en waren door anderen vervangen, driekwart van

het corps politie-oppassers pikelde als kettinggangers de vivres voor de troepen op de buitenbezittingen, en eigenhandig had deze reus bij een overval, met een zwaren opgeraapten rijststamper, zijn eigen assistent-wedono neergeveld die het hoofd bleek te zijn van een bende gevaarlijke veedieven.

Een geweldige schrik was er bij het geboefte ingeslagen, en zij, die hun oude verdachte handwerkjes geen vaarwel konden zeggen, verlieten voorgoed de streek; en zij, die bleven, verzoenden zich met de veranderde omstandigheden en bogen zich vrijwillig onder de zware hand van den nieuwen meester. Wat was de streek toen plotseling vooruitgegaan!

Bezoek thans dat district nog eens weer, en gij zoudt bepaald

verstomd staan.

Langs breede, keurig onderhouden wegen rijdende, zoudt gij in den planttijd de duizenden en nog eens duizenden kleurig gekleede vrouwen en meisjes in de sawahs aan den arbeid kunnen zien, en uw oog zou geboeid geworden zijn door het levendige, vreedzame schouwspel, dat zich overal vertoont.

Vroolijk zoudt ge de lieve wezentjes elkaar allerlei malligheden naar het hoofd hebben hooren roepen, om dan gezamenlijk te lachen, te lachen, zonder eind, altijd door met hun lenige vingertjes de zaadplantjes in den modder drukkende.

Gij hebt waarschijnlijk een geladen revolver in uw gordel verborgen medegenomen, doch die hadt ge gerust thuis kunnen laten: absolute veiligheid, overal.

Ja, die eerste harde tijden zullen den wedono van Banjak-Nangis

nog wel lang heugen!
Aan allerlei zaken had hij toen zijn zorgen gewijd.
Met hart en ziel had hij vele nuttige zaken doorgezet.
Hij gaf den stoot aan het ontstaan van dessa-padischuren, welke schuren hij op palen zette, die hij van blikken schermen deed voorzien om tegen de rattenplaag gevrijwaard te zijn.
De vele vergaarkommen, die voor de irrigatie aangelegd waren, deed hij met de weinige beschikbare fondsen zoo goed mogelijk herstellen, en hijzelf bewaarde de sleutels der windwerken in zijn kantoor, opdat de bevolking niet het kostbare water zoude morsen.
In zijn stallen stonden eenige prachtige dekhengsten en fokstieren, waardoor het ras van het vee der bevolking aanmerkelijk vooruitgegaan was.
'n nacht en ontijd ging hij met zijn oppassers er op uit, en wee den waker dien hij slapende aantrof: die kon op eenige putsen koud water op zijn body rekenen!
Dit alles en nog veel meer kon natuurlijk niet onbekend blijven aan den Heer Resident uit de verre hoofdstad, en toen de moeilijke betrekking van Patih Slamet-Tidoor kwam te vaceeren, wie kon daar anders voor in aanmerking komen dan deze voortvarende ambtenaar?
De bevolking van Banjak-Nangis was er natuurlijk niet over te spreken geweest, dat men hun diep vereerd hoofd weggenomen had. Wat hadden ze niet willen geven om hem te behouden, doch het ging niet; en toen de reiskoets, die den wedono en zijn radenajoe naar zijn nieuwe standplaats zou voeren, vóórreed, was er bijna geen doorkomen aan door de dichte menigte, die zich voor de kawedanan verzameld had.
Toen de wedono eindelijk vertrok schaarden de menschen, die zich in hun mooiste plunje gestoken hadden, aan weerszijden van den weg, en zoover het oog reikte, zag men slechts aan den kant gehurkte mannen en vrouwen, die bij het voorbijgaan van het rijtuig een diepe sembah maakten.
Achter het rijtuig volgde een kleurige stoet van wel honderd ruiters, wier woeste paardjes aan het geheele schouwspel een bijzonder levendig aanzien gaven.
De tranen kwamen den wedono in de oogen bij het zien van zooveel dankbaarheid bij zijn volk, en aan de grens van zijn district gekomen, waar hij door een nieuwen stoet van ruiters opgewacht werd, nam hij bewogen van zijn ondergeschikten afscheid.
Bij zijn installatie, waarbij de heer Resident zelf in groot ambtscostuum de plechtigheid geleid had, was hem een nieuwe verrassing te beurt gevallen, daar de Resident hem persoonlijk de Groote Gouden Ster van Trouw en Verdienste op de borst gespeld had. De gamelans hadden geschald, de schuimwijn had gevloeid, en de wulpsche dansmeiden hadden haar schoonste liederen uitgegalmd.
Dat was een feest geweest!
Hij was niet gauw bingoeng, maar dien dag had hij emoties doorgemaakt, die hem tot nu toe geheel vreemd waren.
Na afloop van het feest, bij het scheiden, had de oudste der Priajis, de wedono van Kembang-Mamboe, als gebruikelijk nog het woord tot hem gericht, om hem nogmaals geluk te wenschen en om te bedanken.
De Patih had toen zelf het woord genomen, en allen hadden met groote aandacht naar zijn woorden geluisterd. Hij eindigde aldus:
„Wees rechtvaardig en eerlijk boven alles.
„Wijd uw beste krachten aan het Gouvernement."
En op zijn schitterend eereteeken op zijn borst wijzende:
„Het machtige Kandjeng Gouvernement van Nederlandsch-Indië weet zijn trouwe dienaren te beloonen."
Streng had hij daarbij allen aangekeken; en Djariman glom van vreugde bij de eerbewijzen, aan zijn vader bewezen, doch Niti schoof, bij den vorschenden blik zijns schoonvaders, onrustig op zijn matje heen en weer, en hij hield zijn oogen neergeslagen.
In zijn kas was een tekort van 500 gulden!
O! engelachtig schoone Mobini, van heeveel leed zult ge nog de oorzaak zijn door uw spil- en pronkzucht!!

*

Dien avond werd Niti bij den assistent-resident van Slamat-Tidoor geroepen, die hem mededeelde, dat hij hem benoemde tot collecteur ter afdeelingshoofdplaats Slamat-Tidoor op een tractement van 80 gulden in de maand.
Hoevele tientallen hij hiermede weder in de ranglijst over het

De Dordtsche Petroleum Maatschappij

levert in elke verlangde hoeveelheid,

Minerale machine olie tegen concurreerende prijzen in kisten van 2 blikken inhoudende circa 37 Liters, of desgewenscht in drums. Voor auto's ook in blikjes van $3\frac{3}{4}$ Liter.

Consistent vet In blikken van $17\frac{1}{2}$ KG.; in blikken van 5 en 1 KG.

Gasoline In drie soorten geschikt voor lichtinstallaties, voor motoren & gloeilampen, voor lampen in gebruik bij straatverlichting. Wordt geleverd in kisten à 2 gewone blikken en in kisten geschikt voor vervoer per schip à 4 speciale roode blikken, welke blikken gemakkelijk op de treeplank van auto's kunnen geplaatst worden. Verder in drums, inhoudende circa 16 blikken en ook in drums, ter verzending per K. P. M. booten, inhoudende 4 blikken

Motor olie voor het drijven van motoren.

Asphalt voor bestrating en vloeren.

Paraffine, Kaarsen, Residu, Terpine.

Prijscouranten worden op aanvraag gaarne verstrekt.

hoofd sprong zullen wij maar onvermeld laten.

Alleen vermeldt de geschiedenis nog, dat Niti dien avond buitengewoon nerveus was want bij zijn overplaatsing zou het kastekort natuurlijk onmiddellijk aan het licht komen.

Verder vinden we nog vermeld dat de assistent-resident nog steeds onder de bekoring stondvan Mobini, de schoone vrouw van Niti, en als Niti, de collecteur, zou moeten „storten" in de verre hoofdstad, waarvoor hij minstens 4 dagen noodig had, zou er wel wat op gevonden kunnen worden om zijn onvergetelijk duifje ergens te ontmoeten in de een of andere passangrahan.....

Den 7 den Februari daaraanvolgende schreef de ingenieur een briefje aan den postcommies Djariman, of het geld nu eindelijk nog niet gearriveerd was van het hoofdkantoor, waarop de ingenieur ten antwoord ontving dat de postcommies het geld reeds geruimen tijd geleden en wel op den 25 sten Januari met den postlooper medegegeven had, om het den ingenieur te doen toekomen.

De diefstal moest dus reeds ca. 14 dagen geleden gepleegd zijn!

Ja, dat was een wanhopig moeilijk geval om dat nog tot een oplossing te kunnen brengen, daar het geld door zooveel handen gegaan was.

En in dat zalige bewustzijn sliep de assistent-resident van Slamat-Tidoor in. Slamat tidoor!

II.

Tjilaka!

Tjilaka besar! Soedah betoel!

Vijfhonderd gulden gestolen van den ingenieur van Rimboe-Djero, en deze had den postcommies Djariman te Tanah-Badjingan als den dader aangewezen!

Wat een consternatie bij het Bestuur!

In het kort kwam de zaak hierop neer.

De ingenieur van Rimboe-Djero had den 15 den Januari twee postwissels ontvangen van Amsterdam, ieder groot 250 gulden, dus tezamen 500 gulden.

Den 18 den Januari, dus drie dagen daarna, had de ingenieur de postwissels, die hij beide voor ontvangst afgeteekend had, aan het postkantoor te Tanah-Badjingan ter verzilvering aangeboden, doch, daar de postcommies Djariman op dat oogenblik geen contant geld genoeg had, had hij de postwissels weer aan den ingenier van Rimboe-Djero terug gezonden.

Weer drie dagen daarna, dus den 21 sten Januari, had de ingenieur de postwissels wederom te Tanah-Bandjingan ter verzilvering aangeboden, en daar er weer geen geld was, had Djariman die postwissels toen maar aangehouden om met die stukken het benoodigde geld te kunnen aanvragen aan het hoofdpostkantoor, terwijl hij den ingenieur een bon terug zond waarop vermeld stond dat hij, Djariman, den ingenieur nog 500 gulden moest betalen.

Tot nu toe was alles dus in orde.

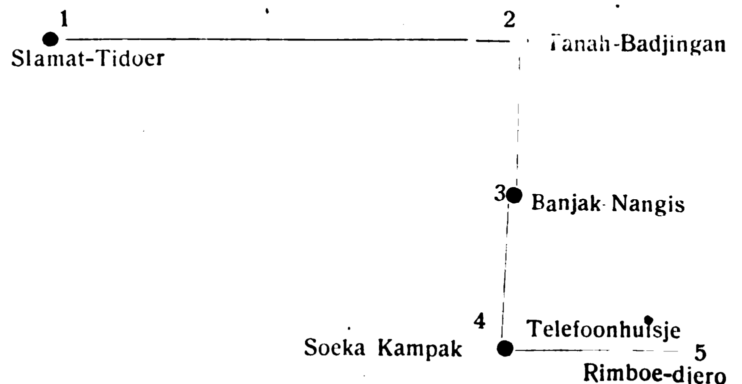
Djariman toch, had het geld afgegeven aan den postlooper Pa Sepoeh. Pa Sepoeh had op de posthalte Soeka-Kampak de, voor den ingenieur van Rimboe-djero bestemde poststukken, vier stuks, aan den politie-agent Pa Doekoor afgegeven.

Deze had ze weer afgegeven aan den telefoonmandoer Pa Gendeng, en deze had ze weer afgegeven aan den koelie Pa Kero. En Pa Kero eindelijk had de brieven aan den ingenieur afgegeven.

In wiens handen was de brief met geld nu wel blijven hangen?

Maak dat nu maar eens uit, en vooral, nu het al 14 dagen geleden was!

Ter verduidelijking voegen we hierbij een situatiekaartje van de betreffende streek.

1 = standplaats assistent-resident
2 = „ ass-wedono en mantri-politie
3 = „ wedono.-
4 = ● „ mantri politie, en telefoonmandoer.
5 = „ ingenieur.

Bij het inlandsche bestuur, waaraan de moeilijke taak van het onderzoek was opgedragen, stond één ding vast: en dat was, dat Djariman de schuldige niet kón zijn, niet móch zijn.

Was het niet algemeen bekend dat eenige machtige handen boven het hoofd van Djariman zweefden, en ten tweede, en dat was wel het voornaamste, Djariman was immers lid van de groote Javanenvereeniging „Djawa Madjoe", waarvan de geheime statuten en eeden geboden om elkaar tot in den dood toe, te steunen en te helpen?

Neen, Djariman was zoo onschuldig als een pasgeboren katjong, dat was de onaanvechtbare basis van het onderzoek.

Bovendien, Pa Sepoeh had immers erkend het geld van Djariman ontvangen te hebben, dus afgeloopen, Djariman ging geheel vrij uit.

Ook Pa Sepoeh kon onmogelijk de dader zijn, want deze had reeds bijna veertig jaren dienst bij de post, terwijl een medaille zijn borst sierde.

Pa Sepoeh was ook lid der groote Javanenvereeniging „Djawa Madjoe".

Pa Sepoeh kon het dus evenmin gedaan hebben.

Er bleven dus drie personen over, en geen van deze drie was lid der groote vereeniging...

De ingenieur van Rimboe-djero had niet stil gezeten, toen hij zekerheid had gekregen dat er diefstal gepleegd moest zijn.

Onmiddellijk had hij den postwagen laten inspannen en de lange reis naar Tanah-Badjingan aanvaard met zijn opzichter.

Onderweg had hij den mantri-politie van Soeka-Kampak opgepikt, en als een wervelwind viel hij den postcommies Djariman op het lijf.

De ingenieur had eenige fnuikende vragen gesteld en allen, ook de assistent-wedono van Tanah-Badjingan die erbij gekomen was, hadden gezien dat Djariman's houding heel vreemd was geweest. Op de gestelde vragen gaf hij absoluut onbevredigende antwoorden, en hij had zijn verdenkingen gestaafd, waardoor de postcommies inderdaad overtuigd werd, en den hulppostcommies Djariman wilde schorsen. Reeds had hij de schorsingsformulieren vóór zich genomen, toen de ingenieur hem deze handeling ontried en het beter achtte daarmede te wachten tot de justitie uitspraak in de zaak gedaan zou hebben.

Zoo geschiedde dan ook, en in de verre hoofdstad terug gekomen, rapporteerde hij alles aan den inspecteur, doch zijn conclusies waren. dat den inlandschen postcommies Djariman absoluut geen blaam kon treffen, en de ingenieur.... zich hoogstwaarschijnlijk vergist moest hebben. (De kwestie was, dat hij zeer bevreesd was geweest voor de hormat-circulaire, en daarom had hij dezen Javaanschen functionnaris niet voor het hoofd willen stooten!)

Djariman was hiermede dus volkomen gedéchargeerd, en brutaal en pienter als hij was, diende hij direct een aanklacht in tegen den ingenieur, op grond daarvan, dat deze met woestheid zijn kantoor was binnengedrongen ondanks het bordje „Verboden Toegang"; dat hij door den ingenieur in de uitoefening van zijn functie beleedigd was geworden, en dat hij over de behandeling van dezen ten zeerste gegriefd was geweest.

De inspecteur was wel genoodzaakt de aanklacht van Djariman in handen te stellen van den assistent-resident van Slamat-Tidoor.

Deze had reeds het een en ander van den diefstal vernomen, en toen hij de aanklacht tegen den ingenieur van Rimboe-djero, toegezonden door den inspecteur van de verre hoofdstad ontving,

den, en toen de ingenieur hem het vuur heel na aan de schenen bracht, moest hij, Djariman, zich inhouden om niet in tranen uit te barsten.

Doch bekennen deed hij niet.

De ingenieur had de bon medegenomen, die Djariman, hem gezonden had, en waarin deze verklaarde den ingenieur het bedrag van 500 gulden nog verschuldigd te zijn. Waarom had Djariman die bon niet teruggevraagd van den ingenieur toen hij het geld afgezonden had op den 25 sten Januari? Dit bonnetje bleef dan toch een buitengewoon zwaar bewijsstuk tegen Djariman. En ten overstaan van vele getuigen gaf de ingenieur het bonnetje af aan den assistent-wedono van Tanah-Badjingan, die de zaak verder zou onderzoeken.

Tegelijk zond de ingenieur een ijlbode naar den inspecteur van van den post- en telegraafdienst in de verre hoofdstad, waarin hij den postcommies Djariman van diefstal beschuldigde en een onderzoek aanvroeg.

Reeds den volgenden dag kwam een Europeesche postcommies per auto aan, en onderzocht de kas en de administratie van Djariman met de grootste nauwgezetheid, doch bevond alles volkomen in orde.

De ingenieur had hem toen echter in korten tijd aangetoond dat deze diefstalzaak niets met zijn kas of administratie te maken kon hij nauwelijks een duivelschen glimlach onderdrukken, en vergenoegd wreef hij zich in de handen.

Ziezoo, met dien ingenieur had hij nog een appeltje te schillen, en nu zou de rekening vereffend kunnen worden.

Vroeger was hij wel is waar heel goede sobats geweest met dien ingenieur, doch door allerlei kleine misverstandjes was de verhouding buitengewoon gespannen geworden.

Daar had je bijvoorbeeld die revolverzaak!

Reeds tóén had hij den ingenieur erbij willen lappen, doch in de ter zake gevoerde correspondentiën met den ingenieur had deze eenige fnuikende waarheden gedebiteerd, die hij liefst maar niet meer opgerakeld wilde hebben. Zoodoende was deze zaak in een dood stadium gekomen.

Daarbij kwam, dat hij zich juist in een vrij prikkelbare stemming bevond door een kolossaal échec, dat hij in den gewestelijken Raad in de verre hoofdstad geleden had. Hij had met groot aplomb iets beweerd, doch een goed ingelicht mede-raadslid had hem direct het onware ervan aangetoond.

Met roodbeschaamde kaken had hij toen wel is waar nog een tijdje in de ruimte georeerd, doch de hooge heer Resident had hem beduid zijn „rede" maar zoo spoedig mogelijk te beëindigen. Jonge, jonge hij had toen wel in een vliegmachine meegenomen willen worden, om toch maar gauw weg te

wezen !

Met deze zaak tegen den ingenieur zou hij zich bij den Resident misschien eenigszins kunnen rehabiliteeren, en in gedachte zag hij reeds den ingenieur tot de noodige dagen gevangenisstraf veroordeeld; en als dat niet ging, dan toch zeker tot eenige hooge boeten. En met grijnzenden lach nam hij de zware wetboeken vóór zich om met wellust te snuffelen en te vorschen naar de artikelen, met welke de ingenieur door zijn optreden in botsing was gekomen.

Weinig vermoedde hij, dat hij in den ingenieur van Rimboedjero een man gevonden had, die hem zou staan niet alleen, doch die hem later naar believen in den hoek zou duwen.

III.

Reeds den volgenden dag was het lieve leventje gaande.

De assistent-resident werd opgebeld door den ingenieur van Rimbo-djero.

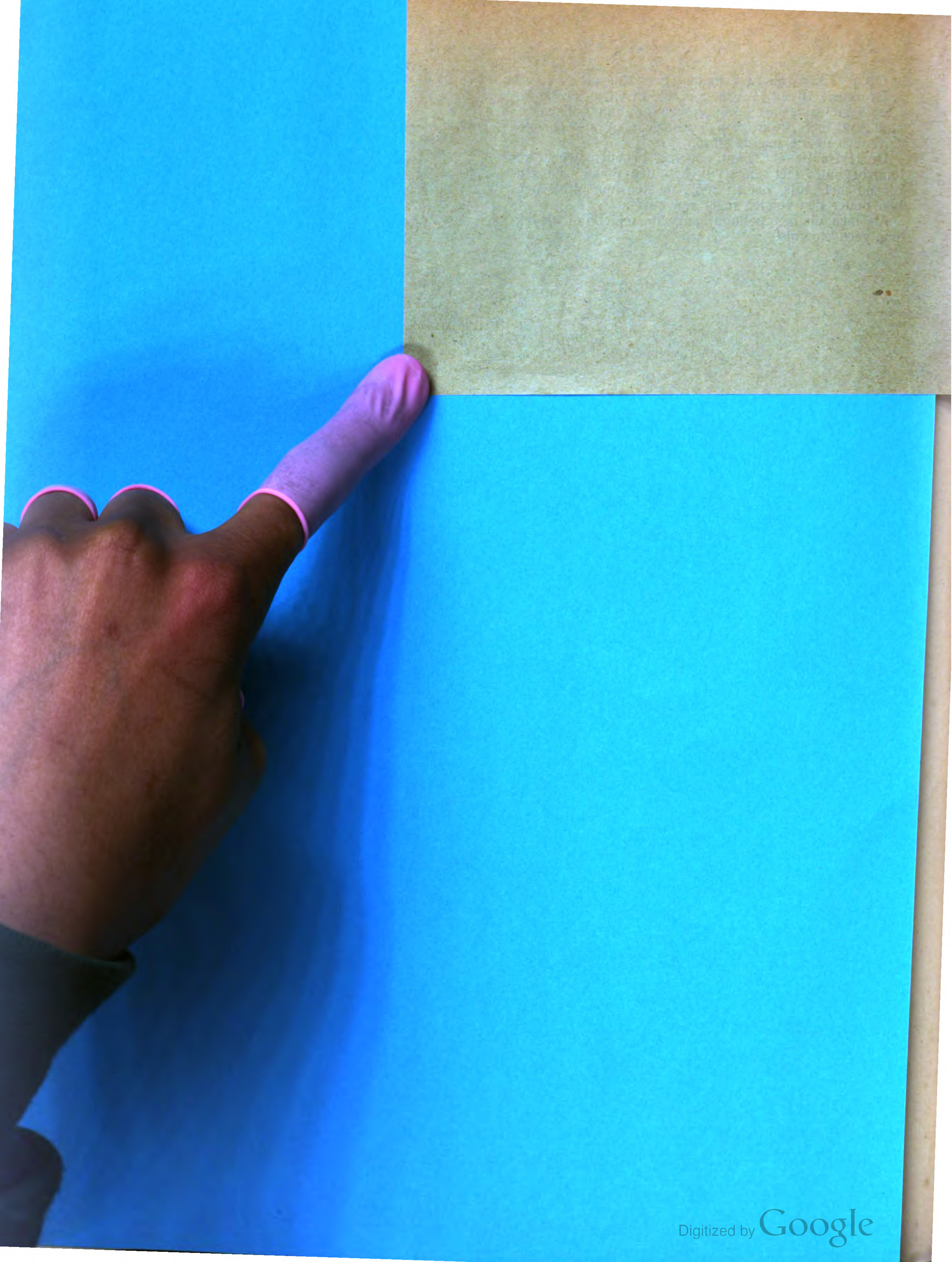
N. B.

Op p. XXIV zijn twee fouten gemaakt.

De regels 16 tot 19 van onderen, beneden eerste kolom, beginnende met „een briefje van zijn collega" en eindigend met „kwart van zijn sigaar gevor-" moeten bovenaan op de pagina staan.

De regels 19 tot 22 van onderen, beneden tweede kolom, beginnen met „trang; ik heb den draad" en eindigend met „Kijk, dat zit zóó", moeten hun plaats hebben onder den eersten regel van boven.

Als men dit met potlood aangeeft, ondervindt de lektuur geen stoornis.

De ingenieur: „Meneer de assistent-resident, ik vernam dat u morgen naar Tanah-Badjingan wilde gaan. Staat dat soms in verband met den postdiefstal, dien men u al wel gerapporteerd zal hebben, en zoo ja, zou het niet wenschelijk zijn dat ik dan eveneens te Tanah-Badjingan aanwezig ware?"

De assistent-resident, op bulderenden toon: „Meneer de ingenieur, die diefstal werd mij natuurlijk reeds gerapporteerd en bovendien zijn er zeer ernstige aanklachten tegen u bij mij binnengekomen.

U is als een wildeman in het kantoor van den postcommies binnengedrongen, u heeft dien man een verhoor afgenomen alsof u iemand van het Bestuur ware, u heeft dien man beleedigd in de uitoefening van zijn functie, kortom u heeft zich schandalig aangesteld. Er is zoo juist, zooals u wel zult weten, een circulaire verspreid geworden om de Javaansche priajis toch zoo aloes mogelijk te behandelen, en ik zal natuurlijk genoodzaakt zijn van het voorgevallene een omstandig verslag aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal te doen toekomen. U heeft zich bepaald

ernstig misdragen. Toen u dien diefstal ontdekt hadt, hadt u zich onmiddellijk tot mij persoonlijk moeten wenden, en dan zou het heel anders geloopen zijn. U is bepaald ernstig en défaut. Er zijn te veel getuigen om dat te willen ontkennen. Die postcommies is onschuldig, dat geef ik u op een briefje."

De ingenieur: Meneer de assistent-resident, vooreerst moet ik u verzoeken, uw toon eenigszins te matigen, en mij te behandelen met de égards die mij toekomen, ofschoon ik natuurlijk geen Javaansche priaji ben. U spreekt tot mij alsof de aanklachten tegen mij reeds bewezen waren, en toch verzeker ik u, dat ik mij van geen schuld ten deze bewust ben. Een en ander zal later dan wel blijken. De wijze waarop u mij zooeven toegesproken heeft, zal ik noteeren, en u zult er t. z. t. wel meer van vernemen. U zeide mij zooeven, dat ik mij met mijn aanklacht tegen den postcommies rechtstreeks tot ú had moeten wenden. Dit wist ik niet, doch ik ben bereid om morgen aan den dag naar u toe te gaan, niet zoozeer om een aanklacht in te dienen, dan wel om de *bewijzen* te leveren, zwart op wit, van de schuld

van den postcommies te Tanah-Badjingan. Is u bereid mij morgen een oogenblikje te ontvangen en mijn argumenten te vernemen?"

De assistent-resident, (op heel wat minder arroganten toon): „Kijk u eens, meneer de ingenieur, u zegt nu wel dat u de bewijzen kunt leveren van de schuld van dien postcommies te Tanah-Badjingan, doch ik acht dat totaal onmogelijk, daar hij volkomen gedéchargeerd is geworden door de bekentenis van den postlooper Pa Sepoeh, die erkent het geld van hem ontvangen te hebben. Ik acht uw komst hierheen om de zaak te bespreken dan ook geheel nutteloos. Eerst moeten alle getuigen en beklaagden gehoord worden, en zoodra ik den heelen bundel heb, zal ik uzelf ook „im breiten und weiten" in verhoor nemen. Wacht u maar kalm uw beurt af."

De ingenieur: „Begrijp ik het dus goed, dan staat u mij niet toe, om de onaantastbare bewijzen te leveren van de schuld van dien postcommies en is u evenmin genegen mij een uurtje daarvoor te ontvangen. Ik heb een en ander reeds in mijn boekje genoteerd."

De assistent-resident: „U kunt in uw boekje natuurlijk noteeren wat u wilt, doch ik blijf er bij dat de postcommies van Tanah-Badjingan geheel onschuldig is, en dat ik u vooreerst nog niet verhooren kan."

Hiermede liep het telefoon-gesprek ten einde.

De assistent-resident was toch niet geheel op zijn gemak door de resolute verklaringen van den ingenieur, en hij kreeg kippevel over zijn geheele lichaam bij de gedachte, dat Djariman mogelijk een „slip" gemaakt had. Doch neen, aan die mogelijkheid moest hij maar niet denken: Djariman stond in dit geval veel te sterk in zijn schoenen.

Ondertusschen was de nieuwe wedono van Banjak-Nangis het verhoor begonnen van de personen, die bij den diefstal betrokken hadden kunnen zijn.

Ten eerste: Djariman.

Deze verklaarde het geld in een envelop gedaan te hebben, en daarna de envelop met vier lakken verzegeld te hebben, daarna die gezegelde envelop aan den postlooper Pa Sepoeh gegeven te hebben. Pa Sepoeh had er zelf bij gestaan toen Djariman het geld in de envelop gedaan had, en bovendien had Pa Sepoeh voor ontvangst afgeteekend in het déchargeboekje. Je moest toch wel een idioot van een kerel zijn, zooals die ingenieur, om dan nog aan zijn onschuld te twijfelen!

En alle aanwezige priajis hadden gelachen: die Djariman dorst toch krasse dingen te zeggen, hoor! Na Djariman kwam Pa Sepoeh aan de beurt.

Met wankele schreden kwam deze nader.

Allen hadden direct aan een geheim teeken gezien, dat hij lid was van de Groote Vereeniging.

Pa Sepoeh verklaarde de brieven van Djariman ontvangen te hebben, 5 stuks waarvan één zware brief met geld, gedeeltelijk papiergeld, gedeeltelijk zilvergeld. Hij had de brieven afgegeven aan Pa Gendeng. Dat klopte niet erg met de verklaring van den politie-agent Pa Doekoor, want deze had verklaard, dat niet Pa Gendeng, doch wel degelijk hijzélf de brieven ontvangen had van Pa Sepoeh, en niet 5, doch slechts 4 stuks, en een zware brief met geld was er niét bij.

Zie je, daar begonnen de moeilijkheden en tegenstrijdigheden al!

Pa Gendeng werd er nu ook bij geroepen, en deze beweerde bij kris en bij kras, dat hij brieven had ontvangen van den politie-agent Pa Doekoor, en niet van Pa Sepoeh. Alweer 4 stuks, en een zware brief met geld was er niét bij geweest.

De verklaringen van Pa Doekoor en Pa Gendeng klopten dus wel met elkaar, doch waren in strijd met de verklaringen van den postlooper Pa Sepoeh. Ieder gewoon mensch zou nu waarschijnlijk de conclusie getrokken hebben, dat de postlooper Pa Sepoeh toch ook wel eens debet aan den diefstal zou kunnen zijn. Niet alzoo de nieuwe wedeno van Banjak - Nangis.

Die redeneerde aldus: Pa Sepoeh heeft al bijna 40 jaren dienst, en bovendien draagt hij een medaille op de borst. En gedachtig aan het geheime teeken der Groote Vereeniging liet hij direct Pa Sepoeh op vrije voeten stellen: dat was de betrouwbaarste kerel die er op Gods aardbodem rondliep.

Maar die Pa Gendeng, zie je, die beviel hem niet met zijn domme facie. In elk geval moest toch iémand het gedaan hebben, en er was niet het minst aan verbeurd als deze domme dessakerel maar voor een paar jaar in de boei verdween.

En met een lachend gebaar verzocht hij den mantri-politie van Tanah-Badjingan dat varkentje eens even te wasschen.

Deze sloot zich in een afgelegen kantoortje met Pa Gendeng op, en weldra kon men aan het kermen van Pa Gendeng vermoeden, dat deze een „mauvais quart d'heure" doormaakte. Toen de mantri-politie van Tanah-Badjingan na eenigen tijd met een triomfantelijk gelaat uit het kantoortje te voorschijn trad, had hij dan ook het gewenschte resultaat bereikt: Pa Gendeng had bekend den brief met geld van den postlooper Pa Sepoeh ontvangen te hebben.

Ziezoo, dat was een stapje nader tot den vrede! Pa Gendeng, langs wiens gezicht een dun straaltje bloed sieperde, werd uit het hokje gesleept, en verklaarde nu verder het geld afgedragen te hebben aan den lorrie-koelie Pa Pitjek. Dat klopte feitelijk erkend het geld van hem ontvangen te hebben.

De politie-agent Pa Doekoor had in de geheele zaak part noch deel, daar hij niet tegenwoordig was geweest bij de overgave van het geld van Pa Sepoeh aan Pa Gendeng. Feitelijk was het wel zijn plicht geweest om de poststukken in ontvangst te nemen, dat was nu eenmaal zijn taak, maar dien dag, dat herinnerde hij zich nog uitstekend, was hij juist 2½ minuut te laat gekomen.

Er konden dus slechts 2 schuldigen zijn, en wel:

Pa Gendeng en Pa Pitjek.

Aldus het rapport van den wedono van Banjak-Nangis aan den assistent-resident van Slamat-Tidoor.

niet met zijn eerste verklaring dat hij het geld aan Pa Kero afgegeven had, doch over zulke kleinigheden moest je niet vallen.

Bleef thans alleen over, om de verklaring van den politieagent Pa Doekoor bloppend te maken met de reeds verkregen resultaten.

Nu was de politie-agent Pa Doekoor een koppig heer, die zich een behandeling als zooeven aan Pa Gendeng geschied was, zeker niet zou laten welgevallen; doch de wedono had wel voor lastiger perkara's gestaan, en ging het niet goedschiks, dan zou het kwaadschiks moeten.

Van dien dag af aan had Pa Doekoor het zwaar te verantwoorden, en de wedono verheelde hem niet, dat hij hem zelf voor den dief hield.

De laatste beklaagde Pa Pitjek zwoer wel bij hoog en bij laag, dat hij dien dag niét bij de lorrie-gewerkt had, en dus onmogelijk de brieven meegenomen kon hebben, doch het hielp allemaal niets, hij werd aangehouden.

Om hem op de proef te stellen werd hem 3 dagen lang geen eten of drinken verstrekt, doch Pa Pitjek bleef hardnekkig ontkennen.

Pa Gendeng die een bekentenis afgelegd had, werd voorloopig vrijgelaten.

Dat was een onvergeeflijke fout van het inlandsche bestuur, althans van het systeem, want deze kleine omstandigheid was ten slotte oorzaak dat de geheele waarheid aan het licht kwam.

En inderdaad, kort daarop stelde hij Pa Doekoor op non-actief en onder politie-toezicht. Zijn tractement werd ingehouden en het duurde niet lang of zijn vrouw en kinderen en hijzelf hadden geen korreltje rijst meer te eten, temeer waar niemand hem de behulpzame hand dorst te bieden.

Binnen drie weken tijds had deze voortvarende wedono de zaak dan ook zoo goed als trang gemaakt, en kon hij in zijn rapport het volgende mededeelen:

De postcommies Djariman was absoluut onschuldig, want de postlooper Pa Sepoeh had erkend het geld van hem ontvangen te hebben.

Pa Sepoeh was eveneens onschuldig, want Pa Gendeng had

Niet zoodra was Pa Gendeng op vrije voeten gesteld, of hij spoedde zich tot den ingenieur van Rimboe-djero, bij wien hij zich kwam beklagen over de ondervonden bejegeningen. De mantri-politie van Tanah-Badjingan had hem met een knuppel afgerost, en daarna zijn linkeroor er half afgetrokken. Daardoor was hij totaal bingoeng geworden en toen had hij maar alles beaamd wat de mantri-politie hem voorgekauwd had, namelijk, dat hij den zwaren brief met geld, voorzien van 4 lakken, wél ontvangen had, rechtstreeks van Pa Sepoeh zelf en dus niet door tusschenkomst van den politie-agent Pa Doekoor en dat hij het weer aan iemand anders afgegeven had.

In zijn consternatie had hij Pa Pitjek maar opgenoemd als den-

gene aan wien hij den brief afgegeven had.
Doch in werkelijkheid was dit alles van *a* tot *z* onwaar. Hij had nooit brieven van Pa Sepoeh zelf ontvangen, wél van den politie-agent Pa Doekoor, en geld was er niét bij geweest.
Nog dienzelfden dag diende de ingenieur van Rimboe-djero een zware aanklacht in bij den assistent-resident van Slamat - Tidoor, die tevens als hulpofficier van justitie fungeerde, tegen den man-keurigheid uit te voeren.
De ingenieur had doen weten: dat de priajis toch vooral de waarheid zouden zeggen, en niets dan de waarheid, al was die ook tegen hem zelf gericht, en dat ze toch bovenal hun plicht zouden doen; daarvoor werden ze immers betaald.
En daaraan hielden zij zich nu ook voortaan.
De mantri-politie van Soeka-Kampak, de eenige die onverdroten

tri-politie van Tanah-Badjingan, wegens gepleegde ernstige vexatiën van een als verdacht aangehouden persoon.
Die aanklacht deed als een loopend vuurtje de rondte, en groote beroering werd er door te weeg gebracht in het inlandsche bestuursmilieu, want bijna allen, van hoog tot laag, hadden zich in deze zaak meer of minder ernstig geblameerd.
Was niet juist eenige maanden geleden een hooggeplaatst Europeesch ambtenaar uit zijn betrekking ontslagen geworden, die zich aan nagenoeg gelijke handelingen schuldig gemaakt had?
Het was een algemeen „sauve quit peut" geworden.
Iedereen trachtte zich zelf vrij te pleiten en was slechts op zelfbehoud bedacht.
De geheime eeden der Groote Vereeniging waren vergeten en een ieder beijverde zich nu om het onderzoek met grooter nauw- zijn plicht gedaan had, en waarvoor hij als eenige belooning van den assistent-resident bij het begin van het jaar een fnuikende aanteekening op zijn conduite kreeg wegens onbetrouwbaarheid en gebrek aan dienstijver, kwam met een nieuwen getuige aanzetten, namelijk den politie-agent Pa Pertjojo, en deze legde zeer bezwarende getuigenissen af tegen den postlooper Pa Sepoeh.
Deze verklaring van Pa Pertjojo had de mantri-politie van Soeka-Kampak reeds lang geleden aan den wedono van Banjak-Nangis willen overhandingen, doch deze had toen smalend een afwerende beweging met de handen gemaakt, en hem in zijn oor gefluisterd, of hij dan de geheime eeden der Groote Vereeniging vergeten had?
Langen tijd had de mantri-politie van Soeka-Kampak toen dat stuk maar vóór zich gehouden, doch ten slotte werd het hem te

machtig en overhandigde hij het zelf aan den ingenieur van Rimboe-djero, die het natuurlijk dankbaar accepteerde.

IV.

Tot zoo ver stonden de zaken, en de assistent-resident van Slamat-Tidoor had ten slotte een dikken bundel over deze zaak vóór zich zien opstapelen

Alles was thans compleet en hem restte slechts om zelf den ingenieur van Rimboe-djero te verhooren.

Zijn stemming was er in dien tijd niet op verbeterd.

Een oude heilige Kiahi te Slamat-Tidoor had, zonder veel permissie, een woning doen bouwen op terrein, dat gouvernementsgrond was.

Den heer Resident uit de verre hoofdstad was dat ter oore gekomen, en hij was er zeer verbolgen over geweest. Nu had de assistent- resident wel verzekerd dat hij dat huis „in no time" zou doen afbreken, maar tegen den heiligen Kiahi van Slamat-Tidoor dorst niemand iets te beginnen. Geen toekang had het gewaagd, tegen zijn wil, zijn erf te betreden, en toch was het notabene nog wel gouvernementsgrond

En thans, staat dat huis er nóg.

Verder had hij een besluit uitgevaardigd dat alle honden in zijn afdeeling van muilbanden voorzien moesten zijn. Doch het was algemeen bekend dat de vier groote zwarte bulhonden van den Kiahi, die iedereen aanvielen en waarvoor iedereen bang was, nog steeds zónder muilkorf rondliepen.

En de assistent-resident wist, dat hij er machteloos tegenover stond.

Verder had je dien kolossalen tegenvaller in zijn verwachtingen met de schoone Mobini; Niti, de collecteur had sindsdien reeds eenige malen „gestort" in de verre hoofdstad, doch deze jaloersche man had zijn aangebeden vrouwtje niet alléén thuis gelaten, doch telkens bij zijn schoonvader, den Patih, laten logeeren, waar zij natuurlijk absoluut veilig was.

De assistent-resident was er razend over geweest, en zijn personeel had het in die dagen zwaar te verduren gehad.

En nu weer die postdiefstalzaak, die hem constant irriteerde.

Alle stukken hierover, verhooren, processen-verbaal, etc. waren nu compleet bij hem ingediend, en hij moest nu zelf langzamerhand het verhoor van den ingenieur van Rimboe - djero ter hand nemen.

Nu wist hij, dat deze buitenlandsch verlof aangevraagd had, en hij traineerde dus de zaak zooveel mogelijk, om zoo mogelijk dezen lastigen hoofdgetuige te kunnen uitschakelen.

En twee maanden lang deed hij niets aan de zaak terwijl een kolossaal stuk lood op den betreffenden bundel rustte.

Eindelijk moest hij den ingenieur wel hooren, want hij had een schrijven ontvangen van den inspecteur van de post uit de verre hoofdstad, die op verzoek van den ingenieur van Rimboe-djero, op spoed had aangedrongen.

En hij had den ingenieur aangeschreven om zijn verklaringen

in deze zaak over te leggen; en die lagen nu vóór hem op de tafel, en de lezing ervan had hem doen zien, dat de ingenieur inderdaad met verpletterende argumenten tegen den postcommies Djariman en den postlooper Pa Sepoeh, voor den dag gekomen was.

Hij was er bepaald beduusd van geweest, en hij zag het wanhopige in, om Djariman te sauveeren.

Eerst zou hij den ingenieur nog verhooren naar aanleiding der klachten van Djariman tegen dien ingenieur, want hij had na naarstig snuffelen 3 artikelen ontdekt, namelijk nummers 283, 288, en 289 op welke hij den ingenieur bij den kraag meende te kunnen pakken.

Dat verhoor had geduurd van 9 uur in den morgen tot half vijf in den middag aan één stuk. Er werd niet gegeten noch gedronken.

Alleen had de assistent-resident de fijnste sigaretjes gerookt, voorzien van gouden mondstukjes, zonder echter den ingenieur te presenteeren. Deze, die zijn sigarenkoker vergeten had, had dat lijdelijk moeten aanzien. Zoo nu en dan ging de assistent-resident ook eventjes naar binen in zijn huis, om „een stuk te halen", zooals hij beweerde; doch telkens kwam hij merkbaar

Toen de assistent-resident ook kennis genomen had van de bezwarende verklaring, die de politie-agent Pa Pertjojo tegen den postlooper Pa Sepoeh afgelegd had, was hij wel genoodzaakt dezen laatste, ondanks zijn medaille en ondanks zijn bijna 40-jarigen dienst, naar de boei te verwijzen.

En nu, na circa 5 maanden traineeren, zou de waarheid spoedig aan het licht komen, want de oude Pa Sepoeh voelde zich niets seneng in de gevangenis.

In Juni zou eindelijk door den assistent-resident het groote verhoor plaats hebben te Slamat-Tidoor waar alle getuigen en beklaagden opgeroepen waren om met elkaar geconfronteerd te worden.

Nog eenmaal zou de assistent-resident door een oud beproefd middel, een duivelsche truc, trachten, den ingenieur voorgoed te blameeren.

Daar hij hem verzocht had den dag van het verhoor reeds vroeg aanwezig te willen zijn, was de ingenieur wel genoodzaakt dien nacht in het hotelletje te Slamat-Tidoor door te brengen, daar hij anders onmogelijk op zulk een vroeg uur aanwezig kon zijn.

's Middags van den vorigen dag was de ingenieur dan ook

verfrischt en versterkt binnen.

Den schrijver, die het gesprokene in het Hollandsch noteeren moest en die kruipend als een hond binnengekomen was, had hij dit keer genadig toegestaan om op een stoel te gaan zitten. Tijdens het verhoor moest hij nu maar zoolang geen sembahs maken, want ten eerste was dat lastig met schrijven, en ten tweede mocht hij eens bij vergissing een sembah maken voor den verkéérden persoon, en je weet, schrijver, die meneer is niet bij het bestuur; dat is maar een ingenieur!

„Noewoen hinggih," waarop nog even de laatste sembah volgde. Ook nu kon de ingenieur zich geheel rechtvaardigen, en moest de assistent-resident wel tot de overtuiging komen dat de aanklacht van zijn Djariman tegen den ingenieur absoluut valsch was. De postcommies Djariman had immers een bon afgegeven aan den ingenieur tot een bedrag van 500 gulden, en die bon had Djariman immers njet terug gevraagd, toen hij het geld zond? Met nog andere stukken had de ingenieur die bon immers aan den assistent-wedono van Tanah-Badjingan in bewaring gegeven, en nu stond de ingenieur er wel paf van dat die assistent-wedono van Tanah-Badjingan die stukken niet overgelegd had aan den assistent-resident.

Vooral die bon ad 500 gulden was natuurlijk van het grootste gewicht: daarmede stond of viel de aanklacht van den ingenieur.

reeds gearriveerd en in het hotelletje afgestapt.

Den vooravond had de ingenieur met een collega, en den aspirant-controleur, en den opzichter van den waterstaat in de soos van het binnenplaatje doorgebracht, en eerst om tien uur was de ingenieur naar het hotelletje terug gegaan, daar hij anders vreesde, geen avondeten meer te zullen krijgen.

Na het eten had hij zich in zijn volle lengte op een luiaardstoel uitgestrekt, en genoot met welbehagen van een afterdinner.

Den hoteljongen, die zich ter ruste wilde begeven, had hij gelast de lamp maar uit te draaien; hij zou zelf de buitendeur wel dichtdoen.

De ingenieur had nauwelijks een kwart van zijn sigaar in rookwolken veranderd, of een zacht geschuifel op het grindpad deed hem scherper toezien, en hij ontdekte een vrouwelijke gedaante die hem behoedzaam naderde.

Het was om den dood geen leelijke vrouw, dat had de ingenieur direct bemerkt toen zij zich aan zijn voeten neergezet had. Het flauwe schijnsel van een verre straatlantaren viel juist op haar gezichtje, dat regelmatig en zeer goed gevormd was; en reeds wilde hij haar naar binnen geleiden om aan de samenkomst een meer intiem karakter te geven, toen hem toch het vreemde van het geval plotseling wantrouwen inboezemde.

Hij liet de vrouw waar zij was, en schreef in zijn kamer direct

derd was, waren de heeren reeds door den zij-ingang naar binnen gegaan en hadden in de donkere achtergalerij plaats genomen. Zij hadden nog in de soos nageplakt, en de opzichter van den waterstaat was maar meegegaan, om te hooren wat er aan de hand was.

De ingenieur vertelde nu dat die mooie vrouw ongeroepen tot hem gekomen was, en dat hij een list vermoedde, misschien tot chantage, misschien uit andere oorzaken.

Men besloot de vrouw in de kamer van den ingenieur te laten, en dan maar af te wachten, wat er verder komen zou. De ingenieur geleidde zelf de vrouw, die hij heel aloes aan de pols vastgehouden had, naar binnen, en deed haar op het matje voor zijn bed neerzitten.

Het duurde niet lang of een geroezemoes van stemmen klonk door de nachtelijke stilte en boven alles uit hoorde men iemand gillen: „Poendi rajat koelo?

„Poedi rajat koelo? Waar is mijn vrouw? Waar is mijn vrouw?"

De opzet was duidelijk, en glimlachend stonden de vier heeren nu in de voorgalerij het schreeuwende en tierende gezelschap af te wachten.

Men had den ingenieur een valstrik willen spannen; doch het

Ziezoo, goeden morgen meneer de ingenieur, de zaak is nu Die Pa Gendeng erkent een brief ontvangen te hebben met 5 lakken; van wien, dat doet er op het cogenblik niet toe. Pa Kero erkent nu ook een brief met 5 lakken van Pa Gendeng ontvangen te hebben; ergo, heeft ú het geld reeds ontvangen, of Pa Kero heeft het verduisterd."

De ingenieur schoot in een onbedaarlijken lach en zeide: „Meneer de assistent-resident, is dat het resultaat van al uw moeite en soesah? Van de beleedigende conclusie waartoe u gekomen is, wordt door mij natuurlijk nota genomen, en u zult er t.z.t. wel meer van hooren."

De assistent-resident, geheel onthutst: „Maar is u nog niet overtuigd dat alleen Pa Gendeng en Pa Kero het gedaan hebben?"

De ingenieur: „Neen, en ik verzoek u de getuigen en beklaagden nog eens in mijn tegenwoordigheid één voor één te hooren. Eerst b. v. mijn machinist, dien ik hier meegebracht heb.

De machinist van den ingenienr verklaarde dat hij op den 27 sten Januari, dus twee dagen nadat de postcommies Djariman beweerd had het geld verzonden te hebben, door den ingenieur naar Tanah-Badjingan gezonden was geworden om met de bon van 500 gulden het geld in ontvangst te nemen. De postcommies

was mislukt: drie onverdachte getuigen stonden den ingenieur een briefje aan zijn collega, en aan den aspirant-controleur om zoo spoedig mogelijk bij hem te willen komen. Zijn eigen vertrouwde jongen verliet als een haas het hotel door den zij-ingang.

Toen de ingenieur tot aan de laatste kwart van zijn sigaar gevorter zijde, en deze beklaagde zich niet lang daarna bij den heer resident in de verre hoofdstad.

V.

Den volgenden dag had het groote verhoor plaats.

Het merkwaardige hiervan was, dat de assistent-resident zelf met groot aplomb de vragen in de Javaansche taal aan de beklaagden en getuigen stelde, doch zijn uitspraak en accentueering waren zoo abominabel dat niemand hem verstond. De Regent moest steeds alle vragen weer overdoen. In tien woorden had deze de vragen beter en scherper geformuleerd dan de assistent-resident in zijn mooiste tirades.

Wat niet belette, dat de assistent- resdent steeds opnieuw zijn onbegrepen boekenjavaansch trachtte te luchten.

Toen de ingenieur kwam, was het onderzoek der beklaagden reeds geruimen tijd aan den gang en hij werd door den assistent-resident met de volgende woorden verwelkomd:

had hem toen met een kluitje in het riet gestuurd en gezegd, dat trang; ik heb den draad van het begin tot het einde kunnen ontwarren."

De ingenieur: „En wie zijn de schuldigen?"

De assistent-resident: „Kijk, dat zit zóó.

het geld onmogelijk zoo spoedig van het hoofdkantoor kon komen dat zou nog minstens 10 of 14 dagen duren. Zoodat de machinist onverrichter zake en met leege handen terug gekeerd was naar Rimboe-djero.

„A propos," zoo richtte de ingenieur zich tot den assistent-wedono van Tanah-Badjingan, „apropos, assistent, waar is die bon, die ik u indertijd voor het onderzoek afgestaan heb, en waarom hebt u die niet bij de processtukken overgelegd?"

De assistent-wedono was grauwwit geworden. Gedachtig aan de geheime eeden van de Groote Vereeniging had hij indertijd het fatale bewijsstuk verbrand, en nu had hij er spijt van, maar het gebeurde was niet meer ongedaan te maken.

Hij antwoordde bevend: „Ik heb het verloren."

De ingenieur: „U is wel een betrouwbaar ambtenaar, ik heb het genoteerd en u zult er nader van vernemen."

Op dit oogenblik zorgde de Regent voor een intermezzo, want zijn sigarenkoker uit den zak halende, bood hij dien den assistent-resident aan.

Met een verontwaardigden blik had de assistent-resident den Regent aangekeken, daar hij het rooken niet bevorderlijk achtte voor het décorum; doch de Regent had zich daar weinig aan gestoord en zijn koker aan den ingenieur gepresenteerd.

Kom, meneer de ingenieur, steek U eens op, ja.

Toe, ik heb den heelen dag ook nog niet gerookt, neemt u toch een sigaar, het zijn lekkere, er zit een bandje om."

En weldra hadden de ingenieur en de Regent het kleine bedompte kamertje met zware rookwolken gevuld, tot groote ergernis van den assistent-resident, die eerst eenigen tijd achterover geleund in zijn stoel, zijn zelfbeheersching trachtte terug te

krijgen.

Pa Gendeng was nu aan de beurt.

Deze verklaarde pertinent, de brieven van den politie-agent Pa Doekoor ontvangen te hebben, doch een zware brief met geld was er niet bij geweest.

Hij wilde vertellen hoe hij door de mishandeling van den mantri-politie van Tanah-Badjingan tot een valsche bekentenis gekomen was, doch de assistent-resident overschreeuwde hem, en ging tot de ondervraging van den politie-agent Pa Doekoor over.

Pa Doekoor stak van wal, en kwam met eenige mooie volzinnen voor den dag.

Het kan zijn dat de assistent-resident niet goed geluisterd had, het kan zijn, dat hij een bepaald antwoord van dezen persoon verwachtte, of wat anders, maar zeker is, dat hij meende dat Pa Doekoor een bezwarende verklaring tegen Pa Gendeng afgelegd had, en hij sprak tot den ingenieur:

„Kijk u eens, meneer de ingenieur, dat is nu een politiefunctionnaris, die een eed aan den Lande gedaan heeft, en als wij nu

Zoo'n man niet gelooven en vertrouwen, dan houdt natuurlijk alles op. Wij moeten onvoorwaardelijk geloof hechten aan wat deze man zegt. Hij heeft een bezwarende verklaring afgelegd tegen Pa Gendeng....

De ingenieur, interrompeerende: „Pardon, meneer de assistent-resident, hij heeft geen bezwarende verklaring afgelegd tegen Pa Gendeng, doch tegen den postlooper Pa Sepoeh!!'

De assistent-resident: „Hoe heb ik het nu; dan zullen wij hem nog eens zijn verklaring laten afleggen, en dan moet u een beetje beteren luisteren, want hoe lang moet dat duren, als alles 2 maal herhaald moet worden."

Pa Doekoor herhaalde dus zijn verklaring en inderdaad bleek die bezwarend te zijn voor den postlooper Pa Sepoeh.

De Regent, die den verbluften assistent-resident te hulp wilde

komen, zeide: „Ja maar, die politieagent is een dobbelaar."
De assistent-resident: „Hoort u wel, meneer de ingenieui en u weet, geld is geld, ja."
De ingenieur: En zooeven vond u hem zulk een hoogstaond politieman? En nog iets, deze Pa Doekoor is eerst ontslagen geweest en daarna hebt u hem weer als politie-agent in dienst genomen Hoe laat zich dat verklaren, als u van te voren wist dat hij een dobbelaar was? U gaat roch geen erkende dobbelaars als politie-agenten aanstellen?"
De assistent-resident, peinzend: „Ja, kassian die man, immers, hij moet toch wat te eten hebben."
De ingenieur: „Dat had hij, want hij was bij mij toen als man-

De Regent: „Saja, bisa di pertjaja."
(Deze Regent had met uitstekende cijfers het eindexamen der H. B. S. afgelegd, en o. a. voor de Nederlandsche taal en letterkunde een 8 behaald!)
Pa Pertjojo verklaarde op een tandakpartij d oor den eenigszins aangeschoten Pa Sepoeh terzijde genomen te zijn. Pa Sepoeh had toen in zijn oor gefluisterd:
Ik lach me een kriek. Jullie zoeken je dood naar dat geld, maa r ik zelf heb er nooit één rooden cent van in handen gehad. Hahaha, Hahaha." Mekaten.
De assistent-resident, streng tot pa Pertjojo: En zijt ge bereid die verklaring onder eede te bevestigen, ten overstaan van den

door werkzaam, en verdiende 20 gulden in de maand, tegen nu 12 gulden als politie-agent."
De assistent-resident: „Ja, dan begrijp ik er ook niets van, — maar een dobbelaar blijft een dobbelaar nietwaar, en geld is geld."
Komt nu aan de beurt de politie-agent Pa Pertjojo.
De ingenieur: „Meneer de assistent-resident, alvorens tot de ondervraging van Pa Pertjojo over te gaan, wilt u mij misschien wel mededeelen, wat dit voor een persoon is? Is hij soms een opiumschuiver of misschien eveneens een dobbelaar?"
De assistent-resident: Nu, voor zoover ik weet, is dit wel een betrouwbare kerel, waar niets op aan te merken valt, nietwaar Regent?"

pengoeloe, dien gij daar met den Koran ziet zitten?"
Pa Pertjojo: „Kados-poendi, wat bedoelt u, ik begrijp uw vraag niet."
De Regent, tusschenbeide komende: „Durf je daar een eed op af te leggen, hè."
Pa Pertjojo: „Ik zou niets liever willen, dan direct dien eed af te leggen."
De assistent-resident, tot den postlooper Pa Sepoeh: „En gij, Pa Sepoeh, wat hebt gij op die verklaring te antwoorden? Gij zult den eed moeten afleggen: bedenk dus wel, wat ge antwoorden zult."
Pa Sepoeh: „Kados-poendi, zoudt u uw vraag willen herhalen;

ik heb u niet goed begrepen."

De Regent, weer tusschenbeide komend: „Wat heb jij op die beschuldiging te zeggen, hè."

Langen tijd bleef Pa Sepoeh zwijgend voor zich op den grond staren. Zijn hoofd was diep gebogen. Zijn handen, waarvan de vingers in elkaar gestrengeld waren, klemden zich zenuwachtig in elkaar.

Eindelijk, na lang, algemeen zwijgen, kwam het hooge woord eruit: Hij had géén geld ontvangen van den hulppostcommies Djariman. Deze had hem het déchargeboekje maar onder den neusgedouwd en hem een kruisje doen zetten. Want deze postlooper, (kon het idioter), kon niet eens lezen.

vallen. Deze onverwachte wending van zaken had hem geheel verbijsterd.

Hij voelde zich lang niet op zijn gemak, want Djariman wist immers zooveel...

Er bleef thans nog slechts één persoon te verhooren en dat was de hulppostcommies Djariman.

De ingeneur verzocht dat hij geconfronteerd zou worden met den postlooper Pa sepoeh, liefst zoo dicht mogelijk tegenover elkaar en elkaar flink in de oogen zien.

En nu kwam Pa Sepoeh eerst los: „Ja, Djariman had hem dat kruisje doen zetten, en daarvoor had hij hem 2,50 gulden, zegge één ringgit als belooning gegeven. Hij had er nu genoeg van.

Aan de posthalten gaf hij de stukken naar volgorde af, en daarom moesten de politie-agenten steeds aanwezig zijn, om de brieven aan te nemen. Deze laatsten toch konden wél alleen de Latijnsche letters lezen.

Na deze bekentenis, die onder diep stilzwijgen aangehoord was geworden, was de assistent-resident achterover in zijn stoel ge-

Geheel smetteloos had hij bijna 40 jaren gediend, getuige zijn medaille en nog nooit had hij iets gedaan, wat niet door den beugel kon. Doch deze Djariman had hem gesuggereerd.

Hij had niet durven weigeren, en toen het eenmaal gebeurd was, moest hij wel comedie blijven spelen.

Doch nógmaals, hij had er nu meer dan genoeg van.

Zijn hart zou wel spoedig ophouden te kloppen ,maar hij wilde met een blank register voor Toewan Allah verschijnen. Bij zijn grijze haren bezwoer hij dat al zijn vroegere verklaringen valsch geweest waren.
Hij had er niét bijgestaan, toen het geld in de envelop gedaan werd; hij had de drie of vijf, of hoeveel lakken niét zien aanbrengen. Alles gelogen. Hij had géén brief met geld gezien noch aangeraakt.
Djariman, doodsbleek: „Ik verklaar plechtig, dat die man alles gelogen heeft."
De ingenieur liet een smadelijk hoongelach hooren op dit antwoord, en nu gebeurde het meest onverwachte: Bliksemsnel

Met groote kalmte en behendigheid had de ingenieur die een oud-cricket- en voetbalspeler 1e klas was de moordende hand bij den dunnen pols opgevangen. en zijn vingers sloten zich als een bankschroef tezamen.
Een geweldige schop tegen Djarimans onderlijf deed hem achteruitwankelen, en terwijl de ingenieur nog steeds zijn pols vasthield, volgden de schoppen elkaar vlug op tegen Djarimans knieën, zijn buik, en schoenen, totdat deze krimpend van pijn op den grond neerzonk, terwijl de vlijmscherpe kris knetterend op den vloer viel.
Toen schoten de oppassers toe, en de assistent-resident moest bevel geven Djariman in de boeien te slaan.

had Djariman zijn kris getrokken, en met den woesten kreet: „Toeloeng, toeloeng, Djawa Madjoe! stortte hij zich op den ingenieur.
Allen waren ontzet teruggedeinsd, want het was duidelijk dat Djariman volkomen matagelap geworden was.
De spanning duurde echter slechts kort.

De schoone Mobini, met haar Venuslichaam, was op datzelfde oogenblik bezig, vóór haar grooten toiletspiegel een prachtigen hoed met struisveeren te passen....
Wist dit mooie, onnadenkende kind dan niet, dat zij den lijdensbeker nog maar pas tot de helft gevuld had, en er nog vele tranen zouden vloeien om harentwille?

DERDE HOOFSTUK.

De landraadzaak van Djariman had niet veel tijd in beslag genomen. Ofschoon de hoofdaanklager, de ingenieur van Rimboedjero, reeds met verlof naar Nederland vertrokken was, was de zaak geheel trang geworden, en bij het vonnis hadden 2 motieven als verzachtende omstandigheden gegolden, namelijk de bekentenis van Djariman, en de buitengewoon gunstige beoordeeling die de assistent-resident over hem uitgesproken had.

Wat hij met het geld gedaan had, daarover had hij zich echter niet willen uitlaten.

Niet lang daarna vertrok Djariman met nog een groot transport andere gestraften naar de buitenbezittingen.

De Patih, Djarimans vader, dien men zoo lang mogelijk onkundig gelaten had van de handelingen van zijn zoon, was op het kantoor van den assistent-resident geroepen, en deze had hem voor-

zichtig van alles op de hoogte gesteld. En de Patih, die eerst met opgeheven blik het erf van den assistent-resident binnengegaan was, had dat als een gebroken man weer verlaten.
De radenajoe van den Patih had zich bij het vernemen der jobstijding direct te bed moeten begeven, en er heerschte diepe neerslachtigheid en droefenis in de kepatian.
Nauwelijks één maand daarna moest de Patih zijn innig geliefde vrouw, van wie hij zoo lange jaren de grootste liefde en

Alleen zijn lieveling, zijn eenige dochter Mobini kon hem uit zijn afgetrokken onverschilligheid opwekken, en als hij haar poezele handjes streelde, dan gingen zijn gedachten weg, ver weg naar de gelukkige dagen van vroeger, die wel nooit zouden terugkeeren.
Daar de eens zoo krachtige man slechts weinig voedsel tot zich wilde nemen, verzwakte zijn lichaam zienderoogen, en toen een zware koortsaanval hem overviel, was hij daartegen niet meer

trouw ondervonden had, ten grave dragen. En toen stond zijn besluit vast.
Hij had den assistent-resident zijn op zegel gesteld rekest om ontslag ingediend, en door twee maanden zijn volle tractement te sparen, was hij in staat geweest, aan den in Nederland vertoevenden ingenieur van Rimboe-djero, het hem ontstolen bedrag van 500 gulden per telegrafischen postwissel terug te geven.
Toen had de Patih zich teruggetrokken in het oude, groote, holle huis, dat zijn reeds overleden vader hem nagelaten had, en voor de buitenwereld was hij niet meer te genaken.
Zijn groote gouden medaille droeg hij niet meer.

bestand, en had men hem naast zijn innig geliefde vrouw ter ruste gelegd. Dat vurige smeekende verlangen, toen hij in zijn laatste oogenblikken naar zijn zoon gevraagd had, éénmaal zijn trots, zijn oogappel, het was aangrijpend geweest!
Gelukkig ook, dat de dood hem toen reeds weggenomen had, want zoodoende werd hem een nieuw, groot leed bespaard.
De assistent-resident had na volbrachten diensttijd „op verzoek" ontslag uit den dienst gekregen, en reeds had zijn opvolger het bestuur over de afdeeling Slamat-Tidoor van hem overgenomen.
Onder den vroegeren assistent-resident was Niti's kas nooit geïnspecteerd geworden, doch de nieuwe assistent-resident had hem reeds direct aangezegd om zijn administratie in orde te maken

Messenger Boys

SOLO

Soerakarta

de Hofstad

biedt veel bezienswaardigs

maar

bezoekt er vóór alles

Toko Geb. HAIJE

Commissionnairs

Venduhouders.

DAMES-MODE-ATELIER

Heerenstraat

Gezusters KäMPER

Solo

Telefoon. 271

Rijk gesorteerd Magazijn

van

DAMES- MODE- ARTIKELEN

Leveren **COSTUMES** in ieder **GENRE.**

20

Curt Glaser, Leipzig.

voor een spoedig door hem te houden kasopname.
Niti had sindsdien geen rustig oogenblikje meer gekend, want hij zon op middelen om zich te dekken: door zijn overgeeflijke zwakheid tegenover zijn aangebeden vrouwtje, was het tekort in zijn kas tot boven de vierduizend gulden gestegen!
Alleen een energieke, vlug uitgevoerde daad kon hem redden, en dat was... een gefingeerde inbraak!
Dien nacht nog was hij langs een omweg naar het geldkantoor geslopen, terwijl hij in zijn mouv een korte dikke handspaak verborgen hield.
Daarmede had hij koelbloedig den slapenden waker den schedel ingeslagen, en daarna had hij alle deuren en geldkisten opengezet.
De wakers van het vlakbij gelegen waterstaatskantoor hadden echter onraad gehoord, en terwijl één van hen op de tongtong sloeg, was de ander met zijn lantaren op onderzoek uitgegaan.
Onheilspellend had toen overal de tongtong geklonken en van alle kanten kwamen de gardoes en oppassers aangesneld.

Nog even een woeste'ren, een korte wanhopige worsteling, en Niti was op heeterdaad betrapt.
Ook deze zaak was door den Landraad spoedig berecht geworden, en de doodstraf had langen tijd als een zwaard van Damocles boven zijn hoofd gehangen.
Een verzachtende omstandigheid was geweest, dat de vroegere assistent-resident zijn kas nooit geïnspecteerd had, en zoodoende kwam hij er met 20 jaren af. De afgetreden assistent-resident werd belast met de terugstorting van de vermiste landsgelden.

Toen Niti naar de buitenbezittingen gedeporteerd werd, had men hem, bij het afscheid nemen, letterlijk van zijn vrouw moeten afscheuren.
Mobini, mijn innig geliefd vrouwtje, vergeef mij, want voor jou, en voor jou alleen heb ik dit alles gedaan. Als mijn lief, lief vrouwtje mij vergeeft, dan is mijn hart gerust. Ik heb je *te* lief gehad."
En ook Mobini had wanhopig gehuild, want slécht was zij niet, en nù eerst begreep zij recht wat die man voor haar gevoeld

moest hebben.

Doch het was te laat!

Niti werd spoedig uit zijn lijden verlost, want bij een verkenning werd hij door een doodelijk schot getroffen. De barang, die hij gedragen had, was hem ontvallen, en hij had nog de kracht gevonden, zich naar een kreupelboschje te slepen.

Hier had men hem gevonden met de handen aan den mond, en in die handen was een médaillon geklemd met Mobini's beeltenis.

Men had den luitenant geroepen, deze had het médaillon aandachtig en met groote piëteit bekeken, en hij had de tragedie van dit heengegane menschenleven begrepen: hij liet Niti, wiens gunstig gelaat hem direct opgevallen was, met er begraven.

Toen jaren daarna Djariman weer te Slamat-Tidoor terugkeerde had hij alles wél veranderd weergevonden.

Hoe was hij te moede, toen hij naar het huis zijns vaders zocht en men hem vertelde, dat zijn ouders lang gestorven waren.

En Aminah, zijn vrouw, zijn laatste hoop?

Ook Aminah was gestorven bij de bevalling van haar eerste doodgeboren kindje.

Djariman had het gevoel gehad, of zijn lichaam gestriemd was geworden door een scherpsnijdende bullepees, en hij had somber voor zich uitgekeken.

Toen was hij naar de verre hoofdstad gegaan, waar hij Mobini

opgezocht had.
Deze was nu de bijvrouw geworden van een ontzaglijk rijken Chinees, en nu eerst kon zij recht haar lusten botvieren. Zij droeg nu de mooiste en kostbaarste sieraden, en de duurste stoffen maakten haar kleeding uit.
De Australiërs, die haar met zilver beslagen rijtuig trokken, waren nog grooter dan van den hoogen heer Resident, en als zij uit rijden ging, voelde zij dat honderden bewonderende en begeerige blikken op haar gevestigd waren.
Ja, nu was ze pas echt gelukkig, en ook de rijke baba had er schik in als zijn „bini moeda" zoo'n pracht en praal ten toon spreidde. Zijn geldkist was onuitputtelijk.

Djariman was met groote deernis en medelijden door zijn zuster Mobini ontvangen geworden, en door haar toedoen was Djariman direct als assistent-boekhouder op een der vele suikerfabrieken van den Chineeschen nabob geplaatst geworden. Als hij geld noodig had moest hij het maar zeggen.
Doch Djariman had zich daar niet seneng gevoeld.
Een machtig verlangen trok hem naar de graven zijner gelieven te Slamat-Tidoor, en hij had weer zijn intrek genomen bij zijn oom, den goeroe, die nu van zijn pensioen leefde. De oude Nèq had reeds lans geleden het tijdelijke met het eeuwige verwisseld.
Geheele dagen verbleef Djariman op het kerkhof, waar hij roerloos en zwijgend neerzat aan de graven zijner ouders en van

zijn vrouw. Eerst 's avonds, tegen het vallen van de duisternis placht hij thuis te komen.

Eens op een ruwen onweersnacht was hij van zijn balébalé opgestaan.

Zijn bovenlijf was ontbloot, en zijn lange ravenzwarte haren hingen verward om zijn hoofd.

Al stommelende had hij een stoel omgegooid, en de goeroe was op dat gerucht naar buiten gekomen.

Al dadelijk zag hij dat er iets bizonders met Djariman moest zijn, want zijn blik was totaal verwilderd en afwezig, terwijl hij vreemd met zijn armen door de lucht zwaaide.

„Hoort ge dat niet? Hoort ge dat niet? Dat is mijn vader roept?

Hoe kunt ge mij weerhouden?

Ik kom, vader, ik kom, ik kom."

De goeroe had zich niet lang bedacht. Hij had een groote tjapil opgezet, en was den waanzinnige achterna geijld onderwijl de voorbijkomende gardoes alarmeerend. Daar zijn oude beenen niet zoo goed meer meekonden, was hij spoedig ver bij Djariman achtergebleven,

De meeste gardoewachters hadden zich maar zoo diep mogelijk in hun huisjes teruggetrokken, doch sommigen hadden het woeste weer getrotseerd, en kwamen met fakkels, obors, lantarentjes aangeloopen.

die mij roept. Ik wist wel dat u mij vergeven zou, want ik ben niet slecht geweest.

Ik heb het geld gestolen, maar ik heb er zelf niets van genomen. Alles, alles, heb ik aan Niti gegeven, want hij, mijn zwager, verkeerde in grooten nood, en ook mijn lief, eenig zusje zou met hem in 't ongeluk gestort zijn. Vader, ik heb schande gebracht over uw geslacht, maar vergeef mij, want ik heb er zwaar voor geboet. Ik kom, vader, ik kom."

Het was duidelijk...Djariman was waanzinnig geworden.

De goeroe had getracht hem weer naar zijn kamer te brengen, doch Djariman had zich losgerukt, en was de deur uitgeloopen, in den donkeren onweersnacht. Hoort ge dan niet, dat vader mij

Waar was de dief nu, want ze hadden niet anders begrepen of de kerel, die zoo even zoo snel voorbijgeloopen was en hun aanroepen niet beantwoord had, had het een en ander op zijn kerfstok.

Hij was linksom geslagen: en jawel, toen een bliksemschicht het luchtruim doorkliefde was bij het felle licht zijn gestalte duidelijk zichtbaar geweest, reeds aan den rand van de kotta.

Daar was slechts één weg, en wel de lange eenzame weg naar het kerkhof. Dat was al heel stom van dien boef, want die weg liep immers op het kerkhof dood, en ze zouden hem dus wel spoedig te pakken krijgen. De vervolgers waren nu ook aan het einde van de kotta gekomen; de waanzinnige was hun minstens 200 me-

ter vooruit.

Plotseling een oogverblindend licht, en onmiddellijk daarop twee knetterende donderslagen, die snel op elkaar volgden, en geruimen tijd het luchtruim hadden doen dreunen en daveren.

Allah! Allah! dat moest zeker ergens ingeslagen zijn, en niet ver ook. En bibberend van angst en schrik hadden de gardoewakers de vervolging gestaakt. Ze bedankten er voor, ze durfden niet verder te gaan.

Na eenige oogenblikken voegde zich de goeroe bij hen.

Hij had niet zoo hard kunnen loopen, en buiten adem en zwaar hijgend kwam hij nu in een sukkeldrafje aangezet. Men besloot zoo lang te bijven waar men was, en te wachten tot het weerlichten wat bedaard zou zijn. Op dien eenzamen boomloozen weg waagde niemand zich in dit verschrikkelijke onweer.

NAAML. VENNOOTSCHAP TOKOHANDEL v/h.

G. A. van de Pol.

Soerabaia. Opgericht 1884 **Heerenstraat.**

Telefoon No. 88 Sb. Telegramadres: VANDEPOL.

Grootste Meubelmagazijn van Ned. Indie.

Complete Inrichtingen.

Vraagt onze nieuwste prijscouranten van

Moderne Meubelen, Soerabaiasche Ledikanten, Huishoudelijke- en Luxe- Artikelen, Regulateurs, Spiegels en Speelgoederen.

16

Na een klein uurtje van bang wachten wist de goeroe de lieden weer mede te krijgen en behoedzaam gingen zij vooruit.

Nog geen 5 minuten hadden ze geloopen, of de goeroe die vooraan liep, had iets donkers op den weg zien liggen, en naderbij gekomen, had hij bij het onzekere licht van een lantaren, zijn neef Djariman herkend, die daar zielloos vóórover in den modder neerlag.

De bliksemstraal, die hen zoo even zoozeer verschrikt had, had aan dit verwoeste leven een einde gemaakt.

Het was duidelijk: hier was een Godsoordeel verricht en bevend zonken allen op de knieën.

Toen zij eenigszins van den schrik bekomen waren, werd met het ontzielde lichaam langzaam en zwijgend de terugtocht aanvaard.

PHARMACEUTISCHE EN CHEMISCHE PREPARATEN. LABORATORIUM BENOODIGDHEDEN.

De Chemicaliënhandel

„DE VOORZORG", DJOCJA.

VEEARTSENIJ MIDDELEN, CHEMICALIËN, DROGERIJEN, VERBAND-ARTIKELEN.

Beproefd middel tegen Mond- en Klauwzeer.

Attesten van H. H. Administrateurs van Suikerondernemingen ter inzage.

M.

Gaarne verklaar ik, dat het middel tegen mond- en klauwzeer, door u geleverd, uitstekend geholpen heeft. 't Is zaak het middel bij het uitbreken der ziekte zoo spoedig mogelijk toe te paasen, wijl het zieke rund alsdan na 48 uren reeds zooveel beter is, dat het weder voedsel tot zich kan nemen. Van ruim 100 zieke beesten met het door U geleverde middel behandeld, stierven er slechts 3, die te laat onder behandeling kwamen.

(w. g.) W. H. SOESMAN.

Nog een.

De Heer W. F. G. DERX, Administrateur der s. f. Majong, schreef ons den 9den Juli 1908:

Gaarne verklaar ik hierbij, dat uw geneesmiddel tegen mond- en klauwzeer uitstekend is. Momenteel worden op Majong, 300 karbouwen er mee behandeld en met een buitengewoon succes enz. enz.

N. B. Door voordeelige inkoop van de grondstoffen, benoodigd voor het bereiden van het mond- en klauwzeermiddel, kunnen wij hetzelve thans tegen zeer verminderden prijs leveren.

Prijs per 12 flesschen f 23.—
" 25 id. " 44.—
" 50 id. " 80.—

Achtend,
„DE VOORZORG," DJOCJA.
Telefoon 111.

DE MOEDER.

Naar het Duitsch
van
CLARA VIEBIG,
met autorisatie bewerkt door
I. P. WESSELINK—VAN ROSSUM.

De oude vrouw was alleen gestorven. Er was niemand bij geweest. Toen de buurvrouw haar, zooals gewoonlijk, 's morgens de cadeties wilde aanreiken, en het potje met melk, kreeg zij op

haar kloppen geen antwoord. Toen had de buurvrouw haar brood en melk dicht voor de deur gezet, zij had geen tijd, de kinderen moesten naar school, de onderwijzersvrouw zou het, als zij wakker werd, wel naar binnen halen. Maar de oude vrouw was niet meer wakker geworden.

„Zoo lag zij daar," zeide de buurvrouw tot mevrouw Rosa Paschka, de oudste dochter van de gestorvene, die voor de begrafenis uit Berlijn was gekomen, "zoo!' En zij beproefde een gezicht te zetten als een heilige.

„Zoo- de handen op de borst gevouwen — zoo — plat op den rug. Heel stil. Onder de nachtmuts waren de haren glad gestreken, het voorhoofd was niet in het minst gerimpeld. Een doodsstrijd zou zij wel niet gehad hebben. Alleen moest zij het heel koud hebben gehad. Zij had zich toegedekt met al, wat er maar was: het dekbed tot aan den neus opgetrokken en op de voeten had zij haar cape gelegd, een omslagdoek, tafelkleed en nog een sofakussen. Ach ja, sterven is niet mooi!"

De buurvrouw, wier gelaat frisch en rond was als een rood gekleurde appel, slaakte een zucht; maar sterven was nog ver van haar verwijderd, de zucht was maar zoo'n gewoonheidszucht, zooals men soms slaakt op dagen, als het niet heelemaal goed gaat, zooals wij willen.

En ook van de dochter was het sterven nog ver verwijderd. Zij had een man, die een behoorlijk inkomen had, kinderen, nog kleine kinderen, zij was kern gezond, geen tand deed haar zeer en als er iets haar leed deed, dan was het slechts dit, dat zij weg had moeten gaan midden in haar grooten wasch, dien zij juist in het sop had staan.

Het sterven kwam ook niet dichter bij haar, toen zij bij het graf stond en de lijkkist van haar moeder omlaag werd gelaten in de gapende groeve. Het was koud en guur, de wind rukte aan de boompjes op het kerkhof, die nog kaal waren, maar zij had een warmen mantel aan en een bont, het doorhuiverde haar niet.

Maar nu rilde zij.

Rosa Paschke rommelde in de zaken van haar moeder. Ze had de kast open gesloten en de commode; op tafel en stoelen en vensterbank overal wat uitgespreid. Zooveel oude rommel, zooveel prullen! Zij streek zich over het voorhoofd, zij zweette plotseling — geheel alleen was moeder geweest in haar doodsuur! Of zij het gevoeld zou hebben?! Ach wat, die was aan het alleen zijn gewoon. Zij zou misschien een meisje hebben kunnen vinden, zoo'n half volwassen, goedkoop ding, een kind uit de buurt, maar zij was nu eenmaal een eenzelvige vrouw, zei de buurvrouw.

Alleen gestorven, geheel alleen! Mevrouw Paschka keek in de kamer harer moeder rond: Die was in het geheel niet groot, eigenlijk slechts een klein vertrekje, en de keuken daarnaast was ook maar nietig, maar toch was de woning groot, veel te groot. Zij was zoo leeg. De vrouw, gewoon aan het rumoer harer kinderen, luisterde onwillekeurig, naar de stemmen der kleinen. Ja, eenzaam had moeder het gehad! Het moet niet prettig zijn, als men zoo geheel alleen is. Ach ja, dan liever een beetje te veel werk, en eens een beetje ruzie met den man, en wat plagerijen van Elsje en Greetje!

Zou zij kou hebben gevat, ondanks den dikken mantel en de bonten boa? Mevrouw Rosa wreef zich de bovenarmen, zij had het werkelijk heel koud. Goed, dat zij naar haar man had geluisterd; die had gezegd: „Kleed je toch warm aan. Daar buiten is het niet zoo als hier in Berlijn, daar blazen de winden

over de velden naar binnen en de muren van de huizen zijn ook lang niet zoo dik. Pas op, dat je toch geen kou vat!"

Ach ja, haar man was goed en zeer zorgvol voor haar! De vrouw glimlachte tevreden: zij had het goed getroffen. Maar dadelijk daarop keek zij weer minder prettig, bijna ontevreden. Heere God, daar was geen doorkomen aan, hoe zou zij klaar komen voor den avondtrein: — dat moeder toch alles maar bewaard had!

De commode was geheel gevuld, elke lade tot aan den rand. gemaakt moesten worden, om te zien, of er nog iets bruikbaars in was. Rosa Paschka had aan den eenen kant een mand naast zich staan, aan de andere zijde een kist. Haastig greep zij in de lade: gauw in den mand wat niet meer deugde, den rommel, het andere alles in de kist! Thuis kon zij het dan nog eens uitzoeken, nu maar gauw, opdat zij spoedig wegkwam!

Ongeduld, een gevoel van groote onbehaaglijkheid maakte zich van haar meester. Wat moest zij hier nog langer in de verlaten woning, die haar vreemd was: want sedert jaren was zij niet

Daar waren de hemden, de broeken, de nachtjakken, de kousen van de oude vrouw; geen van alle meer nieuw. De dochter, die elk stuk er uit nam en onderzoekend tegen het licht hield, zag menig gat, menige stop, menige dunne plek. Alles al zoo afgedragen. Dat was toch werkelijk de moeite niet meer waard geweest om te bewaren!

Maar het ergste waren de pakken en pakjes, die naast elkaar lagen, met een eindje band saamgebonden, en die nu toch los- hier geweest. Sedert vele jaren niet. Moeder had haar ook nooit uitgenoodigd, en zij zelf had ook geen verlangen gevoeld. Zij waren werkelijk van elkaar vervreemd in den loop der jaren. Niet, dat men boos op elkaar was — o God beware, waarom ook? Met Kerstmis had zij moeder altijd iets gezonden en met haar verjaardag geschreven. Maar zij had nu eenmaal man en kinderen, voor wie zij onontbeerlijk was, en al duurde de reis ook maar vier uur, het kostte veel geld en dat kon nuttiger gebruikt

worden. En voor dien was zij in betrekking geweest en kon toen heelemaal niet weg. Voor het laatst was zij zeven jaar geleden als meisje nog bij moeder geweest. Maar toen woonde die nog in de oude woning, waar zij vroeger met vader had gewoond: Daar was het gezelliger. Nu waren zij beiden dood.

De dochter zuchtte: vooruit, vooruit maar, zij moest klaar komen! Haar handen hadden gerust.

Nu maakte zij den eersten bundel los. Een paar luiers vielen uit elkaar, daarna een paar kleine hemdjes, heel kleine hemdjes. Ah, ziet toch eens! Met een lachje hield de vrouw ze tegen het licht: Zoo iets kende zij, die waren wellicht nog te gebruiken voor de volgende. Ze stak de beide wijsvingers door de armsga-

Wat, van Willem?! O ja, de deugniet, wat had die moeder een tranen gekost. De lummel! Met booze oogen keek de zuster de kleine schoentjes aan; ze had ze op de vlakke hand geplaatst. Dat moeder van *dien* wat had bewaard -- van *dien?!* Maar het is waar, destijds toen deze kleine schoentjes hem pasten, toen was hij nog niet, dien hij later werd; toen was hij nog een aardig kind met een lief gezichtje, zij herinnerde zich haar kleine broertje heel precies.

De hand, die reeds naar de mand met rommel was uitgestrekt, werd teruggetrokken „Voor mijn part," zei vrouw Paschka, en zij haalde de schouders, op en pakte de kleine schoentjes weer in. Daarin had hij rondgetippeld, altijd om moeder heen —

ten van het kleine hemdje, maar wat waren zij slecht! Bij den rommel!

Zij wilde ze reeds in de mand werpen, toen zij een briefje zag, dat er aan vastgespeld was; de speld was bruin verroest.

„Luiergoed van mijn Rosa. Haar eerste hemdjes," en zij aarzelde. Neen, die wilde zij dan toch niet weggooien, haar hemdjes -- haar eerste hemdjes. Een glimlach speelde om den mond der vrouw. Zoo iets kon zij van moeder goed begrijpen. dat men van het eerste kind wat bewaart.

Nu gauw het tweede pakje. Weer kindergoed, weer zoo geel geworden en in het midden daarin gewikkeld een paar schoentjes, zoo versleten en gebruikt, dat men ternauwernood nog iets van het leer zag.

„Van Willem."

moeder had geen oogenblik rust met hem gehad, hij trok aan haar rok, de boezelaar rukte hij haar van het lijf. Zoo'n onrustmaker! En zoo was hij gebleven: Bij niets had hij het uitgehouden. Eerst leerde hij voor koopman, toen was hij bij een mechanicus, daarna weer bij een koopman – opeens wilde hij tooneelspeler worden, toen warempel studeeren. Dan sprak hij er weer van, de zee over te willen. Hij wilde zich laten aanwerven als matroos, maar zij hadden hem niet genomen; en voor militair was hij ook niet te gebruiken. Hij deugde nu eenmaal voor niets.

O, hoeveel moeilijke wegen had moeder om zijnentwil moeten gaan! Zij moest altijd smeeken en bedelen, opdat zij hem zouden aannemen En toen was het opeens uit met hem. Moeder had tenminste niets meer van hem geschreven. Eens zeide zij alleen: „Van Willem hoor ik niets meer." Of hij nog zou leven? Als hij

nog leefde, had hij toch voor moeders begrafenis moeten komen, het had in de courant gestaan.

De zuster fronste het voorhoofd. Wie weet, of hij toch nog niet komen zou, om de erfenis te deelen. Er was niets te deelen. De paar honderd Mark, die moeder op de spaarbank had, gingen bijna geheel op aan de begrafenis en alles wat daarmee samenging; men kon toch zelf niet bijpassen ook. Onwillekeurig greep de vrouw sneller in de lade van de commode; was er dan niets, wat de moeite waard was? Ongeduldig rukte zij een derde pakje los, dat zorgvuldig dicht gebonden was met een zwart bandje.

Een dor cypressentakje viel er uit en verging tot bruinachtige poeder in de rondwoelende hand, ook een heel verschrompelde, kleurloos geworden roos verging tot stof, en een ruikertje myrten.

„Bloemen van de begrafenis van Mieltje. De zakdoek waarmede ik haar het laatste zweet heb afgeveegd.' En misschien ook het bloed van de lippen, er waren bruinachtige vlekken in den doek. De oogen van Rosa Paschka bleven er op gevestigd. Het wasschen had ze niet geheel kunnen verwijderen. Mieltje — ach God ja! De oogen der vrouw bleven strak op de vlekken in den doek gevestigd. Opeens hoorde zij het hoesten harer zuster, het schorre stemmetje, dat altijd zoo klagelijk gesmeekt had: „Moeder help mij toch!" Mieltje had lang moeten lijden; veertien jaar was zij, toe zij aan de tering stierf. Moeder had veel geschreid, maar voor het kind was zij opgeruimd geweest: „Nu kan je spoedig weer opstaan, mijn Mieltje — Mieltje, — nu is het spoedig zomer, dan wordt je gezond!"

In het onverschillig gelaat van Rosa Paschka begon het te trillen. Het gezonde rood werd iets bleeker, als zij er aan dacht, dat haar Ilsje of haar Greetje haar zoo kon ontgaan. Schuw zag zij rond in de verlaten kamer hier, hier had moeder wel dikwijls gezeten, gebogen over den zakdoek en de verdroogde bloemen, deze laatste treurige herinneringen. Of zou zij niet meer aan Mieltje hebben gedacht, die was reeds zoo lang dood. Niet meer gedacht ?!

Rosa kromp ineen, het was haar, alsof er iemand had gelachen, een heel zacht, zacht smartelijk lachen. Niet meer aan gedacht?! Een kind kan wel een moeder vergeten, maar een moeder vergeet haar kind nooit! Dat zeide een stem die als van verre kwam, en die kwam toch uit haar binnenste, Rosa Paschka knikte: men vergeet een dood kind niet. Men houdt zulk een herinnering heilig. Maar dat moeder van Willem, van Willem dingen had bewaard neen, dat begreep zij niet. Haar handen woelden verder in de lade.

„Lappen van Rosa's draagkleedje.
„Van de geruite Zondagsche jurk, die haar zoo goed stond."
„Van den eersten langen rok."
„Van de aannemingsjurk van Rosa."

Als moeder al niet om het bezoek van haar dochter had verzocht, zij was toch aan haar gehecht, veel meer dan zij getoondhad. En had zij dan al niet lang moeder kunnen bezoeken, moeder moeten bezoeken?!

„Ach je"! Met een onderdrukten kreet hief de dochter nu de lapjes in de hoogte. Een groene lap. Het 'was maar een klein vodje, maar Rosa herkende het weer aan de stof, aan de kleur die wat schril en giftig was: haar groene jurk, haar Zondagsjurk, die zij zeven jaar geleden gedragen had, toen zij bij moeder op bezoek was en waarvan zij een stuk van onderen had afgescheurd aan een spijker die uit den vloer om hoog stak.

„Zij was toen nog zoo boos geweest: „Men kan ook niets fatsoenliiks bij u aantrekken hier in dit nest." Dat had moeder bewaard —? Juist, ja, daar stond het ook op een strookje papier, dat om den lap gewikkeld was: „Wat mijn Rosa den laatsten keer aanhad."

Hoe had moeder het toch gemerkt, dat het de laatste keer was?!

Rosa Paschka kreeg een hoogroode kleur, dat was haar nu nog onaangenaam. Zou de oude vrouw zich er over gekrenkt hebben gevoeld? Merkwaardig wat

een fijn gevoel moeder had! Zij had toch geen woord gezegd: het bevalt mij niet meer bij u, of: ik kom zoo gauw niet weer, ik wil graag trouwen, ik heb wat anders in den zin — ?!

„Moeder !" De dochter boog het hoofd. Met strakke oogen keek zij in de lade: Wat was daar nog, wat was daar nog? Het was met verlegen haast, dat zij verder zocht en tegelijk met nieuwsgierigheid. Wat, wat had moeder nog bewaard? Lappen lapjes, een portretje, een boekje, allerlei waardelooze dingen.

Het leven van de eenzame, die vreemd, voor haar geworden was, lag plotseling voor de dochter. Die had slechts geleefd in herinnering aan de kinderen, die eens aan haar boezelaar hingen, en die nu hun eigen weg gingen, ver, ver weg van de moeder.

Vol aandoening, die zij nog niet gevoeld had bij het bericht van het sterven der oude vrouw, nam Rosa Paschka het eene overblijfsel na het andere in de hand. Dat waren allemaal dingen, die de laden maar volstopten en toch — zij keek naar de mand met rommel en dan naar de kist — weggooien kon zij die toch niet. Nu snikte zij het luid uit — het was lachen, en toch geen recht lachen — daar was ook Lise, de oude pop, waarmee zij eerst gespeeld had, daarna Willem en toen Mieltje! Lise had geen handen meer en een oog was ook uit haar hoofd gevallen. Maar op haar bordpapieren wangen, waarvan de kleur verdwenen was door de vele kussen, die de kinderen er op hadden gedrukt rustte de blik der vrouw lang. Ja, van , die hadden allen eens oogen keek zij steeds strak in de lade: heiligdommen, enkel heiligdommen. Met spitse vingers raakte zij er verder aan — voorzichtig: nu woelde zij niet meer er in, zij haalde er ook niet meer uit — zij onthulde zorgvuldig.

Daar was een doosje ook, dat herinnerde zij zich nog, vader had het eens van een vacantiereis aan de Oostzee voor moeder meegebracht. Het was met schelpen beplakt; van de schelpen waren er verscheidene afgevallen, maar het kleine rood fluweelen kussentje was er nog op, en er staken nog een paar spelden in. Binnen in den deksel moest ook een spiegeltje zijn.

De dochter sloeg den deksel open. Het spiegeltje spiegelde niet meer, het was slechts een kleine, doffe ruit. Maar daar waar vroeger de klossen garen van moeder hadden gelegen, de schaar, de vingerhoed, lagen nu een paar rolletjes geld, zorgvuldig in wit papier gepakt. Tien Mark — twintig Mark — dertig — Mark — alles in een-Markstukken.

De geheime spaarpenningen der oude vrouw! Hoe had zij dat bij elkaar gebracht, zij had toch al niet veel. De dochter telde, schudde het hoofd en telde weer. Die had zij zichzelve uitgespaard. Voor wat — voor wien?!

Rosa woog de zilverstukken in haar hand. Daar zag zij onder op den bodem van het doosje nog een papier. Aha, daar had moeder opgeschreven, welke bestemmingen zij er aan gegeven had: voor haar begrafenis, of voor een gedenksteen of ten slotte

zeer veel gehouden!

Voorzichtig alsof het een levend wezen was, legde Rosa nu de oude pop zoo zacht mogelijk in de kist. — Met de pop konden nu haar kinderen nog spelen. Zou grootmoeder die voor de kleinkinderen bewaard hebben?

Ze had ze in het geheel niet gekend; alleen had zij een fotografie, waarop alle vier als orgelpijpen naast elkander geplant waren, met haar verjaardag gekregen. Nooit in werkelijkheid gezien, nooit gesproken — en toch steeg het als een adem van warme liefde uit de laden omhoog. En de ademtocht werd tot een sterken zucht, die tegen haar aanblies; Rosa voelde het: Moeder had ook de kinderen lief gehad, de kinderen van haar dochter. Ach! opeens overviel haar een groote droefheid ach, dat zij de oude vrouw de kindertjes niet meer kon brengen! Die waren zoo aardig, wat zou grootmoeder er een vreugde aan gehad hebben! Als kinderen klein zijn, heeft men vreugde aan hen, alleen vreugde; later wel is waar — !

Een zucht weerklonk. Rosa Paschka had hem geslaakt, maar het was haar alsof het het tusschen deze vier wanden een echo was — van zuchten, vele zuchten.

Haar blik werd onzeker, haar oogleden knipten, met omfloerste misschien voor de kleinkinderen. Voor de lieve kleinkinderen?! Het was een opgevouwen brief. Rosa Paschka las hem.

Lieve moeder!

Ik heb in lang niets van mij laten hooren. Het is mij heel goed gegaan, ik heb uitstekende tijden gehad, heb veel in de wereld gezien; ik kon u niet schrijven, omdat ik nu hier dan daar was. Nu gaat het mij echter heel slecht. Ik was n.l. een eigen zaak begonnen, een agentuur, maar mijn compagnon deugt niet, hij heeft mij ontzettend beet genomen. Nu ben ik failliet. U zult mij zeker wel een paar duizend Mark kunnen leenen? Of tenminste 1000? Indien U het kunt, stuur dan zoo spoedig mogelijk aan onderstaand adres.

Lieve moeder, niet waar u doet het? U hebt toch goede kennissen, misschien kunt u bij hen wat voor mij bereiken, ik vraag het u dringend, laat mij niet in den steek.

Uw liefhebbende zoon
Willem."

Rosa Paschka kreeg een kleur. Moeder had dus toch wel van hem gehoord! Zij had het alleen niet geschreven. Zulk een bengel, zulk een infame bengel. Verontwaardiging greep de vrouw aan, zij moest gaan zitten, haar knieën beefden, zoo vertoornd was

zij. Deze man, die moeder reeds zooveel harteleed had bezorgd, waagde het nog haar om geld te vragen? Hij moest toch weten, dat zij niets bezat. Maar het is waar, zij moest voor hem gaan vragen, vragen, bedelen, zooals reeds zoo vaak. Woedend wierp de zuster den brief weg: weg met het vod! Daar zag zij in het doosje nog iets geschreven. Wat nog zoo'n bedelbrief? Neen, dat was de hand van moeder, die groote met zorg geschreven, duidelijke letters.

Die keken in de oogen der dochter, die staken er bepaald in. „Voor Willem! Als het hem nog slechter gaat — mijn arme jongen—!" Rosa Paschka staarde: Wat, wat moest dat beteekenen?! Voor Willem, dit geld, deze met moeite bespaarde penningen. Voor dien, voor dien? Een droog gevoel kwam in haar keel, zij slikte, haar keel werd van boosheid bijna toegenepen, zij werd rooder

en zeer warm. Haar handen balden zich, dan liever het geld in de sloot of den eersten, den besten gegeven! Moeder was te onverstandig. Willem behoefde het niet te krijgen, zou het ook niet krijgen, neen, nooit of nimmer, die niet!

Rosa fronste het voorhoofd — als het hem nog slechter gaat — moeder had op er dus gerekend, dat hij weer zou komen en geld zou vragen! Zij had er zeker spijt van gehad, dat zij hem destijds niets had kunnen geven? Zij had toen gespaard en gespaard, zich uit den mond gespaard opdat zij Mark na Mark zou kunnen wegleggen voor hem?

Rosa Paschka stond in somber gepeins, zij merkte niet, dat de avond viel, dat het uur waarop de trein vertrok naderde; zij was geheel met haar gedachten vervuld, en die waren toornig. Beware, zoo kleinzielig was zij niet, dat zij boos op moeder was, dat die niets voor de kleinkindertjes bestemd had — of die die paar Mark hadden of niet — maar dat moeder, die zij toch voor een verstandige vrouw had gehouden, zoo onverstandig was, dat ergerde haar, dat bracht haar geheel buiten zich zelf. Dus de zoon

kan zoo nutteloos zijn, zoo tot nietsdeugend, hij blijft toch altijd het lieve zoontje! Rosa stampte met den voet, zij wist niet, dat een groot deel naijver in haar toorn lag: zooveel had moeder dus voor Willem overgehad, zooveel!

De dochter sloeg het doosje dicht. Zij wilde het geld in het geheel niet zien, zulk een onverstandigheid, dwaasheid te dom van moeder! Maar zij had het toch niet meer beleefd, dat hij gekomen, God zij dank!

Rosa Paschka kromp in een, er werd geklopt. „Binnen", zeide zij heel werktuigelijk, zij zag ternauwernood om; wie kon het anders zijn dan de buurvrouw.

De deur ging open. Een man was binnen gekomen. Hij bleef dicht bij den drempel staan. Daar stond hij en bewoog zich niet, zeide ook niets.

„Wat verlangt u?" Nu keek Rosa hem scherp aan: Wat wilde die man? Zij gevoelde zich weinig op haar gemak.

Men kon niet goed meer zien. De avond was gevallen. Een donkere hemel stond buiten boven de straat, voor het raam wierp nog geen lantaarn eenig schijnsel, uit de hoeken van de kamer kwam het op haar aan als een bang voorgevoel. De zware lucht van het gesloten vertrek benauwde de borst.

„Wat wilt u?" de stem der vrouw klonk angstig. Wat vreemd stond die man daar toch!

Nu zeide hij: „Rosa — ?!", half vragend, half van zijn zaak zeker, deed hij een paar schreden nader.

Zij week terug. Zij schreeuwde het uit: „Willem?!" Zij was door ontzetting bijna bevangen. Hij zou komen en aankloppen: geld. Daar was hij reeds.

„Dag!" Het klonk benepen. „Dag, Rosa — ken je mij niet meer?"

„Moeder is dood," zeide zij ijzig. Wat had zij dan nu nog met hem uit te staan? Moeder was dood; hij ging haar in het geheel niet meer aan. „Moeder is dood."

„Dat weet ik. Daarom ben ik hier. Ik heb het gelezen."

„Gij hadt eerder kunnen komen voor de begrafenis. Dat was wel betamelijk van je geweest," zei zij bestraffend.

Hij snuffelde bedrukt, „Ik had geen zwarten rok. Geen fatsoenlijke hoed, reizen; kon ik ook niet, ik ben te voet gekomen. Ik wilde slechts zien ...."

„Hier is niets te erven." Zij vermande zich, zij had het gevoel, dat zij het hem dadelijk moest zeggen. Haar stem klonk hard. „Moeder was een arme vrouw. Daarom hadt je niet behoeven te komen." Hij gaf geen antwoord. Hij staarde slechts voor zich heen. Het was alsof hij zeer moe was.

Met bevende handen stak de zuster een lampje aan. Zoo kon zij hem beter zien. „Ga zitten," zeide zij; ze sprak op een toon als tot een lastigen bedelaar. Zag hij er ook niet zoo uit, heelemaal achterop?

Hij had ingevallen wangen en zijn oogen waren hol. „Ga zitten."

Nu was er toch iets als medelijden in haar toon.

Hij zat aan tafel en keek met verbijsterde oogen de kamer rond.

Alles lag onordelijk door elkaar. Zijn zuster raapte een paar dingen bijeen. „Moeder's nalatenschap," zeide zij; „haar geheele nalatenschap." Nu werd de verontwaardiging haar toch weer te sterk! Wat zat hij haar aan te gapen? Hij keek immers alleen uit naar wat hij zou kunnen bemachtigen?"

„Je kan nemen wat je wilt" zeide zij minachtend. „Wat je van moeder's kleeren wilt hebben, nachtjakken, kousen, ondergoed. Ik wil er mij niet rijker mee maken!"

Hij schudde vermoeid het hoofd. „Wat zal ik daar mee uitvoeren?" zijn oogen gleden steeds rond. Het was alsof hij iets zocht."

„Wat zoek je dan?" Zijn zuster werd ongeduldig." Die paar meubels zal *ik* hebben; dat heeft moeder bepaald. Wat te wurmstekig is, laat ik hier, dat krijgt de vrouw die de graven begiet. Nu—?!"

Zij keek hem vragend aan. Onrustig geworden door zijn zoekenden blik, die zou iemand geheel zenuwachtig maken!

Hij stond op; met sleepende passen ging hij de kamer op en neer, steeds op en neer. Hij zei geen woord.

Het werd haar onverdragelijk. Nu kon zij niet meer ongestoord rommelen.

Zij duwde de lade van de commode dicht en ging in de keuken. Daar wilde zij een kop koffie zetten, de schrik was haar in de leden geslagen. Zij bleef met opzet een poos weg; het was stil geworden. zijn heen en weer loopen was opgehouden.

Toen zij weer binnenkwam, stond hij bij het bed der moeder, half verborgen achter het gordijn, dat het omsloot. Hij had met beide handen in het katoen gegrepen, het gelaat tegen het gordijn gedrukt.

Schreide hij? Het vervulde haar met afgrijzen. Door de kamer scheen een steunen te gaan, een smartelijk zuchten, een ademtocht van lijden woei door het vertrek, van vele stille zuchten — „Mijn arme jongen!"

Rosa Paschka schraapte de keel. Hij verroerde zich niet.

Toen zeide zij zachter: „Het gaat je zeker slecht?"

Hij knikte.

Dat had Rosa in het geheel niet verwacht en toch voer een huivering door haar heen. Daar, daar in de commode in het doosje met schelpen beplakt —:" voor Willem, als het hem eens nog slechter gaat." — het ging hem toch zeker wel zoo slecht, als het iemand gaan kan!

Zij keek naar de commode en dan weer naar hem. Besluiteloos deed zij een paar schreden, daar -- daar was iets -- daar in de commode, daar in de lade. Dat had bepaald macht —" mijn arme jongen" -- Dat deed ook nog een gesloten vak openspringen. Maar Rosa ging er tegen in: neen, niet week worden, dat was onzin, Moeder was veel te onverstandig, veel te zwak.

„Wat heb je dan weer uitgevoerd!" barschte zij tegen haar broer uit.

„Schaam je je niet, zoo hier te komen? Als een bedelaar. Met afgesleten kleeren. Je doet moeder nog na den dood leed. O zulk

een leed!"

Haar stem beefde. Een groot medelijden met moeder overviel haar plotseling. Zij zou om haar hebben kunnen weenen. Wat heb je de oude vrouw aangedaan! Daar — daar — " Zij ging haastig naar de commode, trok de la open, het schelpendoosje er uit, zijn brief en wierp dien op de tafel – „ Daar lees dit vod! En dan dit – dit hier!"

Hij verroerde zich niet. Toen schreeuwde zij het hem toe: „Voor Willem als het hem eens nog slechter gaat," en wierp hem het geld toe. Dat het klapperend en rinkelend rolde. „Uit den mond gespaard! Uitgespaard heeft zij het voor je. Misschien zelf niet genoeg gegeten, jij, nietsdoener, jij lummel! Daar heb je het, raap het op."

Hij raapte het niet op. Zij moest zelf bukken om de geldstukken van den vloer op te rapen. Zij schaamde zich reeds over haar heftigheid.

„Mijn arme jongen" dat stond er toch ook nog! *Zoo* had moeder het hem niet willen geven — neen, *zoo* niet. „Mijn arme jongen" — Dat trilde als een vermaning, zwak als door een brekende stem gesproken en toch zoo sterk.
Rosa Paschka werd bleek, daarna vermande zij zich en ging naar haar broer en legde de hand op zijn schouder. „Nu, kom dan!" Toen merkte zij, dat hij weende. Luid weende. En zijn weenen werd heftiger en hij snikte luid: „Moeder, moeder!"
Zoo hard was zij toch niet, moest toch een steen vermurwen. De oogen van Rosa Paschka werden vochtig. Neen, zij wilde hem geen verwijten maken, dat had nu toch geen nut meer. Zij wilde terwille van moeder heel goed voor hem zijn. Zij nam hem bij de hand. „Nu, nu ween maar niet."
Maar hij maakte zijn hand van haar los. Hij gleed bij het bed neer en legde zijn hoofd op het kussen, dat nog zoo was, zooals de oude vrouw er op gerust had in den laatsten slaap. Hij snikte: „O, ik, o ik!" Dat was zelf-aanklacht. Hij jammerde: „Naar wien zal ik nu gaan, naar wien?"
Het klonk als berouw, als verlangen, het jammerde als in diepst berouw des harten: „O moeder, moeder!"
Treurig stond de zuster bij hem, liet hem weenen. Zij wist niets tegen hem te zeggen. Ook haar tranen stroomden, moet de moeder eerst sterven, voordat de kinderen tot haar komen. *Zoo* tot haar komen. Diep boog de dochter het hoofd van schaamte over zich

zelf: was ook zij niet schuldig als Willem. Het gestorven kind was niet het verst verwijderd van de moeder geweest. Slechts vier uur sporens hadden haar, van die daar gescheiden, die daar in de commode, in de bundels en bundeltjes, in de pakjes en het doosje, in de armzalige lappen, de geel geworden vodden, het gebroken speelgoed en de weinige jammerlijke bedelende regels, *dat* bewaarde, trouw, teeder, altijd en eeuwig liefhebbend bewaarde, wat zij alleen nog van haar kinderen bezat.

Ook Rosa Paschka snikte: „Moeder, moeder!"

DE DWEPERS OP DE BRIK „JULIA".

Wij waren op reis van Tahiti naar de Gilbert-eilanden, een „landing" inlandsche werklieden zoekend voor de groote plantage van Stewart te Tahiti en hadden onzen weg van eiland tot eiland noordwaarts met succes afgelegd (wij hadden negentig stevige, bruingekleurde mannen geëngageerd), toen we tusschen Apaia en Boetaritari-eiland een zich langzaam voortbewegende, dikbuikige brik ontmoetten – de *Isabella* van Sydney.

De *Isabella* was het eigendom van een vereeniging van Chineesche kooplieden. De kapitein van dat schip, Evers, en de supercargo Dick Warren, waren oude kennissen van mij en ook van den kapitein van mijn schip, beiden streken wij de booten en wisselden bezoeken.

Warren en ik hadden elkander sedert langer dan twee jaren niet gezien, van den tijd af dat wij kameraden. waren op een koopvaardijschip van Samoa uitgezeild, hij als stuurman, ik als werver. Dus hadden wij veel te bespreken.

„O zeg", merkte hij op, toen we afscheid namen, „je hebt zeker wel gehoord van die scheepslading ongewasschen heiligen, die in de Zuidzeeën kruisen om het „Beloofde Land" op te sporen ?"

„Ja, ik geloof dat ze van Tonga of Fidji kwamen, beproevende in 't „Schoone Vaderland" voet aan wal te zetten en — dat zij 't hard te verantwoorden hebben. Het volk van Fidji wil niets „van die lui weten, als ze daar mochten heengaan."

Dat deden ze dan ook niet. Zij gingen terug van Honoloeloe en zijn nu te Boetaritari en in een rampzaligen toestand.

Eenige van de heiligen kwamen aan boord en verzochten mij hun passage te bezorgen naar Sydney. Ga er eens een bezoek brengen en bekijk eens hun oude rotte brik, de *Julia*. O, 't is een bekoorlijk zoodje, verbazend godsdienstig en vuil als Indische fakirs! Ah Sam, oud agent te Boetaritari zal je wel alles van hen vertellen. Hij was zoo misselijk geworden van die heiligen, dat het je goed zal doen hem te hooren spreken. Wat de arme duivels voor plannen hebben, kan ik niet zeggen. Ik gaf hun wat provisiën, al wat ik missen kon, maar hun aanwezigheid ergerde mij zoo, dat ik alles behalve beleefd was. Zij kunnen niet van Boetaritari vertrekken omdat de oude brik niet zeewaardig is en dáár is voor voedsel niets te koop als kokosnoten en visch, manna is op dit oogenblik in de Zuidzeeën ook niet te verkrijgen! Saluut, oudje en goed succes!"

Den volgenden dag kwamen wij in zicht van Boetaritari-eiland,

een der grootste eilanden in de Noordelijke Zuidzee en bewoond door een bepaald onzindelijke en onhebbelijke bevolking van Maleisch—Polynesischen oorsprong, wier voornaamste amusement in hun ledige uren bestaat in dronken te worden van zure toddy en elkanders lichaam te verwonden met zwaarden gemaakt van haaientanden.

Behalve Ah Sam, de agent van de Chineesche handelsvereeniging, waren er nog twee Europeesche kooplieden, die inlandsche vrouwen hadden getrouwd en hun eenzaam bestaan zochten te rekken met den inkoop van copra en haaivinnen, als ze nuchter genoeg waren om bezigheid te verrichten, 't geen echter een zeldzaamheid was. Hoewel, Boetaritari was een goede plaats voor schepen die koelies zochten, met het oog op de onophoudelijke twisten der inboorlingen onder elkander, want de overwonnen partij, nadat hun kokosboomen waren omgekapt en hun kano's vernield, had de keus om te blijven en hun hoofd te verliezen òf weg te gaan op een wervership naar Tahiti of Samoa.

De passage tusschen de rotsen invarende, zeilden wij langzaam door de prachtige zeeëngte en lieten het anker vallen tegenover het voornaamste dorp en juist in de nabijheid van het schip met de heiligen.

Het was een uitgediende, oude brik van ongeveer 200 ton. Men vertoonde geen vlag in antwoord op de onze en wij konden niemand aan dek bespeuren. Doch we zagen een man van beneden komen, dan een vrouw, nog een man en binnen eenige minuten vertoonde men de vlag van Ecuador. Daarna namen alle drie plaats onder de gehavende zeildoektent en staarden lusteloos naar ons schip.

Ah Sam kwam van 't strand en bracht ons een bezoek. Hij was een lange, melancholieke Chinees met een baard van vijf en dertig

haartjes en, arme vent, weg kwijnende door tering. Hij vertelde ons het nieuws van zijn woonplaats en ik vroeg hem naar de lading heiligen, waarvan nu meerderen te zien waren op het achterdek van hun ontegenzeggelijk oude kast.

Ah Sam's lippen vertoonden een akeligen glimlach toen hij zijn whisky-soda neerzette en een sigaar aanstak. Wij zaten onder het zeil, dat juist was gespannen, zoodat wij een goed gezicht hadden op de *Julia*.

De brik, antwoordde hij, had gepoogd de zeeëngte in te sluiten, zoowat drie maanden geleden en een ankerplaats zoekende de bereiken, stiet het tegen de koralen paddestoelen, die daar de plaats versieren! Ah Sam en de twee blanke kooplieden st apten in hun booten, bemand met inlanders, om assistentie te verleenen, kregen het schip vlot en brachten haar naar de plaats, waar ze nu ten anker ligt.

Toen kwamen de heiligen op het achterschip tezamen en hielden een dankzeggings-bijeenkomst. Die, geëindigd zijnde, verzochten de dorstige en ongeduldige kooplui den kapitein hun en de bemanning een paar flesschen drank te geven voor de verleende hulp om het schip van de rotsen af te brengen. De kapitein keek hen verwijtend aan, hij zei dat de *Julia* een matigheidsschip was, dat drinken zonde was en dat God hen voor hun vriendelijkheid zou beloonen. De helpers antwoordden in een bij uitstek onbeleefde taal en vertrokken, den kapitein en de heiligen uitscheldende voor een zoodje gemeene schobbejakken en hun eeuwigdurende folteringen toewenschend.

Den volgenden morgen deserteerden de mannen van Hawaii die tot de equipage behoorden en sloegen hun tenten op onder de inboorlingen.

De kapitein kwam aan den wal om ander scheepsvolk te zoeken, te vergeefs echter, want hij had geen geld om de gages te betalen doch in plaats daarvan bood hij het voorrecht aan, lid te worden

van wat Ah Sam noemde „dat verdomde genootschap van gekken".

Er waren, ging Ah Sam voort, behalve den kapitein en zijn vrouw, oorspronkelijk 25 passagiers, doch de helft-er van had het schip in verschillende havens verlaten.

En nu, besloot hij, met een langen, gelen voorvinger naar de overblijvende heiligen wijzende, de rest zal u nu wel een bezoek brengen, die tamme dieven, om te zien wat ze van u kunnen gappen!" „Ge houdt niet van ze Sam?" merkte onze kapitein op met een knipoogje.

Het antwoord van Sam kan ik niet aan het papier toevertrouwen! Voor een Chinees kon hij vloeiend in 't Engelsch vloeken! Hij wenschte mij goeden dag voor 't moment, zei

dat hij zijn best wou doen om mij eenige rekruten te bezorgen en invitecrde ons bij hem dien avond te komen soupeeren. Hij was een goedaardige, gastvrije man en wij accepteerden met genoegen zijn invitatie.

Nadat hij was weggegaan, kwam de boot van de brik langszij en de kapitein en drie zijner passagiers stapten aan boord. Hij introduceerde zichzelf als kapitein Lynch Richards en zijn vrienden als broeders Die-en-Die van de: „Eilanden-broedersvereeniging van christenen." Zij zagen er neerslachtig en droefgeestig uit, alleen Richards vertoonde een verstandige en natuurlijke activiteit Voor spiritualiën bedankende, dronken ze thee; aten wat en vroegen mij hen aan wat provisiën te helpen, te betalen met hun koopwaar.

Aangezien zij geen geld bezaten, behalve met hun allen tezamen ongeveer honderd dollars, hielp ik hen aan eenige provisiën, welke ik missen kon en nam hun invitatie aan om de *Julia* te bezoeken.

Ik ging mee in hun boot, twee der heiligen roeiden. Toen

zij zoo met hun riemen in het water fladderden en ik hen eens aankeek, kon ik instemmen met Dick Warrens beschrijving „zoo vuil als Indische fakirs," want niet alleen waren hun kleeren vuil maar hun aangezicht scheen in de laatste twaalf maanden niet met zeep en water in aanraking te zijn geweest.

Richards, de kapitein, was een betrekkelijk jonge man en scheen aan zijn kleeding eenige zorg te hebben besteed, hij droeg een dragelijk uitziend pak van marine-blauw, met een schoon boordje en een das.

Langszij komende klauterden wij aan dek, er was geen trap of ladder en ik werd meegenomen naar de kajuit, waar ik door Richards aan zijn vrouw werd voorgesteld. Zij was een mooie, zwak uitziende jonge vrouw van ongeveer vijf en twintig jaar en zag er zoo afgemat en ongelukkig uit, dat ik medelijden met haar kreeg. Gedurende het korte gesprek dat wij hadden, vroeg ik haar of ze met haar echtgenoot in den namiddag bij ons aan boord wilde komen om een kopje thee te drinken en ik vertelde haar dat wij hoopen boeken en illustraties hadden, welke haar

ten dienste stonden.

Haar oogen vulden zich met tranen. „Ik geloof wel dat ik wel zou willen", zei ze met een blik op haar echtgenoot.

Daarna werd ik aan al de anderen voorgesteld, die zich allen in de kajuit neer zetten. Eenigen van hen op de banken deden mij eenigszins denken aan bedroefde, peinzende ooievaars.

Een voorwendsel zoekende om uit de akelige, slecht geventileerde kajuit en het gezelschap van de stilwijgende ongewasschen „Broederen" te geraken, nam ik gaarne het aanbod van den kapitein aan om het schip eens te bekijken vóór zaken te behandelen, nl. welke artikelen ik wenschte te hebben in betaling der hem afgestane provisiën.

Een der oudere Broederen, met een geitengezicht ging met ons mee en wij gingen naar 't dek terug.

Nooit te voren had ik zoo iets gezien als de *Julia*. Het was

Hoe zulk een vaartuig de reis maakte van San Francisco naar Honoloeloe en van daar bezuiden den Equator en noordwaarts terug naar den Gilbert-groep, was een wonder.

Ik daalde af naar het scheepsruim, men vertoonde mij wat de „dwepers" hun koopwaar noemden en verzocht mij uit te zoeken wat ik dacht over te nemen voor de hun verstrekte provisiën.

Hemel! zulk een verzameling van uiterst onoogelijke tweedehands muziekdoozen bij hoopen, opzichtige lithographieën, ijzeren ledikanten, „bruinpapieren" laarzen en schoenen half opgevreten door kakkerlakken, stellen goedkoope en vieze toiletartikelen, twee groote kisten hoogst eenvoudige en bijna allen defecte wassen poppen, vaten met rotte gedroogde appels en rottend spek, een ijsmachine, pakken en pakken met tweedehands kleeren voor mannen, vrouwen en kinderen, goedkoope en ommogelijke zoetigheden in flesschen, duizenden van dubbeltjes-spiegeltjes, stuivers-

een oud, van zacht pijnboomenhout gebouwd schip in hoogst vervallen toestand, boven en beneden. Het gebarsten dek was, om het eenigszins tegen de brandende zon te beschutten, met oude inlandsche matten bedekt en de afsluitingen, uit gebrek aan toezicht, vertoonden groote gebarsten openingen en waren zoo zwart als die van een kolenschip.

fluitjes, harmonica's die geen geluid gaven, alle door kakkerlakken geschonden behalve het hout- en ijzerwerk, schoolleien en potlooden en een kist bijbels en Moody en Sankey's gezangboeken.

En de reuk was onuitstaanbaar. Ik vroeg den kapitein naar de oorzaak, het was een stank, erger dan die van het rottende spek en de rotte appels. Hij antwoordde op kalmen toon, dat hij dacht

Nederlandsche Handel-Maatschappij.

AMSTERDAM
opgericht in **1824**

Gestort Kapitaal **f 50.000.000.**
Reservefonds **„ 8.252.168.**

Agentschappen te ROTTERDAM en DEN HAAG
Hoofdkantoor voor het Oosten
De FACTORY te BATAVIA
Bijkantoor te Weltevreden

KANTOREN te:

BANDJERMASIN, BANDOENG, CHERIBON, DJEMBER, DJOKJAKARTA, HONGKONG, KOTA RADJA, MAKASSAR, MEDAN, PADANG, PALEMBANG, PEKALONGAN, PENANG, PONTIANAK, RANGOON, SEMARANG, SHANGHAI, SINGAPORE, SOERABAIA, SOERAKARTA (Solo), TANDJONG BALEI, TEBING TINGGI (Deli), TEGAL, TELOK BETONG, TJILATJAP,

BANKIERS te **LONDEN:**
Union of London & Smith's Bank Ltd.

Koopen en Verkoopen Wissels en verstrekken Reiscredietbrieven op de voornaamste plaatsen der wereld.
OPENEN GIROREKENINGEN.

Nemen gelden in deposito tot

4	pCt. p. a.	met een opzeggingstermijn	van 12	maanden
$3\frac{1}{2}$	„ „	„ „ „	„ 6	„
3	„ „	„ „ „	„ 3	„
4	„ „	voor een vasten termijn	„ 12	„
$3\frac{1}{3}$	„ „	„ „ „ „	„ 6	„
3	„ „	„ „ „ „	„ 3	„

Koopen en Verkoopen **GOUDGELD.**
Belasten zich met de uitvoering van **EFFECTENORDERS.**
Doen alle andere Bankzaken. 1

C. K. JENSEN

VENDUHOUDER
EN
COMMISSIONAIR

Bandoeng (JAVA).

2511

De Hupmobile doet zijn intrede in het schoone Insulinde.

Daan van Asperen de bekende sportman schrijft in de „Revue der Sporten" een enthousiast artikel getiteld „In de Hupmobile", hetgeen wij gaarne overnemen. Zooals men weet is de N. V. Semarangsche Automobiel Mij de eenige contractante voor de Hupmobile fabriek voor Ned.-Indië en werd door haren directeur den Hr. H. W. Jonkhoff nog kort geleden het kampioenschap voor beroepsrijders op Soerabaja gewonnen eveneens op een Hupmobile, welke toen reeds algemeen de aandacht trok. Daan Van Asperen schrijft dan:

Wat ik bij de Amerikaansche wagens, die sinds eenige jaren oud Europa betuffen aardig vind? Dat ze bij goede kwaliteiten over 't algemeen goedkoop zijn en je beurs niet al te plat zuigen

Wat ik daarentegen een minder prettige eigenschap van bovenbedoelde kilometervreters acht? Dat ze weinig grandioos van vorm zijn en al kunnen zij bogen op soliditeit, zoo smallekes en petiterig op den grooten weg toonen.

De lezer zal na besnuffeling van bovenstaande regels knipoogen en met kennersblik mompelen: nog al natuurlijk, hetnog al natuurlijk, het eene gevolg van het andere. Mis poes! Want er is een goedkoopere wagen onder de Amerikanen die bij sterkte ook 'n voorkomen heeft, die automobiel is, echt automobiel, waarvoor je even siddert als hij je tegemoetkomt, snorrende over de keien, 'n kar die ontzag inboezemt lezer . . . . . . de Hupmobile.

En nu bedoel ik niet de kleine „Hup", vroeger bekend in ons vaderland, neen. Het grootere type van deze fabriek te Detroit, die mooie lange wagen, met zijn flinke motorkap, van voren hoog opgebouwd, slank en lenig naar achteren overloopend, een wagen, krachtig van motor gelijk schier alle Yankees, in staat geruischloos door stadsstraten te snorren, waarbij alleen carburateurzuiging weerklinkt, echter ook capabel den grooten weg te bedaveren, optrekkend uit sukkelgangetje tot de reuzenvaart!

Het agentuur voor Nederland van dit pittige merk is thans in handen van den Heer Dirk van der Mark te Amsterdam, een bekende in de autowereld, die de Hup opperbest verschillende garages zal insturen.

Met genoemden vertegenwoordiger heb ik onlangs eens een tochtje ter kennismaking gemaakt, 'n reisje door Holland op z'n mooist-, langs kronkelenden Amstel, lente-weiden, in 't zonnetje van het voorjaar. En de „Hup" snorde en rende dat 't je rillingen van genot gaf. Kijk de car klopt je bij aankoop iets meer dan drie lapjes van duizend uit de portefeuille. En dan kun je als carrosserie b. v. geen limousine de grande luxe verlangen. The Hup Motor Car Company biedt je evenwel voor dien prijs een rijtuig waarin je zeer ruim, zeer gemakkelijk zit, een rijtuig, hoogst comfortabel, dat ook hier weer 'n gunstige uitzondering maakt op vele Amerikaansche concurrenten en op Europeesch maaksel gelijkt.

Het huis in Detroit levert van zijn fabrikaat verschillende typen: vooreerst de kleine runabout, dan de roadster evenals de vorige voor twee personen maar forscher van carrosserie en van motor. Een coupé, zeer bevallig van model met denzelfden motor als de roadster, de bekende vierpersoons en last not least de Six seater, welke bijna vijf meter lang is en die met zijne verstelbare strapontines, zijn lagen bouw en zijn reusachtige koplantaarns een verrassend effect geeft op den weg, welke op elken voorbijganger reageert.

De motor is een viercylinder en wel in blokvorm met eene boring van 83 en een slag van 140 mm. Het is ons geenszins te geven van dit mooi brokje Amerikaansche nijverheid, maar wij willen toch niet verzwijgen de handige wijze waarop het vliegwel de olie uit het carter naar boven en door de verschillende kanalen weer naar deze plek drijft. Hoe voorts de stuurstang ingebouwd is, de ontsteking door den berijder als 't ware geregeld wordt op een schakelbord vóór hem en de gastoevoer door een voetpedaal vermeerderd of verminderd wordt. Dan munt de kar nog uit door prachtige veering, flink, degelijk werkende remmen, in 't kort, niets laat te wenschen; integendeel, men mag van conscientieuse afwerking gewag maken.

Vijanden van den Amerikaan bestijgt de „HUP"! En — ik weet het heel zeker, ge wordt door dezen wagen die ook een fel bergklimmer is, beslist bekeerd! 't Moge mooi klinken 't moge sommigen zelfs te mooi klinken, dit fabrikaat vereenigt in zich de soliditeit van motor en het goede aanzien van carrosserie van een Europeesch product aan den eenen kant en de kracht der machines en den geringen prijs, welke slechts de Nieuwe Wereld bieden kan, ter andere zijde.

Mijn kennismaking met de „HUP" zal ik niet licht vergeten. Ze was zoowel van indastrieel als van sportief oogpunt meer dan aangenaam.

DAAN VAN ASPEREN.

524

dat het kwam van een honderdtal vaatjes met gezouten żalmkuit, die onder iets anders waren opgestapeld en dat er misschien een paar van waren opengebarsten!

„'t Is voldoende om een pestziekte te veroorzaken," zei ik, „waarom laat U niet alles opruimen? Breng het goedje boven, en smijt het over boord. Excuseer mij, kapitein, maar laten wij in 's hemels naam aan dek gaan."

Naar het achterdek terugkeerend, zagen wij dat onze kapitein aan boord was gekomen en met Mevrouw Richards in gesprek was.

Ik trok hem terzijde, vertelde hem wat ik had gezien en stelde hem voor de provisiën maar cadeau te geven. Hij stemde dade-

lijk toe en mij tot kapitein Richards en den man met het geitengelaat en verschillende andere Broederen keerende, zeide ik dat de kapitein en ik hoopten dat zij de provisiën van ons zouden willen accepteeren, omdat wij zeker waren dat de eigenaren van ons schip daarop niets tegen zouden hebben. Ik voegde er bij dat wij hun een paar zakken meel en andere dingen zouden zenden in den loop van den dag.

De kapitein, zich herinnerende dat kapitein Richards en zijn

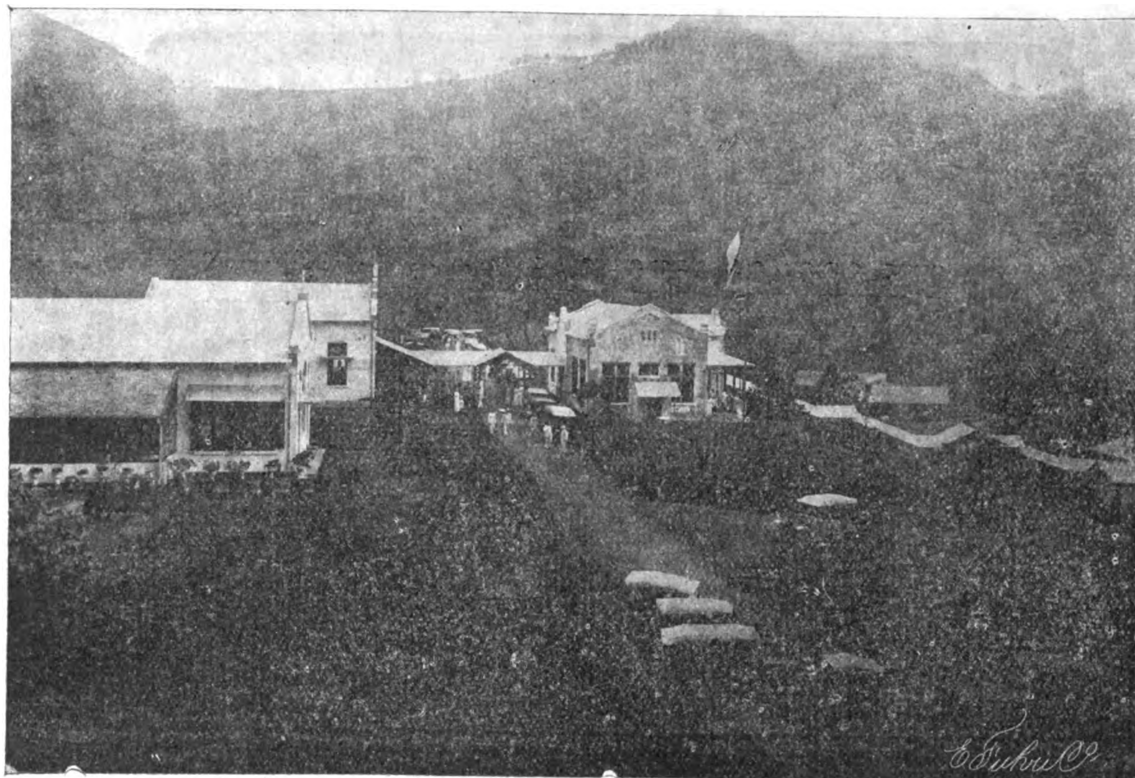
Brief uit Parijs.

Adinda — Een vrouw kan nooit te koket zijn. Haar macht van verleiding, van charme, die aantrekkingskracht, die zooveel waarde aan ons bestaan schenkt, hangt hiervan af. Een vrouw heerscht door beminnelijkheid en trekt aan door bekoorlijkheid. De keuze van een odeur is dan ook zeer gewichtig. Het *„Bouquet de Ninon“* valt algemeen in den smaak der heeren en wordt daarom door de Parisienne veel gebruikt. Het is een penetrant en toch zacht parfum, een heerlijk odeur voor den zakdoek. Een groote flacon kost f 3.25 (Holl) franco aan huis; een kleinere kost f 1 95 (Holl) te zenden per postwissel aan de Parfumerie Ninon, 31 rue du Quatre — Septembre, Paris. Een droppel is voldoende om linnengoed en kant te parfumeeren, alsmede de salon, hetzij door sproeiïng of eenvoudige verbranding.

MOUNY

vrouw kwamen thee drinken, kreeg medelijden met de „broeders“ en noodigde hen allen uit tot een ontbijt den volgenden morgen.

Arme kerels! Dankbaar! Stellig waren zij dat en ofschoon zij onvervalschte waanzinnigen waren, godsdienst-waanzinnigen, zooals de Vereenigde Staten ieder jaar bij duizenden leveren hadden wij waarachtig medelijden met hen toen zij ons hun ellendige geschiedenis vertelden. De spreker was een oude, zestigjarige man, met loshangend, lang haar, de zwager van den

Gezicht op het BADHOTEL SONGGO-RITI.

Badhotel Songgo-Riti.

INTERL. TELEFOON BATOE 11.

met moderne Zwem-Inrichting en geneeskrachtige warme minerale bronnen door H. H. Doctoren aanbevolen tegen Rheumatiek, Jicht, Asthma, Nierziekte enz.

Kamcrs van **f 6.—** tot **f 7.50, bij lang verblijf reductie.**

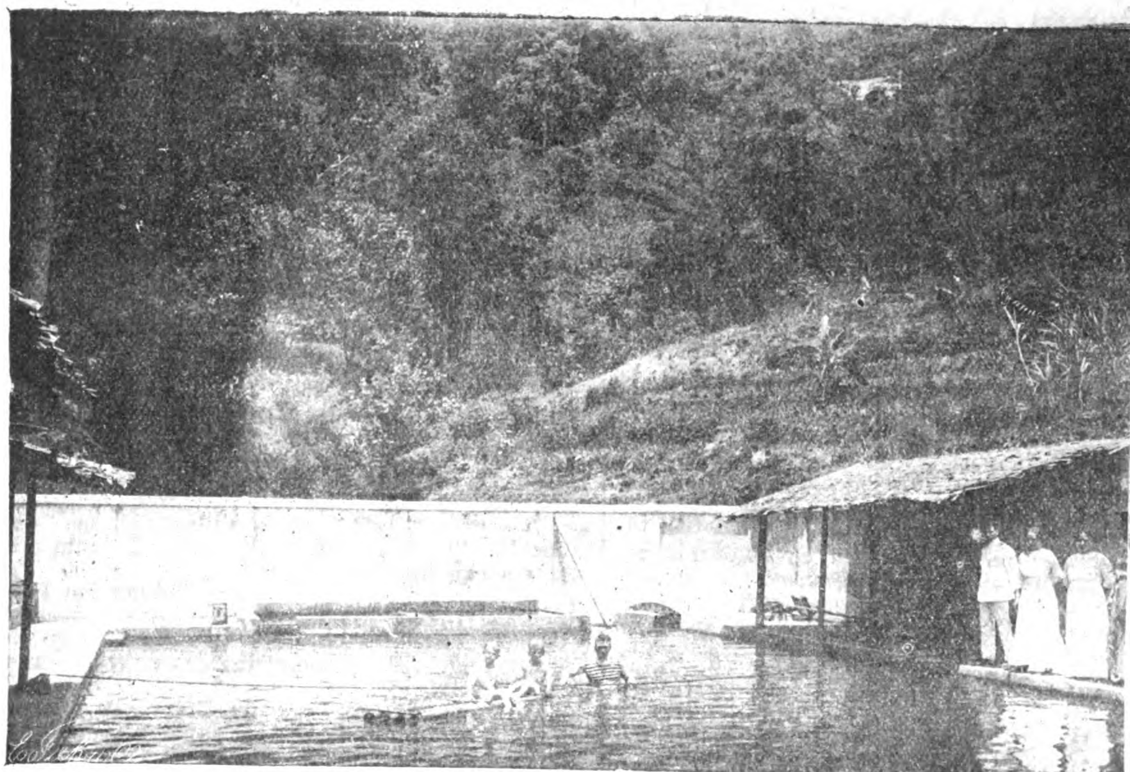
Modern ingerichte recreatie- en biljardzalen. Autoverhuurderij.

'sZaterdags aankomst laatste trein en 's Maandags ochtend vertrek eerste trein: omnibusdienst **f 10.—** per persoon heen en terug station Malang, minimum 3 personen. Mandoer aan station.

Logie 9.50 twee personen in één kamer.

Per Auto in 40 m., per karretje in 2 uren te berieken.

Brief- en telegramadres.
HALKEMA, Malang.

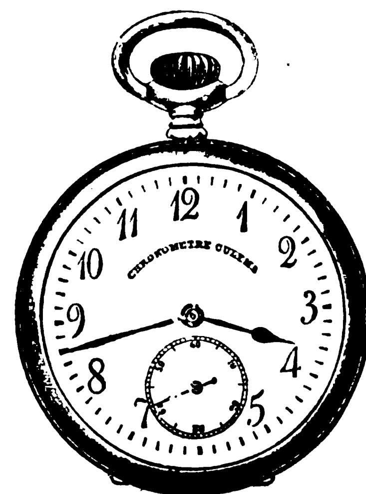
Zwembassin van het BADHOTEL SONGGO-RITI.

man, met het geitengelaat en een geestdrijver. Maar volkomen gek! De „eilanden- broeder- vereeniging van Christenen“ had haar oorsprong te Philadelphia. Zij was opgericht door eenige vrome menschen om een nederzetting in de Zuidzeeën uit te vinden, den grond te bewerken, een tempel te bouwen, de wilden te onderwijzen en in vrede en geluk te leven.

Acht en twintig personen vereenigden zich en 10:0 dollars werden op de eene of andere wijze verkregen, meest van andere fanatieken. Vele voor het doel voelende menschen gaven goederen, levensmiddelen, enz. om de zaak te ondersteunen (de rommel in het scheepsruim!) en te San Francisco kocht men voor 1500 dollars handelsgoederen om ze aan de eenvoudige inboorlingen te verkwanselen.

Te San Francisco werd de *Julia*, toen daar liggend, gekocht voor 1000 dollars, zij was geen 3000 dollars waard en zou de vlag van Ecuador voeren. God zond hen vrienden in kapitein Richards en zijn vrouw Richards werd een „Broeder“ en voegde zich bij hen om het schip te besturen en een eiland op te zoeken, rijk en vruchtbaar in gaven Gods en met een welwillende daar wonende bevolking.

Met een minderwaardige equipage van San Francisco leegloopers bereikte de brik Honoloeloe. Daar deserteerde die equipage onmiddellijk en verscheidene der Broeders met hun vrouwen gingen naar Amerika terug, zij hadden er genoeg van.

Na eenige weken oponthoud gelukte het Richards vier inboorlingen als matroos aan te monsteren en het schip zeilde weer uit naar het „Schoone Eiland”. Hij wist niet goed waar hij wezen moest, doch hem en de broeders was medegedeeld dat er een massa eilanden in de Zuidzeeën waren en dat ze wel eenige moeite zouden hebben uit zoovelen een plaats te kiezen.

(De geschiedenis van de krankzinnige omdolingen op de *Julia* bezuiden den Equator zou vermakelijk zijn, ware zij niet zoo droevig geweest.)

De stuurman, dien wij hadden, een goed zeeman en een beproefd zeevaartkundige, verdronk door het omslaan van een boot op de rotsen van zeker eiland tusschen den Gilberttroep en Rarotonga en met zijn dood waren de weinige discipline en de samenwerking, die vroeger bestonden, zachtjes aan verdwenen. Richards scheen wel te weten hoe een schip te behandelen, maar van de zeevaartkunde wist hij niet veel. Zoo ongelooflijk als het

moge schijnen, de algemeene kaart van de noordelijke en zuidelijke Zuidzee was dertig jaar oud en zoo versleten, bevlekt en vetachtig dat wat er op werd vermeld, bijna onleesbaar was. Doch toen weken en weken vervelend verliepen en men van 't eene eiland naar 't andere toog, enkel om door de bewoners weggejaagd te worden, begon men toch de dwaasheid van het vraagstuk te begrijpen en velen waren gaarne naar San-Francisco teruggekeerd.

Doch Richards klampte zich vast aan het geloof dat men enkel geduld moest hebben om een geschikt eiland te vinden waar

Patronen.

Abonnées, die dit wenschen, kunnen patronen op maat geknipt bekomen. Men geeft hiertoe de maten op.

De betaling voor een op maat geknipt patroon is: voor een groot patroon, zooals reform, prinsesjapon, f 1; voor een gewonen rok, een jacquet of gesloten lijfje 75 cts.; voor kleinere stukken en kinderkleeren 50 cts. Deze patronen kan men dus behouden.

De abonnées kunnen patronen aanvragen om na te knippen, tegen toezending van 10 cents per patroon. De volgende patronen zijn beschikbaar:

Kabaja gewoon model; kabaja, jasmodel; kabaja-tjina; cape; fietsrok; nieuwste model keursrok; voetvrije rok; sportblouse; gewone reform; kimono; pantalon; koetang Indisch model; onderlijfje Europeesch model; buikband; kabaja-model zonder geer; wandeljacquet — smoking; automantel; combination (lijfje en broek), pas voor een hemd; robe-princesse.

Wanneer men de plaat erbij zendt, kan ook een ander patroon dat men wenscht, op maat geknipt worden volgens bovenstaand tarief.

☞ Voor patronen op maat zoowel als voor patronen om na te knippen wende men zich tot mejuffrouw Tilly Gonggrijp, te Manondjaja.

de bewoners hen gaarne zouden ontvangen en waar men zich in vrede kon nederzetten. Kon dat niet, dan waren er volgens zijn gevoelen vele vruchtbare en onbewoonde eilanden, waarvan toch wel een voor de Broederen geschikt zou worden bevonden.

Maar toen de tijd verliep, werd ook hij moedeloos en wendde de boeg van de brik noordwaarts naar Honoloelo en op zekeren dag kwam hij als per abuis te Boetaretari terecht en liep de zeeëngte binnen in de hoop toch eenige provisie op te doen. En opnieuw deserteerde de equipage, het aan de Broederen overlatende zich zelven te behelpen. Week na week, maand na maand verliepen, de provisiën waren opgeteerd behalve wormstekige beschuiten en rot spek. Men bracht den tijd door met langs de

oevers van de baai te wandelen en te wachten op hulp.

En toch waren er nog twee of drie die steeds geloofden in het visioen van het „schoone eiland" en altijd hoopvol, dat ze daar nog mochten landen. Wat wij noodig hebben, heette het, is een andere equipage!

Onze kapitien schudde het hoofd en besprak alles met hen, zich op mij beroepende, ten einde twijfel aan zijn redeneering te voorkomen.

„Ge zult nooit een equipage krijgen. Geen enkel zeeman zal de reis met zulk een pakmand willen doen. En ge zult geen eilanden vinden, waar ook in de Stille Zuidzee, waar ge u kunt nederzetten, tenzij ge kunt betalen. De inboorlingen zullen u terug dringen als ge poogt te landen. Ik ken hen, gij niet. De menschen in Amerika, die u in uw zaak aanmoedigden, waren huilende krankzinnigen. Uw schip valt uit elkander en ik waarschuw u dat, als ge ooit deze baai verlaat, ge nooit weer land zult zien."

Zij zwegen, de oude man begon te schreien en zei, dat ze bidden zouden om leiding.

„Goed," zei de kapitein „ga je gang, ik zal mijn opperstuurman en timmerman zenden en u hun opinie mededeelen over den toestand van deze brik."

De stuurman en de timmerman stelden een onderzoek in en

Stoomvaart Maatschappijen
„Nederland" & „Rotterdamsche Lloyd".

Wekelijksche Maildienst Java—Nederland

per S. M. N. via Singapore, Sabang, Colombo, Suez, Genua, Algiers Tanger, Lissabon en Southampton naar **Amsterdam**

per R. L. via Padang, Colombo, Suez, Marseille, Tanger en Lissabon naar **Rotterdam**

VERTREK VAN BATAVIA:

S. Mij. „Nederland"					„Rotterdamsche Lloyd"				
16	April	1914	S.S.	Prinses Juliana	23	April	1914	S.S.	Kawi
30	„	„	„	Oranje	7	Mei	„	„	Sindoro
14	Mei	„	„	Rembrandt	21	„	„	„	Insulinde
28	„	„	„	Koningin Emma	4	Juni	„	„	Tabanan*
11	Juni	„	„	Vondel	18	„	„	„	Rindjani
25	„	„	„	Koningin der Nederl.	2	Juli	„	„	Goentoer
9	Juli	„	„	Grotius	16	„	„	„	Ophir
23	„	„	„	Prins der Nederl.	30	„	„	„	Tambora

Extra Passagiersschepen.

9	Mei	1914	S.S.	Koning Willem III	4	Mei	„	„	Wilis

* Doen Colombo niet aan.

De schepen zijn speciaal voor den tropischen dienst ingericht, geheel electrisch verlicht, voorzien van electrische waaiers in de hutten en van alle verdere geriefelijkheden ten behoeve van de passagiers.

De Agenten:
De Scheepsagentuur.
Telegramadres: „Agentuur".
Idem voor Passagezaken: „Passage".
Telefoon Passagezaken: 485 Simpang.
Idem Vrachtzaken: 567 S'baja.

28

De Agenten:
Internationale Crediet- & Handels-Vereeniging „Rotterdam".
Telegramadres: „Internatio".
Telefoon Passage- & Vrachtzaken: 841 S'baja.

Java-China-Japan-Lijn

Hoofdagentschap: YORK BUILDINGS—HONGKONG.
Geregelde stoomvaartverbinding tusschen Hongkong, Noord-China, Japan, Java, Makassar.

Vertrek van Java:

S.S.	Tjitaroem	20	April	1914	S.S.	Tjibodas	9	Mei	1914
„	Tjikini	2	Mei	„	„	Tjilatjap	26	„	„
„	Tjipanas	6	„	„	„	Tjimanoek	29	„	„

Doorvoerlading wordt aangenomen voor alle havens van China, Korea, Formosa, Japan, Siberië, Westkust der Vereenigde Staten van Noord-Amerika en Canada.
Inlichtingen omtrent vracht en passage worden verstrekt door:

de agenten,
DE SCHEEPSAGENTUUR.
Telegramadres „AGENTUUR."

20

181

Lips' BRANDKASTEN,
Kluisdeuren en Veiligheidssloten.
Burgers en Kroon Rijwielen.
Importeur: H. P. J. STEELINK, Weltvreden.
Telefoon 1689.

F. W. KRAPP
Passer Besar – Soerabaia
Tel. no. 412.

Voornaam Modemagazijn
steeds ruim voorzien.
Groote keuze in **japonstof** en daarbij passende **garneeringen.**
Groot atelier voor het opmaken van **bruids-, bal-** en **wandeltoiletten.**
Speelgoed en luxe-artikelen.

101

Wolf's Hoest- en Kinkhoestsiroop.

f 2.— per flesch.

Heeft de eigenschap verharde slijm op te lossen
Werkt zeer desinfecteerend op mond-, keel- en slokdarmaandoeningen.
Kan aan zuigelingen worden toegediend, is geheel onschadelijk.

Verkrijgbaar te Batavia, Soerabaia en Medan, Firma Rathkamp & Co.;
te Semarang bij W. F. Vodegel, Pekodjan;
te Bandoeng, Buitenzorg, Cheribon, Kediri, Malang Magelang, Modjokerto, Pasoeroean, Probolinggo, Soekaboemi, Solo en Tegal in de apotheken;
te Pekalongan bij Mevr. Motta; te Malang bij Mevr. Bocage

J. van Gorkom & Co., Apothekers, Djokjakarta

4

zeiden tot kapitein Richards in tegenwoordigheid van zijn passagiers dat het schip uiterst onzeewaardig was en dat het een misdaad zou zijn als hij poogde weer naar zee te gaan.

Dat maakte de zaak in orde, vooral na mij gevraagd te hebben, de waarde van hun koopwaren te schatten. Ik vertelde hun openhartig dat er letterlijk niets van waarde aan boord was en raadde hen aan den rommel over boord te gooien.

Tien dagen later ging de „Broederschap" uit elkander. Een Amerikaansche handelsschoener arriveerde en diens kapitein bood, aan hen naar Jaloeit op de Maarschalk-eilanden mede te nemen waar ze stellig passage naar Honoloeloe op een of andere walvischvaarder zouden vinden. Allen accepteerden, behalve Richards en zijn vrouw, die weigerden de *Juna* te verlaten. De man had ook zijn trots en wilde niet deserteeren. Doch toen zijn vrouw ziekelijk werd, bouwde hij aan het strand een huisje en verdiende een paar houderd dollars met het construeeren van booten. Doch elken dag ging hij nog eens zijn oude brik bekijken of alles aan boord nog wel in orde was.

Maar op zekeren nacht veroorzaakten hevige rukwinden een uiterst woelige zee in de baai en toen de morgen aanbrak zag men enkel de toppen der matten van het schip, het was in de diepte verdwenen!

ALLERLEI.

De miniatuur-chèque. Bij de Engelsche dames is thans een nieuwe mode in zwang gekomen, die van de miniatuur-chèque. We hebben allengs de mode der microscopisch kleine horloges, poppezakdoekjes en liliputportemonnaietjes gehad. Nu komt het geld aan de beurt. Aan de grootte van een muntstuk valt niets te veranderen, doch het chèqueboekje is geheel naar eigen smaak te drukken.

En nu zitten de Engelsche bankiers met de handen in het haar. Fout op fout wordt er gemaakt, vergissing na vergissing begaat men en zelfs de meest accurate bankbedienden moeten nu tellen

en nog eens tellen, alles overrekenen, totdat ten slotte de kas nog niet eens „klopt". Er wordt overgewerkt, men controleert alle paperassen en eindelijk, wanneer de wanhoop zich van de slachtoffers eener modedwaasheid heeft meester gemaakt, ontdekt men ergens een onmogelijk klein stukje papier dat een waarde van eenige honderden pond vertegenwoordigt.

Niet alleen de Londensche, doch ook die bankbedienden te Manchester, Liverpool en in verscheidene provinciesteden worden er door gedupeerd. Er is nu besloten, dat men zal trachten een uniform chèque-formaat ingevoerd te krijgen. Men verwacht echter nogal wat verzet daartegen van den kant der toonaangeefsters in modedwaasheden.

Discretie. Kleine Ilse heeft de slechte gewoonte, er alles uit te flappen wat zij thuis hoort. Haar moeder onderhoudt haar daarover ernstig en zegt: „Edith van hier naast is heel wat verstandiger dan jij; als ze die willen uithooren. dan antwoordt ze eenvoudig: Daar spreek ik niet over. Neem er een voorbeeld aan, kind!"
Den volgenden dag komt Ilse thuis en zegt gewichtig:
„Vandaag, mammie, ben ik verstandig geweest! Die mevrouw van hiernaast vroeg: Is je vader weer op reis? En toen heb ik geantwoord: Daar laat ik me *niet* over uit!"

*

Hooge prijzen voor oude meesterwerken. De bekende Cowpersche *Madonna* van Rafaël is onlangs voor den prijs van 140000 pond st. het eigendom geworden van den bekenden Amerikaanschen verzamelaar en „electriciteitkoning" A. P. Widener te Philadelphia Deze Rafaël is de kleinste van de beide *Madonna's*, die Graaf Cowper in de 18de eeuw kocht. Het schilderij bleef een eeuw in de familie en kwam verleden jaar na den dood van de laatste Lady Cowper in het bezit van Lady Desborough. Deze verkocht het beroemde doek voor 100.000 pond st. aan den bekenden Londenschen kunsthandelaar Duveen.

Widener is reeds in het bezit van een prachtige verzameling oude meesterwerken. Hij kocht o.a. in 1911 Rembrandt 's *Molen* voor 100.000. pond st.

Enorm zijn de prijzen die de laatste jaren voor oude meesterwerken zijn besteed. Zoo bracht een *Zelfportret* van Frans Hals f. 1.200.000 op, een portret van Philips den Vierden van Velasquez f. 100.000. Holbeins *Hertogin* (1909) ongeveer f. 800.000, Rembrandt's *Bathseba* f. 528000 en Romney's *Anna van Polen* f. 50 000.

Voor Jozef Israëls *Als men oud wordt*. dat zich thans in bruikleen in het Rijksmuseum te Amsterdam bevindt, moet reeds f. 100.000 zijn geboden.

